[s] دل‌را کز هوا جستن چو مرغ اندر هوا پائی بحاصل مرغوار اورا بآتش گردنا پائی

شیدا آشفته وسرگردان باشد دقیقی گفت

[p] دل ببرد وچون بدانست که کم کرد ناشکیبا بگریختت تا چنینم دیوانه کرد وشیدا

آشنا شناگر باشد در آب بو شکور گفت

کسی کندر آبست وآب‌آشناست از آب ار چو زآتش نترسد سزاست[t]

معزّی گوید

[u] در چشمهٔ وزارت ودر بحرِ مملکت مانند بآشنائی پدر آشنائی تو

آوا آواز بود رودکی گفت

[p] ای بلبل خوش‌آوا آوا ده ای ساقی آن قدح با[v] ماده

قسطا نام مردی است دقیقی گفت

[p] وآن حرفها[w] خطای کتاب او گوئی حروف دفتر قسطا شد

ورا ویرا بود منجیک گفت

نداند مشعبد ورا پند چون نداند مهندس مرا درد[x] چند

ربّا یعنی ربا منجیک گفت

[y] میانِ ترکستان اندر سرشک جان‌ربّا سرشکِ جان‌ربّا دیدی میانِ ترکستان

ترا دیواری باشد یگانه که در پیش چیزی بکشند شهید گفت

[z] صفّ دشمن ترا ناستند پیش ور همه آهنین ترا باشد

[a] کزبا هلندور باشد وهلندور نوعی است از ریباس رودکی گفت [Fol. 6]

[b] پیش تیغ تو روزِ صف دشمن هست چون پیش داسِ تو کربا[c]

کیانا طبایع باشد فیلسوفان کیاناکیان خوانند خسروی گفت

[b] همه آزادگیست همّتِ او[d] قهر کردست مر کیانارا[e]

سا خراج باشد عسجدی گفت

[f] تا روم زهند[g] لاجرم شاها گیتی همه زیرِ باژ[h] وسا[i] کردی

گردا گردان باشد عسجدی گفت

s) هزج t) Š (fehlerhaft) رواست u) مضارع ; hs bis آشنای v) H richtig بکف w) hs حرفهای x) Š ورا درز (in a ورا نبید) y) So; hs bis مجتنت ; حان‌ربّا, aber eine Silbe zu viel? z) خفیف ; ناستند d. i. نیاستند „steht nicht"
a) hs im Stichwort کزبا, im Verse کربا (HŠ), F belegt کزبا (danach R und Varianten anderweitig) b) خفیف c) HŠ d) R آزادگیٔ همّت تو (خسروانی), ŠD wie A
e) hs کبابازا f) هزج g) R تا هند زروم h) R باج i) hs ساو

[f] کسی کز خدمتت[k] دوری کند هیچ[l]   برو دشمن شوذ[m] گردون گردا

غوشا سرگین گاو بوذ که بچراگاه زیر بیوگند[n] وچون خشک شوذ برچینند علی قرط گفت

[o] رو همان پیشه که کردی پدرت   هیزم آور ورز وچین غوشا

ستا ستایش باشذ روذکی گفت

[p] چه گو من همیشه ستاگوی باشم   ستایم نباشذ نکو جز بنامت

نغوشا از مذهب گبرکانست دقیقی گفت

[q] تاویل کرد موبذ از مذهب نغوشا   کز زردهشت گفتست اسناد پیش دارا

هویذا معاینه باشذ عنصری گفت

[p] درشتی دل شاه ونرمی دلش   ندانی هویذا کند حاصلش

کبیتا ناطف باشذ طیّان گفت

[r] در همه زندگان ترینه شوند   تو کبیتای کنجذین منی[s]

سروا حدیث بوذ اورمزدی[t] گفت

[u] چند دهی[v] وعدهٔ دروغ همی چند[w]   چند فروشی بخیره با[x] من سروا

استا وزند وستا [و]زند صحف ابراهیمست وابستا تفسیرش بوذ خسروانی گفت

[y] چو گلبن از بر آتش نهاذ وعکس افگند[z]   بشاخ او بر[a] دراج شذ ابستاخوان [Fol. 6r]

نوا دستان بوذ که بر روذها راست کنند یوسف عروضی[b] گوید

[c] گر پارسا زنی شنوذ شعر پارسیش   وآن دست بینذش که بذانسان نوازنست

آن زن زنی‌نوائی چندان نوا زنذ   تا هر کسیش گوید کین بی‌نوا زنست

نوا دیگر گروگان باشذ فردوسی گوید

[d] چنان جون ببایذ بسازی نوا   مگر بیژن از بند گردذ رها

[e] از آن کار چون کام او شذ روا   بس آن بار بستند زترکان نوا

کفا سختی بوذ قصارامی گفت

k) ǏŠ خدمت   l) D دوری گزینند   m) HᵐŠD بود   n) hs زر ینوکند

o) رمل; hs هیزم آورد زروجین   p) متقارب Hᵐ   q) مضارع   r) خفیف; Hᵐ [auch s. v. ریدك] Š [s. v. ریدك] گر[D]همه ریدکان   s) D بینی   t) ǏŠ خاقانی (falsch)   u) منسرح

v) Hᵐ کنی   w) Fehlt in ǏŠ   x) R بر [Hᵐ] ǏŠ تو خیره بمن تو این سروا

y) مجتث   z) RŠQ عکس افگند [Q آتش‌بهار] آتش نهاد [H بن] از گل   a) RŠ بر

b) hs عرضی   c) مضارع; hs in α بارسازنی شوذ, in β سندش, in γ رنی نوایی حندان نوازدد   d) Sâhn. 1103, 652; vergl. F S. ٨ Anm. a, Q Nr. 2435, aber überall in der Bedeutung سپاه ولشکر, doch genügt „Zurüstung“   e) Sâhn. [ev. پس‌آن باز]

[f] میر ابو احمد محمّد خسرو ایران‌زمین   آنک پیش آرد در شادی چو پیش آید کفا

باب الباء

تاب خالص باشد فرّخی گفت

[g] نابست هر آنچیز که آلوده نباشد   زین روی ترا گویم کآزاده نابی [h]

شب‌تاب کرمکی است که بشب بر گونهٔ آتش نماید رودکی گفت

[i] شب زمستان بود کپّی سرد یافت   کرمکی شب‌تاب ناگاهی بتافت

کپّیان آتش همی‌پنداشتند   پشتهٔ آتش بدو [k] بر داشتند

پایاب طاقت بود فردوسی گفت

[l] که این باره‌را نیست پایاب او   درنگی شود در پی از [m] تاب [n] او

پایاب دیگر حوض باشد خفّاف گفت

[y] گل کبود چو برتافت زآب تاب بزد [o]   زچشمِ دیده [p] نهان گشت در بن [q] پایاب

شاداب سیراب بود فردوسی گفت

[r] تو گفتی همه دشمن سهراب [s] بود   بسان یکی سرو شاداب بود [Fol. 7]

غاب باز پس افگنده بود چون سقط ونابکار رودکی گفت

[t] تا کی بر عذاب کنی ریش‌را خضاب   تاکی فضول گوئی وآری حدیث غاب

نقاب چیزی برپیچیده باشد عنصری گفت

[i] ای رخ رخشان جانان زیر آن زلفان بتاب   لالهٔ سنبل‌حجابی یا مه عنبرنقاب

تاب طاقت باشد رودکی گوید

[u] مرا با تو بدین باب تاب نیست   که تو راز به از من بسر بری

تاب دیگر رنج وسختی باشد کسائی گفت

[g] از بهر کی [v] باید بدینسان شب وکبیر   وز بهر چه باید بدینسان تف وتاب

تاب دیگر درفشنده باشد چون تابش آفتاب وماهتاب وغیر آن عنصری گفت

[w] گفتم نمی‌بری دلم از تاب‌دار زلف   گفتا که مشک‌ناب ندارد قرار تاب

f) رمل H^m; hs میر ابو محمد   g) رباعی   h) HŠD ونابی   i) رمل   k) HŠ هیزم برو   l) Šâhn. 456, 389; H   m) Š درنگی کند چرخ‌را   n) hs باب   o) Š آفتاب برون   p) H^pŠ زبیم چشم   q) Š دل   r) Šâhn 475, 671; Š   s) H^m شهراب Q مهراب   t) مضارع; hs α حصاب; R(β)   u) Eine Variation von قریب wie Fol. 7^r s. v. شیب Nr. 2?   v) d. i. که   w) مضارع; D(anonym)Š گفتم نهی گفتم متاب زلف ومرا ای پسر متاب * گفتا زبهرِ Š hat noch vorher das Bait ; بربین دلم آن تابِ تو دارم چنین بتاب

تراب پالائیذن آب بوذ از جائی خسروانی گفت

[x] بحل همیشه چنان ترابذ از آن روی   کآب چنان از سفالِ نو بترابذ

زهاب جائی بوذ که آب زایذ بو شکور گفت

[y] سوی روذ با کاروانی گشن   زهابی بذو اندرون سهمگن

زکاب صبر[z] باشذ بهرامی گفت

[a] جز تلخ وتیره آب ندیذم در آن زمین[b]   حقّا که هیچ باز ندانستم از زکاب

آنی به باشذ فرّخی گفت

[c] تا سرخ بُوَذ چون رخِ معشوقان نارنج   تا زرد بُوَذ چونْ رخِ مهجوران آنی

نیابه نوبت بوذ بو شکور گفت

[Fol. 7r] [d] آن بهِ که نیابه‌را نگه داری   کردارِ تنِ خویش کنی فربه

کلابه چرخهٔ بوذ که زنان ریسمان بران زنند طیّان گفت

[e] اگر بینند بخواب اندر قرابه   زنی‌را بشکنند میخ کلابه

۱۰ خورابه جوئی بوذ که آب ازو باز گیرند عنصری[f] گفت

زجوی خورابه چو کمتر بگوی   چو بسیار گردذ بیکباره جوی[g]

بتکوب ریچالیست که از شیر وماست کنند خجسته گویذ

[h] پسندیذه کردم بیتکوبِ خویش   شذم نزدِ آن کزمنش سبز بیش

غزب دانهٔ انگور باشذ ابو العلای ششتری گویذ

[i] مثی که اوت گواهی دهذ . . . که منم   بگونه وگهر اندر چهار جای تمام

عقیقم اندر غزب وزمرّدم در تاك   سهیلم اندر خم آفتابم اندر جام

شیب رشتهٔ تازیانه بوذ معزّی گویذ

[k] بشیبِ مقرعه اکنون نیابنست ترا   زگرزِ[l] سامِ نریمان وتیغِ رستمِ زال

x) منسرح ; hs α بحل   y) Vergl. s. v. گشن Fol. 62r; Q (Šâhn)   z) Die Bedeutung „Aloe", nicht „Tinte", ergiebt der Sinn des Verses evident; حبر „Tinte" der Lexica scheint aus صبر verlesen (ZDMG. 49, 737 verkehrt)   a) مضارع   b) Hm درین جهان Š بدان زمین ǏR   c) رباعی (رود سی)   d) هزج   e) هزج ; HŠ   f) ǏŠ فردوسی   g) ǏRŠ اوی (unbedeutende Varianten sonst, wie auch H)   h) hs بسنده   i) مجتث ; hs α که میم (vorher etwa شها oder بنا) γ عقیبم , [sic] δ وزمردم در پال ; Ǐ سلیم lautet (verändert):

بیار آنکه گواهی دهد زجام که من   چهار گوهر اندر چهار جای تمام

زمرّد اندر تاکم عقیقم اندر غزب   سهیلم اندر خم آفتابم اندر جام .

k) مجتث   l) hs زگوز

شیب آشفتن بوذ عمّاره گویذ

[m] نبوذ ایچ مرا با بتم عتاب   مرا ی کهی کرد شیب‌شیب

زیب نیکوئی باشذ عمّاره گفت

[n] ندارذ بر آن زلف مشکی بوئی   ندارذ بر آن روی لالهٔ زیب

نهیب ترس وبیم باشذ عمّاره گویذ

[o] چنان بافته برکشم از عمان   چنان گمره برکشم از نهیب

بوب بساط وفرش باشذ روذکی گفت

[p] شاه دیگر روز باغ [q] آراست خوب   تختها بنهاذ وبرگستردِ بوب

آسیب چون دوکس بهم رسند ودوش برهم زنند آنرا آسیب خوانند فرّخی گفت

[Fol. 8] [e] اندوهم از آنست که یك روز مفاجا [r]   آسیبی ازین دل بفتذ بر جگر آیذ

شیب ونیب سرگشته ومدهوش [s] بوذ روذکی گفت

[t] نشیب تو با فراز وفراز تو با نشیب   فرزندِ آدمی بتو اندر بشیب ونیب

وریب [u] چولی [v] بوذ بو شکور گفت

[w] توانی برو کار بستن فریب   که نادان همه راست بینذ وریب

نوجبه [x] سیل باشذ روذکی گفت

[y] خوذ ترا جویذ همه خوبی وزیب   همچنان چون نوجبه جویذ نشیب

غلبه کلاغ پیسه باشذ منجیك گفت

[z] زاغ سیه بوذم یکچند نون   باز چون غلبه شذستم دورنگ

یوبه [a] آرزومندی بوذ فرّخی گفت

[b] چو مرا یوبهٔ درگاهِ تو خیزذ چکنم   رهی آموز رهیرا وازین غم برهان

ستنبه مردی قوی باشذ وبازور فردوسی گفت

[c] از ایرانیان بذ نهم کینه‌خواه   دلیر وستنبه بهر کینه‌گاه

m) Vergl. s. v. تاب Nr. 1, Fol. 7; J̌ hat folgenden (echten oder angeblichen?) Vers Daqîqî's نبوده مرا هیچ با تو عتیب . مرا بیگنه کردهٔ شیب وتیب. Lies, also oben in β ی کنهی n) متقارب; hs α مشك o) So; lies گمرهی p) رمل; HŠ q) J̌R بار باغ D بزم r) So s) hs مدهوش t) مضارع; HD (unter شیب und فراز) S mit einzelnen Verschreibungen u) hs bis وزیب v) hs خولی w) HᵐŠ (fehlerhaft) Q (Šâhnâme) x) hs نوجُبه (Wörterbücher sonst نوجّبه) y) رمل; J̌RŠ in α مر ترا, in β آنچنان z) So; Metrum? a) Vergl. F S. ١١٩ Note d b) رمل; Hᵐ (anonym) c) Šâhn. Vergl. s. v. نبرده (Fol. 17); HQ (Nr. 1497) Š (auch s. v. نبرده) mit Varianten

خنبه [d] اینجا بهلهه خوانند چون از انبار دور کنند بو شکور گفت

[e] پر از میوه کن خانه‌را با پدر   پر [f] از دانه کن خنبه‌را با پسر

کیب چنان باشد که گوئی از راستی بکژی مبر شهید [g] گوید

[h] کی دل بجای داری پیش دو چشم او   کو چشم‌را بغمزه بگرداند آز وزیب

یا رب بیافریدی روئی بدین مثال   خود رحم کن بر امّت واز راهشان مکیب

ترب حیلت وزبان‌دانی بود رودکی گوید

[i] اندر آمد مرد با زن چرب‌چرب   گنده پیر از خانه بیرون شد بترب

[Fol. 8r] انگشبه [k] کشت‌ورز [l] بود رودکی گفت

[m] بر راه نشاپور دهی دیدم بس خوب   انگشبهٔ اورا نه عدد بود ونه مرّه

کب اندرون رخ باشد عارضی گفت

[n] روان گشته دائم دو چیز از جهان شد   زدو چشم کوری زدو کب لآلی

باب التا

پرگست [o] چنان بود که کسی گوید معاذ الله کسائی گوید

[p] رودکی استاد شاعران جهان بود   صد ازو هستی ای کسائی پرگست

ملخت چرم موزه وکفش باشد [q] کسائی گفت

[r] اگر خلاف [کنی] طبع‌را [s] وهم بروی   بدرّد ار بمثل آهنین بود ملخت

شست آهنی باشد چون معلاق تیز که بدان ماهی گیرند معروفی گوید

[t] من شست بدریا فرو فگندم   ماهی برمید وببرد شستم

معزّی گفت

d) hs خَنْبَه (auch H), Wörterbücher sonst خُنْبه jüd.-pers. כ֗נבה   e) Zu lesen wird sein تا بدر bezw. تا بسر, vergl. Š (تا پسر und تا پدر) H (تا بسد und تا ابد)   f) hs بسر   g) hs سبهبد   h) مضارع; Hm (s. v. مکیب) hat noch vorher یک تازیانه خوردهٔ بر جان از آن * کز زخم آن بماندهٔ بر سان زرد شیب; چشم Hm (immer چمش statt چشم) Bh[V] (kleine Varianten)   i) رمل   k) hs اَنْکُشْبَه, Wörterbücher انگَشبه oder انگشته   l) hs کشت وورز   m) رباعی; HŠ (β نه مرّه), R (کسائی, s. v. انکشته) Š (α در راه)   n) منقارب; α HŠ ohne شد β H کبش لالی Š لآل   o) F (s. S. ١۴ Note a) HmŠ, vergl. arm. LW. p'argast; بژ JRŠ, vergl. auch پرگس   p) خفیف   q) hs باشند   r) مجتث; HJŠ haben noch vorher (mit Verschreibungen und Varianten im Einzelnen) بشاهراه بناز اندرون * که مرد کوفته گردد بدان ره اندر سخت; HŠ سفر مشکل وگر   s) JŠ طبع‌را R عقل‌را   t) قریب   hs وبم ببروی

[u] زلفی چو شست در دلِ مسکینِ من فگند   تا بر دلم جهان چو خمِ شست باز کرد

شست دیگر نیشتر رگزن باشد عسجدی گفت

[v] آمد آن رگزنِ مسیحپرست   شستِ الماسگون گرفته بدست
کرسی افگند وبرنشست برو   بازوی خواجهٔ عمید ببست

شست دیگر شست تیر باشد معزّی گوید

[w] ظفر بخندد کز دستِ او بتابد تیغ   اجل بگوید کز شستِ او بپرّد تیر

تباه وتبست اتباع بود هر دو یعنی تباه ا[حمد] جامی گوید

[x] دریغ من که مرا مرگ وزندگانی تلخ   که دل تباه وتبستست وجان تباه وتبست

چرخشت چرس[y] باشد رودکی گوید

[z] این کار نه از بهرِ ستم کرده اند   انگور نه از بهرِ نبیذست بچرخشت   [Fol. 9]

انگشت فحم باشد فردوسی گفت

[a] هم آنگه که بوزد یکی بادِ سرد   چو زنگی برانگیخت زانگشت گرد

معزّی گفت

[b] گفت آتش گرچه من تابنده وسوزنده ام   بادِ خشمِ او کند انگشت وخاکستر مرا

خارپشت خوکل[c] باشد کسائی گفت

[w] بخارپشت نگه کن که از درشتئ موی   بپوستِ او نکند طمع پوستینپیرای

غوشت چیزی باشد که بر تن او هیچ مستوی نباشد بو شکور گفت

[d] مرید آن زبازوش برکند گوشت   مر آن کوبه را داد با یک دو غوشت

لت[e] لخت باشد لبیبی گفت

[f] ریشت زدن خنده وسبلت زدن نیز   گردن زدن سیلی وپهلو زدنِ لت

پلشت پلید باشد کسائی گوید

[g] با دل پاک مرا جامهٔ ناپاک رواست   بد[h] مر آنرا که دل وجامه پلیدست وپلشت

کبست گیاهی باشد طلخ اورمزدی گوید

u) مضارع ; β lies شست یاز ?   v) خفیف ; J̌ (anonym) R (سلمان) Š (سنای)   w) مجنث   x) مجنث ; Š (anonym) α که دل تبست وتباهست واین β زندگی تلخیست
y) So die Lexica; hs جَرْش, vergl. dazu jüd.-pers גְּרִישׁ „Kelter" (Bacher Zeitschr. f. alttest. Wissensch. XVI S. 239), was גְּרִישׁ zu lesen wäre?   z) رباعی ; hs α کردند
a) Šâhn. 1065, 8   b) رمل   c) Die Wörterbücher haben an ähnlichen Formen, so viel ich sehe, nur چزك oder چوله (Wollaston)   d) متقارب ; hs α مریدان (Nom. propr.?) β با بك (d. i. بابك? oder تا یك?)   e) hs bis لست   f) رباعی ; J̌RŠ   g) رمل ; vergl. Fol. 33r   h) H^m Š (verlesen) S بر دل ودیده

[i] روزِ من گشت از فراق تو بشب [k] نوشِ من از اندهایت [l] شد کبست

آبخوست جزیره باشد بو المثال گفت

[i] رفت در دریا بتنگی [m] آبخوست راه دور از نودِ مردم دوردست

چُست محکم باشد شهید [n] گوید

[o] برگزیدم بخانه تنهائی از همه کس درم ببستم چست

انفست [p] پردهٔ عنکبوت باشد خسروی [q] گفت

[r] عنکبوت بلاش بر تنِ [s] من گرد بر گرد برتنید انفست

[Fol. 9r] کلات دیهی کوچك باشد وبیشتر بر کوه باشد چون دزکاها دقیقی گوید

[t] تیرِ تو از کلات فرود آورد هژبر تیغ تو از فرات برآرد نهنگ‌را

الفخت بیندوخت است رودکی گفت

[u] با خردمند بی‌وفا بُوَد این بخت خویشتن خویش‌را بکوش تو یك لخت

بخور وبده که بر پشیمان نَبْوَد هر که بخورد وبداد از آنك بیلفخت

بهخشت از بیخ بکنده باشد ودر نفرین نیز گویند که بهخشت وبر کنده باد

زَفت بزرگ وفربه باشد وزُفت بخیل باشد علی فرط اند ذانی گوید

[v] از لئیمان بطبع می‌نازی از خسیسان بفعل می‌خفتی

منظرت به ز مخبرست پدید که بتن زَفتی وبدلِ زُفتی

رست رستهٔ بود از بازار ورده نیز گویند وبتازی صف خوانند خسروی گفت

[i] چون ملك الهندست از دیدگانش گردش پر [w] خادم هندی دو رست

فرهخت [x] ادب گرفته باشد دقیقی گفت

[r] ای دل من بهر حدیث میازار کان بت فرهخته [y] نیست نوآموزست

کلته [z] دُم‌بریده باشد چون خر وسباع ومانند آن بو شکور گفت

[a] بشاه دذان کلته روباه گفت که دانا زد این داستان در نهفت

پسته [b] فسنتق باشد شهید گوید

i) رمل k) hs شب l) hs رادهایت m) hs سکی n) hs سهبد o) خفیف; vergl. Fol. 28r p) hs bis انفشت q) Q (Nr. 682) R امیر خسرو J̆ خسروانی r) خفیف s) A [Fol. 29] HQJ̆R دل D سر t) مضارع ; Q; β hs برون Š تیغت از نهنگ u) خفیف ; hs β نکوش γ بر نشمان δ نبلفخت ; lies γ بخور وده δ که خورد v) خفیف ; hs β بعفل γ زمخبرست w) hs کردشء بر (lies گردِ او oder گرده اش?); α lies الهند است x) hs هاخت y) Corr. بت هاخته (vergl. Note x)? z) hs کلته (Wörterbücher sonst کَلته) a) Vergl. Fol. 10; hs α داد آن ; HŠ (عنصری) R (α) b) hs بسته (Wörterbücher meist پسته, doch auch بُسته), der Reim auf شُسته beweist nichts

[c] دهان دارذ چو یك پسته لبان دارذ بمی[d] شسته   جهان بر من چو یك پسته بذان بسته دهان دارذ

سُفته مالی[e] باشذ که بشهری یا بجائی کسی‌را دهند وبجائی دیگر باز ستانند جلّاب بخاری گویذ

[f] اینك رهی بمژگان راهِ تو رُفته   نزدیكِ تو نه نامه نه نیز هیچ سفته

[Fol. 10] تفته گرم باشذ

لت‌لت پاره‌پاره باشذ عسجدی گفت

[g] جغد که با باز وبا کلنگان پرّذ   بشکنندش پرّ ومُرز گردذ لت‌لت

بت[h] آهار جولاهگان باشذ عمّاره گفت

[i] ریشی چگونه ریشی چون مالهٔ بت‌آلوذ   گوئی که دوش تا روز بوذ ریش گوه آلوذ

غلت غلتیذن بوذ عنصری گفت

[k] زپیچش بغلتیذ سامش بخاك   زخونِ دلش خاك همرنگِ لاك

رت[l] برهنه وتهی بوذ لبیبی گفت

[m] فرمان کن آهك کن وزرنیخ براندای   [n] بر روی وبرون آر همه رویت ازو رت

جغبوت[o] پنبه باشذ که در جبّه وقبا زده باشذ واز آنجا باز گرفته روذکی گفت

[p] موی سر جغبوت وجامه ریمناك   از برون‌سو باذِ سرد وبیمناك

رخت بنگاه وبنه باشذ دقیقی گفت

[q] چو گشتاسپ‌را داذ لهراسپ تخت   فروذ آمذ از تخت وبربست رخت

الچخت امیذ بوذ کسائی گویذ

[r] جهان جای بتلخیست تهی‌بهر وپردخت   جزین بوذ مرا طمع وجزین بوذم الچخت

فرغست[s] گیاهی باشذ که بپزند وبخورند وپارسیانش سبزه گویند لمعانی عبّاسی‌راست

[t] ای میر شاعرست همه زاژ آنك   زاژ نی ولیکن فرغستم

کبت نحل انگبین باشذ روذکی گفت

c) هزج   d) hs دمی   e) hs فاسی oder نامی, corr. nach R s. v.   f) مضارع, in α fehlt nach تو ein Trochaeus   g) منسرح   h) hs بُت (Wörterbücher بَت F, bezw. پَت HJRŠ)   i) مضارع; hs α بت als Schluss, β آلوذ کی که und ohne آلوذ am Schlusse; β unmetrisch, HR (α)   k) متقارب   l) hs وت   m) رباعی; H   n) Š بیرون ودرونِ (sic) تن وروبت از رت (α am Schluss نسایذ)   o) F جبغوت S. ١٢ Note m   p) رمل   q) Šâhn. 1496, 14   r) هزج; hs α بتلخست; H hat den wohl zugehörigen (oder nur veränderten?) Vers جزین داشتم امّید وجزین داشتم الچخت   ندانستم کز دور گوازه زندم بخت   s) Wörterbücher nur برغست wie Fol. 28r   t) مضارع; β lies من زاژ oder α زاژ آرِ β که زاژ?

[u] همچنان کبتی کذارد انکبین   چون بماند داستان من برین

کلنه چارپای[v] پیر ودن ودام از کار باز مانده بود ودُم‌بریده بو شکور کُفت

[w] بشاه دذان کلنه روباه کُفت   که دانا زد این داستان در نهفت

همو راست

[x] کمان برد کش کنج بر استران   بود به چو بر پشتِ کلنه خران

[Fol. 10r] غوته[y] غوطه باشد فرّخی کُفت

[z] چو غوته [زد] در آب کبود مرغ سپید   زجسم دیده نهان شد زآسمان کوکب

میشنه[a] معلم جهودان[b] باشد عمّاره کُفت

[c] دیدم چنین بتی که صفت کردم   سرمست پیش[d] میشنه بنشسته

فرتوت پیر خرف باشد رودکی کُفت

[e] پیرِ فرتوت کشته بودم سخت   دولتِ او مرا بکرد جوان

بسته حریری باشد که ملوّن بکرده باشند بچند رنگ معروفی کوید

[f] بسته حریر دارد [و]وشی[g] معمّدا   از نقش واز نکار همه خوب وچون بهار

جمست چیزی بود از جوهرهای فرومایه کبود که پارهٔ بسرخی زند خسروی [کفت]

[e] دینِ من خسرویست همچو مَیَم   کوهرِ سرخ چون دهم بجمست

پست چیزی باشد که با زمین راست کنی عنصری کُفت

[h] چون آب زبالا بکراید سوی پستی   وزپست چو آتش بکراید سوی بالا

باب الثا ساقط وخالیا

باب الجیم[i]

بخچه تکرکها کویند رودکی کُفت

[j] بخچه می‌بارید از ابرِ سیاه   چون ستاره بر زمین از آسمان

آماج خاکی باشد توده کرد کرده که نشانهٔ تیر برو نهند عمّاره کوید

[k] سرشکِ دیده برخسارِ تو فرو کذرد   هر آنکهی که بر آماج‌کاه او کذری

غلیواج ویش[l] باشد بلعبّاس عبّاسی کوید

u) رمل; R (nur α) کبتی که دارد   v) hs vorher, wohl dittographisch, noch جای سپر   w) Vergl. Fol. 9r   x) HŠ   y) hs غوسه غوصه باشد   z) مجتث; hs غوسه   a) hs bis میشبنه   b) hs جهودان   c) مصارع; HmŠ (میشنه), R (anonym) als رباعی: دیدم بتِ ماه‌روی رعنا یکرا سرمست بپیش میشنه بنشسته   d) Nicht etwa پیش   e) خفیف   f) مصارع   g) hs وسی   h) رباعی   i) In absolut sicheren Fällen habe ich in diesem Capitel چ eingesetzt   j) رمل   k) مجتث   l) Fehlt in den Wörterbüchern

[h] آن روزِ نخستین که مَلِك جامه‌اش پوشید   بر کنگرهٔ کوشك بُدم من چو غلیواج

سارنج مرغکی باشد کوچك صقّار مرغزی راست

[m] تو کودكِ خرد ومن چنان سارنجم   جانم ببری همی‌ندانی رنجم

[Fol. 11] ورتاج اینجا گیائی باشد که به پنیرك[n] خوانندش منجیك گوید

[o] مثال بنده وآنِ تو نگارا   مثال کلیچهٔ آفتاب وبرگِ ورتاج

آکج[p] قلّابی آهنین بود که سقّایان بدان یخ از یخدان بکنار کشند عنصری گفت

بجستند تاراج ورسیش را[q]   بآکج[r] گرفتند کشتیش را

گولانج حلوائی که آنرا لابرلا خوانند لبیبی گفت

[f] گولانج وگوشت وگرده وگوذاب[s] وگاذنی   گرمابه وگِل وگُل وگنجینه وگلیم

واذیج[t] کوی چفتهٔ رز باشد شاکرهٔ بخاری گوید

[j] همه واذیج پر انگور وهمه جای عصیر   زآنچ فرزند کنون برخورد بیرزگرا

غلج گره بعلقه باشد معروفی گوید

[f] ای آنك[u] عاشقی بغم اندر غمی شده   دامن بیا بدامن غلج برافگن[v]

خوج تاج خروس بود وخوچه نیز گویند فردوسی گوید

[w] سپاهی بکردارِ کوچ وبلوچ   سگالیده جنگ وبرآورده خوج

غارج صبوح کردن باشد عرتامی[x] گوید

[y] خوشّا نبیذ غارجی با دوستانِ یکدله   گیتی بآرام اندر ومجلس ببانگ وولوله

تلاج بانگ ومشغله باشد طیّان گفت

[z] آمد این شبدیز با مردِ خراج   در بجنبانید با بانگِ تلاج

تاراج غارت باشد دقیقی گفت

[a] دانی که دل من کی[b] فگندست بتاراج   آن دو خطِ مشکین که پدید آمدش از عاج

برخفج گرانی باشد که در خواب بر مردمان افتد آغاجی گوید

m) رباعی ; R   n) hs به ببیرك (lies nur که پنیرك ?)   o) هزج ; aber β?

p) Vergl. Fol. 11r (nur Q آکج)   q) hs ورسنش را Fol. 11r زشنیش را Hm ورستنش را (β کشتنش را) Q (Šâhn.) ورشیش را (Nr. 47 und 2652 „ورشیش ein indischer Herrscher“) HŠ (Š auch unter آکج) unter زشتن „jem. die Kleider ausziehen“ : α وزشتنش را (β کشتنش را)

r) hs بذان کج   s) Die Alliteration erweist کوذاب (FŠ) als falsch gegen گوذاب (ǏR)

t) hs واذنج und واذنج   u) R (غلج, wie auch Ǐ) انکه ; غمین   v) Verdorben. Richtig RŠ با من بیا بدامنِ من درفگن غلج   w) Šâhn. 786, 330 ; QR   x) ǏRŠ ابو سلیك گرگانی

y) رجز ; α ǏŠ زین خوش آن R خوش β R اندرون ; FŠ غارج RǏ غارچ

z) رمل ; Hm (β وتلاج) Š (verdorben)   a) هزج ; Hm (β آیدش) Š   b) = که

[c] بوصال اندر ایمن بُدم از گشتِ زمان   تا فراق آمد وبگرفتم چون برخفجا

فلنج [d] غلق در باشد علی قرط اندگانی گوید

[Fol. 11r]

[e] در بفلنجم کرده بودم استوار   وز کلید اندر فروهشته مدنک [f]

آکج قلّابی بود آهنین بر سر چوبی بسته عنصری گفت

[g] بجستند تاراج زشتیش را   بآکج گرفتند کشتیش را

تنج درهم فشردن باشد رودکی گفت

[h] مهر مفگن برین سرای سپنج   [کین] جهان پاك بازئ نیرنج

نیكِ اورا فسانه دار شد [i]   بدِ اورا کمرت سخت بتنج

ترنج هم این معنی دارد عنصری گفت

[k] بتنجید عذرا چو مردانِ جنگ   ترنجید بر بارگی تنگ تنگ

سکنج باطلست بو شکور گفت

[l] سکنجیده همی دارم بدرد   برنجیده همی دارم برنج

خنج نفع باشد عنصری گفت

[m] مرا هیچ مُلك وسپاهست وگنج   که آن تست وترا زوست خنج

جخج [n] تخمه باشد که در گلو آید وخوك نیز گویند

فنج [o] فنك باشد که در خایه وزهار پدید آید فریع الدهر [p] گوید

[q] تقویم بفرّتان چنان خوار شد امسال   چون جخج بخمنا وزو چون فنج بخالنك

خنجه آواز که از مردم بوقت جماع کردن بیاید از خوشئ مجامعت مر زن ومردرا عسجدی گوید

[r] گر خنجه کند عذرا بر بامچهٔ لُه   بس تیز دهد خازنهاش از رهِ کُس طِر [sic]

c) رمل; α QŠ بوصال تو من ایمن بُدم از مکرِ جهان (J wie A, aber verdorben) β QJŠ وبدرفت جو برخفج مرا; JRŠ برخفج   d) F غلج S. ٢٠ Nr. ٤٩   e) رمل; α HŠ بغلجی مرا; β HŠ بفلنج اندر بکردم [Ṡ در] وز کلیدانه R هستم اندرون در کلیدان (anonym) R   f) hs مدنك dazu am Rande als Glosse دندانهٔ کلید, übrigens hier wie Fol. 46 مدنك   g) Vergl. oben Fol. 11   h) خفیف; β H وبرتنج Ṡ ونیرنج   i) So; H وشد, Š داری شد, also lies وشد?   k) H(اسدی) JRŠ بیاراست خودرا β JŠ بی‌بارگی   l) Die Bedeutung باطل finde ich in den Wörterbüchern sonst nicht   m) Hm(اسدی; vielleicht ist aber nur versehentlich der in D [beruht hauptsächlich auf H] etc. vorhergehende Vers dieses Dichters ausgelassen worden) Q (Šâlm.) RŠ mit kleinen Varianten   n) hs تخج; einen Belegvers s. unter جخش unten Fol. 31r   o) hs فتنج فتك (فتنج ist sicher falsch, vergl. den Vers des سوزنی in R s. v. جخج; die Bedeutungen von فتك passen schwerlich, wennschon ich den Vers nicht übersetzen kann; oder wollte der Schreiber فنج schreiben wie Fol. 12?)   p) hs فرقع الدسری   q) رباعی; hs α تقویم بعرتان; β lies بخلناك [d. i. بخالناك] بخمناور وچون فنج?   r) رباعی; hs غررا

نشکنج قرار گرفتن بوذ از دست واندام بناخن عنصری گفت

[s] وآن صنمرا زگاز واز نشکنج　　تن بنفشه شذست ولب نارنج

آرنج بندگاه دست بوذ که پیوستهٔ ساعد بوذ زیر بازو بو شکور گویذ

[t] گهی ببازی بازوشرا فراشته داشت　　گهی برنج جهان اندرون سپرد آرنج [Fol. 12]

یغتنج [u] مار باغی باشذ شهید [v] گویذ

[w] مارِ یغتنج اگرت دی بگزیذ　　نوبت مارِ افعیست امروز

علی قرط گویذ

[x] دو گیسو چو یغتنج وزلف چو گزدم　　چون دو کربسه پُرّ چینش دو ابرو

آگنج وآگن امعای گوسفند باشذ که بچیزی بیاگنند کسائی گفت •

[y] عصیب وگرده برون کن وزو زونج نورد　　جگر بیازن آگنج ازو بسامان کن

آهنج وهنج هر دو یکی باشذ بو شکور گفت

• [z] چنانک مرغِ هوا پر وبال برهنجذ　　تو بر خلائق بر پرِّ مردمی برهنج

روذکی گفت

[a] آفریذه مردمانْ مر رنجرا　　پیشه کرده رنج جان آهنجرا

الفنج اندوختن باشذ بو شکور گفت

[b] میلفنج دشمن که دشمن یکی　　فراوان ودوست از هزاران یکی

فرنج وپوز ونول [c] همه پیرامنْ دهان باشذ روذکی گفت

[d] سر فروکردم میانِ آبخور　　از فرنجِ منش خشم آمذ مگر

منج نحل انگبین باشذ منجیک گفت

[e] هرچند حقیرم سخنم عالی وشیرین　　آری عسلِ شیرین نایذ مگر از منج

ترفنج راه باریک ودشوار باشذ روذکی گفت

[f] راهی آسان وراست بگزین دوست　　دور شو از راهِ بی‌کرانهٔ ترفنج

فنج [g] وغر ودبه‌خایه باشذ منجیک گفت

[h] عجب آیذ مرا زتو که همی　　چون کشی آن کلان دو خایهٔ فنج

s) خفیف ; hs وان صنمزادکان وزنشکنج ; H^mJŠ β شد ودو لب　t) مجتث ; H^m
u) hs immer یغنج, vergl. F S. ۴, Note s, ۴۱ Note m　v) hs سبهبد　w) خفیف ;
H^m (یغتنج) JRŠ (یغتنج)　x) So; lies α وزلفی β چو (متقارب) ; hs β کرسیه بر حینیش
(über کرسیه als Glosse ضب)　y) مجتث ; hs غصیب , زوپیج ; H (s. v. نورد) Š (α fehlerhaft) in β وآکنج　z) مجتث　a) رمل　b) متقارب ; hs میغلنج ; H^pŠ (لطیفی) β هزار اندکی　c) hs یول　d) رمل ; H^mŠ, β R تنگ آمد　e) رباعی ; H^mŠ
f) منسرح ; hs β دشوار , دور بیکرانه ; α J^g دوست ای نیکتر راه آسان وراست β J وترفنج
g) hs bis فنج　h) خفیف ; H^m, α JR آمد Š زتو مرا β JRŠ آن گران .

لنج بیرون رخ بود عمّاره گفت

[Fol. 12r] گفت من نیز کیرم اندر کون[i]   سبلت وریش وموی لنج ترا
ولبیبی گفت

نه همه کار تو دانی نه همه زور تراست[k]   لنج پر باد مکن هیچ وکتف برمفراز

شنج سرین مردم وچهارپای بود منجیك گفت

پیری ودرازی [و] خشك‌شنجی[l]   گوئی بگُه آلوده لتره غنجی

غنج جوال بود لبیبی گفت

وآن بادریسه هفتهٔ دیگر غصاره شد[m]   واکنون غصاره همچو [یکی] غنج پیسه گشت

کنج پیغوله باشد فردوسی گفت

اگر تند بادی برآید زکنج[n]   بخاك افگند نارسیده ترنج

لنج آهختن بود چنان گوئی برون لنج وبرون آهنج طیّان گفت

کسی کورا تو بینی گو برون لنج[o]   بکافش پشت زو سرگین برون لنج

غنچه گل ناشگفته بود عنصری گوید

چو سرگشتهٔ[p] غنچهٔ سرخ گل   جهان جامهٔ پوشید همرنگِ مُل

غنچه دگر گرد کردن وسرشتن باشد چنانك گویند غنچه کرد یعنی سرشت ابو العبّاس عبّاسی گفت

هیچ ندانم بچه شغل اندری[q]   ترف همی غنچه کنی با شکر

لنجه خرامیدن وتنعّم باشد ولنجه در هجو گویند وخرامیدن در مدح لبیبی گفت

کفش وصندوق ومخنث وکُسِ زنش[r]   این دو گردند وآن دو ناهموار
هیچ کس‌را گناه نیست درین   کو برد جمله‌را همی از کار
[Fol. 13] این یکی‌را بخنجهٔ خفتن   وآن یکی‌را بلنجهٔ رفتار

ارمیج[s] نعلین باشد

بنانج مردی که دو زن دارد واین زنان یکدیگررا گولانج ووسنی خوانند شهید[t] گفت

همی نسازد با داغ عاشقی صبرم[u]   چنان کجا نسازد بنانج باز بنانج

i) خفیف ; Hm (α نیز کرم) Š   k) رمل ; hs β برفراز ; β ǦŠ مکن پیش Q) بیش Hm
پیشه β Hm ; مضارع (m   وخسك α Hm ; مضارع (l   جاد مکن پیش وکتف من مفراز
n) Šâhn. 433, 3 ; HmQŠ   o) هزج ; α lautete also ursprünglich تو بینی درد قولنج vergl. ǦRQŠ
سرگنتهٔ hs (p   بکاوش سینه و Š تو بشکافش شکم سرگین ǦR وزو Q β ; (بگیرد درد قولنج)
q) سریع ; hs α بچه شغال   r) خفیف ; Hm α کفش صندوق Š کفش صندون مخنث کس
s) hs   زن β وهر دو کردند γ هر دو δ دران همی ε هر دورا آن یکی‌را ζ ورفتار وخفتن
ارمیچ ; ich finde kein ähnliches Wort   t) hs سبهبد   u) مجتنت

بازپیچ[v] رسنی باشد که زنان وکودکان ببندند وبرو نشینند ومی‌آیند ومی‌روند در هوا معلّق
بو المثل گوید

[w] زتاك خوشه فروهشته وزباد نوان   چو زنگیانی بر بازپیچ بازیگر

ورتیج[x] سمانه باشد زینتی[y] گفت

[z] آید از باغ بی‌سروذ وبارنج   دستك بکراعه می‌برآرد ورتیج[x]

زونج ووللانه[a] عصب بود معروفی گفت

[b] همی زآرزوی کبیر خواجه‌را [کر خوان]   بجز زونج نباشد خورش بخوانش بر

[آخشیج] ضدّ[c] باشد

کجا گوهری چیره شد زین جهان   یکی آخشیجش برو بر گمار[d]

پخچ پهن گشته باشد از زخمی یا از زور چیزی عنصری گفت

[e] اگر بر سر مرد زد در نبرد   سر قامتش با زمین پست[f] کرد

فرخج وپلشت وفراکف[g] که پلید باشد وزشت لبیبی گفت

[h] ای بلفرخج ساده که بیذون که فرخج   نامت فرخج وکنیت ملعونت بلفرخج
هم گوید

[i] گویند که چو کرد فلان بلفرخج‌را   نامش چو نام تو بفرخجی بگستریذ

کلخج چرکی وشوخی که بر دست واندام بود عمّاره گفت

[k] گنده وبی‌قیمت ودون وحقیر   ریش پر از گوه وهم تن کلخج[l]   [Fol. 13r]

نخج[m] گیائی درشت باشد که خاکروبان بدان زمین روبند طیّان گفت

[n] دست وکفّ پای تران پر کلخج   ریش پیران زرد از بس دود نخج[m]

گیج احمق ومعجب وخویشتن‌ستای باشد قریع [الدهر] گفت

[o] هم با حیزان حیز [و] هم با گیجان گیج   هم با دزدان دزد [و] هم با شنگان شنگ

v) hs بازبنج bezw. بازینج (بازبنج), vergl. F S. ١v Note m   w) مجتث; β HŠ که بر - x) hs ورنج   y) HŠ لبیبی (vergl. Š زینی in α)   z) رباعی; der Vers ist stark corrumpiert, vergl. α H (s. v. بازیج und ورتیج) بی‌سرود بازیج β HŠ بکراغه
a) Finde ich in den Wörterbüchern nicht   b) مجتث, H^m; hs از آرزوی, بخانش
c) hs صید   d) Es folgt eine neue Ueberschrift, باب الخا, die aber weder ح noch auch چ bedeuten kann   e) Q (Šâhn.) H^m; α Q لکد بر سر β H^m وقامتش Q سر وتنش‌را
f) H^m, lies پخچ (Q)   g) فراكن ?   h) مصارع; hs شاذه; H^mŠ (beide auch s. v. بلفرخج)
i) مصارع   k) سریع; H^m(defect)ŠD   l) hs خلخج   m) hs لخج   n) رمل, H^mŠ (s. v. نخج); RŠ (s. v. کلخج) α دست وپای وروی خوبان β لخج   o) رمل; hs سکان سك (der Reim mit den Versen s. v. ماخ Fol. 15 etc., vergl. Einleitung unter قریع الدهر, ergiebt die Verbesserung)

کَلَنج شکن وچین باشد شاکر بخاری گفت

[oo] فری زآن زلفِ مشکینش چو زنجیر   فتاده سد[p] هزاران کلنج بر کلنج

کَلَنج دیگر سبد[pp] گرمابه‌بانان باشد طیّان گفت

[q] سد کلنج پر از گوه عطا کرد برین ریش   گفتم که بران ریش که دی خواجه همی‌شاند

لَنج لکد[r] باشد منجیك گفت

[s] یك روز بگرمابه همی آب فروریخت   مردی بزدم لنج بغلط بر درِ دهلیز

یوسف عروضی گفت

[t] معاذ الله که نالم من زچشمش   وگر شمشیر یازد زآسمانش

ببیك پف‌خف[u] توان کردن مر اورا   ببیك لنج پاخچ هم کردن توانش

لَخَنج زاك سیاه صبّاغان باشد طیّان گفت

[v] بینی آن زلفینگان چونْ چنبرِ سالان (?) بخم   گر بلخنجّ اندر زنی ایدون بُوَد چون آبنوس

لَفَنج لب ستبر بود وکسی‌را گویند لب فروهشته است فردوسی گفت

[w] خروشان بکابل همی‌رفت زال   فروهشته لفنج وبرآورده یال

سَفَنج[x] خربزهٔ نارسیده بود وبما وراء النهر اورا بشکنند ومیانش تهی کنند وبدو شراب خورند بو المثل[y] گوید

[z] نقلِ ما خوشهٔ انگور بُوَد ساغر سفنج   بلبل وصلصل رامشگر بر دست عصیر

[Fol. 14] بَفَنج[a] کسی که بوقت سخن گفتن خدو از[aa] دهن می‌آیدش گویند بفنجش همی‌شود شهید گفت

[b] قی اوفتد آنرا که سر وروی تو بیند   زآن خلم واز آن بفنج چکان بر بر وبر روی

نَمَنج[c] نم باشد عنصری گفت

[d] سنگ بی‌نمنج وآبِ بی‌زایش   همچو نادان بُوَد بآرایش

سَمَنج وآهون نقب باشد رودکی گفت

[e] شو بدان کنج اندرون خمّی بجوی   زیرِ او سمجیست بیرون شو بدوی

oo) هزج, HmŠ (s. v. ِبلنج); JRŠ (s.v. کُلنج) ابو شکور: α موی کاکل وآن زلفِ مشکین
p) hs شذ HmJRŠ صد   pp) hs سبد   q) رباعی; hs سبد; Hm αβ بدان ریش
r) hs لکد   s) رباعی; β HmRJŠ بزدش   t) هزج   u) hs حف mit Glosse حراق; hs in δ
v) رمل; hs ببینی, جنبر سالان   w) Šâhn. 190, 1102; α HmQRJŠ زکابل β Ausg. بتحج
HmRŠ بال R برآهشته بال لنبج   x) hs bis ِسفنج, Wörterbücher سَفنج   y) J استاد
z) رمل; HmŠ α بُد وساغر α وبر دست β J حصیر   a) hs پفنج, یفنج   aa) hs خدوا از
b) رباعی; hs β حلم; β Hp بر سرِ رویت HmŠ (s. v. پفنج) بر بر درویت   c) hs نمنج
d) خفیف; hs ستنك; β Hm بِه زنادان RJŠ بهتر از جاهلی   e) رمل

منجیك گفت

[f] بکیش [?] سر ونشست مالیده وسرتیز ایدون که بدان سمچ توان کند زتیزی

هچ [g] راست باز کردن بود جون عَلَمی یا منجوقی که راست باز کنند گویند هچ کرد واگر چیزی از دست بیفکنی وراست بایستد گویند هچ کرد منجیك گفت

[h] گردون عَلَم محنت بر بامِ تو هچ کرد بینی بخط خویش بکوس وعَلَم اندر

خشتچه زیر بغل بود از جامه گروهی سونچه خوانند وگروهی کشمه دن [i] عمّاره گوید

[j] بجای خشتچه گر ببیست نافه بردوزی هم ایچ کم نشود بوی گنده از بغلت

[خفچه] شوشهٔ چوب بید یا از سیم یا از زر کشیده بود بو شکور گفت

[k] بفرمود داور که می‌خواه‌را بخفچه بکوبید بی‌چارهٔ .

رودکی گفت

[l] سرخیِّ خفچه نگر از شرم بید معصفرگون پوشش او خود سپید

سوفچه شوشهٔ زر بود منجیك [m] گفت

[n] ببکی لقمه که بر خوانِ تو کرد آن مسکین ببکی سوفچهٔ زرّش مفروش کنون

[Fol. 14r] دیوچه کرمکی باشد که اندر پشم افتد وورا تباه کند منجیك گفت

[o] دل بپرداز زمانی ومَنِه پشت بدو که پدید آورش دیوچه اندر نمدا

غلغلیچه [p] ودَغْدَغه وکلخرجه [q] این همه آن باشد که دست زیر بغل مردم یا بپهلو بزنند وبکاوند تا خنده برو افتد لبیبی گفت

[r] چو بینی آن خرِ بدبخت‌را ملامت نیست که برسکیزد چون من فرو سپوزم نیش

چنان ندانم من جای غلغلیچه‌گهش کجا بمالشِ اوّل برو فتد بسرپیش

موسیچه مرغی‌باشد سپیدگون بشبه قمری ودبسی نیز خوانندش خسروانی گفت

[s] موسیچه وقمری چو می‌فرمایند از سروبنان هر یکی نئی‌خوان

---

f) رباعی ; hs α سرنیبر   g) hs هُچ   h) رباعی ; RBh[V] (nur α) عَلَم حکمت
i) So ; etwa کش‌بُن ?   j) مجتث ; α Hm شصت نافه ŠJ°[سوزنی] مشك‌نافه   k) Hm (anonym) β وبیچاره‌را ; Š hat einen anonymen متقارب-Vers, der mit بفرمود قاضی beginnt (usprünglich identisch ?)   l) رمل ; مُعْصَفَرْ statt مُعَصْفَرْ   m) JŠ مختاری
n) رمل ; α Š زان یکی J زانکه یك HmJRŠ تو خورد β R تو کنون JŠ سوفچه زرّش بفروشی   o) رمل ; hs α وضه بشت β پدیدارش , نمدا   p) hs غُلْغلیچه
q) Vergl. Vullers s. v. گُلخوچه , RŠ   r) مجتث ; hs β چو ; αβ HpŠ γ HpRŠ بدانم R که او بمالش اوّل شود زخود (s. v. غلغلیچ) RŠ بسترش Hp همی بمالش δ HpŠ بمالم آن جای ببهوش   s) مضارع ; ˚lies α می‌نمایند ? hs β نسی‌خوان

کوچ وچغد وچُغو جمله کُنگُر باشند عنصری گفت

ᵃ اندر آن ناحیت بمعدن کوچ　　دردکه داشتند کوچ وبلوچ

[لوچ احول باشد]ᵇ خطیری گفت

ᶜ آن توئی کور وتوئی لوچ وتوئی کوچ [و]بلوچ　　آن توئی گول وتوئی دول وتوئی بابت ثنگ

بُرواج ᵈ آبی که از باران بسقف خانه فرو چکد

غفچی وآبگیر وشمر یکی باشد عنصری گفت

ᵉ بهر تلّی بر از خسته گروهی　　بهر غفچی بر از فرخسته پنجاه

کاچ سیلی باشد عنصری ᶠ گفت

ᵍ مرمرا کرد گردن وسر وپشت　　کوفته سربسر بکاچ وبمشت

پسیچ ساختن کاری باشد فردوسی گفت

ʰ بدو گفت زو خود میندیش هیچ　　هشیواری ورای دانش پسیچ

کیچ تغاریق باشد یعنی بهره‌بهره رودکی گفت

ⁱ بجمله خواهم یکماهه بوسه از تو بتا　　بکیچ‌کیچ نخواهم که کام من توزی [Fol. 15]

کابلیچ انگشت کهین پای باشد عسجدی گفت

ᵏ پیا بکفش اندر بکفت وآبله شد کابلیچ　　از بسی غمها ببسته عمر کل(؟) پارا بپا

باب الخا

کاخ کوشک باشد فرّخی گفت

ˡ هر روز شادیٔ نو وبنیاد راستی　　زین باغ جنّت‌آئین زین کاخ کرخ‌وار

دیولاخ سردسیر باشد ودر معنیٔ شورستان آید چنانک گوئی سنگلاخ یعنی سنگستان در یک حال عنصری گفت

ᵐ چرنده دیولاخ آگنده پهلو　　تنی فربه میان چون موی لاغر

سنگلاخ سنگستان باشد فرّخی گفت

ⁿ بر سنگلاخ دشت فرود آمدی خجل　　اندر میان خاره واندر میان خار

بو شکور گفت

a) خفیف; hs β درد که; HᵐŠ ساختند　b) Bezw. کوچ وبلوچ als Kopf　c) رمل; hs β ترا تن‌خسته β ترا کشته گروهی ʾ JŠ α بهر از; هزج　d) Fehlt in den Ferhengen　e) هزج; hs بهر از; JŠ α گروهی; β ترا کشته; ترا تن‌خسته　f) Š عسجدی　g) خفیف; HᵐŠ　h) Šâhn. 545, 415　i) مجتث; Š (anonym) α کام من بدهی β یکساله از تو بوسه　k) رمل; hs β پیا; α HᵐD پل بکفش β HᵐD غملك باز|نوشته D|نبشته Š سرهای ما اینچنین نبشته. Für die Bedeutung „kleine Zehe“ citiren HŠD ausdrücklich A　l) مضارع; hs دنیاراستی; Hᵐ　m) هزج; β HᵐŠ تن
n) مضارع

من اندر نهان زین جهانِ فراخ   برآورده کردم یکی سنگلاخ

درواخ درستی باشد گوئی گمانم بفلان درواخست رودکی راست

[o] چونك مالیده بد و گستاخ شد   کارمالیده بد ودرواخ شد

چخماخ کیسهٔ گرد باشد که با خویشتن دارند از بهر درم وشانه وبو شکور گفت

[p] برد چخماخِ من از جامهٔ من جامه نبرد   جامه از مشرعه بردند هم از اوّلِ تیر

چهل وپنج درو سوزن وانگشترئی   قلم وکارد ببردست یکی شوم حقیر

ماخ سیم برهنه بود ومردم دون‌همت‌را گویند که همّتی ماخ دارد عسجدی گفت

[q] جوان شد حکیمِ ما وجوانمردِ دلفراخ   یك پیرزن خرید بیك مشتِ سیمِ ماخ

قریع الدهر گفت •

[r] همه‌را همّتِ ماخ وهمه بر راهِ بساخ   همه‌را کونِ فراخ وهمه‌را روزی تنگ   [Fol. 15r]

شخ زمین سخت باشد بر کوه ودامن کوه بو شکور گفت

[s] خرامیدنِ کبك بینی بشخ   تو گوئی زدیبا فگندست نخ •

چخ چخیدن باشد چون کوشیدن کسائی گفت

[t] طعنه مزن که با دو لبِ من چرا چخی   اندیشه نیك ساز که یاقوت نشکنی

ژخ زخم[u] باشد رودکی گفت

[p] چون کشف انبوهِ غوغائی بدید   بانگ وژخ مردمان خشم آورید

منجیك گفت

[v] بوی برانگیخت گل چو عنبرِ اشهب   بانگ برآورد مرغ با ژخِ طنبور

آژخ ثولول باشد کسائی گوید

[w] از راستی تو خشم آری دائم   بر بامِ چشم سخت بود آژخ

ومرادی گفت

[x] آن سرخ عمامه بر سرِ او   چون آژخِ زشت بر سرِ کیر

نخ تای ریسمان بود عنصری گفت

o) رمل ; H^mŠ   p) رمل   q) مضارع ; α Š ودلفراخ β H^m پیره‌زن

r) رمل ; α H^{mp}(s. v. بساخ)Š(s. v. باخ und بساخ) همّتِ باخ H^m (s. v. ماخ) (یکی Š)

s) hs α کنك β ولندست بخ (verbessert nach Q [Nr. 2026, 2456: Šâhn.] H^mŠ) راهِ فساد

t) مضارع ; hs α مرا جخی [H^m auch دولت] ; β H^mŠ هرچند پیر گشتم وتو تازه نوجوان

u) In dem Verse von منجیك bedeutet es ناله etc.   v) منسرح ; JŠ α برآمیخت β برانگیخت

w) مضارع ; hs α آوری   x) هزج ; HŠ α آن زشت

[y]بی‌وفا هست دوخته بدو نخ   بی‌وفا هست هیمهٔ دوزخ

فلخ[z] ابتدای کارها باشد خسروانی گفت

[a]همّتِ او بر فلك زفلخ بنا کرد   بر سرِ کیوان فکند بن پیِ ایوان

وطیّان گفت

[b]مرا زندگانی بدین جای طلخ   همه جای دیگر کنندم زفلخ

دخ ودوخ گیاهی باشد که آنرا بیافند بسان فرش ودر مسجدها بگسترانند[bb] واورا زیخ نیز خوانند شاکر بخاری گفت

[Fol. 16] [c]روی مرا هجر کرد زردتر از زر   گردنِ من عشق کرد نرمتر از دخ

بُخ وکُخ[d] چیزی بوَد که ترس کودکانرا بسازند بدیدار زشت وآنرا بتازی فارع[dd] گویند فرّخی گفت

[e]آیم وچون بخ بگوشهٔ بنشینم   پوست بیك ره برون کنم زاستغفار

ربوخه هرکه وقت جماع بشهوة رسد گویند ربوخه شد لبیبی گفت

[f]گه ربوخه گردد او بر پشتِ تو   گه شود زیرش ربوخه خواهرت

وعسجدی گفت

[g]چون حیز طیره شد زمیانِ ربوخه گفت   بر ریشِ خربطان ریَم ای خواجه عسجدی

شوخ وکلخج چرك باشد خسروی گفت

[h]اگر شوخ بر جامهٔ من بوَد   چباشد دلم از طمع هست پاك

آشکوخ[i] کسی که پایش بچیزی درآید وبانگشت پای بایستد وخویشتن‌را از افتادن بپاید گویند بشکوخید رودکی گفت

[k]چون بگردد پای او از پای‌دار   آشکوخیده بماند همچنان

هم گفت

[k]آشکوخد بر زمین هموارتر   همچنان چون بر زمین دشوارتر

انجوخ چین پوست بهم‌گرفتن بود چون بژمردن میوه که پوستش ترنجیده شود رودکی گفت

[l]شدم پیر بدینسان وتو خود هم نه جوانی   مرا سینه پر انجوخ وتو چون چفته کمانی

y) خفیف ; H^mŠ β هیزم   z) Nach beiden Belegversen فَلْخ, Wörterbücher später فَلَخ   a) منسرح ; H^mŠ   b) متقارب ; H^mŠ   bb) hs کسترداننڈ   c) منسرح ; hs α روی مرا زر (verbessert nach Š); α Š زردتر از رنگِ زر β RŠ از دوخ ودخ   d) Wörterbücher nur کُخ , J^s auch فخ   dd) So; wohl eine Ableitung von فزع   e) منسرح   f) رمل , H^m ; RŠ (منجیك) β گه بزیر او ربوخه   g) مضارع   h) Q(میر خسرو)   i) hs آشکوخ; in beiden Belegversen °آشک   k) رمل   l) هزج ; hs α هم نه ; H^mS (β verderbt)

وآنکس که جنین باشد کویند انجوخته وانجاخته نیز کویند والله اعلم

باب الدال

بِرد برد آن باشد که کویند از راه دور شو آغاجی[m] کوید

[n] از ره نروم تام نکویند براه آی   بر ره نروم تام نکویند زره برد [Fol. 16r]

خِرد خرّه وکِل باشد خسروانی کفت

[o] آن کجا تیزت برکشید بچرخ   باز ناکه فرو بردت بخرد

بلکفد رشوة باشد بلعبّاس عبّاسی کفت

[p] ای خواجهٔ معبّر خور سیرت مفسّر   خواجه دو شش ستاند دو یك دهد بخوئی

بلحرب یار تو بود از مرو تا نشاپور   سوکند خور که در ره بو الکفد او نخوردی

راود[q] جائی باشد پشته‌پشته وسبزه‌برو رسته عسجدی کفت

[r] الا تا زمی از کوه پدیدست وره از سدّ   بکوه اندر شخّست وتره بر شخ [و]راود

کبد لجام[s] باشد دقیقی کفت

[t] از آنك مدح نکویم درست کویم راست   چرا بکار نیاید سربشم وکبدا

کُرد مبارز باشد فردوسی کفت

[u] بهومان چنین کفت سهراب کُرد   که اندیشه از دل بباید سترد

آورد جنك باشد نبرد جنك دو کس باشد یا دو لشکر فردوسی کفت

[v] زبازور وآورد او در نبرد   رسد تا بکردون کردنده کرد

ناورد آورد باشد فردوسی کفت

[w] بناوردکه شد سپه‌پهلوان   زقلب اندرون با کروهی کوان

چغد وبوف وچغو کنغر باشد فردوسی کفت

[x] بموبد چنین کفت دهقان سغد   که برناید از خانهٔ باز چغد

معزّی کوید

[y] بفرّ وعدلِ تو شد جای عندلیب وتذرو   همان زمین که بدی جای چغد وجای غراب

رژد کم‌خوری بود که هرچه بینند اندکیش باید[yy] با آرزوئی تمام بو شکور کفت

m) hs اعاسی (oder lies عبّاسی ?)   n) رباعی   o) خفیف ; hs α تبزت ; β lies ببردت

p) مضارع ; R[nur δ]Š[γδ] δ زو بلکفد ره[R] [بار] که صد   q) Sonst meist راوَد (auch Šâhn. 832, 1065 nach QRJ̌)   r) هزج ; Š falsch (hat einen متقارب-Vers daraus gemacht) H^m β بکوه اندرون زدست بره ; hs α راه   s) hs لجام (auch J̌g)   t) مجتث ; α Š تو کویم , β R(nur β)Š مرا بکار β وراست   u) Šâhn 500, 1118   v) Wohl aus der Episode Šâhn. 891, 358 ff., aber nicht in den Ausgaben; hs زناروو   w) Šâhn.

x) Šâhn. ; H^mQD   y) مجتث   yy) Lies بیاید ?

[Fol. 17] [z] زدیذار خیزذ هزار آرزوی   زچشمست گویند رژدی [گلوی] (Glosse: خلق)

نورد درخور نوۀ او پسندیذه باشذ کسائی گفت

[a] تا نوردم وخوار واین نه شگفت   که تن ورد خار نیست نورد

نرد تنۀ درخت بوذ کسائی گفت

[b] مردم اندرخور زمانه شذست   نرد چون شاخ گشته شاخ [چو] نرد

باذغرد وغرد خانۀ تابستانی بوذ بو شکور گویذ

[c] بسا خان وکاشانه وباذغرد   بذو اندرون شاذی ونوش‌خورد

هماورد [d] کوشیذن بوذ بجنگ فردوسی گفت

[e] هماوردِ او در زمین پیل نیست   چو گرد پیِ اسپ او نیل نیست

فترد کسی که چیزی ازهم بدرّد گویند بفترد خسروی گفت

[f] خوذ برآورد وباز ویران کرد   خوذ طرازیذ وباز خوذ بفترد

شایورد طوق ماه بوذ پیروز مشرقی گفت

[g] بخط وآن لب ودندانش بنگر   که همواره مرا دارند در تاب
یکی همچون پرن در اوج خورشیذ   یکی چون شایورد از گرد مهتاب

نبرد کارزار بوذ فردوسی گفت

[h] فرامرز پیش پذر شذ چو گرد   بپیروزی روزگارِ نبرد

نبرده مرد مبارز باشذ فردوسی گفت

[i] از ایرانیان بذ تهم کینه‌خواه   دلیر ونبرده بهر کینه‌گاه

خرده تفسیر اجزای [k] پارندست وایارده تفسیر جملۀ [l] پارندست دقیقی گفت

[m] ببینم آخر روزی بکامِ دل خوذرا   گهی ایارده خوانم شها گهی خرده

آسغده هیزم نیم‌سوخته باشذ معروفی گفت

[Fol. 17r] [n] ایستاده میانِ گرمابه   همچو آسغده در میانِ تنور

الفغده اندوخته بوذ بو شکور گفت

z) HᵐJ̆D; α RŠ (s. v. رزد) آرزو ﻫﻤﻪ β RŠ (s. v. رزد und رژد) رزد گلو [bezw. رژد]. Die Wörterbücher erklären sonst رزد etwas anders   a) خفیف   b) خفیف; HᵐŠ β کشت   c) α J̆Š خوش آن جای R بسا جای β HᵐQ وخورد   d) hs ناورد   e) Šâhn. 461, 427; Hᵐ   f) خفیف; HᵖŠ [مبر خسرو]   g) هزج; Q(δ شایورد دورِ) HᵐŠ(γ پری) D, R(nur γδ) γ بر اوج δ از دورِ شانورد   h) Šâhn. 691, 172; HᵐQ   i) Vergl. s. v. ستنبه Fol. 8   k) hs احرای   l) hs تفسیرست جمله (bis) ایازده; vergl. Note r   m) مجتث; hs α ببینم β خورده; HᵐJ̆RŠ (auch s. v. ایارده) Q(1229)   n) خفیف; HᵐJ̆RŠ

بیلفغد بایذ کنون چارهٔ نیست　بیلفنجم وچارهٔ من یکیست

ایفدهٔ[o] بیهذهگوی وسبکسار باشذ رودکی گفت

[p] این ایفدهسری چه بکار آیذ ای فتی　در بابِ دانش این سخنِ بیهذه مگوی

ورده چوب کبوتربازان باشذ که کبوتررا از جای بپرّانند منجیك گفت

[q] چو[ن] مرغش از هوا بسوی ورده　از معده باز تاوه شوذ نافتن

ایارده[r] چگونگیٔ پازندست وپازند گزارش زند واستا است خسروانی راست

[s] چه مایه زاهد وپرهیزگارِ صومعگی　که نسكخوان شذ بر عشقش وایاردهگوی

میزد[t] مجلس مهمانیٔ شراب باشذ فرّخی گفت

[u] مرّیخ روزِ معرکه شاها غلامِ تست　چونانك زهره روزِ میزد[ی] کلامِ تو

[v] اندر میزد با هنرِ دانشِ　وندر نبرد با هنرِ بازو

فرزد گیائی بوذ که تابستان وزمستان سبز بوذ وبتازی ثیل خوانندش بو شکور گفت

[w] فروتر زکیوان ترا اورمزد　برخشانیٔ لاله اندر فرزد

اورمزد وزاوش وبرجیس ستارهٔ مشتری باشذ بو شکور گفت

[x] نه بهرام گوهرت ونه اورمزد　فرزدئی جاویذ نبوذ فرزد

ستاوند چون صفّهٔ باشد بالای ستونی برداشته طیّان گفت

[y] جهان جای بقا نیست بآسانی بگذار　بایوان چه بری رنج وبکاخ وبستاوند

o) F ایفذه　p) مصارع; H^{mp} β درباب　q) مصارع　r) Vergl. مسعودی ed. Barbier de Meynard Vol. II, 126 (Chwolsohn ZDMG. VI, 409, Darmesteter Le Zend-Avesta I S. XL Anm. 1), aber اکرده (im كتاب التنبيه والاشراف) Vol. IX, 325/6 (de Sacy, Notices et Extraits Vol. VIII, 159) und zuletzt de Goeje, Bibliotheca geographorum arabicarum Vol. VIII S. ۹۴ Anm f, g. Etwa phlv. *kartak* „Karde" (im Vîspered) — auch خرده ist ja oben s. v. falsch erklärt — کرده اکرده اکارده اسارده? An der letzterwähnten Stelle bei de Goeje sind دارده und اکرده synonym und دارده augenscheinlich eine schon alte Verschreibung aus ersterem (Haug's Erklärung von یازده als „Yashts", Essays[2] S. 14, ist auch unbefriedigend).　s) مجتث; hs بشكخوان (vergl. aber s. v. نسك Fol. 40r); α Q(1227)R وصومعگی $\check{S}$ وصومعه ذیر β $\check{J}$ زندخوان QR شده در $\check{J}\check{S}$ شده در عشقی　t) hs drei Mal میرذ. Die älteren Dichter sprechen, so viel ich sehe, immer richtig مَیَزْد, die falsche Aussprache مَیْزَد wird in RH irrtümlich auf F zurückgeführt, der aber auch میزد hat; vergl. die nächste Note　u) مصارع; hs β جنانك (der Abschreiber hat augenscheinlich scandiert روزِ مَیْزَدْ, danach Bh[V] (میر خسرو) می‌زدِ پیشگارِ تو　v) مصارع; α $H^{m}\check{S}$ با خرد و (im Einzelnen verderbt)　w) Q (Šâhn)　x) hs β فرزدی　y) هزج; hs β وبکاخ ستاوند; $H^{m}Q$ وسَتُناوند bezw. وسُتُناوند — ist letzteres wirklich die ältere Form?

کرمند شتاب‌کار بوذ خسروی گفت

[z] مکن امّیذ دور وآز دراز　　گردش چرخ بین چه کرمندست

[Fol. 18] پژاوند چوبی باشد که از پس در افکنند وبوقت جامه شستن جامه‌را بذو کوبند واورا سکنبه[?] وچنبه [a] وفدرنگ نیز گویند روذکی گفت

[b] دل از دنیا بردار وبخانه بنشین پست　　فرا بند در خانه بفلج وبپژاوند

اروند نام کوهیست بدر همذان ودجله‌را نیز اروند خوانند فردوسی گفت

[c] اگر پهلوانی ندانی زبان　　بتازی تو اروندرا دجله خوان

اروند وارمان بهم گویند ارمان رنج باشد واروند تجربت فردوسی گفت

[d] همه هر ترا بند وتنبل فروخت　　باروند چشم خردرا بدوخت

اورنگ واورند [e] بها وفرّهی باشد فردوسی گفت

[f] سیاوش مرا همچو فرزند بوذ　　که با فرّ وبا برز واورند بوذ

هموراست

[g] گر ایذونک آیذ زمینو سروش　　نباشد بذان فرّ واورند وهوش

فرغند [h] گندیذه باشد عمّاره گفت

[i] معذورست ار با تو نسازد زنت ای غر　　زآن گنده دهان تو وزآن بینی فرغند

ترفند محال ودروغ وزرق باشد فرّخی راست

[k] با هنر او همه هنرها ژیافند　　با سخن او همه سخنها ترفند

خسروانی گفت

[l] این چه ترفندست ای بت که همی گویذ خلق　　که سقر باشد فرجام ترا مستقرا

معزّی گفت

[m] آری چو سخنهای جفای تو بشنوذم　　در گوش نگیرم سخن یافه وترفند

فند ترفند باشد روذکی گفت

[Fol. 18r] [n] نیز ابا نیکوان نمایذت جنگ فند　　لشکر فرباذ نی خواسته نی سوذمند

دند ابله بی‌باک خوذکامه باشد بو شکور گفت

z) خفیف; R(خسروانی)Š; übrigens wohl besser گرمند zu گرم wie دیرند zu دیر
a) hs سکبنه وحبیبه　　b) هزج; hs β تفلج بژاوند　　c) Šâhn. 51, 325; HᵐQJ̌RŠ
d) Šâhn. 644, 2183; Hᵐ(verderbt)Š　　e) hs اوروند, in beiden Versen اروند　　f) Šâhn. 1415, 2666; QŠ (اورند), J̌Š (اروند)　　g) Šâhn. 628, 1891; Š　　h) hs فرعنده
i) رباعی; HᵐŠ معذور بود گر زن تو با تو نسازد　　k) منسرح　　l) رمل, Hᵖ; مستقرا als Choriambus　　m) رباعی; α lies شنوذم　　n) منسرح (α nicht ganz in Ordnung)

[o] پری‌چهره فرزند دارد یکی   کزو شوخ‌تر کم بود کودکی
مر اورا خرد نی وتیمار نی   بشوخیش اندر جهان یار نی
شد آمدش بینم سوی زرگران   همآره ستوهند ازو دل‌گران
بخواند آنگهی زرگر دندرا   زهمسایگانان تنی چندرا
لبیبی گفت

[p] اندرین شهر بسی ناکس برخاسته اند   همه خرطبع وهمه احمق وبی‌دانش ودند
نوند ونونده اسپ باشد[q] رودکی گفت
[r] روز جستن تازیانی چون نوند   روز دن چون شست‌ساله سونمند
پساوند[s] قافیهٔ شعر باشد لبیبی گفت
[t] همه بادهٔ همه جام وهمه شست   معانی با حکایت با پساوند
سمند اسپ زرده باشد منجیک گفت
[u] بر آن زمان که بر ابطال تیره‌گون گردد   همه گویت نماید زخون سیاه سمند
زند تفسیر پازند واستا وابستا بود دقیقی گفت
[v] یکی زردشت‌وارم آرزویست   که پیشت زندرا برخوانم از بر
پازند اصل کتابست وابستا گزارش فرخی گفت
[w] زو دوسترم هیچکسی نیست وگر هست   آنم که همی گویم پازند فرانست
لبیبی گفت
[x] گویند نخستین سخن از نامهٔ پازند   آنست که با مردم بداصل مپیوند
[Fol. 19] خرند گیاهی است که اشنان‌را ماند چون رسته باشد وشخاررا[y] که رنگ[Fol. 19]رزان بکار دارند واندر کوهستان اورا قلیه خوانند ودر خراسان شخار[y] ازین خرند گیرند ودر ولایت بلخ اورا خرند وخلخان گویند بو شکور گفت
[z] تذرو تا همی اندر خرند خایه نهد   گوزن تا همی از شیر پر کند پستان
زغندرا بانگ یوز خوانند وگویند بانگی سهمگین وبیم‌زده نیز باشد رودکی گفت
[a] درد روبه یوزواری یك زغند   خویشتن‌را شد بدر بیرون فکند
فرکند چون از جائی بجائی ره کنند یا زیر زمینی که از جائی بجائی ره کنند آنرا فرکند

o) Ferhenge nur Vers 4: Q; ǰRŠ β زهمسایگان   p) رمل ; HŠ   q) hs نوند ونوند ده اسب باشند   r) رمل   s) So meist die Ferhenge; Gazophyl. بساوند   t) هزج ; چکامه تا [تا Š] پساوند ǰRŠ β همه پوچ وهمه خام وهمه سست (پساوند) ǰRŠ همه یاد (بساوند) α Š پیشش β معانی بازگونه نابساوند Š معانی از [معائی R]   u) مجتث   v) هزج ; HᵐŠ β   w) رباعی   x) رباعی ; H α گو چند β اصل بی D α از بود که نخستین پندی .   y) hs سحارا   z) مجتث ; HᵐŠ   a) رمل ; hs روبه ; RŠ (زغند) β خویشتنرا زان میان بیرون

خوانند وکسی که ره بجائی بسختی برد وبجائی که هرکز ندیده باشد برسد بذان جای کویند نیك بفرکندید باستعارت عمّاره کفت

[b] از پشت یکی جوشنِ خرپشته فرو نه   کز داشتننت غیبه وجوشنْت بفرکند

خسروانی کفت

[c] دو فرکنست روان از دو دیده بر دو رخم   رخم زرفتنِ فرکند جملکی فرکند

دیرند دهر باشد رودکی کفت

[d] یافتی شو بمال غرّه مشو   چون تو بس دید وبیند این دیرند

فرغند[e] کیاهیست که خودروی باشد وچون کذو برجهد واورا خو وافرغج[f] نیز خوانند وبتازی لبلاب خوانند رودکی کفت

[g] ایا سروِ نو در تنك وپوی آنم   که فرغندواری بپیچم بتو بر

نژند بژمرده وغمکین‌چهره وفرومانده بود عنصری کفت

[h] از دلِ خسته وروانِ نژند   خویشتن در بهارخانه فکند

آبکند وژی وشمر وغفچی وکو ومغاك[i] همه یکی باشد رودکی کفت

[k] آبکندی دور وبس تاریك جای   لغزلغزان چون درو بنهند پای [Fol. 19r]

وشهید کفت

[l] هرکه باشد تشنه چشمهٔ نیابد هیچ جای   بیکمان راضی بیابد کر بیابد آبکند

سیل‌آبکند سیل که در دامن کوه بایستد وسیل‌آبکند خوانندش بهرامی کفت

[m] چکونه راهی راهی درازناك عظیم   همه سراسر سیل‌آبکند وخاره وخار

کنند تبر دوسر وبیلی باشد سراندرجفته وزرکران[n] دارند رودکی کفت

[o] مردِ دینی رفت وآوردش کنند   چون همی مهمان درِ من خواست کند

وابو العبّاس عبّاسی کفت

[p] وکرت خنده نیاید یکی کنند بیار   ویك دو بیتك ازین شعرِ من بکن بکنند

خجسته کفت

[q] برکیر[کنند و]تبر وتیشه وناوه   تا ناوه کشی خار زنی کردِ بیابان

b) رباعی ; hs عیبه β ŠJ داشتنش J̌ سبب چون غیبهٔ Š غیبهٔ جوشنت   c) مجتث,
α RŠ, Hm ; d) خفیف   β R (s. v. فژکن) فرکن بجملکی ; Fol. 62r فرغن vergl. s. v
aber ; فرغج vergl. , وافرعج f) hs   e) Lies فرغند? F S. ٢v Anm. g   باغتی چونکه مال
Š ; k) رمل   i) hs مغال   h) خفیف   HmŠ ; پیبچم β hs ; متقارب g)   ارغج?
راضی بباشد (D ببابد .l) ببابد Hm β وچشمه α D ; دمایذ bis β hs ; رمل l)   (anonym)
n) Lies   راهی وراه α HmŠ ; J̌ , مجتث m)   آبکیر vergl. Š s. v. , راضی نماید D l)   کر
برزگران?   o) رمل ,   p) مجتث   q) رباعی ; vergl. s. v. ناوه Fol. 69

شند وکلفت[r] وبنپوز[s] ومنقار در دذان استعمال کنند وکلفت وشند جز مرغرا نگویند عمّاره گفت

[t] مرغ سپیذشند امروز ناودان   گر زادبت[so] مرغ شذ آن مرغ سرخشند

تندخوند تارمار ترتمرت همه یکی باشند آغاجی گفت

[u] هرچه ورزیذند مارا سالیان   شذ بدشت اندر بساعت تند وخوند

پند وزغن وخاذ وغلیواج وغلیو نام مرغ گوشت‌ربایست فرّخی گفت

[v] تا نبوَذ چون همی فرّخ کرگس   همچو نباشذ بشبه بازِ خشین پند

وجلّاب بخاری گویذ [Fol. 20]

[w] چون پندِ فرومایه سوی جوزه گرایذ   شاهینِ ستنبه بتذروان کنذ آهنك

پرند وپرنیان حریر باشذ پرند ساذه بوذ وپرنیان منقّش فرّخی گفت

[x] چون پرندِ بیذگون بر روی برِ شذ مرغزار   پرنیانِ هفت‌رنگ اندر سر آرذ کوهسار

عنصری‌راست

پری‌زادگان رزم‌را دل‌پسند   بپولاذ پوشیذه چینی پرند

غند گرد آمذه بوذ عنصری گفت

[a] چو رانی نبایذ* سپردن بکام   بوذ راندن تعبیه بی‌نظام

[b] نقیبان زکشتن بماندند کند   که ایشان همیشه نباشند غند

واستاذ موفّق الدین ابو طاهر حانونی گویذ

[c] من غندْ شذه زبیمِ غنده   چون خرس بکون فتاذه در دام

کند بندی چوبی باشذ که بر پای محبوسان نهند فرّخی گفت

[d] روزِ رزم از بیمِ او در دست ودر پای عدو   کندها گردذ رکیب واژدها گردذ عنان

یاکند[e] یاقوت باشذ شاذخوار بخاری گفت

[f] کجا تو باشی گردند بی‌خطر خوبان   جمست‌را چه خطر هرکجا بوذ یاکند

سند وسنده وکوی‌یافت حرام‌زاده‌را خوانند منجیك گفت

[g] ای سند چو استر چه نشینی تو بر استر   چون خویشتنی‌را نکند مردِ مسخّر

r) hs کُلفْت, nachher کُلِفْت   s) hs بُتنوز   t) مصارع. Verderbt.

u) رمل; Š β بدست   v) منسرح   w) رباعی; H^mp (α verderbt)   x) رمل   a) hs α چو رانی ببایذ سپردن (es sind verschiedene Punktierungen möglich, etwa جو رادی دبایذ لخام?)   b) Š α زدیدن; Q(Šâhnâme) α پیاده زکشتن   c) هزج   d) رمل; H^mŠ (beide verderbt)   e) hs *bis* باکند, wie auch spätere Ferhenge (vergl. F S. ۲v Note f); hs شادخوار   f) مجتث, H^mŠ (s. v. پاکند) J̌^s (یاکند) [in J̌^g fehlt der Vers]; α باشی گشتند H^mŠ (s. v. یاکند)   g) رباعی; H^mR (erstes Bait)

دَنَد هرچه گلو فرازکشد چون پوست انار ومازو آنرا دند خوانند[h] رودکی گفت

[i] قند جدا کن ازوی دور شو از زهرِ دند   هرچ بآخر بهست جانِ ترا آن پسند

زَندَه متکبّر[j] وعظیمرا گویند آنك بشخص عظیم باشد زنده پیل یعنی پیل عظیم شهید گفت

[پنجه‌بند عصابهٔ باشد که زنان بر پیشانی بندند عسجدی گفت]

[k] بپیچد دلم چون زپنجه تنم   گشاید بر غم دلم پنجه‌بند

[Fol. 20r] مغنده وبَاغره هر دو چیزی بود که از درد اندامی در بندگاهی افتد ودر پوست آنجا که بود گرد آید وگروهی وَرْغاه[l] خوانندش از مردم عامّهٔ طوس [عسجدی گفت[m]]

[n] بردار درشتی زدل خصم بنرمی   نز دوستی اندرآید لی دوست مغنده

زَنده کهن وخلق باشد عسجدی گفت

[o] تا پای نهند بر سرِ خزّان   با کونِ فراخ گنده وژنده

تَمنده زفانرا بتازی فافا گویند عسجدی گفت

[p] سر درویم چون نیل زبان گشته تمنده   زبالا در باران زپس وپیش سامان[q]

مَنده سبوئ وکوزهٔ گردن‌شکسته بود بوشکور گفت

[r] دو سه منده سبو آبکش بروز   شبانگاه لهو کن بمنده بر

غَنده وتنند[s] ودیوپای همه عنکبوت باشد کسائی گفت

[t] می‌تنند گردِ سرای ودرِ توغنده کنون   باز فرداش ببین بر تنِ تو تارتنان

کونده جوالی بود از گیا بافته بر مثل دام وکاه‌کشان دارند لبیبی گفت

[u] من در تو فگنده ظن بنیکو   وابلیس ترا زره فگنده

مانند کسی که روزِ باران   بارانی پوشد از کونده

پاغنده[v] پنبهٔ برهمچیده بود که زنان بریسند بوشعیب گفت

[w] جهانی شده فرتوت چو پاغندهٔ سرگین   کنون گشت سه‌موئی ونديده شده جمّاش

h) Hᵐ(danach Š): امّا وطبیبلر قنده حبّ السلاطین دیدکلری دارودر که اغولردندر اسدی طوسی هرنسنه که غایتده قبضدن بوغز طوتلور مازو کبی ونار کبی دنددر دیدی i) منسرح; hs α قید; HᵐDŠ α ازو j) hs ومنجیکوك [so] اشبو بیتنی استشهاد کتوردی k) منکر; Š β ببندد بر; β پیچ بند; hs α سجید دلم جون زبخه بنم; der Belegvers fehlt l) hs ورْغاه m) Nach HᵐŠ n) رباعی; hs β نر دوستی اندرآیند β Hᵐ(Š verderbt) نر دوستی آرایند o) هزج; α HᵐŠ(منقارب) خزان p) هزج; Hᵐ α سردرویم q) Sic; Hᵐ wohl richtig بیابان r) قریب s) hs تنیند t) رمل; HᵖŠ α گردِ در خانهٔ تو

u) هزج, RŠ(nur γδ); Hᵐ α تو بر من β زن مرا وابلیس γ که در بیابان; hs α افگنده β از ره

v) hs أغنده, aber der Vers fordert auch پاغنده, vergl. باغنده der Wörterbücher

w) هزج; hs β سه موش وندنده

نونده تیزفهم باشذ واندر باب خوذ یاذ کردیم[ww] یوسف عروضی گفت

[x] گر بر درِ این مبر تو بهبینی   مردی که بوَذ خوار وسرفگنده
بشناس که مردیست او بدانش   فرهنگ وخرذ دارذ ونونده

[Fol. 21] لانذ یعنی جنباند طیّان گفت

[xx] با دفترِ اشعار برِ خواجه شذم دی   من شعر همی‌خواندم واو ریش همی‌لاند
صذ کلج پر از گوه عطا کرد بر آن ریش   گفتم که بذان ریش که دی خواجه همی‌لاند

والله اعلم بالصواب

باب الذال

مانیذ بازماندگی باشذ از چیزی یا از کاری روذکی گفت

[y] دریغ مدحت چون زرّ وآبدار غزل   که چابکیش نیایذ همی بلفظ پدیذ
اساسِ طبعِ ثنایست بل قوی پر از آن   زآلتِ سخن آمذ همی همه مانیذ

موبذ دانشمند باشذ اشنانی جویباری گفت

[yy] زردی بهشتِ[?] روزی ده رفمت رِوز شنبه   قصه فگند زنا[?] باذه بدست موبذ

ومعزّی گفت

[z] موبذ آذرپرستان را دلِ من قبله شذ   زآنك عشقش در دلِ من آذرِ برزین نهاذ

کهبذ مستخرج[zz] مزارع دهقان باشذ منجیك گفت

[نهاذ رسم وآئین باشذ]

[a] خذای عرشِ جهانرا چنین نهاذ نهاذ   که گاه مردم ازو شاذ وگاه ناشاذند

آباذ کلمتی است که اندر دعا گویند یعنی آفرین ویعنی که ویران مباذ چنانك گویند آباذ بر فلان باذ منجیك گفت

[b] آباذ بر آن کرّه خر ای پاکیت[?] آباذ   بشناس مر آنرا که خذاوند ترا داذ

معزّی گفت

[c] آباذ بر آنِ شاه که دارذ چو تو مونس   آباذ بر آن شهر که دارذ چو تو داور

خاذ مرغ گوشت‌ربای باشذ خجسته گفت

[d] درآمذ یکی خاذِ چنگال‌تیز   ربوذ از کفش گوشت وبرد او گریز

[Fol. 21r] لاذ دیبائی باشذ سرخ نرم خسروانی گفت

ww) نوند Vergl. Fol. 18r   x) مضارع ; H^{m}Š   xx) هزج ; R(β)Š(αβ); β S. ۲. Fol. 13r s. v. کلج : همیشاند   y) مجتث ; hs α چو   yy) مضارع ; hs α رفتند β زنا oder فکندن دنا   z) رمل   zz) hs مستخرج ; der Belegvers fehlt   a) مجتث ; Stichwort und Dichter (vielleicht auch منجیك) fehlen   b) رباعی ; hs α بالمت   c) رباعی   d) متقارب ; hs β وبرد وکریز

[e] انگشت بر رویش مانندِ ملوکست   پولاذ بر گردنِ او همچون لاذست

لاذ دیواری که از گل برهم‌نهاده بوذ گویند بچینه برآوردست واز لاذ کردست عنصری گفت

[e] بپای پست کنذ برکشیذه گردنِ شیر   بدست رخنه کنذ لاذِ آهنین دیوار

آباذ جائی آباذان باشذ معزّی گویذ

[f] خراب‌کردهٔ هرکس تو کردهٔ آباذ   مباذ هرگز آباذکردهٔ تو خراب

ابو المظفّر نخجی گفت

[e] ویران شذه دلها بمی آباذان گردذ   آباذ بر آن دست که پرورّذ آباذ

بنلاذ بنا باشذ زیرا کی لاذ بر سر بنلاذ نهند فرالاوی[g] گفت

[h] لاذرا بر بنای محکم نه   که نگهدارِ لاذ بنلاذست

داشاذ ودهشت وداشن[i] عطا بوذ عنصری‌راست

[k] خواستم تا بناز وداشاذش   پذر اینجا بمن فرستاذش

حرکاتش همه ره هنرست   برم از جانِ من عزیزترست

راذ سخی باشذ عسجدی گفت

[l] اگر نسبتم نیست یا هست خرّم   اگر نعمتم نیست یا هست راذم

وسناذ وبفاخم[m] بسیار بوذ روذکی گفت

[n] امروز باقبالِ تو ای میرِ خراسان   هم نعمت وهم روی نکو دارم وسناذ

وهمچنین اندر نامهٔ پیران ویسه گفتند بپهلوی زبان فهلوی

[o] آزدم کی دشهریار کت هیر وسناد   یَنذرا وروحند وذم ساجاذ

[Fol. 22] سرواذ شعررا خوانند وچغامه وچکامه نیز لبیبی گفت

[p] دگر نخواهم گفتن همی ثنا وغزل   که رفت یکرهه بازار وقیمتِ سرواذ

بالاذ جنیبت باشذ فرالاوی گفت

[q] من رهی پیر وسست‌پای شذم   نتوان راه کرد بی‌بالاذ

روخ‌چکاذ کلمتیست فهلوی روخ روذه باشذ وچکاذ بالای پیشانی وبپهلوی روخ‌چکاذ اصلع بوذ حکّاك گفت

e) مجتث ; α پای hs ; β H^{m}DŠ آهنین بنیاد   f) مجتث   g) hs فرّاولاوی
h) خفیف , H; J̌RŠ(s. v. لاذ) falsch als von شمس فخری (vergl. F S ۳۴ Note n)   i) hs داشن   k) خفیف ; Š α نثار داشادش   l) منقارب , Š; H^{m} α هست مردم   m) hs بفاجم   n) رباعی ; H^{m}(s. v. وستاد)J̌R(s. v. وسناد)Š(s. v. وسنا und وسقاد)   o) ? So die hs (α lies wohl وشهریار). Prof. Nöldeke dachte etwa an: از دمِ کی وشهریارِ . . . هیر [„Feuer“?] تُندر اوروجند وذم ساجاذ · وسناذ   p) مجتث ; J̌Š (anonym) β یکره مقدار   q) خفیف ; HŠ(s. v. بالاذ)

[r] ایستاذه بخشم بر درِ اوی   این بنفرین سیاهِ روخچکاذ

چکاذ وهباك وکلال میان سر باشذ طاهر فضل گویذ

[s] گر خذورا بر آسمان فگنم   ی‌گمانم که بر چکاذ آیذ

چکاذ سر کوه باشذ فردوسی گفت

[t] بیامذ دوان دیذه‌بان از چکاذ   که آمذ زایران سواری چو باذ

نژاذ اصل ونسب باشذ فردوسی گفت

[u] بپرسیذ ازو پهلوان از نژاذ   برو یك‌بیك سر [و]بن کرد یاذ

[گردباذ دیوباذ باشذ] فرّخی گفت

[v] همی‌گرفت ببر وهمی‌گرفت ببوز   چو گردباذ همی‌گشت بر یمین ویسار

زشت‌یاذ غیبت کردن باشذ روذکی گفت

[w] بتو باز گردذ همیْ عاشقی   نگارا مکن این همه زشت‌یاذ

آماذه وسنجیذه وچیره وپسغده همه ساخته باشذ روذکی گفت

[x] خوذ تو آماذ[ه] نوی وآراسته   جنگِ اورا خویشتن پیراسته

عنصری گفت

[y] چون همی‌شذ بخانه آماذه   دیذ مردی بره براستاذه [Fol. 22r]

فلاذه بیهوذه باشذ بو شکور گفت

[z] یك فلاذه همی‌نخواهم گفت   خوذ سخن بر فلاذه بوذ مرا

رذ دانا وبخرذ بوذ فردوسی گفت

[a] یکی انجمن ساخت با بخرذان   هشیوار وکارآزموذه رذان

عنصری گفت

[b] سخن‌دان چو رایِ رذان آورذ   سخن بر زبانِ دذان آورذ

هیربذ قاضیِ گبرگان باشذ فردوسی گفت

[c] چو برداشت پرده زدر هیربذ   سیاوش همی‌بوذ ترسان زبذ

نخاجذ ربم آهن باشذ وآن سنگ نیز بوذ که نذّافان محلاج بذان برزنند تا درشت گرذذ

منجیك گفت

r) خفيف ; Š α بر سر β ای , وروخچکاد   s) خفيف ; H^mDŠ α خیبورا ; hs کلاك aber کلال Fol. 47^r   t) Šâhn.   ; H^mRQŠ   u) Šâhn. 525, 36 ; H^m   v) مجتث ; hs α دسر , وبوز ; H^mŠ α همی فگنند بشیر وهمی فگنند ببیوز (sicher secundär)   w) α H^mRS غمِ عاشقی   x) رمل ; hs α نوی   y) خفيف   z) خفيف ; H^mŠ, R β ی‌فلاده
a) Šâhn. 567, 819; H^mŠ   b) متقارب   c) Šâhn. 535, 211 (N. B. ist hier هیربذ N. pr.); H^mŠ; hs β برسان

[d] دو مار بگزنده بر دو لب دو سال   زان [قلیه] چو طاعون زان نان چو[ن] نخاجذ

برازن زیبذ بوذ فرّخی گفت

[e] گر سیستان برازذ بر شهرها برازذ   زیراکه سیستان‌را زیبذ بخواجه مَفْخَرْ

باب الرا

هنجار کسی که راهی برابر راهی برگیرد هنجار گویند عنصری گفت

[f] همی‌شذند ببیچارگی هزیمتیان   گسسته‌پشت وگرخته گریغ‌را هنجار

زوار خدمتگر وباری‌ده باشذ فردوسی گفت

[g] بهارش توئی غمگسارش تو باش   بذین تنگ زندان زوارش تو باش

کانور[h] شیفته‌سار باشذ خقاف گویذ

[i] چه چیزست آنك بارّست وبازور   همی‌سازذ بکار سازش گور

بگور اندر شوذ ناگه پیاده   برون آیذ سوار از گور کانور [Fol. 23]

ستیر قسمتی باشذ هریك هفت درمسنگ صقّار گویذ

[k] یا رب چه جهانست این یا رب چه جهان   شادیی بستیر بخشذ وغم بقبان

آبگیر آب‌دان باشذ عمّاره گفت

[l] باذ بهاری بآبگیر برآمذ   چون رخ من گشت آبگیر پر از چین

انبر کلبتین باشذ منجیك گفت

[m] بلیف خرما پیچیذه خواهمت همه تن   فشرده خایه بانبر بریذه کیر بکار[ذ]

وانگر[n] پوستین‌دوز باشذ روذکی گفت

[m] چو پوستِ روبه بینی بخانِ وانگران   بدان که تهمتِ او دنبهٔ بسرکارست

خنگ‌زیور اسپ ابلق باشذ عنصری گفت

[o] اگر بر اژدها وشیرِ جنگی   بجنباند عنانِ خنگ‌زیور

کندوری[p] مائده وسفره باشذ بوشکور گفت

[q] گشاده درِ هر دو آزانه‌وار   میان کوی کندوری افگنده خوار

کذر مردم احمق باشذ خجسته سرخسی گفت

d) رباعی ; H^mŠ (متقارب) دو مار گزنده دو لب بر دو سویش * از آن قلیه بهتر واز آن نانِ نخاجد
e) مضارع ; hs α سبر st. بر ; H^mŠ α بنازد بر
f) مجتث ; hs β گریخته
g) Sâlm. 1090, 429 ; Š
h) So *bis* hs, Wörterbücher کانوره
i) هزج
k) رباعی
l) منسرح
m) مجتث
n) So die Wörterbücher (auch Gozophylacium) bezw. وانگر (H^mD), hs bis انکر
o) هزج
p) hs کندور
q) RŠ (verderbt) β کندوره H^mp β افگنده زار

[r] برین شش ره آمد جهان‌را گذر   چنین دان که گفتم برای کذر

باب الزا

مغز دور[s] سپوزی باشد روذکی گفت

[t] گفت خیر اکنون تو ساز ره بسیچ   رفت بایذت ای پسر مغز تو هیچ

ملازه کذه باشد که از گلو فروذآید منجیك گفت

[u] خواجه غلامی خرید دیگر تازه   سست‌هل وحجره حجره گرد وملازه

غبازه وگوازه چوب کاروان[v] بوذ منجیك گفت

[w] پردل چون تاولست وتاول هرگز   نرم نگردذ مگر بسخت غبازه [Fol. 28r]

شبغازه شبگاه بوذ که گوسفند درو دارند عمّاره گفت

[x] فربه کردی تو کون اِمْیا بذسازه   چون دنبهٔ گوسفند در شبغازه

بازه چوبی باشذ نه دراز ونه کوتاه آنرا دودستی گویند وچوب‌دستی[y] نیز خوانند وشتربانان دارند خجسته گفت

[z] نشسته بصد خشم در کازهٔ   گرفته بچنگ اندرون بازهٔ

پرواز[ه] خوردنی باشذ که از پس قومی برند که بتماشاگاه رفته باشند ونیز درمنهٔ که از پیش عروسی برفروزند خرّمی‌را آنرا نیز پروازه گویند مرصعی گفت

[a] ای زنوّی روسپی این شهررا دروازه نیست   نه بهر شهری مرا از مهتران پروازه نیست

هرمز واورمزد وزاوش وبرجیس نام ستارهٔ مشتریست دقیقی گوید

[o] بدُمّ لشکرش ناهید وهرمز   بپیشِ لشکرش بهرام وکیوان

کندز یعنی کهن‌دز واین دژ شهری باشذ روذکی گفت

[b] که بر آن کندزِ بلندنشین   که درین بوستانِ چشم‌گشای

گربز طرّار باشذ روذکی گفت

[c] گربزانِ شهر با من باختند   من ندانستم چه تنبل ساختند

پیروز پیرامن جامهای افگندنی وپوشیذنی بوذ فردوسی گفت

[d] بذو گفت من خویشِ گرسیوزم   که از مام واز باب باپیروزم

r) منقارب   s) hs مغز دوز سبوزی; ich weiss nicht, welches Verbum gemeint ist   t) رمل; lies α خیز?   u) منسرح   v) Lies گاوان?   w) منسرح, H^{mp}; R (ناصر خسرو) α خصمِ تو گاویست خرنهاد که هرگز   x) رباعی; R s.v. شب‌غاره (α verderbt)   y) hs جوب درستی   z) H^m(کازه, بازهٔ)ǏRŠ   a) رمل; H^m α ای زن او   b) خفیف; H^{mr}R(β نظرگشای)Š   c) رمل; H^mŠ α که تنبل β بر من تاختند   d) Šâhn. 525, 37 (N.B. پیروز in der Bedeutung „Adel"; durchsichtig ist die ursprüngliche Bedeutung aber 526[11], V. 1); ǏRQŠ β wie die Ausgabe

تنز مرغکی بود کوچك ونیکو نتواند پرّیدن ودر گلستانها بود رودکی گفت

[e]چون لطیف آید بگاهِ نوبهار   بانگِ کبك وبانگِ رود وبانگِ تنز

[Fol. 24] برز بلندی بود عنصری گفت

[f]فروکوفتند آن بتانرا بگرز   نه شان رنگ ماند ونه فرّ و[نه] برز

کوپال وگرز تخت باشد بو شکور گفت

سری بی‌تن وبهن گشته بگرز   تنی بی‌سر افگنده بر خاكِ برز

نغز لطیف باشد عنصری گفت

[g]بگویش که من نامهٔ نغزناك   فراز آوریدستم از مغزِ پاك

مرز سرحد باشد فردوسی گفت

[h]پسنده کند زین جهان مرزِ خویش   بدانند مگر مایه وارزِ خویش

کشاورز وانگشبه برزگر باشد بو شکور گفت

[i]کشاورز وآهنگر وپای‌باف   چو بی‌کار باشند سرشان بکاف

ارز وارج وآمرغ مقدار باشد فردوسی گفت

[k]پسنده کند زین جهان مرزِ خویش   بدانگ مگر مایه وارزِ خویش

چغز وغوك بزغ باشد بو الفتح بستی گفت

[l]هرچند که درویش‌پسر فغ زاید   در چشمِ توانگران همه چغز آید

کنز وکاناز بن خوشهٔ رطب باشد فرالاوی[m] گفت

[n]دلا کشیدن باید عتاب وناز بتان   رطب نباشد بی‌خار[و] کنز پر بارا

لغزیدن فروخزیدن بود اغاجی گفت

[o]ترست زمین زدیدگان من   چون پی بنهم همی‌فرولغزم

فلغز[p] وفلرزنگ هرچه در ابیزاری یا در رگوتّی بندند چون زر وسیم ومانند این ودر کوهستان آنرا بدرزه خوانند ولازره نیز خوانند واندر خراسان فلرزنگ رودکی گفت

[Fol. 24r] [q]آن گرنج وشکّرش برداشت پاك   واندر آن دستارِ آن زن بست خاك

این زن از دکّان فرود آمد چو باد   پس فلرزنگش بدست اندر نهاد

شوی بگشاد آن فلرزش خاك دید   کرد زن‌را بانگ وگفتا ای پلید

e) رمل ; Hm(لطیفی)Š , ǏR α بس لطیف آمد بوقت   f) متقارب ; HmŠ   g) HmŠ ; HmŠ نغزناك hs نغز ناك   h) Šâhn. 575, 955 ; Q 113. Vergl. s. v. ارز unten ; hs. ندانند   i) Vergl. unter شکاف Fol. 36 ; HmŠ(auch s. v. پای‌باف) β بیکار مانند   k) Vergl. oben unter مرز   l) رباعی , Hm ; Š α verderbt   m) hs فراولاوی   n) مجتث ; HmD β. Sonst کَنْزْ (Laṭîfî-Vers bei HmD)   o) هزج   p) hs فلعز , im Belegverse فلرز   q) رمل ; ǏRHm[nur εζ]DŠ

شرزه شیر برهنه‌دندان باشد ودر خشم وهر ددی که دندان برهنه کند شرزه گویندش عنصری گفت

[r] روزِ بیکار وروزِ کردنِ کار   بستدندی زشیرِ شرزه شکار

غمزه رعنائی چشم وبرهم‌زدن چشمك باشد وپندارم تازی است ودقیقی گوید

[s] بتی کز غمزه‌اش سندان کند گذاره   دلم بمژّگان کردست پاره‌پاره

مَزه طعم باشد ومُژه[t] چشم باشد بو شکور گفت

[u] چو خورشیدت آید ببرجِ بُزه   جهانرا زبیرون نماند مَزه

تنزه ومذنگ[v] دندانهٔ کلید باشد لبیبی گفت

[w] دهقانِ بی‌ده است وشتربانِ بی‌شتر   پالانِ بی‌خرست وکلیدانِ بی‌تنزه

غوزه وگوزه پنبه باشد وکندك نیز گویند وبتازی جوزی خوانند عسجدی گفت

[x] حلقوم جُوالقی چو ساقِ موزه است   وآن معدهٔ کافرش چو خمّ غوزه است

بتفوز وپوز وکلفت دهن باشد

[y] دُمِّ سگ بینی تو با بتفوزِ سگ   گشن کرده کش نجنبد هیچ رگ
پوز وبتفوز مردم‌را نیز شاید گفتن

کوز یعنی دوتاه اندرآمده وکژ شده فردوسی گفت

[z] بذو گفت نیرنگ داری هنوز   نگردد همی پشتِ شوخیت کوز

[Fol. 25] [کاریز] و[   ] آبی باشد که در زمین بجائی برون برند وبتازی قنات خوانند کسائی گفت

[a] سزد که دو رخِ کاریزِ آبِ دیده کنی   که ریزریز بخواهدت ریختن کاریز

هیز بغّا بود ومخنّث‌را نیز گویند وگروهی هیزرا حیز خوانند وحٓ در پارسی نادرست وبعبارت پهلوی دول گرمابه‌بان‌را هیز خوانند مگر هیز ازین مشتق باشد عسجدی گوید

[b] گفتم همی چگوئی ای هیزِ گلخنی   گفتا که چه شنیدی ای پیرِ مسجدی
گفتم یکی که مسجدیم چون نه عزمتم   گفتا تو نیز هم بچنین زاهدی

پشیز درم بد مسین بود بی‌قیمت لبیبی گوید

[c] گزچه زردست همچو زرّ پشیز   یا سپیدست همچو سیم ارزیز

بنیز چون هرگز باشد وبجای هم بکار برند بو شکور گفت

r) خفیف; H^mŠ[α verderbt]   s) هزج(?)   t) hs ومُزه   u) H^m(s. v. مزه); H^{mp} (s. v. بزه)Š(s. v. بزه und مزه) α خورشید آید β ببیرون   v) F; hs مدنگ; vergl. s. v. مذنگ Fol. 46   w) مضارع; J^s[verderbt, J^g fehlt]Š[anonym] β کلیدی تهی زتنز   x) رباعی; hs α خون ساق   y) رمل   z) Šâhn. 554, 574, Q; darf man als zweites fehlendes Stichwort oben کهریز ergänzen, das Š s. v. dem F zuschreibt (Salemann S. ٥١ Vers ۳۰)?
a) مجتث   b) مضارع; in δ fehlt ein Jambus, αβ auch s. v. گلخن Fol. 61r   c) خفیف.

[d] نه آن زن بیازرد روزی بنیز   نه این‌را از آن اندهی بوذ نیز
نخاجیز[e] پیچیذن بوذ گویند در فلان نخاجیزیذ یعنی درو پیچیذ سروذی گفت
[f] آری مرا بذانکت برخیزم   وز زلف عنبرینت بیاویزم
داری مرا بذانك فرازآیم   زیر دو زلفگانت بخاجیزم
میز آب تاختن بوذ خسروی گفت
[g] هرکرا بخت یارمند بوَذ   گو بشو مرده‌را زگور انگیز
یا بکردار ببر بر سرِ شیر   چیره گرد وبکوبش اندر میز
گمیز غائط[h] بوذ وگروهی بول وشاشه‌را بهمین نام خوانند روذکی راست
[q] آتشی بنشانذ از تن تفت وتیز   چون زمانی بگذرذ گردذ گمیز [Fol. 25r]

باب الزا[i]

ناز ونوز ونشك هر سه یك درخت باشذ لبیبی گفت
[k] ایا زبیم زبانم نژند گشته وهاژ   کجا شذ آن همه دعوی وژاژ وآن همه لاف
ترا شناسذ دانا مرا شناسذ نیز   تو از قیاس چو ناری من از قیاس چو ناژ
راژ قبّهٔ غله باشذ همواست
[l] پای او افراشتند اورا چنانك   نه بر از کون راژها افراشتی
غلیواژ گوشت‌ربای باشذ همواست
[m] ای بچّهٔ حمدونه غلیواژ غلیواژ   ترسم بربایذت بطاق اندر چه
هاژ خامش اندرمانده بوذ نشناس گفت
[n] درزی کنیزه گشته چرا گشتهٔ تو هاژ   چون ماکیان بکیرِ خر اندر همی گراژ
[لبیبی گفت]
[o] ایا زبیم زبانم نژند گشته وهاژ   کجا شذ آن همه دعوی کجا شذ آن همه ژاژ
کاژ احول بوذ معروفی گفت
[p] بیك پای لنگ وبیك دست شل   بیك چشم کور وبیك چشم کاژ
باژ خراج باشذ بهرامی گفت
[q] خسروِ غازی آهنك بخارا دارذ   زده از غزنین تا جیحون باژ وخرگاه

d) Š (Varianten)   e) JŠ, نهجیز H^mDFŠ   f) مضارع   g) خفیف; hs β خایط   δ HmŠQ بگوشش   β Q[Nr. 2382] زخاك انگیز; δ حیره   بشو مرد مرده‌را   h) hs
i) hs باب ر (so)   k) مجتث; vergl. unten s. v. هاژ, wo β richtig reimt   l) رمل; hs β نه براز.   m) رباعی; hs α انجه   n) مضارع; hs α لتره کشده جرا کستهٔ   o) Vergl. Note k   p) H^mRŠ, wohl auch Q(Šâlm.)   q) رمل

زاژ[r] گیاهائی باشد که اندر تره‌دوغ کنند عسجدی گفت

[s] زاژ[r] داری تو وهستند بسی زاژخوران[r]   وین عجب نیست که تازند سوی زاژ خران

[زاژ دیگر] سخن بیهوده بود فرّخی گفت

[t] کسی که زاژ دراید بدرگهی نشود   که چرب‌گویان آنجا شوند گنگ‌زبان

[Fol. 26] فاژ باز کردن دهان بود فراخ اندر نفس زدن واز کاهلی نیز باشد واز خواب نیز لبیبی گفت

[u] قیاس کونش چگونه کنم بیا وبگوی   ایا گذشته بشعر از بنانی وبو لحر

اگر ندانی بندیش تا چگونه بود   که سبرخورده بفاژد بهارگه اشتر

فرژ[v] بیخ گیاهی باشد طلخ‌طعم وگویند درد شکم‌را سود دارد منجیک گفت

[w] وبحک ای برقعی ای تلخ‌تر از آبِ فرژ   تا کی این طبعِ بدِ تو که گرفتی سرِ پژ

پژ عقبه[x] باشد خسروانی گفت

[y] سفر خوشست کسی‌را که بامراد بود   اگر سراسرِ کوه وپژ آیدش در پیش

کژ خوهل وخمیده باشد منجیک گفت

[z] رویت براهِ سگبان ماند همی درست   باشد هزار کژّی باشد هزار خم

ویژه خاصّه بود فردوسی گفت

[a] مرا زین همه ویژه اندوه نست   که بیداردل بادی وتن‌درست

دوژه خاری باشد که در اندام آویزد [خفّاف گفت]

[b] بدلها اندر آویزد دو زلفش   چو دوژه اندرآویزد بدامن

گواژه طعنه باشد کسائی گفت

[c] ای گم‌شده وخیره وسرگشته کسائی   گواژه زده بر تو امل وریمن ومحتال

کلاژه کلاغ‌پیسه بود معروفی گفت

[d] چو کلاژه همه دزدند وربایندِه چو خاد   همه چون بومِ بدآغال وچو دمنه همه سال

کام وریژکام[e] هوا باشد خفّاف[f] گفت

[g] دیدی بریژکام بدو اندرون بسی   با ریدکانِ مطرب بود[ی] بفرّ وزیب

r) hs راز   s) رمل ; hs α راز خران β شوی ; α Hm همی وهستند β Hm یازند S بازند سوی زازمزان   t) مجتث , Š (s. v. زاز) ; J̌ (s. v. درای) Š (s. v. درایند) β کندزبان   u) مجتث ; hs β بنانی ; Hp (verderbt) Š (δ بکارگاه)   v) HJ̌ , فرز RŠ   w) رمل   x) hs عقیبه   y) مجتث ; HpŠ   z) مصارع   a) Šâhn. 643, 2161 ; HmQŠ   b) هزج ; hs β آویز ; HmJ̌RŠ   c) هزج ; β RŠ (رباعی : بتشدید واو لیکن بجهت ضرورت شعر) R امل از بی‌بختی S امل ریمنِ محتال   d) رمل ; hs β دمنه ; β HmŠ شوم چون بوم وبدآغال   e) Wörterbücher ریژ وکام oder nur ریز bezw. ریز   f) HmRS رودکی   g) مصارع ; α Hm (verderbt) RŠ دیدی تو ریژ وکام بدو

[Fol. 26r] پوز زفر باشد منجیک گفت

h امروز باز پوزت ایدون بتافتهست   گوئی همی بدندان خواهی گرفت گوش

کروز i نشاط باشد منجیک گفت

k نعمان نکرد شادی چندان بنعمتش   کز بهرِ کیرِ خواجه کنی تو همی کروز

خسروی گفت

l چون دل باده خوار گشت جهان   با نشاط وکروز وخوش‌منشی

باب السین

کاس [موی] موی خوک m باشد فرّخی گفت

n چو کاس‌موی گیاهای او برهنه زبرگ   چو شاخ گاو درختانِ او تهی از بار

کوس آنچنان باشد که چیزی در چیزی کوبند زینتی گفت

o بدین شهر دروازها شد منقّش   از آسیبِ کوس وزچنبر وعمارۀ

برجاس نشانه‌گاه تیر باشد بو العبّاس عبّاسی گفت

p منجّمان آمدند خلّخیان   ابا سطرلابها چو برجاسا

چشم‌آلوس نگرستن بود بگوشۀ چشم دقیقی گفت

q کبوسِ ترا بگیرند بچشم‌آلوس   بسانِ فرخ شهیا امیر روز عزیز

پیرواس r هرچه بسائی گوئی بپرواسیدم بتازی لمس خوانند بو شکور گفت

s تا کجا گوهریست بشناسم   دست سوی دگر نپرواسم

هراس ترس بود فردوسی گفت

t بیزدان هر آنکس که شد ناسپاس   بدلش اندر آید زهر سو هراس

[Fol. 27] فرناس کم‌مایه باشد وغنوده یعنی مژه گرم کرده عنصری گفت

u گفت نقّاش چونك نشناسم   که نه دیوانه ونه فرناسم

آس آرد نرم باشد زیر سنگ لبیبی گفت

v دوستا جای بین ومرد شناس   شد نخواهم بآسیای تو آس

h) مضارع; Hm(s. v. پوز)Š(verderbt), Hm(s. v. پوزه) α پوزت (so) پا   i) HmŠ (mit dem Verse), کروز FJRŠ (mit anderen Versen)   k) مضارع; HmŠ β همه کروز   l) خفیف
m) hs کاس موی خوک   n) مجتث, vergl. Fol. 71r s. v. کاسموی; α A(Fol. 71r)RHm گیاهانِ R شاخ رنگ R شاخ بید A(71r)Hm β او همه بی‌برگ R   o) متقارب   p) منسرح
q) مجتث; α so; β hs عذیر oder عزیز, lies شبها?   r) FŠ, پرماس RJ(auch jüd.-pers.; Jes. 59, 10)   s) خفیف; hs α کوهرست; JRŠ α هرکجا   t) Šâhn. 27, 82; HmQŠ
u) خفیف; HmŠ   v) خفیف; β HpmD نشوم من Š تنند خواهم

[w] آسمان آسیای گردانست　　آسمان آس‌مان کند هزمان

[x] تا دل من آس شد در آسیای عشق او　　هست پنداری غبار آسیایش سر مرا

خراس آسیا بود که بچهارپایان گردانند کسائی گفت

[y] خراس وآخر وخنبه ببردند　　نبود از چنگشان بس چیز پنهان

سپاسه لطف باشد معزّی[z] گفت

[a] وزان پس که بد کرد بگذاشتم　　بدو بر سپاسه نپنداشتم

کراسه دفتر باشد طیّان گفت

[b] ای عن فلان قال چنان دان که پیش من　　آرایش کراسه وتمثال دفترست

تالواسه تاسه[c] بود خقّاف گوید

[d] مر مرا ای دروغ‌گوی سترگ　　تالواسه گرفت ازین ترفند

تکس[e] وتکژ استخوان انگور بود بهرامی گفت

[f] آن خوشه بین چنانك یکی خیك پر نبید　　سربسته ونبرده بدو دست هیچ کس

پر گونهٔ سیاهیٔ چشمست غژب او　　هم بر مثال مردمهٔ چشم ازو تکس

غرس وغژم خشم باشد رودکی گفت

[g] گر نه بدبختمی مرا که فگند　　بیکی جاف جاف زود غرس

او مرا پیش شیر نپسندد　　من نتاوم برو نشسته مگس

پرگس وپرگست[h] معاذ الله بوند رودکی گفت [Fol. 27r]

[i] گرچه نامردمست مهر ووفاش　　نشود هیچ ازین دلم پرگس

بامس پای‌بسته وبیچاره بود که نه اندر مقام نفع بیند ونه اندر شدن ونه ره شناسد دقیقی گوید

[k] خدایگانهٔ بامس بشهر بیگانه　　فزون ازین نتوانم نشست دستوری

خس خارریزه وکاه‌ریزه باشد عسجدی گفت

[l] بدان رسید که بر ما بزنده بودن ما　　خدای‌وار همی منّتی نهد هر خس

w) خفیف; auch von لبیبی?　x) رمل, der Name des Dichters fehlt; hs β آسیاش　y) هزج　z) QŠ بو شکور　a) β QŠ بنگماشتم (Bh[V] سپاسه) برو بر سپاسی　b) مضارع; hs β ومثال; Hᵐ α ای عن فلان وقال فلان دان　c) hs قاسه　d) خفیف; Š　e) Jüd.-pers. تکس, s. Stade's Zeitschrift f. alttest. Wiss. XVII, 203　f) مضارع; hs γ غزبارا; HᵐJRŠ δ مردمك چشم. Vergl. s. v. غژم Fol. 56　g) خفیف, Hᵐ; hs α وکند; α HᵖŠ [s. v. غرش] بدبختی δ Q نشست　h) Vergl. پرگست S. 1. Fol. 8ʳ Note o　i) خفیف; Hᵐᵖ (پرگس) α ومهر RŠ (برگس) α ناکس آن نامردمست β ازو سیر بشود　k) مجتث, Š; HᵖᵐR α خدایگانا　l) مجتث; hs β مَنّتی; HᵐS

بخس[m] تافتن دل باشد از سختیٔ یا از غمی یا از تبشی آغاجی گفت

[n] ای نگارین زتو رهیت بسست   دلش‌را گو بخس وگو بگذاز

لوس گفتار خوش وفریبنده باشد وفروتنی بود بیش از اندازه عنصری گفت

[o] چون بیامد بوعده بر سامند   آن کنیزک سبک زبامِ بلند
برسن سوی او فرودآمد   گوئی از جنبشش درود آمد
جانِ سامندرا بلوس گرفت   دست وپا وسرش ببوس گرفت

پیبوس[p] طمع وانتظار کردن بچیزی بود عنصری گفت

[o] نکنند میل بی‌هنر بهنر   که بیوسد ززهر طمعِ شکر

کبوس کژ باشد دقیقی گفت

[q] بجز بر آن صنم عاشقی فسوس آید   که جز بر آن رخِ او عاشقی کبوس آید

کالوس مردم خربط باشد بو المؤیّد[r] گفت

[s] ملول مردمِ کالوس وبی‌محل باشد   مکن نگارا این خو وطبع‌را بگذار

چاپلوس فریبنده باشد بو شکور گفت

[t] مکن خویشتن سهمگن چاپلوس   که بستهٔ بوَد چاپلوس از فسوس

[Fol. 28] داس ودلوس چون تباه وتبستست معنیش قاش وقاش است منجیک گفت

[u] دوش دانستم کین رنج بچه بس داسست   مردم داس ودلوس از درِ روی آماسست

نوس قوس قزح باشد خسروانی گفت

[v] از باد رو[ی] خوید چو آبست موج‌موج   وز نوس پشتِ ابر چو چرغست رنگ‌رنگ

دیس فش باشد یعنی تن[w] فرّخی گفت

[x] یکی خانه کردست فرخاردیس   که بفروزد از دیدنِ او روان

سدکیس[y] قوس قزح باشد بو المؤیّد گفت

[z] مبغ ماندهٔ پنبه‌ست همی باز نداف   هست سدکیس درونه که درو پنبه زنند

m) hs نحس, in β ننحس; Asadî wird citiert in HŠ   n) خفيف; hs α بكذاز; Hm α نسست, رهيت Hp(verderbt رهيست كشت)   o) خفيف   p) QR[s. unter پيبوس]SHL[V, do.], پيبوس ĴHm — übrigens kann pa- doch das Richtige sein   q) مجتث; Hm   r) hs بو المويد   s) مجتث; Š α ملول ومردمِ كالوس بى   t) متقارب   u) رمل   v) مضارع; hs α از بادِ كشت بينى چون آب موج موج ĴRŠ α; نوشه β رو خويد جوابست; β [در Š] وز نوس ابر بينى چون باغ رنگ رنگ   w) hs دبس قش باشد يعنى تن   x) hs وش قارديس; HmDŠ; vergl. Q Nr. 983 (angeblich Šâhn.)   y) F سدكيس (hs liesse im Belegverse event. سركيس zu)   z) رمل; Hm(verderbt) α Ĵ وا باز β Ĵ شده سدكيس ĴHmR[nur β s. v. درونه von كسائى] بدو

اسپریس میدان بوذ وفردوسی گفت

[a] نشانه نهادند بر اسپریس   سیاوش نکرد ایچ با کس مکیس

برجیس [b] مشتری باشد خسروی گفت

[bb] چشمهٔ آفتاب وزهره وماه   تیر وبرجیس وکوکب بهرام

کربسه مار پلاس [c] باشد رودکی گفت

[d] جای غنده کربسه با گزدمان   خورد ایشان پوست وروی مردمان

باذریسه زنان بر دوك كنند وبتازی فلکه خوانند لبیبی گفت

[e] گر کونت از نخست چنانك باذریسه بوذ   آن باذریسه خوش‌خوش چون دوك رشته شد

نس وزك وزفر وپوز [f] وفرنج پیرامن دهان باشد مهستی [g] گفت

[h] کیر آلوذه بیاری ونهی در کس من   بوسهٔ چند بتزویر دهی بر نس من

رس گلوبندهٔ بسیارخوار بوذ بو شکور گفت

[i] بیلفنج والفغده پر لهو خور   گلورا زرسّی بسر بر مبر

[Fol. 28r] چست هرچه تنك وباندام در جائی نشیند گویند چستست ومیانرا كه گویند تنك ببند گویند چست ببند بو شکور گفت

[k] باز بسته شد فرمان ده دون   تا میان خدمت‌را بندم چست

مست گله بوذ لبیبی [l] گفت

[m] ای از ستیهش تو همه مردمان بمست   دعویت صعب ومنکر ومعنیت خام وسست

مستی گله کردن باشد لبیبی گفت

[n] باده خور ومَستی کن مُستی چکنی از غم   دانی که به از مُستی صد راه یکی مَستی

کستی زنّار باشد خسروانی گفت

[o] بر کمرگاه تو از کستی جورست بتا   چه کشی بیهده کستی وچه بندی کمرا

گمست بپارسی جمست [p] فرّخی گفت

[q] میانِ خواجه وتو ومیانِ خواجه ومن   تفاوتست چنان چون میانِ زرّ وگمست

a) Šâhn. 603, 1462; H^mQ b) hs بُرجیس, so auch Q bb) خفیف c) hs کربسه سار ملاس, vergl. unten s. v. کربش Fol. 31 d) رمل; hs کربسه, عنده, کژدمان; Š α کربشه غنده چار β خورده e) مضارع f) Oben Fol. 26r پوز g) H^mŠ رودکی h) رمل; H^mŠ β چند برو بر دهی وبر i) hs α بر; α H^mQ بیلفنج والفغدهٔ خود بخور [Q میلفنج, Šâhn.!] β Q [l. مبَر] مبُر بجائی گلو از رسیات k) رمل; hs α شوذ l) H^mŠ دقیقی m) مضارع; H^mŠ ومنکر دعویت n) رباعی; α H^m کن ومُستی β H^mŠ زیراکه بُوَد مَستی مجتث o) رمل; H^m (خسروی) α چورست p) hs خمست q) خوشتر زغم مستی

پرگست[r] معاذ الله باشد غوّاص گفت

[s] پرگست باد بر همه کردارهای بد　　آنك او بنسبت نبیّ مصطفی بُوَد

گرست[t] یعنی نالید عنصری گفت

[u] از تزیینی که او نرست همی　　دل پولاد خون گرست همی

پست بخیل وکوتاه وپهن شده همه پهن بوند وپست بوند منجیك گفت

[v] چرات ریش دراز آمدست وبالا پست　　محال باشد بالا چنان وریش چنین

[برغست] قنابری باشد که شیرازیانش سبزه خوانند ندانم کراست

[w] همیشه تا نَبُوَد خوید چو[ن] گلنار　　همیشه تا نَبُوَد سبز لاله چو[ن] برغست

انفست پردهٔ عنکبوت بود خسروی گفت

[x] عنکبوت بلاش بر دل من　　گرد بر گرد برتنید انفست　　[Fol. 29]

پست قسمت آب باشد که بزرگران برهم بخشند خسروانی گفت

[y] وگرش آب نبودی وحاجتی بودی　　زنوك هر مژهٔ آب راندمی صد پست

لست چیزی قوی والبان[؟][yy] باشد لبیبی گفت

[z] گر سیر شدی زمن بتا درخور هست　　زیرا که ندارم ای صنم جوزهٔ لست

از هستیٔ تو بیانگ بینم پیوست　　بر دیدهٔ کس بلفنج دبر دون السست

السست سرین کون فربه باشد عسجدی گفت

[a] همچون رطب اندام وچون روغنش　　سراپای وهمچون شبه زلفهان

آخوست جزیره باشد عنصری گفت

[b] بر سر باد تند وموج بلند　　تا ببیك آخوستشان افکند

پساوست نسیه باشد ودستاوست[c] نقد بود لبیبی گوید

[d] ستد وداد جز بدستاوست　　داوری باشد وزیان وشکست

r) Vergl unter پردست S. I. Fol 8r Note o　　s) مصارع; hs β نسبت　　t) hs نرست

u) منسرح (?); hs z از تر نمی　　v) مجتث, Hmp　　w) مجتث; in α fehlt etwa سرخ

x) Vergl S. ... Fol 9 Note　　y) مجتث, Hp; α HmŠ وگر شراب β J̌RŠ مژهٔ راندمی دو

z) رباعی; α RŠ (verderbt) β Hm ای حشم　　yy) البان? صد برغست (برغست s.v.)

a) So. Ich verbessere nach HJ̌RŠ[bis] همچون رطب; HŠ دردهٔ لست ... چیزی لست

α HS[2]; اندام وچو روغنش سراپای · همچون شبه زلفهان چو چون دنبه السست (رباعی)

H همچون شبه زلفین [bis] β HJ̌RŠ وچو روغن کف دست [1] J̌RŠ وچو روغنش سراپای

آلست Ob A. وچو دنبه السست [1] J̌RŠ وچو پیلسته السست [2] Š وچو پیاسنداش السست

oder السست gemeint ist, ist nicht durchaus klar, hs hat immer السست　　b) خفیف; hs

α باد بند; HPS, R nu; β　　c) hs وسشادست (kaum وپستادست)　　d) خفیف

بو شکور گفت

[e] ستد وداد مکن هرگز جز دستادست   کز پسادست خلاف آید وصحبت ببرد

پشت‌بست گلیمی باشد که زنان وبرزیگران زیر بغل درشت بندند عنصری گفت

[f] ستی پس پشت پشت‌بستی بستست   پیش بستی ستی بسی بنشستست

شکست ومکست اتباعست رودکی گفت

[g] ای از آن چون چراغ پیشانی   ای از آن [زلفك] شکست ومکست

پیخست کسی که در جائی گرفتار آید ونتواند جستن گویند پیخسته شد عسجدی گفت

[h] شادی وبقا بادت وزین بیش نگویم   کین قافیهٔ تنگ مرا نیك بپیخست [Fol. 29r]

پیخسته همان بود خسروانی گفت

[i] من مانده بخانه اندر پیخسته وخسته   بیمار وبنیمار نژند وغم‌خورده

دسته مردم‌را گستاخ کرده بود رودکی گفت

[k] نیست از من عجب بگستاخی   که توام داده باوّل [د]سته

فرخسته بر زمین کشیده بود ابو العبّاس عبّاسی گفت

[l] او می خورد بشادی وکام دل   دشمن نزار گشته وفرخسته

نواجسته باغ نونشانده بود ابو العبّاس گفت

[m] مرا دمز ساعرك دسر ملکت   تازه شد چو باغ نواجسته

فرابسته[n] زیادت بود دقیقی گفت

[o] ای جای‌جای کاسته بخوبی   باز از تو جای‌جای فرابسته

رسته کلبهای پیشه‌وران بود بر صف وهر صفی‌را رستهٔ خوانند مسعودی گفت

[p] دی بر رستهٔ صرافان من بر در تیم   کودکی دیدم پاکیزه‌تر از درّ یتیم

انبسته مداد یا خون یا حبر بود وهرچه بسته شود که حلّ نکند انبسته گویند شاکر بخاری گفت

[q] خون انبسته همی‌ریزم بر زرّین رخ   زانك خونابه نماندست درین چشمم نیز

e) رمل ; β که بسادست خلاف آرد ; RŠ [s. v. بسادست , پسادست , دستادست]
f) رباعی ; hs α بس دشب دشت ; β بمش بستی (ev. پستی)   g) خفیف ; hs α بنشانی ; Hᵐ, RS (s. v. مکست)
h) رباعی ; hs β ننگ ; ǰŠ (عنصری) ; β قافیهٔ تنگ ; S مرا ننگ   i) رباعی
k) خفیف ; α Hᵐ گستاخی ; من بتو عجب (vergl. Š) ; QR که گستاخم ; β Hᵐ عجب که تو م
l) مضارع ; Hᵐ, Š α بشادی وخوشحالی   که تو کردی در اوّلم ; QRŠ [R باوّلم]   m) So.
n) ǰŠ فرایسته ; B[V] فزایسته   o) مضارع ; hs α بخوبی   p) رمل ; hs α بردر تیم ; β نتیم
q) رمل ; R (nur α), H β دیدهٔ تر , درین ; ǰŠ verändert und شهریاری zugeschrieben

فرسته رسول بوذ دقیقی گفت

ای خسروی که نزدِ همه مهترانِ دهر بر نام ونامهٔ تو نوا وفرسته سوذ [r]

نیسته نیست باشذ کسائی گفت

آس شذم زیرِ آسیای زمانه نیسته خواهم شذن همی بکرانه [s]

[Fol. 30] خوسته درهم آگنده بوذ بمعنی درهم جسته عنصری گفت

زبس کس بخاك اندرون گنج بوذ ازو خاكِ پیخوستهرا رنج بوذ [t]

مسته خورش شکره بوذ روذکی گفت

منم خوکرده بر بوسش چنان چون باز بر مُسته [u]

چنان بانگ آرم از بوسش چنان چون بشکنی پُسته

کوست وکوس آسیب بوذ بو شعیب گفت [v]

شاکرِ نعمت نبوذم یا فتی تا زمانه زذ مرا ناگاه کوست [w]

باب الشین

پاش وبرپاش یعنی برافشان فرّخی گفت

تا چه شذست روی من از پس که تو بروی یاقوتِ سرخ پاشی بیجاذه گستری [x]

خراش وخریش وشخوذه یکیست امّا خریش وخراش چیزهای دروذهرا گویند ومیوههای نیمهخوردهرا نیز گویند شاکر بخاری گفت

مجلس پراشیذه همه میوه خراشیذه همه هر روی پاشیذه همه برجاکران کرده یله [y]

خراش سقط باشذ روذکی گفت

بت اگرچه لطیف دارذ نقش بِبَرِ ورخسان تو هست خراش [z]

شخش مرغیست روذکی گفت

گرگرا کی رسذ ملامتِ شات بازرا کی رسذ نهیبِ شخش [a]

وخش نام شهریست از ترکستان شاکر بخاری گفت

بکاف شمرد از ختا تا کجا ببیك تنگ دویذ از بخارا بوخش [b]

اخش قیمت بوذ عنصری گفت

خوذ نمایذ همیشه مهر فروغ خوذ فزایذ همیشه گوهر اخش [c] [Fol. 30r]

r) مضارع; β lies شذ? s) منسرح; β RBh[V] نیسته گشتم زبس جفای زمانه t) HmS(s. v. پیخوسته) α besser کش u) هزج; hs β بُسته wie S. ۴۲ Note b; HmŠ β که بانگ آری تو از [پسته S] v) hs بو شهید گفت بو شعیب گفت w) رمل; hs α یافتی; QŠD x) مضارع; hs α دروی (l. روی?) β یاقوتْ y) رجز; α R(s. v. پراشیدن) z) خفیف; β Hm کی بُوَد صلابت شیر α ĴŠ a) خفیف; β emendiere ich etwa نزدِ رخسارهٔ تو b) متقارب; R شحیش J از شخش c) خفیف; HmĴsR[nur β]Š

هراش قی باشذ شهید[d] گفت

[e] ازچه توبه نکنذ خواجه که هرجا که بُوَذ   فرّخی می بخورذ راست کنذ زوذ هراش

زواش وزاوش ستارهٔ مشتری است اورمزدی گفت

[f] حسودانترا داده بهرام نحس   ترا بهره کرده سعادت زواش

غاش کسی باشذ که بر کسی دوستدار بوذ روذکی گفت

[g] خویشتن پاك دار وبیپرخاش   هیچ کسرا مباش عاشق وغاش

پرخاش جنگ وحلب[h] بوذ فردوسی گفت

[i] بصذ کاروان اشترِ سرخموی   همی هیزم آورد پرخاشجوی

ریکاشه[k] خارپشت بوذ وبهرو ریکاشه گویند عنصری گفت

[l] کسی کرد نتوان زرهر انگبین   نسازذ زریکاشه کس پوستین

شاشه بولِ باشذ یعنی گمیز روزبه[m] نکتی گویذ

[n] ناگاه برآرند زکنجِ توخروشی   کردند همه جمله وبر ریشِ تو شاشه

خاشه خش وقماش[o] ریزهٔ کاه وجو باشذ فردوسی گفت

[p] بهر خاشهٔ خویشتن پرورذ   بجز خاشه ویرا چه اندرخورذ

غرواشه گیاهی باشذ که جولاهکان وکفشگران آنرا بلیف کنند ودستهدسته ببندند وبر روی چیزی[q] مالند لبیبی گفت

[r] چو غرواشه ریشی بسرخی وخندان   که ده ماله از ده یکش بست شایذ

فش مانند بوذ فردوسی گفت

[s] چنین گفت رستم که ای شیرفش   مرا پرورانیذ بایذ بکش

خوش مادر زن باشذ وخشو نیز گویند لبیبی گفت

[t] ای سبلت وریشش بکونِ خوش   دو پای خوشِ او بکونِ همبر [Fol. 31]

دریش مار پلاس[u] باشذ عنصری گفت

d) hs سبهبذ   e) رمل ; hs β فرخی می دخورذ ; α ĴRŠ که رود [bezw. اجای] β H^m قدحی می نخورده نندی ĴRŠ قدح می بخورد   f) متقارب , H^mpŠ; Ĵ s. v. زَوِش   g) خفیف ; α H^mp دار بی R دار باش از Š خویشتن دار β H^mpRŠ عاشقِ غاش   h) Lies حرب   i) Šâhn. 550, 509   k) H^m [mit گ] ĴŠ ; R زیکاسه   l) H^mŠ   m) hs روزنه   n) رباعی ; α l. کنج ? β l. ابر ?   o) hs قهاش   p) Šâhn. 4, 57, vergl. QŠ, G Nr. 48 hat den Vers (wie QŠ) an der richtigen Stelle in der Einleitung   q) hs حزی   r) hs β دما ماله از ده یکمش ; α lies wohl وچندان mit H^m [auch s. v. ماله] RŠ ; β R که صد لیف از , Š حاله بسست بتوان   s) Šâhn. 528, 82 ; QŠ   t) مضارع ; bei α بکونِ und β بکون wäre es arab. کامل   u) hs دار ملاس wie oben S. ۴٥ Note c

v شد مژه گرد چشمِ او زآتش   نیشِ دندانِ گزدم وکربش

انش تیشه باشد| منجیك گوید

w بهیچ روی تو ای خواجه برقعی نخوشی   بگاه نزهی گوئی که آبداده تشی

بش x آهن‌پارهٔ تنك باشد که بر صندوق ودوات ودر زنند وبمسمار بدوزند بو المؤید گفت

y از آبنوس دری اندرو فراشته بود   بجای آهن سیمین همه بش ومسمار

بُش موی قفای اسپ بود اسدی طوسی گفت

z بجای نعل ماه بسته بر پای   بجای دُرّ پروین بفته در بش

خرش خروش باشد خفّاف گفت

a فردا نروم جز بمرادت   بجای سه بوسه بدهم شش

شادی چه بُوَد بیشتر که زین   خامش چه بوی بنا زخرش

درفش علامت باشد فردوسی گفت

b زبس گونه‌گونه سنان ودرفش   سپرهای سیمین وزرینه کفش

شخش کسی که از نشستن‌گاه لختی برتر شود گویند برشخشید بو شکور گفت

c یکی بهره‌را بر سه بهرست بخش   تو هم بر سه‌بخش ایچ برتر مشخش

دخش ابتدا کردن بود گویند دخش بتو است یعنی نخستین معامله با تست فرالاوی d گفت

e من عاملم وتو معاملی   واین کار مرا با تو بود دخش

رخش قوس قزح باشد فرالاوی گفت

[Fol. 31r] f میغ چون ترکی آشفته که تیر اندازد   برق تیرست مر اورا مگر ورخش دمان

درخش برق باشد بو شکور گفت

g درخش ار نخندد بگاه بهار   همانا نگرید چنین ابر زار

فرخشته قطایف بود رودکی گفت

h بسا کسا که جوین نان همی‌نیابد سیر   بسا کسا که بره وفرخشت بر خوانش

v) خفیف; α H^{m}Š صد مژه   w) مجتث   x) hs bis بُش   y) مجتث; Š β وسیمین falsch wie بِخُرش) بتازخرس δ hs; هزج a) مه بسته بر نای α hs; هزج z) ;مصارع c) عنصری d) H^{m}Š بر سه بهر β H^{m}Š e) Šâhn. 473, 636; H^{m}Š b) بِخْرَد?) وز خلق مراست β ومعاملی هم α (هزج) Š وز خَلق مرا با توست دُخُش (۵۰) β عاقلم α Hm برق تیرش بُوَد ورخش کمدنش β آشفتهٔ تیراندازیست α QR; H^m, رمل f) با تو دَخشم برق تیرست[برتوست J.] ورا رخش β [تیغ J.^{g}]میغ چون ترکش واو تیراندازست α J.Š باشد نمانست g) H^m بخندد, بگرید, Š(anonym) بخندد بوقت نگوید h) مجتث, Rû-ðakî sprach also faraxšt(a); hs β خانش; α Š نیابد سیر β H^{m}Š بره فرخشه است JR بره است وفرخشه

آذرخش صاعقه باشد روذکی کفت

نباشذ زین زمانه پس شکفتی   اکر بر ما بیایذ آذرخشا [i]

بخش علتی باشذ که بر کردن مردم ختلان [k] وفرغانه وآن دیار فتذ مانند دبّه وآنرا هیچ درمان نباشذ ودرد نکنذ لبیبی کویذ

آن بخش زکردنش بیاوبخته کوئی   خیکیست پر از باذ بیاوبخته از بار [l]

مرخشه نحس باشذ منجیك کفت

آمذ نوروز ونو دمیذ بنفشه   بر ما فرخنده باذ وبر تو مرخشه [m]

ابیشه [n] جاسوس باشذ شهیذ کفت

در کوی تو ابیشه [ه]می کردم ای نکارا   دزدیذه تا مکرت ببینم ببام بر [o]

کشه خطّ که اندرکشند کشه کویند وکذای‌را کشه خوانند یعنی که مال مردم بخوذ کشذ عسجدی کفت

کشه بربندی کرفتی در کذائی سرسری   از تبارِ خوذ که دیذی کشه بربندذا [p]

نیوشه کوش فرداشتن بوذ بحدیثی روذکی کفت

همه نیوشهٔ خواجه بنیکوئی وبصلح   همه نیوشهٔ نادان بجنك وکارِ نغام [q]

نیوشه خروش بوذ از کریه شاکر بخاری کویذ

چو کوشیذم که حالِ خوذ بکویم   زبانم برنکردیذ از نیوشه [r]   [Fol. 82]

غیشه کیاهی بوذ مانند کیای حصیر بتابند وجوال کاه‌کشان کنند روذکی کفت

یار باذت توفیق روزِ بهی با تو رفیق   دولتت باذ حریق دشمنت غیشه وذال [s]

شنوشه عطسه باشذ روذکی کویذ

رفیقا چند کوئی کو نشاطت   بنکریزذ کس از کرم آفروشه [t]

مرا امروز توبه سوذ دارذ   جنان [جون] دردمندانرا شنوشه

پوزش عذر باشذ بو شکور کفت

ور ایذونك پوزش پذیری زمن   وکر نیز رنج آیذ از خویشتن [u]

کندروش زمین فراز ونشیب باشذ پشنه‌پشنه منجیك کفت

i) هزج ; H^{mp}Š [s. v. آذرخشا]
k) FB کیلان (!)
l) رباعی ; α H^m براوبخته JŠ از کردن بر تو خجسته B[V] درآوبخته JŠ او بخش در
m) منسرح ; H^mRŠ, β J بر عدو مرخشه بخصم باد مرخشه
n) Lexica ایشه آیشه etc.; hs zwei Mal deutlich ابیشه
o) مضارع ; α همی کردم H^{mp}Š [verderbt]
p) رمل ; hs α سرسدی ; β l. دربندرا ?
q) مجتث ; hs β وفتنه β بصلحست α RŠ نغام β H^m ; یعنی بی‌رنگ als Glosse dazu rot am Rande, دعام وغوغاست
r) هزج ; H^mŠ β برنگردد
s) رمل ; α ? β l. دشمنِ تو oder وذشمنت ?
t) هزج , H^m ; α Š ثوئی از δ R دردِ دندانرا
u) متقارب

[v] هرچه بخواهذ بده که کنده‌زبانست   دیو رمنده نه کند دانذ ونه رش

نکوهش ذمّ بوذ بو شکور گفت

[w] نکوهش رسیذی بهر آهوئی   ستایش پر از هر هنر هر سوئی

منش همّت باشذ بو شکور گفت

[w] بهر نیك وبذ هر دوان یك‌منش   براز اندرون هر دوان بذ‌کنش

نرزش تظلّم باشذ خسروانی گفت

[x] بده داذِ من زان لبانت وگرنه   سوی خواجه خواهم شذ از تو بگرزش

ستایش مدح باشذ بو شکور گفت

[w] ستایش خوش آمذش بر یك هنر   نکوهش نیامذش خوذ ز[ا]ایچ در

نیایش دعا وآفرین باشذ فردوسی گفت

[y] بپیروزی اندر نمایش کنیذ   جهان آفرین‌را نیایش کنیذ   [Fol. 32r]

آغالش تضریب کردن بود میان دو تن یعنی بر یکدگر تند کردن بو شکور گفت.

[w] بر آغالش هر دو آغاز کرد   بذی گفت ونیکی همه راز کرد

فش بش چهارپای باشذ منجیك گفت

[z] جنگی کرده نشسته اندر زین   بر تنِ کرسه دمّ ریخته فش

درخش دوگونه بوذ جون شیخ منجیك گفت

[a] ریشِ درخشت بچشم آیذ ارزان   همچو سرِ ماستِ قبه‌قبه بر نرم

زش یعنی چه روذکی گفت

[b] زش ازو پاسخ دهم اندر نهان   زش بپنداری میانِ مردمان

سروش فرشته بوذ فردوسی گفت

[c] بفرمانِ یزدان خجسته سروش   مرا روی بنموذ در خواب دوش

بنیوش یعنی بشنو کسائی گفت

[d] آن جهانرا بذین جهان مفروش   گر سخن دانی این سخن بنیوش

خروش بانگ باشذ باگریستن وبی‌گریستن شهید گفت

[e] چند بردارذ این هریوه خروش   نشوذ باذه بر سرونش نوش

v) منسرح; H^{m}Š(s. v. رش) β رمیده. Soll man im Stichwort کند ورش verbessern (vergl. Q Nr. 1158 gegen 1998)? Für دندروش geben die Ferhenge keinen soliden Beleg

w) متقارب; hs β سوی   x) متقارب, H^{m}Š; R (خسروی) α از لبانت   y) Šâhn. 21, 18? H^{m} QŠBh[V] α نیایس β ستایش   z) خفیف; کرسه in β N. pr.?   a) منسرح   b) رمل; hs β پمند ادی; H^{m}Š ببینداری R ببیداری   c) Šâhn. 711, 332; QŠ   d) خفیف, hs این جهانرا   e) خفیف, vergl. unten s. v. پوشك Fol. 40; hs β نشنوذ

خلالوش وخراروش غلغل باشد واین از آواز کوز برگرفتند رودکی گفت

[f] گردِ گلِ سرخ اندر خطّی بکشیدی   تا خَلقِ جهانرا بفکندی بجلالوش

لوش دهانِ کژ باشد طیّان گفت

[g] زن چو این بشنید[ه] شد خاموش بود   کفشگر کانا ومردی لوش بود

[Fol. 33] زوش تند وسخت‌طبع باشد رودکی گفت

[h] بانگ کردمت ای فغ سیمین   زوش خوانیدم که هستی زوش

زوشیدن در مردم آویختن ونیز آنی یا نمی که از جائی بیرون آید گویند بزوشیدست. عسجدی گفت

[i] تا مشکِ سیاه من سمن پوشیدست   خونِ جگرم بدیده برجوشیدست

شیری که بکودکی لبم نوشیدست   اکنون زبناگوشم برزوشیدست

پیلغوش جنسی است [k] از سوسن که آنرا سوسن آزاد گویند وجنسی دیگر آسمان‌گون وآنچه منقّش بود آنرا پیلغوش خوانند رودکی گفت

[l] چون گلِ سرخ از میانِ پیلغوش   یا چو زرّین گوشوار از خوب گوش

ناغوش سر بآب فروبردن بود از مردم ومرغرا نیز گویند لبیبی گفت

[m] گردِ گرداب مگردان ای ناموخته‌شنا   که شوی غرقه چو ناگاه ناغوش خوری

غوش چوب دوک باشد عمّاره گفت

[n] خواهی تا توبه کرده رطل بگیرد   زخمهٔ غوشِ ترا بفندق گیر

غوشت برهنه بود رودکی گفت

[o] گفت هنگامی یکی شهزاده بود   گوهری وپرهنر آزاده بود

شد بگرمابه درون یک روز غوشت   بود فربی وکلان وخوب‌گوشت

خدیش [p] کدبانو باشد رودکی گفت

[q] نکو گفت مزدور با آن خدیش   مکن بد بکس گر نخواهی بخویش

آگیش آویختن بود گویند اندرآگیشید یعنی اندرآویخت رودکی گفت

[r] توشهٔ جانِ خویش ازو بردار   پیش کآیدت مرگِ پای‌آگیش

f) رباعی, Hm; JŠ α بر گردِ گلِ سرخ کشیده خطِ سبزی β بفکنده   g) رمل   h) خفیف; β lies خوانیدمت?   i) رباعی, HmŠ s. v. زوشیدن   k) hs hat hier mitten im Texte عسجدی گوید   l) رمل; HmŠ [s. v. پیلگوش]   m) رمل; hs α مکردارت; Š α مگرد ای که ندانی تو شنا   n) منسرح, Hm; Š α رطل گران   o) رمل, HmrŠ; JR (nur γδ) γ وکلان بسیارگوشت δ استاد غوشت   p) F حذیش   q) α Q[Šâhn.]R چه خوش گفت آن مرد با β HmŠ مکن بد اگر بد   r) خفیف, R; α J جانِ خود JŠ ازو بردای

وغیش انبوه باشد [رودکی گفت]

[s] معذورم دارند که اندوه وغیشست   واندوهِ وغیشِ من از آن جغدِ وغیشست

[Fol. 33r] [فرغیش] آن موی باشد که از زیر پوستین سر فروذآورده بوذ وجامهٔ ریمناك ودریذهدامن نیز گویند لبیبی گفت

[t] زخشم دندان بگذارد بر کُسِ خواهر   همیکشند چو درویش دامنِ فرغیش

دیش یعنی بده روذکی گفت

[u] خویش بیگانه گردد از پیِّ دیش   خواهی آن روز مزد کمتر دیش

خریش یعنی پوستش از اندام بناخن بازگیر [خسروی[v] گفت]

[w] جهان بر شبهِ داودست ومن چون اوریا گشتم   جهانا یافتی کامت کنون زین بیش مخریشم

خندهخریش خندهٔ بفسوس بوذ فرخی گفت

[x] ای کرده مرا خندهخریش همه کس   مارا زتو بس جانا مارا زتو بس

چرخشت[y] معصره باشد فرخی گفت

[z] دو چشمِ من چو دو چرخشت کرد فرقتِ دوست   دو دیده همچو بچرخشت زیرپای انگور

پلشت پلید بوذ کسائی گفت

[a] با دلِ پاك مرا جامهٔ ناپاك رواست   بذ مر آنرا که دل وجامه پلیذست وپلشت

شبشت گران وبغیض بوذ معروفی گفت

[b] حاکم آمذ یکی بغیض وشبشت   ریشکی کنده وپلیدك وزشت

انگشت زگال باشد عنصری گفت

[c] خرنگاهش چو زنگیانی زشت   که سزند خردهٔ انگشت

رشت چیزی که از هم فروریزذ چون کوشکی یا جامهٔ کهنشدهرا گویند رشت شذهست فرالاوی گفت

[d] چون نباشد بنای خانه درست   بیگمانم که زیر رشت آیذ

دروشت بتر[e] باشد عمّاره گفت

s) رباعی; HmŠ bis وغیشست t) مجتث u) خفیف; HmŠ α پیِّ سود (so wohl richtig) v) Š خسروانی w) هزج; hs α جهها; HmŠ β همانا یافتی, نخریشم x) رباعی; HmŠ خندهخریش همه دس y) hs چُرخشت z) مجتث, HmŠ; α J'R فرقتِ او a) Vergl. oben S. 11 Fol. 9 s. v. پلشت b) خفیف, HmRJ; Š α ایذ یکی (Jg تو) c) خفیف, so β defectiv; hs α حر نکاهش حوزنکیانی d) خفیف, Hm; JRŠ نقیص e) Nach dem Belegverse دَرَوْشْت; lies بتر[جا]? Oder (vergl. Wörterbücher β آتْسی) بَدْرُوشْت, بدروشت ثغر, dann β که ببَدْرُوشْت?

[Fol. 34] [f] ای مسلمانان زنهار زکافربچگان   که بدروشت بتان چگلی گشت دلم

آغشته آنچ بسیار نمر بخوذ پذیرفته بوذ چنانک نرم شذه باشذ وآنرا آب‌آغشته خوانند فردوسی گفت

[g] از ایرانیان من بسی کشته ام   زمین‌را بخون وگل آغشته ام

انگشته ومذری وپنج‌انگشت افزاری باشذ که برزگران دانه وکاه‌را بذان بباذ بردهند تا از هم جذا شوذ کسائی گفت

[h] از گراز وتش وانگشتهٔ بهمان [وفلان]   تا تبرزین ودبوسی ورکاب وکمری

سرگشته سرکسته [i] وبی‌آگاه ومتحیّر باشذ عنصری گفت

[k] لاله از خون دیذه آغشته   متحیّر بمانده سرگشته

کشته [l] میوهٔ خشک‌کرده بوذ گویند امروذ کشته وشفتالوذ کشته وزردآلوذ کشته وآنچ بذین مانذ بو المثل گفت

[m] بگماز گل بکردی ومارا [بذاذ] نقل   امروذ کشته داذی زبن ریو دانیا

چشم‌گشته احول بوذ عسجدی گفت

[n] هجا کردست پنهان شاعر آنرا   قریع آن کور ملعون چشم‌گشته

ص ض ط ظ ع در دیوان شعرا طلب کردیم ودرین حروفات هیچ لغتی نبوذ تا مطالعان حمل بر کاهلیِّ مصنّف نکنند

باب الغین

[o] رنگ‌را اندر کمرها تنگ شذ جای گریغ   ماغ‌را اندر شمرها سرد شذ جای شناه

ورغ بنداب باشذ فرخی گفت

[p] دل برد مرا نیز که مردم نشمرد   گفتار چه سوذست که ورغ آب ببرد

ستاغ اسپ زین‌ناکرده بوذ گویند ستاغست شهید گفت

[Fol. 34r] [q] ببوی برم قصبیر ودرم   چو بزین ولگام بند ستاغ

قحاف ونغاغ قحف [r] باشذ بو شکور گفت

f) رمل   g) Šāhn. 493, 983; II^m Š   h) رمل; hs α وانگشت وبهمان, H^mp RŠ
i) So! Wohl dittographisch   k) خفیف; Š s. v. آغشته   l) hs برکشته (kaum „Frucht“ بر) کشذه
m) مضارع; hs α نکهار β ردودانیا   n) هزج; II^m ŠBh[V, s. v. گشته]
o) رمل; das Stichwort war گریغ oder ماغ, die beide noch folgen   p) رباعی; α JŠ نیز
q) خفیف, α verderbt   r) hs نحاف, نحف II^m نحفه D نحفبه   گفتا که چه سوذست ورغ β بمردم

[s] ببگماز بنشست بمیانِ باغ   بخورد وبیارانِ او شد نفاغ

کناغ تار ابریشم وآنِ ریسمان بود منجیك گفت

[t] زسیمین فغی من چو زرّین کناغ   زتابان مهی من چو سوزان چراغ

ماغ مرغی باشد سیاه‌گون بیشتر در آبگیرها باشد دقیقی گفت

[u] ای خسرو مبارك یارا کجا بُوَد   جائی که باز باشد پرّید ماغ‌را

راغ راغ دامن کوه وصحرا باشد بو شکور گفت[v]

[آمرغ قدر وقیمت باشد بو شکور گفت][w]

[x] جوان تاش پیری نیاید بروی   جوانی ی‌آمرغ نزدیك اوی

یالغ[y] ظنّ چنانست که از نام ترکیست امّا طاسی چوبین باشد که بدان سبکی خورند وسروئی گاو که پاك کرده باشند وبدان شراب خورند آنرا یالغ خوانند عمّاره گفت

[z] بنشان بطارم اندر مر ترك خویش‌را   با چنگِ سغدیانه وبا یالغ و نذو

فغ بت باشد بعبارت فرغانیان عنصری گفت

[a] گفتم فغان کنم زتو ای بت هزار بار   گفتا که از فغان بُوَد اندر جهان فغان

مُغ گبر آتش‌پرست بود وعنصری گفت

[b] چو شب رفت وبر دشت پستی گرفت   هوا چون مغ آتش‌پرستی گرفت

شغه سنبرئی بود که اندر دست وپای از رنج کار ورفتن بسیار پدید آید ودرد کنند عسجدی گفت

[c] همی‌روم بجهان اندر از پسِ روزی   دو پای پر شغه ومانده با دلی بریان

شغ سروی گاو بود فردوسی گفت

[d] شغ گاو ودنبالِ گرگی بدست   یکوبال سر هر دورا کرد پست   [Fol. 35]

یوغ آن چوب بود که بر گردن گاو نهند بوقت زمین کندن بو شکور گفت

[e] ور ایدونك پیش تو گویم دروغ   دروغ اندرآرد سر من بیوغ

بندروغ[f] سه‌پای بود که اندر میان آب نهند تا از گذرگاه بجائی دیگر روند رودکی گفت

---

s) H^m Ṡ (s. v. تفاغ, nach H ist aber نفاغ richtig) β وبیاران بداد او (Š verderbt)
t) Q (Ṡalm)   u) مضارع; H^m Ṡ   v) Gehört hierher vielleicht Q Nr. 1163?
w) Hinzugefügt nach H^m Ṡ   x) H^m Ṡ [β verderbt]   y) Wörterbücher auch پالغ بالغ
z) مضارع; H^m Ṡ   a) مضارع, Ṡ; hs β جهان فغار; H^m α ای فغ   b) H^m (α verderbt)
Q (Ṡâlm) Ṡ (α verderbt)   c) مجتث; α RṠ همی‌دوم, از پیِ β H^m دل   d) Šâhn.?
H^m Q   e) Q (Ṡalm), H^m Ṡ α ذر ایدون دم   f) Wohl alte Corruptel statt بندوروغ

[g] دمنه‌را گفتا که تا این بانگ چیست   بانهیب وسهم این آوای کیست
دمنه گفت اورا جزین آوا دگر   کارِ تو نه[?] هست وسهمی بیشتر
آب هرچه بیشتر نیرو کند   بندروغ سست بوده بفگند
دل گسسته داری از بانگ بلند   رنجکی باشدت وآزار گزند

فروغ شعاع باشد دقیقی گفت

[h] برافروز آذری ایدون که تیغش بگذرد از یون[i]   فروغش از برِ گردون کند اجرام‌را اخگر

توغ هیزم کوهی سخت بود منجیک گفت

[k] گوئی همچون فلان شدم [واین] نه همانا   هرگز چون عود کی تواند شد توغ

لوغ ولوغیدن دوشیدن بود بعبارت ما وراء النهر منجیک گفت

[l] من زهجای تو باز بود نخواهم   تات فلک جان وخواسته نکند لوغ

سماروغ[m] گیاهی باشد که در دوغ کنند عنصری گفت

[n] ناید زورِ هزبر وپیل زپشّه   ناید بوی عبیر وگل زسماروغ

آروغ بادی باشد که ببانگ از سر معده برآید وبوقت فقاع خوردن بسیار بود لبیبی گفت

[o] چون در حکایت آید بانگ شتر کند   وآروغها زند چو خورد ترب وگندنا

[Fol. 35r] آمیغ آمیخته بود رودکی گفت

[p] ای ازین جور بُد زمانهٔ شوم   همه شادیّ او غمان‌آمیغ

کاغه تن‌زده باشد رودکی گفت

[q] پس شتابان آمد اینک پیرزن   روی یکسو کاغه کرده خویشتن

گریغ گریز باشد عنصری گفت

[r] از غمِ تو بدل گریغش نیست   هرچ دارد زتو دریغش نیست

سپریغ خوشهٔ انگور بود که هنوز دانها نکرده بود[s] شهید گفت

[t] دریغ فرِّ جوانی وعزّ وای دریغ   عزیز بود ازین پیش همچنان سپریغ

g) رمل; hs β کار تو بر ε هرچند; HJŠ(nur εζ mit Varianten)   h) هزج.   i) Lies یون „Fundament“ oder „Himmel“?   k) رباعی   l) منسرح, H^m Š; R α نجویم β بازنشت خواسته خوانِ
m) hs *bis* شماروغ   n) منسرح; vergl. den Vers 'Unçurî's in Ṡ, der für سماروغ die ihm nach der رسالهٔ ابو حفص سغدی zukommende Bedeutung خاك شوره beweisen soll — der Gedanke in β ist in beiden Versen ziemlich ähnlich   o) مضارع; hs α بانك شیر
p) خفیف; hs α جوربد; HŠ[verderbt]   q) رمل   r) خفیف; hs α عم   s) Š citiert رسالهٔ ابو حفص سغدی für diese Bedeutung   t) مجتث; α l. وعزِّ اوی ? R دریغ روزِ جوانی هزار بار دریغ * که شادمانی من راست بود چون سپریغ (anonym) Š (! مولوی)

زیغ بساطی باشد که از دخ بافته باشند ابو العبّاس گفت

u زیغ‌بافانرا با وشّی‌بافان بنهند   طبل‌زن‌را بنشانند بر رودنواز

تیغ هرچه تیزی کار دارد ومانند آن وسر کوه‌را نیز خوانند وعکس نمودن که بزدن گویند همی تیغ زند وآن سر کوه وشمشیرست فردوسی گفت

v بیفتاد وبیژن جدا گشت ازوی   سوی تیغ با تیغ بنهاد روی

تیغ دیگر عکس بود کسائی گفت

w از پس پرده نهانی سوی چاکر نگرید   گفتی از میغ همی تیغ زند گوشهٔ ماه

نغنغ همچون قفیز باشد وازو چهار خرواری بود در ما وراء النهر ابو العبّاس گفت

x ای میر ترا گندم دشتیست بسد ده   بنغنغکی چند ترا انبازم

ستیغ هرچ بالا دارد چون سرکوه وسر نیزه وسر چیزی که تیزی دارد ومانند آن ستیغ خوانندش بو شکور گفت

y بدانگه که گیرد جهان گرد ومیغ   کل پشت چوگانت گردد ستیغ [Fol. 36]

میغ ابر بود فردوسی گفت

z همانا که باران نبارد زمیغ   فزون زآنک بلرید بر سرش تیغ

کیغ سپیدی باشد که از پس خواب پیرامن چشم باشد ونیز بیمارانرا ودسی که چشمش درد کند در طوس وچند جای دیگر زفك وبتازی رمص خوانند آنرا بو شعیب هروی گفت

a شگفت نیست گر از کیغ چشم من سرخست   یکی چو سرخ بُوَد اشك سرخ باشد کیغ

شوغ آماسی باشد عظیم بر پای وآنرا داء الفیل خوانند کسائی گفت

b پشت کف دست وکفّ پای بشوغ   پشت فروخفته چون پشت سمن

باب الفا

زندواف هزاردستان باشد عنصری گفت

c فزایندهٔشان خوبی از چهر لاف   سرایندهٔشان از گلو زندواف

جاف‌جاف قحبه وفواجر فواحش باشند بو شکور گفت

d زدانا شنیدم که پیمان‌شکن   زن جاف‌جافست آسان‌فکن

u) رمل ; H^mŠ α ننهند β ننشانند   v) Šâhn. 818, 831; QŠ   w) رمل ; β H^m ترا من شدم انباز H^mŠ β بصد مار Š بصد ره H^m α ; رباعی (x   مهر وماه Š زهره ومه
y) ĴRŠ(s.v. کل), R(s.v. ستیغ) β تو سر نوك رمح   z) Šâhn. 738, 1016   a) مجتث ; α D احمر بود من β H^mDŠ بلی چو (N.B. drei Türken!)   b) منسرح ; β lies چونکه?
c) lis β′ زندهواف ; H^mŠ   d) H^mŠ, Q(Šâhn.) β بل دم ززن

لافَ ستایش خویشتن بوذ وبتازی اورا صلف خوانند بو شکور گفت

[e] نگویم من این خوابِ شاه از گزاف   زبان زوذ نگشایم از بهرِ لاف

شکافَ تراکی بوذ که در چیزی افتذ وشکافته وکافته وکافتیذه همه یکی باشند بو شکور گفت

[f] کشاورز وآهنگر وپای‌باف   چو بی‌کار باشند سرشان بکاف

شَکافهَ زخمهٔ خنیاگران بوذ کسائی گفت

[g] پیری آغوش بازکرده فراخ   تو همی‌کوش با شکافهٔ غوش

[Fol. 36r] زیفَ بی‌ادبی بوذ وحکّاك [h] گفت

[i] کی برو زرّ وسیم عرضه کنم   خویشتن‌را بگفت راذ کنم
تا بذین مکر وحیله زر بدهم   بردهٔ زیفش اوستاذ کنم

شکافَ ابریشم بر کَلابه زده بوذ بو المؤیّد گفت

[k] شکوفه هیچو شکافست ومیغ دیباباف   مه وخورست چنا ببلغ در صرّاف

شَندفَ دهل وطبل باشذ فرّخی گفت

[l] تا بدرِ خانهٔ تو برگذه نوبت   سیمین شندف زنند وزرّین مزمار

ژرفَ گویند چاهیست ژرف ومغاکی ژرف یعنی دور بو شکور گفت

[m] چه بینذ بذین اندرون ژرف‌بین   چگوئی تو ای فیلسوف اندرین

خَفَ رگوی سوخته باشذ یعنی حراق عنصری گفت

کزو بت‌کده گشت هامون چو کف   بآتش همه سوخته شذ چو خف

شگرفَ قوی وسطبر باشذ وبحشمت وبلند کسائی گفت

[n] [از]این زمانهٔ جافی وگردشِ شب وروز   شگرف گشت صبور وصبور گشت شگرف

سرفَ وسرفه سعال باشذ وگویند سرف‌سرف [o] بوذم دوش تا هستم یعنی در سعال وعذاب سعال بوذم کسائی گفت

[p] پیری مرا بزرگری افگند ای شگفت   بی‌گاه دوذِ زردم هواره سرف‌سرف

[q] زرذر فرونشاند کرف سیمرا همی بسیم   من هاز برفشاندم سیم سیه بکرف

کُرفَ قیر باشذ وگروهی گویند سیم ومس سوخته باشذ که بسوذا کنند کسائی گفت

[r] زرذر فرونشاند کرف سیه بسیم   من باز برنشاندم سیم زده بکرف

e) Q(2172, Šâhn.)   f) Vergl. S. ۳۸ Fol. 24 s. v. کشاورز   g) خفیف   h) H^{m}Š ژ.   i) خفیف; hs α ورسیم; H^m(β بکف)Š   k) مجتث; RŠ   l) رباعی, کسائی (verderbt); α lies بر درِ? hs β مسمار   m) Š   n) مجتث, H^{m}Š   o) hs سرف سِرف   p) مضارع; α R زردم وهواره β افکنده ای دریغ   q) So! Corr. nach Note r   r) Vergl. Note q; α H^m برنشانم R β کرف بسپنهٔ سیم Š(do) کرف (کزف R(s. v. کرف سینه بسیم

[Fol. 87] خرفه مویز آب باشد طیّان گفت

[s] کسی‌را که [تو] بینی درد سرفه بفرمایش تو آب ودوغ وخرفه

غفه پوستینی باشد از پوست بره وموییکیٔ جعد ونرم دارد رودکی گفت

[t] روی هر یک چون دوهفته گرد ماه جامه‌شان غفه سموریشان کلاه

نوف بانگ بود که اندر میان دو کوه افتد وبتازی آنرا صدا خوانند وعنصری گفت

[u] از تگ اسپ وبانگ ونعرهٔ مرد کوه پر نوف شد هوا پر گرد

تلاتوف آن بود که خویشتن‌را پلید دارد وجامها از پلیدی بپرهیز ندارد ومردم‌را دل از وی واز پلیدیٔ وی نفرت گیرد شهید گفت

[v] زنی پلشت وتلاتوف واهرمن‌کردار نگر نکردی از گرد او که گرمابی

زفت بخیل باشد عنصری گفت

[w] صعب چون بیم وتلخ چون غم جفت تیره چون گور وتنگ چون دل زفت

کلفت [x] منقار مرغان باشد رودکی گفت

[y] از آن [?] کوز ابری بازکردار کلفتش بسّدین وتنش زرّین

آیفت حاجت باشد که از کسی خواهی دقیقی گفت

[z] ناسزارا مکن آیفت که آبت بشود بسزاوار کن آیفت که ارجت دارد

کوف مرغی باشد که اورا بوم گویند وچغد گویند وکوچ [a] گویند که در ویرانها باشد فرّخی گفت

[b] چون درو خذلان وعصیان تو ای شه راه یافت کاخها شد جای کوف وباغها شد جای خاد

[Fol. 87v] کالفته آشفته باشد لبیبی گفت

[c] فروذآید زپشتش پور ملعون شده کالفته چون خرسی خشینه

یافه وخاله وژاژلک [d] که بیهوده بود ونیز گویند خاله کردم ویافه کردم وکم دردم وهرزه کردم رودکی گفت

[e] خواسته تاراج گشته سر نهاده بر زبان لشکرت هواره یافه چون رمه رفته‌شبان

رافه نباتیست مانند سیر کوهی وبوئی ناخوش دارد بو العبّاس [عبّاسی گفت]

سیم سیه بکزف (α نشاند) Š برفشاندم, بکزف s) هزج t) رمل; H u) خفیف; Š, Hm β [l. کوف بر اپر v) مجتث; β l. گرماب ?گهی w) خفیف; Š α وصعب تلخ چون بیم x) hs کُلفت, vergl. S. ۳۱ Note r y) هزج; hs α از ان β سندین

z) رمل; hs α آیفت نکنی β دنی; Hmp (beide nicht correct) a) hs کوخ, vergl. aber Fol. 14r b) رمل; β HmŠ (s. v. خاد) کوف وخانها c) هزج; Š, Hm (فردوسی) α تنور

d) Wohl زاز ولك e) رمل

[f] ترسم که روز بگذرد وژاژ بپرسد   وز خانهٔ آبِ زافه نیارد مرا حکیم

باب الکاف

سناك شاخِ نو باشد که از درخت بیرون آید کسائی گفت

[g] آسمان خیمه زد از بیرم [و]دیبای کبود   میخِ آن خیمه سناك وسمن ونسرینا

تاك درخت انگور باشد عمّاره گفت

[h] یکی قحفِ خونِ بچهٔ تاکم فرست از آنك   هم بوی مشك دارد وهم گونهٔ عقیق

بشك [i] نمی باشد که بامدادان بر گیا وسبزی نشیند بلعبّاس عبّاسی گفت

[k] وکنون باز ترا برگ همی خشك شود   بیمِ آنست مرا بشك بخواهد زدنا

چك خطّ وقباله باشد معزّی گفت

[l] آن بزرگان گر شوندی زنده در ایّامِ او   چك دهندی پیشِ او بر بندگی وچاکری

زنگ روشنائی مهتاب باشد عمّاره گفت

[m] نوروز وگل ونبید چون زنگ   ما شاد وسبزه کرده آهنگ

پاشنگ خوشهٔ آونگ باشد وعسجدی گفت

[n] چو مشكِ بویا لکُنش [?] نافه بوده زغزب   چو شیرِ صافی پستانش بوده از پاشنگ

گنگ خربزه باشد منجیك گفت

[Fol. 98] [o] ای گوی که آرامجو دیو[ی] همی دریا کند   هر کجا آرامِ نجلِ سفلگان که رست گنگ

گنگ رودیست بهندوستان بو طاهر خسروانی گفت

[p] تا چون بهارِ گنگ شد از بوی او جهان   دو چشمِ خسروانی چون رودِ گنگ شد

گنگ دیگر بتخانهٔ است بترکستان معزّی گفت

[q] از کف ترکی دلارامی که از دیدارِ اوست   حسرتِ صورتگر از چین ونقاشیّانِ گنگ

پوشك گربه باشد منجیك گفت

[r] بینی آن نانت وآن قلیهٔ مصنوعت   چونك پوشك بنشست بغضاره اندر

خشوك حرامزاده بود رودکی گفت

[s] ایا بلایه اگر کار کرد پنهان بود   کنون توانی باری خشوك پنهان کرد

نیرنگ رنگ باشد که نگارگران زنند فرّخی گفت

[t] همه عالم زفتوح تو نگاری گشتست   همچو آگنده بصد رنگ نوآئین نیرنگ

f) مضارع ; H^mŠ(s. v. زافه) β زافه   g) رمل ; hs α از بدرم   h) مضارع   i) F پشك   k) رمل   l) رمل ; hs β بندهٔ   m) هزج   n) مجتث ; hs α جون , لکمش , β زغزن بستایش   o) رمل ; hs α در یالد   p) مضارع ; α از روی تو Q, Š ازو روی β QŠ دو رود   q) رمل ; hs β نقاشان   r) رمل ; β lics بنشسته   s) مجتث   t) رمل

هفتورنگ بنات النعش باشد فرّخی گفت
u تا بذین هفت فلك سیر کنذ هفت اختر همچنین هفت بدیذار بوَذ هفتورنك
چنگ وشنگ v چنگ کلنگ باشذ وشنگ درختی است بی‌برگی چوبی سخت دارذ منجیك گفت
w ای توچو شنگی که همچو شنگ کنی چنگ وتوچو مومی که همچو موم کنی سنگ
کرگ x مرغ باشذ بر سر خایه بو العبّاس گفت
u من بخانه اندر وآن عیسی عطّارِ شما هر دو یك جای نشینیم چو دو مرغِ کرگ
چُك کسی باشذ که بر سر دو پای نشسته باشد حکّاك گفت
y رای سوی گریختن دارذ دزد کز دورتر نشست بچك
چنگلوك کسی باشذ که دستش شل بوذ وانگشتهاش خشك برآمذه بوذ لبیبی گویذ
z ای غوك وچنگلوك چو بژمرده برگِ کوك خواهی که چون چکوك بپرّی سوی هوا [Fol. 36r]
چالاك جای بلند ومرد چابك در کار وبزرگوار بوذ عنصری گفت
a ای میرِ نوازنده وبخشنده وچالاك ای نامِ تو بنهاده قدم بر سرِ افلاك
چالاك دزد مردکش بوذ عنصری گفت
y گفت کین مردمانِ بی‌باکند همه همواره دزد وچالاکند
خاشاك ریزهای کاه وچوب خرد گشته باشذ روذکی گفت
b گفت با خرگوش خانه خانِ من خیز وخاشاکت ازو بیرون فگن
کاواك میان‌تهی باشذ لبیبی گفت
c بجز عمودِ گران نیست روز وشب خورشش شگفت نیست ازو گر شکمش کاواك است
کاك بلغت ماوراء النهر مرد باشذ قریع الدهر گفت
d همه چون غولِ بیابان همه چون مارِ صلیب همه بذزهره بخوی وهمه چون کاكِ غذنگ
کاكِ غذنگ ابله باشذ
کاك دیگر مردمهٔ چشم باشذ واورا کیك e نیز گویند بو المثل گفت

u) رمل v) hs سنك w) منسرح ; Hm (s. v. شنگ verderbt) Š (s. v. سرجنگ)
: خفیف (شُنگ s. v.) Š ای تو چو شوخی که بشکنی سرِ سرچنك (so) وی تو جو چوبی
که همچو موم زشنگ ای تو شوخی که بشکنی سرِ خنگ * ای تو چوبی x) Wörter-
bücher گُرّگ und کَرّك y) خفیف z) مضارع ; vergl. Fol. 42 s. v. چکوك (α
غوكِ چنگلوك), R α خوكِ چنگلوك a) رباعی b) رمل ; hs β خبیر c) بجنبش ;
HmŠ d) رمل , hs α نار β چون غول کاك , vergl. Fol. 46 s. v. غذنگ ; HmŠ (auch s. v.
غدنگ) α همه چون هرّهٔ بحری (bezw. هره بخوی ; Hm s. v. غدنگ : تیره بخوی) β HmŠ (s. v.
غدنگ) گاوِ غدنگ e) hs کَیك

[f] جهان همیشه بدو شاد وچشم روشن باد   کسی که دید نشایدش کنده باد[ش] کاك

چاك دریده بود فردوسی گفت

[g] تن از خوی پر آب ودهان پر زخاك   زبان گشته از تشنگی چاك‌چاك

لاك ولکا ولك همه رنگی باشد سرخ که نقّاشان بکار دارند عنصری گفت

[h] همی گفت وپیچید بر خشك خاك   زخون دلش خاك همرنگ لاك

شرفاك بانگ پی باشد بو شکور گفت

[i] توانگر بنزدیك زن خفته بود   زن از خواب شرفاك مردم شنود [Fol. 39]

نغوشاك مذهبیست از آن گبرگان بو شکور گفت

[k] سخن‌گوی گشتی سلیمانت کرد   نغوشاك بودی مسلمانت کرد

ورکاك مرغیست مردارخوار بزرگتر از باز ومنقار راست دارد وابو العبّاس گفت

[l] بجای مشك نبویند هیچ کس سرگین   بجای باز ندارند هیچ [کس] ورکاك

خباك حظیرهٔ گوسفند وآن مسجد وچهاردیوار سرگشاده بود دقیقی گفت

[m] زکلکش ببیشه بر شیران قفص شد   کمندش دشت بر گوران خباکا

خباك خناق بود رودکی گفت

[n] بدو سه بوسه رها کن این دل از گرم وخباك   تا بمنّت احسان باشد احسن الله جزاك

کراك مرغی است سیاه وسپید جند خطّافی[o] ودم دراز دارد وبر کنار آب نشیند ودم‌را بلرزاند دقیقی گفت

[p] چنان اندیشد او از دشمن خویش   چو باز تیزچنگال از کراکا

هزاك ابله وزبون باشد دقیقی گفت

[q] کی یارد داشت با او خویشتن راست   نباید بود مردم‌را هزاکا

ازهراکا نام ضحّاکست بزبان پیشینگان دقیقی گفت

[r] ایا شاها منی که ملك تو قدیمی   نیاکت برد باك از ازهراکا

هباك میان سر باشد فردوسی گفت

[s] یکی گرز زد ترك‌را بر هباك   کز اسپ اندرآمد همانگه بخاك

f) مجتث, H^m; β RJ̌Š (alle verändert) g) Šâhn. 489, 922; Q h) Š; Q(Šâhn.) β تنش خاك H^m α زپیشش بغلتید شامس[so] بخاك i) H^mŠ α توانگر k) H^mQŠ l) مجتث; H^mŠ m) هزج, H^m; hs β بر شیران; R α خدنگش ببیشه بر شیران کند تنگ n) رمل; β Metrum?; α H^mŠ با دو β H^m واحسان o) Danach F zu corrigieren S. v. Z. 10 p) هزج; α J̌(anonym) خود β J̌R[شمس فخری]Š که باز Š تیزدندان q) هزج, H^mŠ[هزاك]; RQSHL[V] بباید داشت دایم خویش‌را راست r) هزج; α tilge منی nach H^m β hs ازهراك H^m از بناکت پرده پاك s) Šâhn. ; QS

غساك گند وفرغند باشد طیّان گفت

^t از دهانِ تو همی‌آید غساك   پیر گشتی موی رختت از هباك [Fol. 39r]

مغاك جائی باشد فروشده چون چاهی کوچك رودکی گفت

^u ابله وفرزانهرا فرجام خاك   جایگاهِ هر دو اندر یك مغاك

بساك تاجی باشد که از اسپرغم بندند کسائی گفت

^v چونك یکی تاج وبساك ملوك   باز یکی کوفتهٔ آسیاست

فغاك بغیض وحرامزاده وقلتبان وابله بود منجیك^w گفت

^x آنکت کلوخ‌روی لقب کرد خوب کرد   ایرا لقب گران نَبوَد بر دلِ فغاك

مفلاك تهی‌دست بود ودرویش بو شکور گفت

^y هرزه ومفلاك بی‌نیاز از تو   با تو برابر که راز بگشاید

دفنوك غاشیه بود وگروهی گویند جناغ بود منجیك گفت

^z کون چو دفنوك پاره‌پاره شده   چاکرت برکنف نهد دفنوك

بك^a وزغ باشد لبیبی گفت

^b ای همچو بك پلید وچنو دیدها برون   مانندِ آن کسی که کند چشمِ خویش کژ

بك^c رعنائی بود وگرد کسی برگردیدن نیز بطمع گویند ولیکن از آن پیشین درست‌تر است خسروانی گفت

^d تا کی همی‌درآئی وگردم همی‌دوی   حقّا که کمتری وژاژکن‌تری زبك

خسروی گفت

^e آن یکی بی‌هنر عزیز چراست   واین دگر خوار مانده زیرِ سمك

این علامت نه آنِ هیبت بود   پس چه دعوی کنی بذو وچه بك

لك وبك تنگ وبیوی باشد رودکی گفت^f

[لك سخنان بیهوده وهرزه وهذیان لبیبی گفت]^g

t) رمل, $\mathrm{H^m}$; JRŠ (alle s. v. غشاك) β ریخت مویت از هباك   u) رمل   v) سریع   w) دقیقی JŠ   x) مضارع, hs β ایراك unmetrisch; α $\mathrm{H^m}$ نغز کرد (hs نغر) β $\mathrm{H^m}$JŠ زیرا لقب   y) منسرح   z) خفیف, R (nach محمّد هندوشاه); $\mathrm{H^m}$Š β چاکرش   a) R etc. (vergl. kurd. بق); F etc. پَك, Gazophylacium پُك   b) مضارع; β HŠ [s. v. بَك und پَك] که کنی; مرورا ($\mathrm{H^p}$: مردرا) $\mathrm{Š^1}$ (رود بی) مورا بچنك $\mathrm{H^p}$Š چنگ $\mathrm{H^m}$ خیك oder wohl خبك   c) hs im Stichwort بك, in den Versen bis یك   d) مضارع; $\mathrm{H^p}$Š [s. v. پَك] روی; nach $\mathrm{H^{mp}}$Š [s. v. پَك] zu b als قطعه von لبیبی gehörend, was das Richtige sein wird (بك bedeutet hier auch „Frosch")   e) خفیف; H δ بگرد وجه   f) Es folgt Vers h, der von لبیبی herrührt; hier stand etwa Q Nr. 2280 ursprünglich   g) Hinzugefügt nach B[V] bezw. JŠ

[h] گفت ریمن مردِ خامِ لك‌درای   پیشِ آن فرتوت پیرِ ژاژخای

[Fol. 40] بلالك جنسیست از پولاذ گوهردار عنصری گفت

[i] چه چیزست آن رونده تیرِ خسرو   چه چیزست آن بلالك تیغِ بُرّان
یکی اندر دهانِ حق زبانست   یکی اندر دهانِ مرگ دندان

مك ومکیذن مزیذن بوذ کسائی گفت

[k] ویذون فروکشی بخوشی این پیِّ حرام   گوئی که شیرِ مام زماذر همی‌مکی

ژگ کسی با کسی همی‌تنذذ وهمی‌درایذ گویند همی‌ژکذ کسائی گفت

[l] ای طبع‌سازوار چه کردم ترا چبوذ   با من همی‌نسازی ودایم همی‌ژکی

تنبك [m] دریچه وقالب ومرکب [n] [زرگر] وسیم‌گر بوذ عنصری گفت

[o] تنبك‌را چو کژ نهی بیشك   ریخته کژ برآیذ از تنبك

خبك گلو فشردن باشذ خسروی گفت

[p] تا بمیری بلهو باش ونشاط   تا نگیرذ ابر تو گرم خبك

پوشك بلغت ماوراء النهر گربه باشذ شهید گفت

[q] چند بردارذ این هریوه خروش   نشوذ باذه بر سماعش نوش
راست گوئی که در گلوش کسی   پوشکی‌را همی‌بمالذ گوش

پوپك وپوپش هدهد بوذ روذکی گفت

[r] پوپك دیذم بحوالی سرخس   بانگك بربرده به ابر اندرا
چاذرکی دیذم رنگین براو   رنگِ بسی‌گونه بر آن چاذرا

خنجك خسك باشذ خسروی گفت

[s] چرا این مردم دانا وزیرك‌ساز وفرزانه   بتیمار وعذاب اندر ابا دولت بپیگارست
اگر گل کارذ او صذ برگ ابا زیتون زبخت او   بر آن زیتون وآن گلبن بحاصل خنجك وخارست

[Fol. 40r] خنجك درختیست که درکوه بوذ وآنرا بتازی حبّة الخضرا خوانند معروفی گفت

[t] یاذت آور پذرت‌را که مدام   گه پلنگمش بذی وگه خنجك

h) رمل; JŠ [α خادم]   i) هزج, Hᵐ (s. v. پلالك); Š (s. v. بلارك α̇) تیرِ پرّان γ falsch
خلق   k) مضارع; hs α پی‌حرام („verbotenes Fett")   l) مضارع; Hᵐ α سازگار   m) hs
تنبك, nachher *bis* تنبك; vergl. F S. ٧٤ Note n   n) Term. techn.?   o) خفیف,
also تَنَبَكْ — ◡◡, vergl. Hᵐ [so] بمنك‌را حو کر s. v. تَبْنَك; JˢRŠ α (verändert) تُنْبَكْ ار نهد
کسی بیشك   p) خفیف, Hᵐ; Š β مرگ خبك   q) خفیف, vergl. oben S. ٥١ Fol. 32ʳ
s. v. خروش (β بر سروذش, wie JRŠ s. v. هریوه)   r) سریع; hs β بانکك   s) هزج
t) خفیف; hs بلنکش جذی β; پلنگمش ——◡ st. —◡—◡; Š (s. v. خِنْجِكْ und خُنْچَكْ)
β بتنگش بذی

خنجك خاری باشد كه بتازی آنرا شیح [u] خوانند بو المؤید [v] گفت

[w] نباشد بس عجب از بختم ار هود شود در دستِ من مانندِ خنجك

جزمك [x] مهرهٔ بود از آبگینهٔ كبود وسپید وسیاه وآنرا چشم‌زد وجزمك گویند منجیك گوید

[y] ترسم چشمت رسد كه سخت حقیری چونك نبندند جزمكت بگلو بر

تهك تهی باشد از پوشش وتهی وتهك گویند بر طریق اتباع بو شكور گفت

[z] ای زهٔه مردمی تهی وتهك مردم نزدیكِ تو چرا باید

باهك وباهكیدن شكنجه كردن وزدن باشد بو شعیب گفت

[a] دلمان چو آبِ بامی تنمان بهار بادی از بیمِ خشمِ حاسد كش [كنده] باد باهك

نشك درختیست كه بار نیارد رودكی گفت

[b] آنك نشك آفرید وسروِ سهی آنك بید آفرید ونار وبهی

یشك چهار دندان پیشین بزرگ باشد از سباع ومار عنصری گفت

[c] [ما] بسازیم دل بجستنِ جنگ در دمِ اژدها ویشكِ نهنگ

فیلك تیر بدخشانی بود فرخی گفت

[d] بكوه بر شد واندر نهالهٔ بنشست فیلك پیش‌وبزه كرده نیمِ چرخِ باچنگ

نسك عدس باشد منجیك گفت

[e] آنكو زسنگ‌خارا آهن برون كشد نسكی زكفّ تو نتواند برون كشید

نسك جزوی از اجزای كتاب گبرانست وهمچون قران سورتهاست خسروانی گفت

[f] چه مایه زاهدِ پرهیزگارِ صومعگی كه نسك‌خوان شد بر عشقش وایاردهٔ گوی [Fol. 41

خایسك مطرقه باشد منجیك گفت

[g] آنجا كه پتك باید خایسك بیهده‌ست گورست خواجه سنگین مغز آهنین سفال

اشك وسرشك آب چشم باشد وقطر بارانرا اشك ابر گویند وقطر آب‌چشمرا همچنین فرخی گفت

[h] من همانم كه مرا روی همی اشك شخود من همانم كه مرا دست همی جامه درید

u) hs شیخ v) hs بوالموید w) هزج; J̌RHᵐDŠ[خَنْچَكْ], alle in der Bedeutung خورمك خرمك خرتك خسك x) hs جرزك aber nachher *bis* جزمك; Wörterbücher y) منسرح; R(s. v. خرمك) α سخت خطیری β نه بستند خرمكت z) منسرح; HᵐDŠ[βα شمس فخری] a) مضارع; hs α دسمان دهار بادی; H[pm[verderbt]]Š[s. v. پاهك, unter باهك verderbt] α چشم β تن چون بهار b) خفیف; HᵐRŠ c) خفیف d) مجتث, so β; J̌ β ببیش فیلك وزه چرخ كمان e) مضارع; Hᵐ α [!] آنكو زكوه وخارا f) مجتث, Hᵐ; hs als Dichter خسروی; vergl. oben S. ٢٧ Fol. 17ʳ s. v. ایارده g) مضارع, vergl. Fol. 48 s. v. سفال; β HᵐŠ نغز (Š سندان) h) رمل

سرشك اشك بوذ فردوسی گفت

[i] بباریذ پیران زمژگان سرشك   تن پیلسم درگذشت از بزشك

عنصری گفت

[k] همه دیذه پر خون ورخ پر سرشك   سرشکش روان بر شگفته سرشك

سرشك درختی بوذ در نواحئ بلخ واین جنس در آن طرف بسیار باشذ برگش چون گل ارغوان بوذ برنگ ولونش ببنفشی[l] زنذ چون گل خیری وگلهاش سپیذ بوذ عنصری گفت

[m] رخ زدیذه نگاشته بسرشك   وآن سرشکش برنگِ تازه سرشك

رشك حسد بوذ وغیرت عنصری گفت

[n] نشست وهمی‌راند بر گل سرشك   از آن روزگارِ گذشته برشك

تبك[o] قز باشذ که بجورب وکلاه بافند روذکی گفت

[p] فاخته‌گون شذ هوا زگردشِ خورشیذ   جامهٔ خانه بتبك فاخته‌گون‌آب

پتك کذین بزرگ آهنگران باشذ فردوسی گفت

[q] سرِ سروران زیرِ گرزِ گران   چو سندان برو پتكِ آهنگران

نمتك گهر باشذ وگویند نمتك زعرور[r] باشذ بتازی قریع گفت

[s] گروهی اند که ندانند باز سیم سرب   همه دروغ‌زن وخربطند وخیره‌سرند   [Fol.

نمتك وبسّذ نزدیکشان یکی باشذ   از آن که هر دو بگونه شبیهِ یکدگرند

لك بن لاك باشذ ولکا باشذ که باز پس مانده بوذ ودر دستهای کارد بکار برند آغاجی گفت

[t] هیچ نبایم همی زخانه برون   گوئیم اندرنشاختند بلك

خنك تازیش طوبی باشذ

[u] خنك آن کس‌را کو چاکرِ چاکرت بُوَذ   چاکرِ چاکرت از میرِ خراسان مهتر

کیك مردمك چشم بوذ روذکی گفت

[v] خشمش آمذ وهم آنکه گفت ویك   خواست کورا برکنذ از دیذه کیك

ویك یعنی وبحك وچنان پنذارم که هر دو تازی اند ولیکن ویك مستعملست روذکی گفت

i) Šâhn. 698, 302   k) متقارب   l) hs بنسفشی   m) خفیف ; RŠ
n) متقارب ; hs β بزشکك   o) H^mŠ ; hs پتك , im Verse بتبیك   p) منسرح ; H^mŠ
q) Šâhn. 880, 171 ; H^mŠ   r) زغرور   s) مجتث ; α so verdorben, lies nach H^m
β H^p جماعتی که ندانند باز سیم از سرب JŠ (سیم باز H^p) اند ندانند باز سیم زسرب
γδ HJRŠ وخر بطبع   t) منسرح , hs β بکلك ; α JŠ[s. v. لُك] خفیف : هیچ نارم شدن
گویم در [اندر lies] نشانده اند JŠ β هیچ نایم برون زخانه همی [لك s. v. Š[زخانه برون
بلك   u) رمل   v) رمل , vergl. s. v. ویك ; H^mŠ چشم آمدش

[w] خشمش آمد وهم آنگه گفت ویك   خواست کورا برکند از دیذه کیک
مسکور [گفت]

[x] ماده گفتا هیچ شرمت نیست ویک   چو[ن] سبکساری نه بذ دانی نه نیک

کلك قلم باشذ عسجدی گفت

[y] کلکش چو مرغکیست دو دیذه پر آبِ مشك   وز بهرِ خیر وشرّ زبانش دو شاخ وتر

شلك گلی باشذ سیه‌فام گیرنده چون [پای] برو نهی بجهد برآیذ روذکی گفت

[z] چو پیش آرند کردارت بمحشر   فرومانی چو خر بمیانِ شلکا

نلک [a] چیزی باشذ گرد وسرخ وزرد نیز بوذ وترش بوذ وآلوی کوهی گویندش بو المؤیّد گفت

[b] صفرای مرا سوذ ندارذ نلکا   دردِ سرِ من کجا شناسذ علکا
سوگند خورم بهرچ هستم ملکا   کز عشقِ تو بگذاخته ام چون کلکا

ملک [c] سپیذیٔ بن ناخن باشذ احمد برمک گفت

[Fol. 42] [d] ملک از ناخن همی جذا خواهی کرد   دردت کنذ ای دوست خطا خواهی کرد

ملک دانه‌یست چون ماش واز عدس مه باشذ گروهی کلولش خوانند [e] بو المؤیّد گفت

[f] بسا کسا که نذیم حریره وبره است   وبس کسست که سیری نیابذ [از] ملکی

چکوك تازیش قنبره مرغکی باشذ آواز لطیف کنذ گروهی چکاوك وچکاو گویندش لبیبی گفت

[g] ای غوكِ چنگلوك چو پژمرده برگِ کوك   خواهی که چون چکوك بپرّی سوی هوا

چوك مرغیست که خویشتن از درخت بیاویزذ بهرامی گفت

[h] آبی مگر چو من زغمِ عشق زرد گشت   وز شاخ همچو چوك بیاوبخت خویشتن

چنگلوك آن بوذ که دست وپای کژ دارذ عنصری گفت

[i] بمردن بآب اندرون چنگلوك   به از رستگاری بنیروی غوك

غوك بزغ باشذ منجیک [گفت]

[k] چشم چون جامهٔ غوك آب گرفته همه سال   لفچ چون موزهٔ خواجه حسنِ عیسی کژ

w) Vergl. Note v   x) رمل; Š [aus der تحفة الاحباب von حافظ اوبهی]   y) مضارع   z) هزج, H^m; β J درجای شلکا RŠ در عینِ شلکا   a) hs *bis* تلک, Wörterbücher sämmtlich نلک   b) رباعی, H^mŠ (nur αβ); R β نشاند علکا   c) hs مَلک, Wörterbücher ملک   d) رباعی; R (شاعر) β ای خواجه, H^m[β wie A]Š verderbt   e) Nach Abû Mançûr Muvaffaq v۹ ist مُلک chorâsânisch, کلول âδarbâidschânisch, خلّر qazvînisch, جلبان arabisch   f) مجتثّ; hs α جویره β نیابذ; H^mŠ β از ملکش   g) Vergl. Fol. 38r s. v. چنککلوک; hs α جکلوک   h) مضارع; R (کسائی) α گوئی بهی چو   i) hs β نه, H^m; Š α بمردن بدل β دستکاری   k) رمل; H^mŠ وعیسی

خذوك کسی بود که طیره شود عنصری گفت

[l] هرکه بر درگه ملوك بَوَد   از چنین کار باخذوك بُوَد

کپوك[m] مرغیست آسمان‌گون چند باشهٔ واز جنس خویش جفتش نبود گرد مرغی دیگر می‌پرّد تا ازو بچّه آرد منجیك گفت

[n] با این همه سخن که همی جفت خواستم   آمد فراخ‌مُرز عباپیچ با پیام
خارش گرفته وبخوی اندر شده غمین   همچون کپوك خاسته می‌جست کام‌کام

تبوراك دف باشد حکیم غمناك گفت

[o] یاد تَکّنی چون همی آن روزگار پیشتر   تو تبوراکی بدست ومن یکی بربط بچنگ

[Fol. سرجیك[p] سرهنگ بود عنصری گفت

[q] ای بر سرِ خوبانِ جهان بر سرجیك   پیش دهنت ذرّه نماید خرجیك
[r] وخرجیك بیابانی است واز پیش گفتم[s]

بلکنجك طرفه باشد شهید گفت

[t] ای قامتِ تو بصورتِ کاونجك[u]   هستی تو بچشمِ هرکسی بلکنجك

کشك غلبه بود یعنی عقعق محمودی گفت

[v] هرگز نبود شَکر بشوری چو نمك   نه گاه شِکر باشد چون باز کشك

اسپیدرك[w] دستارچه بود رودکی گفت

[x] ای قبلهٔ خوبانِ من ای طرفهٔ ری   لب‌را بسپیدرك بکن پاك از می

شفك یعنی جلف[y] وفرسوده ونابکارشده باشد رودکی گفت

[z] اندی که امیرِ ما بازآمد پیروز   مرگ از پسِ دیدنش روا باشد وشاید
[a] پنداشت همی حاسد کو بازنیاید   بازآمد تا هر شفکی ژاژ نخاید

بارك باریك بود رودکی گفت

l) خفیف ; hs α برد که ; Hm[عساجدی]RQŠ   m) hs کیوك, aber nachher کپوك
n) مضارع ; hs β غباپچ δ می‌جَست (also ?کام‌کام) α Hm خفت β Hm عیا بجفت Š مرد
عیا تجیب HmŠ بام‌بام γ Hm[verderbt]Š غمی δ Hm می‌خفت Š خسته وی‌جفت   o) رمل
p) HmŠ سرچیك (سرچنگ Š سرچنك ist davon zu trennen)   q) رباعی ; HmŠ   r) HmŠ
(mit Vers von فرالاوی) خرچیك   s) Der betr. Artikel fehlt   t) رباعی ; α RŠ ای
صورتِ تو چو   u) F کاوبجك, vergl. das S. ٧٣ Note i   v) رباعی ; Š(عمعق بخاری) verderbt
s. v. کسك   w) So hs bis, lies سپیذرك? HmŠGazophyl.[„Tovaglia"] سپیردرك
x) رباعی , HmŠ[β زسپیردرك] ; ǏR(s. v. درك)Š[دژك] α ای شهرهٔ . . . ای طرفهٔ β لب‌را بسر
مکن [bezw. دژك] درك   y) hs خلق   z) رباعی ; hs β مرگی ،   a) ǏR ; HmŠ β بخاید

[b] خلّخیان خواهی [و]جمّاش چمش　گردسرین خواهی [و]بارك‌میان

کُلفهشیك[c] آن آب فسرده بود که از ناودان آویخته بود وآب کُلفهسنگ نیز گویند فرالاوی گفت

[d] [آب] کُلفهسنگ گشته از فسردن ای شگفت　همچنان چون شیشهٔ سیمین نگون آویخته

سارك مرغیست کوچك وخوش‌آواز زینتی گفت

[e] الا تا درایند طوطی وسارك　الا تا سرایند قمری وساری

شوشك رباب چهاررود باشد زینتی[f] گفت

[g] گهی سماع زمانی وگاه بربط وچنگ　گهی چغانه وطنبور وشوشك وعنقا

ایزك شرار آتش بود شهید گفت

[Fol. 48] [h] چو زرساوه چکان ایزك ازو لیکن چو بنشستی　شدی زرساوه چون سیمین پشیزه غیبه وجوشن

ترك ترکستان بود دقیقی گفت

[i] اکنون فگنده بینی از ترك تا یمن　یکچند گاه زیر پیِ آهوان سمن

جاخشوك[k] داسگاله بود شهید گفت

[l] ای خواجه با بزرگی اشغالِ لی توا　برگیر جاخشوك وبرو می‌درو حشیش

چکك مرغیست بو شکور گفت

[m] اگر بازی اندر چکك کم نگر　وگر باشهٔ سوی بطّان مپر

فراستوك خطّاف بود زرّین‌کتاب گفت

[n] ای قحبه بنازی زدف ودوك　مسرای چنین چوُن فراستوك

تموك تیریست که باحجاز می‌باشد واکنون بهر جای می‌سازند پیکانش‌را بندگشای باشد چنانك در تن آسان رود ولیکن برون کشیدن از تن دشخوار باشد تا گوشت بازنگیرند بیرون نیاید عمّاره گفت

[o] پسرِ خواجه دست برد بکوك　خواجه اورا بزد بتیرِ تموك

برك رودیست خسروی گفت

b) سریع ; hs باریک ; HᵐR[nur β]Š[α چشم]　c) hs کُلفهشیک　d) رمل, hs ; شبشه ; JR[α ای عجب]HᵐŠ unter کُلفهشنگ, Š auch unter کَلفخشنگ　e) متقارب　f) JRŠ فرّخی　g) مجتث hs β طنبور ; JRŠ α گهی سماع [رباب R] زنی گاه بربط وگه چنگ　h) هزج ; hs β عیبه ; H β پشیز وغیبه وجوشن　i) مضارع ; Š　k) Gazophyl. چاخسوك JRHᵐŠ s. v. جاخسوك, جاخشوك　l) مضارع ; hs β جاخشوش ; α HᵐŠ واشغال β R(nur β) جاخسوك بردار HᵐŠ وبدرو　m) A[Fol. 67ʳ]HᵐRŠQ[Šāhn.] s. v. چغو　n) مضارع　o) خفیف ; hs α بر بلوك, aber hinter بلوك (d. i. بكوك) als Glosse rot نان, also fasste der Schreiber بكوك = بكاك (wie öfter ô neben â steht) nicht = بكاهو (Fol. 43ʳ) ; HᵐŠR[شاعر]

[p] چون نمد همچو دیبه شد چه علاج　چاره چه غرقه‌را بروذِ برك

بساك [q] وستاك تاك رز باشد عمّاره گفت

[r] من بساك از ستاكِ بیذ کنم　با تو امروز جفتِ سبزه منم

تراك طراق بوذ خسروی [s] گفت

[t] وآن شب تیره گان ستاره برفت　وآمد از آسمان بگوش تراك

ونجنك [u] شاهسفرم بوذ خسروی گفت

[v] ونجنك‌را همی نمونه کنذ　زیرِ هامون بزلفِ ونجنکی [Fol. 48r]

پوك [w] پوذهٔ که آتش در آن زنند تا بفروزد منجیك گفت

[x] گر برفکنذ گرم دم خویش بگوگرد　بی‌پوك زگوگرد زبانه زند آتش

تکوك گاوی باشد سفالین یا زرّین یا از چیزی دیگر که بذان شراب خورند روذکی گفت

[y] خور بشاذی روزگارِ نوبهار　می گسار اندر تکوكِ شاهوار

تبوك [z] طبقی باشد که بر مثال دفی بوذ چوبین وبقّالان دارند وگروهی بتکان خوانندش از مردم عامّهٔ طوس منجیك گفت

[a] من فراموش نکردستم ونخواهم کرد　آن تبوكِ جو وآن ناوهٔ اشنانِ ترا

کوك کاهو بوذ واورا بتازی خسّ خوانند خسروانی گفت

[b] خواب در چشم آورد گویند کوك وکوکنار　تا فراقِ روی اورا روی بی‌خوابی شوذ

کابوك جای مرغ خانگی بوذ وچیزی که چون زنبیلی از میان خانهٔ بیاویزند آنرا نیز کابوك خوانند بو شکور گویذ

[c] چون بچّهٔ کبوتر منقار سخت کرد　هموار کرد موی وبیوگند موی زرد
کابوك‌را نشایذ شاخ آرزو کنذ　وز شاخ سوی بام شوذ باز گردگرد

سوگ مصیبت بوذ روذکی گفت

[d] بسا که مست درین خانه بوذم وشاذان　چنانك جاهِ من افزون بُذ از امیر وملوك
کنون همانم وخانه همان وشعر همان　مرا نگوئی کز چه شذست شاذی سوگ

p) خفیف ; hs نمد ; α HQŠ نمد خود تبه شود β QS زرود H پرك　q) Sicher falsch; lies wohl استاك　r) خفیف ; hs α از بساك ; HᵐŠ[شاعر]　s) J̌ خسروانی, S امیر خسرو　t) خفیف, J̌Hᵐ ; Š β صدای تراك　u) hs α ونجیك β ونحنك ونحنكی　v) خفیف ; hs α راغی ; RŠ β در گلستان بزلف　w) hs *bis* یوك　x) رباعی ; hs α دنبخویش　y) رمل ; hs α فـــرکار (? فرّ) ; HᵐŠ[βα], J̌[βα] α نوبهاری روزکار　z) So hs *bis*, F S. ٧٢ Note 1; H unter بتوك　a) رمل ; α l. ونی خوام ; H α نکردم ونخواهم کردن　b) رمل　تو Hᵐ بتوكِ تر Hᵖ تاوهٔ Hᵖᵐ β　c) مصارع ; Hᵐ[nur αβ]Š β موی شد آن　δ Š موبگانش زرد سوی باغ　d) مجتث

سوك خار خوشهٔ گندم وجو باشد وكوسه‌را نیز سوكريش خوانند شاكر بخاری گفت

e اندامِ دشمنانِ تو از تیرِ ناوكی   مانندِ سوكِ خوشهٔ جو باد آژده

[Fol. 44] غالوك وژواله هرچه آن چون مهرهٔ گرد كنی غالوك وژواله خوانند ومهرهٔ گروهه‌را غالوك خوانند خسروانی f گفت

g كمان‌گروههٔ زرّین شده محاقِ ماه   ستاره جمله چو غالوكهای سیم‌اندود

آژفنداق h قوس قزح بود اسدیّ مصنّف گوید در كرشاسف‌نامه

i كمان آژفنداق شد ژاله تیر   گُلِ غنچه ترك وزره آب‌گیر

نوك سر هرچه تیز باشد آن تیزی‌را نوك خوانند بوشكور گفت .

چو دینار باید مرا یا درم   فراز آورم من زنوكِ قلم

پالیك k شم باشد یعنی پای‌افزار چرمین رودكی گفت

l از خر وپالیك آنجای رسیدم كه همی   موزهٔ چینی میخواهم واسپ تازی

كلیك احول بود مظفّری گفت

m چون ببینم ترا زبیمِ حسود   خویشتن‌را كلیك سازم زود

كلك هم احول بود بو العبّاس گفت

n وز فروغش بشبِ تاری شد نقش نگین   بشبِ تاری برخواند مردِ كلكا

مجرگ o بی‌كار وسخره باشد رودكی گفت

p چون فرازآمد بدو آغازِ مرگ   دیدنش بی‌كار گرداند مجرگ

بو شكور گفت

q چنین گفت هارون مرا روزِ مرگ   مفرمای هیچ آدمی‌را مجرگ

e) مصارع; hs β خوشه; β R خوشه چو بادام HŠ خوشهٔ چون باد   f) HŠ s. v. خسروانی von غالوك s. v. عمّاره von كمان‌گروهه   g) مجنث; hs α محاق, H محاق; α ستاره یكسره JŠ¹ β شده بچرخ هلال [كمانگروهه s. v.] RŠ بچرخ گشته هلال [غالوك s. v.] JŠ, آژفنداك آژفنداك Wörterbücher; آذفمداق im Verse, آذفیذاق hs (h   R هم ستارگان   B[V]Gazoph. auch آذینَنْدَه   i) JRŠ β غنچه پیكان. In den beiden oxforder Handschriften des Epos (Ethé Catalogue Nr. 507, 508) lautet der Vers nach gütiger Mittheilung des Herrn Prof. G. Hoffmann-Kiel auf Fol. 52ʳ bezw. Fol. 100 mit Ausmerzung von آژفنداك folgendermassen:

كمانش ابرِ گرینده شد ژاله تیر   گُل [گلی 507] غنچه ترك وزره آبگیر

k) Wörterbücher meist پالیك, auch پالنگ   l) رمل, R(پالنگ); HS β چینیّ نو خواهم   m) خفیف, Hᵐ; R α زچشمِ حسود   n) رمل; RQŠ(s. v. رنگ) α زفروغش, تار شده β   o) hs bis مجرّك; JR مرا در رنگا S مراورا رنگا Q مردی رنگا R (ا)ز سم كنكره برخواند   p) رمل; HᵐŠ مچرگ HᵐQŠ مجرگ   q) JRHᵐQ[Šâhn., βα]Š

سترگ لجوج باشد وبی‌آزرم وتند فردوسی گفت

[r] ستوده بود نزد خود وبزرگ   اگر زادمردی نباشد سترگ

بیوگ عروس بود وبیوگانی عروسی رودکی گفت

[s] بس عزیزم بس گرامی شاد باش   اندرین خانه بسان نوبهار

[Fol. 44r] اورنگ اورنگ تخت بود فردوسی گفت

[t] بدو گفت بی‌تو نخواهم جهان   نه اورنگ ونه تاج وگرز گران

اورنگ زیبائی بود چون اورند شهید گفت

[u] ای از رخ تو یافته زیبائی اورنگ   افروخته از طلعت تو مسند واورنگ

آژنگ چین روی باشد فرخی گفت

[v] بزرگواری وکردار او وبخشش او   زروی پیران بیرون همی‌برد آژنگ

تنگ درهٔ کوه باشد منجیك گفت

[w] بزلف تنگ ببندد بر آهوی تنگی   بدیده دیده بدزدد زجادوی محتال

تنگ خروار[x] شکر باشد فرخی گفت

[y] درین [بلاد] فزون دارد از هزار کلات   بهر یک اندر دینار تنگهای بتنگ

کنارنگ صاحب طرفی باشد ومرزبان نیز خوانند فردوسی گفت

[y] ازین هر دو هرگز نگشتی جدا   کنارنگ بودی واو پادشا

دژآهنگ بدخوی وبدجوی باشد ودر پهلوی در وصف تیر وزوبین نیز بکار برند عنصری گفت

[z] بپیك خدنگ دژآهنگ جنگ داری تنگ   تو بر پلنگ شخ وبر نهنگ دریابار

غریاسنگ نان تنک بروغن درجوشانیده[a] بود بوشکور گفت

[b] گر من بمثل سنگم با تو غریاسنگم   ور زآنك تو چون آبی با خسته دلم ناری

شتالنگ وپژول کعب پای بود حکاك گفت

[c] گرفتم رگ اوداج وگرفتمش بدو چنگ   بیامد غهر سا دیل[?] ونشست از بر من تنگ
چنان بنگر لفچی که برون آید از رنگ   بیاوردش جانم بر زانو زشتالنگ

غرنگ بانگ نرم گریه[d] بود در گلو منجیك گفت

[e] کار من در هجر تو دایم نفیرست وفغان   شغل من در عشق تو دایم غریوست وغرنگ [Fol. 45]

r) Šâhn. ; Q   s) رمل ; Š α پس عزیزان   t) Šâhn. 911, 699   u) رباعی   v) مجتث   w) مجتث , Š; Hm β بدوزد   x) hs خراور   y) Šâhn. 799, 504; HmQŠ   z) مجتث , ǦŠQR[α کردی تنگ]   a) hs درحوسانیده   b) رباعی ; α H نزدیکِ تو چون زهرست نوش وغریاسنگم H برخسته RŠ β غرماسنگم RŠ بمثل بادم   c) هزج ; β?   d) hs گربه   e) رمل

غنک چوب عصّاران باشد که ازو سنگها درآویزند جهت روغن منجیک گفت

[f] چند بُوی چند ندیم الندم   کوش وبرون آی از بنِ غنکِ غم

رنک بز کوهی باشد فرّخی گفت

[g] زسر ببرّد شاخِ وزتن بدرّد پوست   بصیدگاه زبهرِ زهِ کمانِ تو رنک

رنک دیگر اشتران بوند که از بهر بچّه کردن دارند فرّخی گفت

[h] کاروانی بیسراکم داد جمله بارکش   کاروانی دیگرم بخشید بُختی جمله رنک

رنک دیگر حیلت ودستان باشد فرّخی گفت

[g] وگر بجنک نیاز آیدش بدان کوشد   که گاهِ جَستن ازآنجا چگونه سازد رنک

معزّی گفت

[i] آمد آن ماه دوهفته با قبای هفت‌رنک   زلف پر بند وشکنج وچشم پر نیرنک ورنک

رنک دیگر منفعت باشد کیا حسینی قزوینی گفت

[k] از جان وروانِ خویش رنگت کردم   مارا زلبانِ خویش رنگی نکنی

معزّی گفت

[g] مگر چو پردهٔ شرم از میانه بردارد   مراد از آن لبِ یاقوت‌رنک باشد رنک

فدرنک[m] چوبی باشد که بدو جامه‌شویان جامه کوبند واز پس در نیز نهند از بهر استواری ووقتی که جنک افتد در دست گیرند خطیری[n] گفت

[o] پای بیرون منه از پایگه ودعویِّ خویش   تا نیاری بدرِ کوّنِ فراخت فدرنک

نیرنک حیلت باشد فرّخی گفت

[p] زهیچ گونه بدو جادوانِ حیلت‌ساز   بکار برد ندانند حیلت ونیرنک

هنک زور وآهنک کردنست کسائی گفت

[l] ای زدوده سایهٔ تو زآینه فرهنگِ رنک   بر خرد سرهنک وفاخر عالم از فرهنگِ هنک [Fol. 45r]

ارتنک کتاب اشکال مانی است واندر لغت دری بجای تا نا دیدم یعنی ارتنک فرّخی گفت

[g] هزار یک زان کاندر سرشت او هنرست   نگار ونقش همانا که نیست در ارتنک

باشنک[q] خیار باشد که از برای تخم اندر پالیز بگذارند وغاوشو نیز گویند منجیک گفت

[r] آن سگِ ملعون برفت این سندرا از خویشتن   تخمرا مانندِ باشنک ایدرش بر جای ماند

f) سریع ; α H^m چند شوی R ندم β RJŠ ندیم از ودل آر برون گوش H^m آی تو از

g) مجتث   h) رمل ; hs α دمس‌راکم ; JRQŠ   i) رمل ; hs β وجمش   k) رباعی

l) رمل   m) F فذرنک   n) HR خسروی , Š خسروانی   o) رمل ; HRS α پایگه دعویِّ

p) مجتث ; H^mŠ(خسروی) α برو   q) FŠ; HJR پاشنک   r) رمل ; hs β wohl اندرش [wie Š, wo auch α verderbt ist], HR ایدرش

فنگ[s] جانوریست که چوب خورد بر شبه زر وگاه باهم‌آید ورنگی سبز دارد حکّاک گفت

[t] بماندستم دلتنگ بخانه اندر چون فنگ   زسرما شده چون نیل سر وروی پر آژنگ

سیرنگ سیمرغ باشد فرّخی گفت[u]

[نارنگ نارنج باشد فرّخی گفت]

[v] همیشه تا زدرخت سمن نروید گل   برون نیاید از شاخ نارون نارنگ

زراغنگ وزراغن هر دو زمینی ریمناك باشد وریگناك عسجدی گفت

[w] زمینی زراغنگ وراه درازش   همه سنگلاخ وهمه شوره یکسر

زغنگ یعنی فواق شاکر بخاری گفت

[x] مرا رفیقی پرسید کین غریو زچیست   جواب دانم کز غرم نیست هیچ زغنگ

شترنگ شطرنج بود تجّار گفت

[y] تا جز از بیست وچهارش تبود خانهٔ نرد   همچو دو سی ودو خانه‌ست نهادش شترنگ

زرنگ درختی کوهی بود که بار نیارد سخت بود وآتش برو کم کار کند هیونرا شاید منجیک[z] گفت

[a] چنان بگریم گر دوست بار من ندهد   که خاره خون شود اندر شخ وزرنگ زگال

شرنگ گیائی تلخست چون زهر رودکی گفت

[b] همه بتنبل وبندست بازگشتن او   شرنگ‌نوش‌آمیغست وروی زردانود [Fol

ونگ سر خوشهٔ انگور بود که بدان آب همی‌خورد فرّخی گفت

[c] شاد باش ودو چشم دشمن تو   سال وماه از گریستن چو ونگ

شنگ خرطوم پیل بود بو شکور گفت

[d] تا کی کند او خوارم تا کی زند او شنگم   فرسوده شوم آخر گر آهن وگر سنگم

شنگ ومشنگ شنگل ومنگل بود یعنی دزد راه‌زن خطیری[e] گفت

s) HᵐŠD فنگ: „Wurm an Früchten und grünen Pflanzen, weiss und blau“   t) هزج, Hᵐ(فنگ); Š(فنگ) α بماند همی دلتنگ بخانه ستم   u) Hierher etwa der Vers von فرّخی in HᵐŠ   v) مجتث; Hᵐ(α تازه!), Ṡ(s. v. نارنج) α wenigstens تازه .... نیابد   w) متقارب; Hᵐ[زراغنگ]Š[ز⁰ und ژ⁰] α وراه .... زمین Š[ز⁰] β کوره یکسر   x) مجتث; S (سوزنی) α کین غریو تو β رفیق بپرسید کین غریو کین گریه نیست هست زغنگ   y) رمل   z) Hᵐ; ǰŠ بو شکور Q anonym (شاعر)   a) مجتث; α Hᵐ یار داد QS بنالم اگر دوست داد β HᵐŠ زگال   b) مجتث   c) خفیف; Hᵐ; RŠ α ای دو   d) رباعی; β Hᵐ[verderbt]Š گر زآهن وآن سنگم   e) Hᵐ; QŠ عنصری

f چه زنی طعنه که با هیزان هیزند همه   که بوی هیز وبوی مسخره با شنگل شنگ
قریع الدهر گفت
g شعر بیرنگ ولیکن شعرا زنگ‌بزنگ   همه چون دیو دوان وهمه چون شنگ ومشنگ
مدنگ h ونژه i دندانهٔ کلیدان باشد قریع الدهر گفت
k همه آویخته از دامن دعوی ودروغ   چون کفه از کس گاو وچو کلیدان زمدنگ
غدنگ بی‌اندام وابله‌دیدار باشد قریع الدهر گفت
l همه چون غول بیابان همه چون مار صلیب   همه چون زهره بخوی وهمه چون کاك غدنگ
منگ قمار باشد قریع الدهر گفت
m نشکیبند زلوس ونشکیبند زفحش   نشکیبند زلاف ونشکیبند زمنگ
پشنگ n آلت گلیگران بود یعنی بیرم o بو حنیفك اسکاف گفت
g با دوات وقلم وشعر چه کارست ترا   خیز وبردار تش ودستره وبیل وپشنگ
لیولنگ وهلیاك p وپنبیر تن q وهبولنگ این جمله ترف را خوانند غمناك راست
r وآن زر از تو باز خواهد آنك تا اکنون ازو   چوغری خوردی همی وبلایفی ولیولنگ
غاوشنگ آن چوب گازران باشد که گاو بران رانند طیّان گفت
g مردرا نهمار خشم آمد از این   غاوشنگی بکف آوردش گزین
[Fol. 46r] شفترنگ شفتالو بود عسجدی گفت
s با سماع چنگ باش از چاشتگه تا آن زمان   بر فلك پیدا شود پروین چو سیمین شفترنگ
ترنگ آوازهٔ زه کمان باشد عنصری گفت
t از دل وپشت مبارز برگشاید صد تراك   کز زه عالی کمان خسرو آید یك ترنگ
باذرنگ ترنج باشد منجیك گفت
u یاسمن آمد بمجلس با بنفشه دست سوذ   حمله کردند وشکسته شد سپاه باذرنگ
آذرنگ غمی ومحنتی صعب باشد بو شکور گفت

f) رمل ; β H^m Q Š مسخره وتوئی حیز وتوئی که H^m Š همچون شنگان Q وبا شنگان
g) رمل, β l. بر کف ? h) F مذنگ, vergl. S. ۳۹ Note v i) hs ودنژه; kaum تنژه (wegen تنژه Fol. 21r) k) رمل; hs β کفه, H^m wohl کنه l) رمل, vergl. s. v. کاك Fol. 38r S. ۹۴ Note d m) رمل; hs vier Mal نشکیبذ; H^m Š n) hs بپشنک, nachher پشنک o) hs سرم p) Wörterbücher هلیاك هلناك هلتاك (aber nicht برف sondern ترف) q) hs پسر تن r) رمل; H^m Š (beide auch s. v. چوغری) α ستاند [bezw. وا[با s) رمل; hs α جاشتکاه; β Š آید پدید فلك پروین R (nur β) آمد برون پروین از فلک t) رمل, H^m; Š α صد می‌براید β آید رستم ... یا سمین u) رمل; hs α بنفشه با β بساه; H^m α سیاه H^m Š چاله Š خاله H^m β بنفشه

[v] زفرزند بر جان وتنت آذرنگ تو از مهرِ او روز وشب چون نهنگ

وهم بو شکور گفت

بآهن نگه کن که برّید سنگ نرست آهن از سنگ بی‌آذرنگ

گاورنگ گرز فریذون بوذ یعنی گاوسر همانا که بر شبه گاوی ساخته بوذ فردوسی گفت

[w] بیامذ خروشان بذان دشتِ جنگ بچنگ اندرون گرزهٔ گاورنگ

نیملنگ کمان‌دار[x] بوذ فرّخی گفت

[y] بروزِ کارزارِ خصم وروزِ نام وننگ تو فلك در گردن آویزذ شغا ونیم‌لنگ تو

کنگ [z] امرد بزرگ قوی‌قالب بوذ مسجدی گفت

[a] کنگی بلندبینی کنگی بزرگ‌پای محکم سطبرساق زین‌کرد ساعدی

مچاچنگ کبری بوذ از ادیم دوخته که سعتریان[b] ناسازگار بکار دارند وسعتریان سازگار خوذ بزنان مشغول باشند بو عاصم گفت

[c] مالِ رئیسان همه بسایل وزایر وآنِ تو بکفشگر زبهرِ مچاچنگ

باجنگ [d] درکی خرد باشذ که ببیك چشم ازو بنوان نگریذ بو عاصم گفت

[e] مال فرازآوری نگاه[ذ]داری تا ببرند از درِ دریچه وباجنگ [Fol. 4'

باب اللام

بال گویند ببال یعنی بروی ویا فزونی بالا کن عنصری گفت

[a] شاها هزار سال بعزّ اندرون بزی وآنکه هزار سال بملك اندرون ببال

بال دیگر ساعد بوذ کسائی گفت

[a] دل نرم کن بآتش واز بابزن منرس کز تخمِ مردمانت برونست پرّ وبال

یال گردن بوذ عنصری گفت

[f] ازو رسیذه بتو نقدِ صذ هزار درم زبنده بوذنِ او چون کشیذه بایذ یال

فتال یعنی که از جای اندرآهخت واز جای بکند عمّاره گفت

v) HᵐŠ(آدرنگ) β از بهرِ w) Šâhn. 498, 1067 x) Wohl کماندان (Ĵ)
y) هزج, vergl. Fol. 5 s. v. شغا; hs β شفا; HᵐQŠ z) hs im Verse *bis* کُنکی; der Unterschied der Lexica zwischen کِنگ (z. B. RŠB[V], aber auch کُنگ Š) امرد الخ und کُنگ (z. B. RB[V]) مرد الخ scheint mir Düftelei zu sein (aus امرد wurde مرد gelesen)
a) مضارع b) سعتریان ist also F s. v. zu lesen (S. ٨٣ Note f) c) منسرح, β lies بر کفشگر; HᵐŠ d) Lexica meist پاچنگ e) منسرح; α Hᵐᵖ ونگاه β HŠ از ره
f) مجتث; HᵐŠ β کشید

[g] باذ برآمذ بشاخِ سيبِ شگفته   بر سرِ مېجواره برگِ گل بفنالیذ

وشاهسار گفت

[h] گهرفنال شذ این دیذه از جفای کسی   که بوذ نزدِ من اورا تمام ریزفنال

نال قلم باشذ وگویند آن چوب باریك بوذ که در میان قلم باشذ وفرّخی گفت

[i] از لبِ جوی عدوی تو برآمذ زنخست   زین سبب کاسته وزرد ونوان باشذ نال

نهال درخت نونشانده بوذ عنصری گفت

[k] بیك ماه بالا گرفت آن نهال   فزون زآنك دیگر درختان بسال

لال[l] لعل باشذ عنصری گفت

[m] دو لب چو نارِ کفیذه دو لب چو سوسنِ سرخ   دو رخ چو نارِ شگفته دو برگ لالهٔ لال

زال فرتوت پیر کهن گشته بوذ زر همچنین وپذر رستمرا[n] زالزر از آن گفتند که از مادر سپیذ موی زاذ وفرتوت خرف باشذ منجیك گفت

[Fol. 47r] [o] یا رب چرا نبرّذ مرگ از ما   این سالخورده زال وبُن انبانرا

هال آرام بوذ دقیقی گفت

[p] گمان مبر که مرا بی‌تو جای هال بُوَذ   جز از تو دُوست گرم خونِ من حلال بوذ

شال گلیم کوچك بوذ عنصری گفت

[q] زان مَثَل کارِ من بگشت وبتافت   که کسی شال جست ودیبا یافت

غال غلتیذن بوذ یعنی گردیذن بوذ بپهلو عمّاره گفت

[r] آهوبر جفت‌را بغالذ بر خویذ   عاشق معشوق‌را بباغ بغالیذ

چال مرغی باشذ چند زاغی وگوشتش بطعم گوشت بط باشذ شاهسار گفت

[s] چو بازرا بکَنذ بازدار مخلب وپر   بروزِ صید برو کبك راه گیرذ وچال

گوال اندوختن بوذ طیّان گفت

[t] بزرگان گنج وسیم وزر گوالند   تو از آزادگی مردم گوالی

شهید گفت

[u] زمانه ازین هر دوان بگذرد   تو بگوال چیزی کزو بگذرد

g) منسرح, vergl. Fol. 52r s. v. فنال, HŠ; A (Fol. 52r) α بشاخِ بیذ   h) مجتث,
رمل (i ; غمام ابر Š غمام زابر (Hm fehlt) Hp β ?(„Tropfen“ ریز) غمامِ ریزفنال .l ,زبرفنال β hs
HmQŠ[verderbt]   k) متقارب   l) hs bis لآل   m) مجتث, Hm; QŠ α دو برگ سوسنِ
n) hs بذرررستمرا   o) مضارع   p) مجتث, hs β دوستکرم; HmŠ   q) خفیف
r) منسرح   s) مجتث; HmŠ α مخلب وچنگ   t) هزج, hs β ترا آزادگی, aber Fol. 53
s. v. گوال richtig; Hm, JRŠ α گنج سیم   u) β hs می‌کوال

کلال میان سر بوذ حکّاك گفت

[v] یا زندم یا کنذم ریش پاك   یا دهذم کارد یکی بر کلال

فیال آغاز بوذ بلغت بلخ وزمین فیال آن بوذ که از نخست باز بکارند بو شکور گفت

[w] کس آن داستان کس نگفت از فیال   ابر سیصذ وسی وسه بوذ سال

سگال کسی که سازکاری همی‌کنذ بانذیشه گویند که همی‌سگالذ فرّخی گفت

[x] باقصای جهان از فروغ تیغش هر روز   همی صلح سگالذ دل هر جنگ‌سگالی

[Fol. 48] کوتوال دزدار بوذ عنصری گفت

[y] آلبیست آری ولیکن روزگارش زیردست   قلعه است آری ولیکن آفتابش کوتوال

پالاپال چیزی بوذ که سخت پاینده [ذ]بوذ تازیش سیّال بوذ دقیقی گفت

[z] بفرّ وهیبت شمشیر تو قرار گرفت   زمانهٔ که پر آشوب بوذ وپالاپال

سفال پوست گوز وپسته وفندق بوذ وانچ بذین مانذ همه سفال خوانند همچون چیزها که از گل سرشته بوذ چون سبوذ وکوزه وآنچ بذین مانذ منجیك گفت

[a] آنجا که پتك بایذ خایسك بیهذهست   گوزست خواجه سنگین مغز آهنین سفال

شگال جنسیست از روباه وبسگ مانذ وسرخ‌گون باشذ وموی او نیز با موی روباه بیامیزند فرّخی گفت

[b] کجا حملهٔ او بوذ چه کوهی چه مصافی   کجا هیبت او بوذ چه شیری چه شگالی

همال همتا وهنباز باشذ بو شکور گفت

[c] دل من پر آزار از آن بذسگال   نَبذ دست من جیره بر بذ همال

هامال همال باشذ خسروی گفت

[d] وین آتش وین باذ وسیُم آب وزپس خاك   هر چار موافق نه بیکاجا ونه هامال

پیخال سرگین مرغ باشذ ودر همه مرغان بکار برند وتازیش ذرق باشذ زینتی گفت

[e] چو باز دانا کو گیرذ از حباری سر   بگِرد دنب نگردذ بترسذ از پیخال

کوپال گرز آهنین بوذ تازیش عمودست فردوسی گفت

[f] بپای آورذ زخم کوپال من   نرانذ کسی نیزه بر یال من

آخال سقط ونابکار بوذ فرّخی گفت

[g] از بس گل مجهول که در باغ بخندیذ   نزدیك همه کس گل معروف شذ آخال

v) سریع ; α RŠ کنمش .... زمش Š ریش چاك β RŠ یا زندم سنگ یکی

w) So; QŠ α پس این داستان کش بگفت

x) هزج ; aber α (hs باقصای)

y) رمل

z) مجتث ; ĴRŠ β بود پالاپال Š α او قرار

a) مضارع , vergl. Fol. 41 s. v. خایسك

b) هزج

c) hs β حیره

d) رباعی , Š; R α ودگر خاك

e) مجتث ; hs α خبازی

f) Šâhn. 452, 326

g) رباعی ; HᵐRŠ

کاچال[h] آلات خانه باشد چون فرش واوانی وسیار[i] همین باشد عنصری گفت

[j] زوذ بردند وآزمودندش همه کاچالها نمودندش

[Fol. 48r] کنجال ثفل هر مغزی که از روغن جدا کرده باشند آنرا کنجال وکنجاره گویند ابو العبّاس گفت

[k] بس پند بپذرفتم واین شعر بگفتم از من بدلِ خرما بس باشد کنجال

انگشتال بیمارناك بوذ ابو العبّاس گفت

[l] زخان ومان وقرابت بغربت افتادم بماندم اینجا بی‌ساز وبرگ وانگشتال

نخچیروال نخچیرانگیز باشد فرّخی گفت

[m] ناممکنست این سخن بر خاص لفظیست اینّ در میانهٔ عام
نخچیروالانِ این ملکرا شاگرد باشد فزون زبهرام

نهاله نخچیرگانرا بر کوه جای ساخته بوذ که در آنجا بنشینند تا نخچیر اورا نبینند تا از آنجا بتیرش بزنذ آن جای‌را نهاله خوانند فرّخی گفت

[n] از پیِ خدمت تو با تو ملک صیدکنی بنهاله‌که تو رانذ نخچیر پلنگ

تبخاله اثر تب گرم باشد که از لب مردم برجهد چون خود آبله خفّاف گفت

[o] کاشکی سیّدی من آن تبمی تا چو تبخاله گردِ آن لبمی

پیاله قدح آبگینه باشد که بدان شراب خورند کسائی گفت

[p] بیزارم از پیاله واز ارغوان ولاله ما وخروش ونالهٔ کنجی گرفته تنها

ماله لیف بوذ که بذو جولاهکان آهار دهند وبدسته کرده باشند گروهی سمه[q] کویندش عمّاره گفت

[r] کونی دارذ چو کونِ خواجه‌اش لت‌لت ریشی دارذ چو ماله آلوده ببت

ژاله تگرگ باشد منجیك گفت

[s] چون ژاله بسردی اندرون موصوف چو[ن] غوره بخامی اندرون محکم

ژاله قطرهٔ باشد که از سردی صبح بر برگ نشیند کسائی گفت

[t] یاقوت‌وار لاله بر برگِ لاله ژاله کرده بذو حواله غوّاص درّ دریا [Fol. 49]

ژاله خیك باشد که باذ بذو اندردمند وبر او[u] بآب عبره کنند فرّخی گفت

h) hs کاخال, im Verse کاحالها i) Lexica meist سْپار j) خفیف; HᵐŠ[α verderbt] k) رباعی β hs خرما; S α زان پس بپذیرفتم β ای ساقی مرا فرما l) مجتث; α J̌ زخان ومال J̌Š ومراتب Hᵐ قرابت β مانِ Hᵐᵖ بماندہ J̌ verderbt (انگشتان) R[nur β] Hᵐᵖ بی‌برگ وساز انگشتال برگِ m) بسیط; HᵐŠ, J̌R(nur γδ) n) رمل; Š verderbt o) خفیف p) مضارع q) So auch F S. ۱۲۸ Nr. ۱۴۰, vergl. Note i r) رباعی; hs α چون β الذة بیبت, s) هزج t) مضارع u) hs بِرّ او

[v] چو آبِ سیلی کز ژاله برگرفتی مرد   چو آبِ جوئی کز نیل دررپوذی مار[?]
زریذکانِ سرائی چو ژاله بر سرِ آب   بذان کنار فرستاذ ریذکی سه چهار

سکاله گوه سگ بوذ آنچ دراز بوذ چون شافهٔ بزرگ عمّاره گفت

[w] یکی بدید بگوا[ه] ا[و]فتاذه مسواکش   ربوذ تا برنش باز جای وباز کنذه
یکی بگفت که مسواکِ خواجه گنده شذست   که این سکاله گوه سگست خشک شذه

ویل نفیر باشذ واین لفظ تازیست ودر مصیبت گویند بو شکور گویذ

[x] بذاندیش دشمن شذه ویل‌جوی   که تا چون ربایذ ازو جفتِ اوی

بسمل یعنی کُشته وگویند بسمل کن یعنی بکُش واین لفظ تازیست خفّاف گفت

[w] دو زلفکانت بگیرم زدل پر از غمِ خویش   چو مرغ بسمل کرده ازو درآویزم

تاول گاو جوانه بوذ اورمزدی گفت

[y] چنان تو بینی تاول نکرده کار هگرز   بچوب رام شوذ یوغ را نهذ گردن

بشل وبشلیذن[z] دوسانیذن بوذ بو شکور گفت

[a] که بی‌داور این داوری نگسلذ   وبر بی‌گناه هیچ بذ نبشلذ

هیکل بت‌خانه بوذ واین لفظ تازیست عنصری گفت

[b] چنان دان که این هیکل از پهلوی   بوذ نامِ بتخانه گر بشنوی

تنبل حیلت باشذ ومکر کسائی گفت

[c] ای آنک جز از شعرِ غزل شعر نخوانی   هرگز نکنی سیر دل از تنبل وترفند

[Fol. 49r] دنگل ابله وبی‌اندام بوذ ابو العبّاس گفت

[d] گر دنگل آمذست پسر تا کی   بربندیش بر آخرِ هر مهتر

مندل خطّ عزیمتست که معزّمان کشند روذکی گفت

[e] ندیذه تنبلِ اوی وبدیذ مند[لِ] اوی   دگر نماند ودیگر بوَذ بسانِ شراب

یل مرد مبارز هنری باشذ فرّخی گفت

[f] جائی که برکشیذ مصاف از پسِ مصاف   وآهن‌سلب شوند یلان از پسِ یلان

مکل کرمیست سیاه در آب وآنرا بتازی علق خوانند لبیبی گفت

[f] علبه‌فروش خواجه که مارا گرفت باذ   بنگر که داروش زجه فرموذ اوستاذ

v) مجتث; hs جو آب سبوسی کز زاله برکرفتی مرد ∴ جو آب جودی کز دمل دررپوذی
زریذکان سراسی جو ژاله بر سراب ، بذان کنار فرستاذ ریذکی سه جهار + باز [ماز?]
w) مجتث   x) متقارب; II^m α ودشمن پر از ویل جوی   y) مجتث; hs α هوگز gegen das Metrum, II^m مکوز d. i. هگرز; H^m z) $II^mŠ$ پشلیذن (Š auch بشلیذن mit anderem Verse)   a) IIŠ β ایچ, lies oben بی‌گنه oder ایچ   b) Š α که هیکل بد از
c) رباعی   d) مضارع; hs α بس تاکی; II^m e) مجتث   f) مضارع; γ پیالك ?

گفتنا که پنج بالك وغوك ومکل بکوب   در خایه هل تو چنگكِ خشیسار بامداذ

غال سوراخِ گوسفندان بوذ در کوه عمّاره گفت

[g] کسی که غال شذ اندر حسودیٔ تو مَلِك   خذای خانهٔ وی جای رخنه دانش غال

جنگال [h] نشانه باشذ چون سوراخی عسجدی گفت

[i] چه دیلمانِ زره‌پوشِ شاه وترکانش   بتیر وزوپین بر پیل ساخته جنگال

درست گوئی شیرانِ آهنین‌چرمند   همی‌جهانند از پنجه آهنین چنگال

کالیذ [k] چون هزیمت شذنی بود گویند فلان بکالیذ عمّاره گفت

[l] خیز مکاسی بیار یار قدح‌را   کانت مکاکفت از این سرای بکالیذ

زیغال [m] قدح بوذ روذکی گفت

[n] شگفت لاله تو زیغال بشگفان که همی   زبیمِ لاله بکف برنهاذه به زیغال

غول حرام‌زاده بوذ روذکی گفت

[o] ایستاذه دیذ آنجا دزد وغول   روی زشت وچشمها همچو[ن] دو غول

غنجال میوهٔ باشذ ترش که آنرا حبّ الملوك خوانند بو العبّاس گفت

[Fol. 50] [p] ودوش نامه رسیذم یکی زخواجه نصیر   میانِ نامه همه ترف وغوره وغنجال

یل [q] چون بزیر آمذن بوذ چیزی از جیزی ونیز دل‌را [r] از اندیشه بوذ روذکی گوید

[s] زاسپ یلّی آمذ آنگه نرم‌نرم   تا برند اسپش هم‌آنگه گرم‌گرم

خرچال مرغیست زینتی گفت

[p] همیشه در فرع از وی سپاههای ملوك   چنان کجا بنواحی عقاب بر خرچال

سوفال یعنی سوفارِ تیر زینتی گفت

[t] از آنك روی سپه باشذ او بهر عزوی   همی‌گذارذ شمشیرش از یمین وشمال

چو پشتِ قنفذ گشته تنورش از پیکان   هزارمیخ شذه درفش از بسی سوفال

کیغال [u] جمّاشی بوذ آنك پنهانك دوست‌را بینذ[ذ]د گویند کیغالنی کرد بو شکور گفت

g) مجتث; HmŠ; vergl. RŠ(auch عمّاره) کسی که در دلِ او جای کرد خصمیّ تو بجای خانه وکاشانه چرخ دادش غال   h) Vergl. F S. ٨٥ Note c   i) مجتث; R(عنصری) s. v. خندال, nur αβ) α چو . . . شاه مژگانش   k) Vergl. F S. ٨٥ Note a   l) منسرح; Hm hs β مکالفت   m) J̌ǧ(im Verse aber einmal زیغال), Š زیغال زیغالی und ریغال (R), Hm بدورِ لاله [ریغال s. v.] J̌RŠ β بدورِ لاله تو J̌ α; [زیغال وزیغال s. v.] HmŠ, زیغال   n) مجتث, زیغال   o) رمل; J̌RŠ α دیدم آنجا دزدِ غول β R همچون دغول   p) مجتث   q) hs یِل, Wörterbücher یَل   r) hs دُل (?)   s) رمل; hs α یکی   t) مجتث; hs α عزوی γ قنفه δ درفش   u) So im Verse, im Stichworte *bis* کیغال; vergl. F S. ٨٥ Note d. Das Richtige ist wohl دنغال (vergl. Vis 28, 18)

[v] بکبغالکی رفته از پنجهیر   رمیده ازو مرغك کرمسیر

بیذبن‌ساله[w] کهن سال‌خورده بوذ روذکی کفت

[x] زمانی برق پر خنده زمانی رعد پر ناله   چنان ماذر ابر سوك عروس سیزده‌ساله

وکشته زبن پرند سبز شاخ بیذبن‌ساله   چنان چون اشكِ مهجوران نشسته ژاله بر لاله

بل یعنی بِهِل آغاجی کفت

[y] بل تا جکرم خشك شوذ وآب نماند   بر روی من آبست کزو دجله توان کرد

داسکاله دهرهٔ کوچك بوذ که تره وکیاه دروذن[را] بکار آیذ ابو القاسم مهرانی کفت

[z] ای تن ار تو کارد باشی کوشتِ فربه بُر همه   چون شوی چون داسکاله خوذ نبرّی جز بناز

پل پاشنهٔ پای باشذ معروفی کفت

[a] همیشه کفش وپلش‌را کفیذه بینم من   بجای کفش وپلش دل کفیذه بایستی

[Fol. 50r] خوهل کژ باشذ بو شکور کفت

[b] پس ار ژاژ وخوهل آوری پیشِ من   همت خوهل پاسخ دهذ پیرزن

ویل ظفر باشذ کویند بر فلان ویل یافتیم یعنی پیروز شذیم روذکی کفت

[c] لبت سیب بهشت ومن محتاج   یافتن‌را همی‌نبینم ویل

تویل پیش پیشانی ناه از بالا سوی میان سر بوذ وچکاذ نیز همین باشذ وبتازی چون آنجا موی نروید اصلع خوانندش غوّاص کفت

[d] پشت خوهل وسر تویل وروی بر کردارِ قیر   ساق چون سوهان ودندان بر مثالِ دستره

مُل نبیذ باشذ عنصری کفت

بزرّینه جام اندرون لعلِ مل   فروزنده چون لاله بر زرد کل

چنکل چنك باشذ از آنِ باز وباشه وشاهین وآنچ بذین ماند روذکی کفت

[e] پرّ کنده چنك وچنکل ریخته   خاك کشته باذ وخاکش بیخته

داهل علامتهاست که بر زمین فروزنند واز بر او دام بکسترند تا نخچیر از داهل نترسذ وبدام آهنك کنذ ودر دام افتذ بو شکور کفت

[f] جسته نیافتستم که چو بینم   کوئی زدام وداهل جَستستم

نخجل شکنج[g] باشذ وکویند ناخن برکرفتن باشذ آغاجی کفت

[h] نشانِ نخجل دارم زدوست بر بازو   رواست باری کر دل ببرد مونس داذ

v) hs α ازبنهاجیر

w) hs *bis* پیذبن, fehlt in den Wörterbüchern

x) هزج

y) رباعی ; HŠ

z) رمل ; hs β بناز ; α l. ای بت ?

a) مجتث ; Ŝ(β schlecht)

b) متقارب ; HᵐŠ α پس از ژاژ وخوهل‌آوری

c) خفیف ; Ŝ β نیابم ویل

d) رمل ; Hᵐ

e) رمل

f) مضارع ; α ?

g) F S. ٨٨ Nr. ۴٣: اصفهانیان نشکنج کویند

h) مجتث ; hs β دبرد ; β HᵐŠ که از Ŝ یاری , ومونس J verderbt

نغل[i] کندهٔ باشد از برای گوسپندان وراهگذریان بکنند تا بشب بذان خانه اندرشوند در دشت ودامن کوه رودکی گفت

[k] گوسپندیم وجهان هست بکردارِ نغل چون گه خواب بُوَد سوی نغل باید شد

نشپیل آهن‌پارهٔ باشد که بر سر موی اسپ بندند وبذان ماهی گیرند منجیك گفت

[Fol. 51] [l] ای ماهیِ سیمین ملهٔ[?] برزنه نشپیل دیریست[?] بباغ اندر بر زیرِ قندیل

آغیل نگرستن بود بیك سوی چشم بخشم حکّاك گفت

[m] نرمك اورا یکی سلام زنم کرد در من نگه بچشم آغیل

شوله آن جای‌را خوانند که گرمابه‌بانان سرگین خشك کنند عمّاره گفت

[n] بنیم کرده بروی بریش بیبست کنشت بسد کلیچه سبالِ تو شوله‌روب برُفت

کهله گاورسهای سیم وزر وارزیز بود مستعمل دارند که بذان زرّینه وسیمینه باز بندند منجیك گفت

[o] بر کهلهٔ هجرانت کنون رانی کفشیر بر کهلهٔ داغش بر کفشیر ندانی

بیله پیکانی بود پهن بشبه بیل در تیر نشانده وآن تیررا بیلگی گویند فرّخی گفت

[p] چنان چون سوزن از وشّی [و]آبِ روشن از توزی زطوسی بیل بگذاری بآماج اندرون بیله

پلّه کفّهٔ ترازو بود فرّخی گفت

[q] زبس برسختنِ زرّش بخوانِ مادحان هزمان زناره بگسلد کپّان زشاهین بگسلد پلّه

پلّه[r] پایهٔ نردبان باشد عسجدی گفت

[s] نه دام الّا مدامِ سرخ پرکرده صراحیها نه تلّه بل که حجره خوش بساط او کنده با پلّه

بخله[t] پرپهن[u] بود تازیش فرفخ است عسجدی گفت

[v] درآویزم حمایل‌وار یکسان خویشتن‌را زد بگردون گردن وپیشتش کنم آغوش چون بخله

تخله[w] نعلین باشد منجیك گفت

i) hs نَغّل gegen das Metrum k) رمل, HᵐŠ; R β شود سوی نغل باید رفت
l) رباعی; hs α ماهی سممس ملة β دربست بباغ اندر در زبر m) خفیف; α ǰŠ اورا سلام
به نیمِ چشمِ R بچشمِ خشم Hᵐ کرد زی من HᵐR کرد سوبمِ نڈه ǰŠ، β دردم وی
n) مجتث; hs α دنشت بیبست بریش بروی کردَه پنسم; Š α پیبش بریش بروی β سبال,
نرفت o) رباعی; hs β دفستر p) هزج; hs β نطوسی; β ǰ. زتوری ǰR بگذارد Š
بگذار و q) هزج r) hs بَلّه gegen بَلّه vorher; Wörterbücher پَلّه, F تله S. ۱۳۰ Nr. ۱۴۳
Note o s) هزج; hs α درکرده β حجرهٔ t) hs bis بخله; Wörterbücher auch پخله
u) hs بَرپهن v) هزج; hs α زد .... بکسان; α Š (s. v. بُخله) خویش‌را بر وی β ǰŠ
وسینه‌اش کنم ǰ. بگردِ گردن w) hs im Verse تُخله, Wörterbücher تَخله

اندر فضایلِ تو عدم گوئی   چون تخلهٔ کلیمِ پیمبر شد[x]

قلّه شبیری بوذ ستبر که وقت زادن از آبستن جدا شوذ وبعضی آنرا گورماست خوانند منوچهری گفت

نوآئین مطربان داریم وبربطهای گوینده   مساعد ساقیان داریم وساغرهای چون قلّه[y]

کابیله[z] هاون چوبین باشد طبّیان مرغزی گفت [Fol. 5

خایگانِ تو چو کابیله شدست   رنگِ او چون گونِ پاتیله شدست[a]

تفشیله گوشت وگندنا وگشنیز ولوز[b] ومغز خایه وگزر وانگبین بدیگ اندرکنند وازین همه خوردنی پزند واورا تفشیله خوانند منجیک گفت

غمزی ای نابکار چون غلبه   روی چونانك پخته تفشیله[c]

زلّه پرّندهٔ است بگرمای صعب بانگ دارد بانگی تیز واو چند ناخنی باشد وجزد[d] نیز خوانندش روذکی گفت

بانگ زلّه کرد خواهد کرّ گوش   وایچ ناساید بگرما از خروش[e]

بوزند آواز دو نانك بدست   بانگ دو نانکش سه چند آو[ا]ی هست [?]

کلّه کسی که با کسی سربسری کند وبا یکدیگر همی کوشد گوید کوش تا کوشم گویند کلّه می کند[f] عسجدی گفت

همی چینم همی کوشم بدندان با زنخدانش   همی پیچد غلام از رنج وبا او می زنم کلّه[g]

خُلّه آبی ستبر باشد که از بینی فروذآید عسجدی گفت

چو آید زو برون جدان بذان مانذ سرِ سرخش   که از بینیّ سقلابی فروذآید همی خلّه[h]

چلّه چهل روز باشد که زن بنشیند از بعد زادن تا بذانکه که پاك شوذ وبذان چهل روز بگرمابه نشوذ ونماز نکند گویند بچلّه درست عسجدی گفت

برافشاندم خذوآلوذ چلّه در شکاف او   چو پستان ماذر اندر کامِ بچّه خرد در چلّه[i]

چُلّه نباتی بوذ که بر لب جویها رویذ وسماروغ همین بوذ واندر باب غین شرح این دو کلمه گفته شد عسجدی گفت

x) مضارع; hs α تو; R α تو قلم گوئی y) رمل; β R(nur β) نوآئین ساقیان HmJ̌ŠR وساعدهای z) HmŠ, کاپیله J̌R a) رمل, R(nur α); Hm(anonym)Š(لطیفی) β کونِ تو چون سرِ پاتیله b) F S. ١٢٩ Nr. 150 وجوز, also etwa oben گوز? c) خفیف; hs α غمری β بحته جو نانك; HmŠ[α verderbt] β چون نان که پخته d) hs جُزد; Wörterbücher چَزد جَزد, nur Š daneben auch جُزد [Wollaston s. v. 'Grashopper': „جزو *jazū*" !] e) رمل; hs β او از دو γ ویچ; α J̌R verderbt β Hm وانچه J̌R زانکه; γδ nur A f) Also zu کَلّه „Kopf etc." g) هزج; hs α دار بخدانش h) هزج, HmŠR[nur β]; QJ̌ α آمد i) هزج; hs β بچهٔ خرد چله; HmŠ α خیوآلود

[k] چو کودك سر فرودآرد بحجره بر سر حمدان   چنان گردد که پندارم سماروغست یا جلّه

غلّه کرای‌سرای وکلبه وکاروان‌سرای باشد عسجدی گفت

[l] فرازِ گنبدِ سیمینش بنشستم بکامِ دل   ززرّ وسیم گنبذرا بکامِ او دهم غلّه [Fol. 52]

سیله وفسیله [m] هر دو رمهٔ گوسپند واسپ بود فرّخی گفت

[n] بباغ اندر کنون [مردم] نبرّد مجلس از مجلس   براغ اندر کنون آهو نبرّد سیله از سیله

خلّه [o] آلتیست که ملّاحان دارند چون پاروی [p] وبذان آب از بر کشتی دور کنند تا کشتی آسان برود عسجدی گفت

[q] تو گفتی هر یکی زایشان یکی کشتی شذی زان پس   خلّهاش دریای وبندش دست ومرغابیش کشتی‌بان

خلّه وبافه وهرزه یکیست وآنچ گم شود همین عنصری گفت

[r] او مر آنرا در آن یله کردست   مهرِ اورا زدل خله کردست

نخکله [s] گوز سخت بود لبیبی گفت

[t] ای بزُفتی عَلَم بکرد جهان   برنگردم زتو مگر بمری

گرچه سختی چو نخکله مغزت   جمله بُبرون کنم بچاره‌گری

پیغله وپیغوله وکُنج یکی باشد فردوسی گفت

[u] کنم هرچ دارم بایشان یله   زگیتی گرفتم یکی پیغله

یلَه رها بود فردوسی گفت

[v] گلَه کرد باید زگیتی یله   ترا چون نباشد زگیتی گله

خلم آن آب سطبر بینی بود عسجدی گفت

[w] همان کز سگی زاهدی دیدمی   همی‌بینم از خیل خلم وخدو

سلم [x] مدهون بود که کودکان بران خطّ آموزند فرالاوی گفت

[y] ای من رهی آن دست وآن خطّ وکلکت   از پوستِ رهی سلم کن کی شاید

پاچول پژول شتالنگ بود بوعلی الیاس گفت

[z] نه اقعس سرون ونه دعول [?] دو پای   نه اکفس پاچول ونه شم زآستر

k) هزج ; α H^m فراز Š فرو دارد β S پنداری   l) هزج   m) hs فسیله وفشیله
n) هزج ; hs β ببلغ اندر ; Q, H^mJ[verdorbt]R[bis بنبرد]Š s. v. سیله   o) hs خَ, vergl. F S. ١٣٠ Note m   p) hs بارودی   q) هزج ; hs β خلّهاش دربای, مرغابیس کشتی‌بان
r) خفیف, H^m; RŠ bis کرده   s) hs بحکله, im Verso نحکله   t) خفیف ; H^mŠ[δ جو اچاره‌گری   u) Šâhn. ; QH^mŠ   v) Šâhn. 628, 1889   w) متقارب ; hs α سک
x) hs bis سلم, Wörterbücher سَلْم سَلَمْ سِلَمْ   y) مضارع oder رباعی   z) متقارب

[Fol. 52r] تانول زفر باشد فرّخی[a] گفت

[b] من پیرم وفالج شده‌ام اینک نگر   تانوله کژ بینی وکفته شده دندان

اسپغول بذر قطونا بود بهرامی[c] گفت

[d] بروز کرد نیارم بخانه هیچ مقام   از آنک خانه‌ام پر اسپغول جانورست

مول بازایستادن بود بدرنگ در یعنی کُنکْکاری[e] گویند مول یعنی درنگ مکن ومعنیٔ مولش درنگ بود فردوسی گفت

[f] بمولیم تا نزدِ خسرو شویم   بدرگاهِ او لشکرِ نو شویم

فرغول تاخیر بود بر مدافعت ومطل وکسلانی رودکی گفت

[g] که فرغول پدید آید آن روز   که بر تخته ترا تیره شود نام

مرغول جعد پیچیده بود یعنی موی سر رودکی گفت

جوان چون بدید آن نگاریده روی   بسانِ دو زنجیر مرغولِ موی

ماکول[h] گلوبنده باشد یعنی بسیارخوار | علی قرط گوید

[i] قلیه کردم زود وآوردمش پیش   تا بخوردند آن دو ماکولِ نهنگ

بشکول مرد قوی بود وحریص نیز گویند بر کار کردن عنصری گفت

[k] هرچه یابی وزان فروهلی   نشمرند از تو آن [ب]بشکولی

گول[l] جائی باشد که آبی تنگ ایستاده بود لبیبی گفت

[m] گولی تو از قیاس که گر برکشد کسی   یك کوزه آب ازو بزمان تیره‌گون شود

آغال لفظی است که در تند [کرد]ن[mm] کسی‌را بر کسی گویند فرالاوی گفت

[k] من زآغالشت نترسم هیچ   ور بمن شیررا برآغالی

فتال برفشاندن زر وسیم وگل ومانند این باشد عمّاره گفت

[n] باد برآمد بشاخِ بیدِ شکفته   بر سرِ می‌خواره برگِ گل بفتالید

[Fol. 53] |مالامال پر ولب‌ریز باشد| زینتی گفت

[o] تهی نکرده بُدم جامِ می هنوز از می   که کرده بودم از خونِ دیده مالامال

a) ĴRŠ عسجدی   b) رباعی ; ĴRŠ α بر من هم فالج شده β من پیرم وپیدا شده کنج   c) hs بهرام   d) مجنث ; α ĴR نیارم کار بهیچ β از پر خانه J اسبخول   e) hs کمک کاری, etwa درنگ‌کاری?   f) Šâhn. 707, 473; HmQŠ haben 899, 495   g) هزج ; hs β تخته   h) Vergl. F S. ۸۷ Note a; گلوبنده „Kehlenknecht“ d. i. Fresser   i) رمل ; α M[bei F S. ۸۷ Note a anonym]R آوردم دوش[پیش nach دوش irrtümlich; عنصری zugeschrieben] HmRSM[F] به پیش   k) خفیف   l) hs اکول ; B[V] اهل ایران بکاف تازی خوانند, vergl. Š, کول RĴHm   m) مضارع ; Š (ابو شکور) α گول تو هی β نشد میشود تیره بهمان   mm) hs در بندن   n) Vergl. s. v. فتال Fol. 47   o) مجتث

گوال اندوختن باشذ طیّان مرغزی گفت

[p]بزرگان گنج وسیم وزر گوالند   تو از آزادگی مردم گوالی

تگل نوخوابدیذه ونوخط بوذ طیّان گفت

[q]هرکجا ریذکی بُوَذ تگلم   هرکجا کالمی بُوَذ حطبه‌ام

باب المیم

کام دهان باشذ منجیك گفت

[r]رسیذه آفتِ نشپیلِ او بهر کامی   نهاذه کشتهٔ آسیبِ او بهر مشهد

معزّی گفت

[s]لفظِ گوهربارِ تو بر گوهرم کردست طبع   لفظِ شکّربارِ تو بر شکّرم کردست کام

فام گونه ورنگ باشذ کسائی گفت

[t]نادیذه هیچ مشك چه ساله مشکبوی   ناکرده هیچ لعل چه ساله لعل‌فام

اندام کاری پیوسته وساخته باشذ روذکی گفت

[u]گیهان بآنخواجهٔ عدنانی   عدنیست وکارِ ما باندامی

معزّی گفت

[v]بی‌وصلِ تو دل در بزم آرام نگیرذ   بی‌صحبتِ تو کارِ من اندام نگیرذ

شیم ماهئی باشذ سپیذ معروف گفت

[w][باذه] بر ساعدش از ساتگنی سایه فکند   گفتی از لا[له] پشیزستی بر ماهیِ شیم

نژم[x] بخاری باشذ بزمین نزدیك بتازی ضباب خوانند عنصری گفت

[y]زمیغ ونژم که بُذ روزِ روشن از مهِ تیر   چنان نموذ که تاری شب از مهِ آبان

باذرم بیهوذه باشذ عنصری گفت

[z]چون بایشان باز خورد آسیب شاهِ شهریار   جنگِ ایشان عجز گشت وسحرِ ایشان باذرم [Fol. 58r]

دلام[a] حیلت وفریبندگی باشذ روذکی گفت

[s]تا بخانه برد زن‌را با دلام   شاذمانه زن نشست وشاذکام

اشتلم[b] راست وقوی باشذ روذکی گفت

p) Vergl. s. v. گوال Fol. 47r   q) خفیف; als Glosse zu کالمی quer زن شوی کرده; hs β خصیم   r) مجتث; Hm(s. v. نشپیل) Ś(s. v. نسبیل, dem لطیفی zuschreibend)   s) رمل   t) مضارع   u) رجز; hs عد نسست   v) رباعی; hs α در برم   w) رمل, vergl. M-F I S. ٥٠٥; hs β لقمی از لاشیبرسنی   x) hs *bis* نرم, vergl. F S. ٩٩ Note d   y) مجتث; Hm α زمیغ ونژم کذ; β که تاریست آن مه تابان   z) رمل; hs α خورد اسب RS]وشهر β]ل; سماه   a) Vergl. Ś دُلام? hs in α بدلام   b) hs *bis* اشتم, kaum آشتم (nicht in den Wörterbüc]hern)

^c^ چونکْ زن‌را دید لغ کرد اشتلم همچو آهن گشت وندان ایچ خم

پدرام خرّم باشد یا مجلسی یا خانهٔ یا جائی که خرّم بود آنرا پدرام خوانند عنصری گفت

^d^ چرا بگرید ابر ار نه غمگنست غمام گریستنش چبایذ که شد جهان پدرام

بهرام مرّیخ بود عنصری گفت

^e^ سخاوت تو ندارد درین جهان دریا سیاست تو ندارد بر آسمان بهرام

فرجام آخر بود فردوسی گفت

^f^ بکوشیم وفرجام کار آن بُوَد که فرمان ورای جهان‌بان بُوَد

سوتام اندك وكوچك بود فرّخی گفت

^g^ آنچ کردست وآنچ خواهد کرد سختم اندك نماید وسوتام

فرزام سزاوار بود دقیقی گفت

^h^ مکن ای روی‌نکو زشتی با عاشقِ خویش کز نکورویان زشتی نبود فرزاما

رام فرمان‌بر باشد یعنی آموخته فردوسی گفت

^i^ برین گونه خواهد گذشتن سپهر نخواهد شدن رام با من بمهر

اوستام اعتماد باشد وکامل نیز گویند بو شکور گفت

^k^ به‌افزای خوانند اورا بنام هم از نام وکردار وهم اوستام

[Fol. 54] ستام ساخت اسپ واستر زینی بود از زر یا از سیم وآنچ بذین ماند ومرکب [Fol. 54] نیز گویند بتازی فرّخی گفت

^l^ در زمان سوی تو فرستادی رخش با زینِ خسروی وستام

سیام کوهی است وگویند مقنّع ماهی از آن کوه برآورد روذکی گفت

^m^ نه ماه سیامی نه ماه فلك که اینت غلامست وآن پیشکار

شجام سرمای سخت بود دقیقی گفت

^n^ سپاهی که نوروز گرد آوریذ همه نیست کردش زناگه شجام

c) رمل d) مجتث; hs α جرا بکیرد ابر ار نه عمکنست عمام e) مجتث
f) Šâhn. 499, 1081; H^m^ŠQ g) خفیف, H^m^,J̌; R(قطران, nur β) β سخت Š α خواهی
h) رمل, H^m^Š; α Q روی نیکو ohne خویش β Q کز نکوروئی R کو نکوروئی J̌ فرزامی
i) Šâhn. 653, 2321; Q k) RŠ; β H^mp^Q[Nr. 1458] از گفت هم H^m^Q وکردار واز H^p^
l) خفیف; H^m^Š α سوی او وگوی وهم از m) hs α ساقی β وانت; α R[nur α]Q[Nr. 1166, Šâhn.] wie A. J̌Q[Nr. 1461]Š سیام ونه β J̌[verderbt]Š wie A, Q که این چون غلامست وآن چون ردك
n) J̌Š β بناگه; Q[Šâhn., auch Nr. 859] شجامش بیکدم فروخوابنید (solche Umdichtungen, vergl. Note m, ferner s. v. شایگان Fol. 58^r^ Note, s. v. زراغن Fol. 62^r^ Note, دیوپای Fol. 71 Note und sicher auch دیس Fol. 28 Note x, zeigen,

کنام شبگاه شیر ودد ودام‌را کنام خوانند فردوسی گفت

[o] ببیند یکی روی دستانِ سام   که بُد پرورانیده اندر کنام

کنام چرانیدن اشتر باشد گویند اشتر‌را بکنام بر یعنی بچرا بر رودکی گفت

[p] چنانك اشترِ بی‌بد سوی کنام شده   زمکرِ روبه وزاغ وزگرگ بی‌خبرا

چام‌چام[q] درّه یا راهی که خم‌خم بود اورا چام‌چام خوانند یعنی چم‌چم منجیك گفت

[r] گفتا مرا چه چاره که آرام نیستم   گفتم که زود خیز وهمی گرد چام‌چام

خرام نوید دادن بود بمهمانی چون ببرند گویند وقت خرام آمدست یعنی رفتن‌را بدان میهمانی فرّخی گفت

[s] دولت اورا بملك داده نوید   وآمده تازه‌روی خوش بخرام

خرام رفتنی باشد بتنعّم وبناز ولنجه همین باشد ولیکن لنجه در هجو گویند فرّخی گفت

[t] کاخِ او پر بتانِ جادوفش   باغِ او پر فُغانِ کبك‌خرام

نغام گردناك وتاریك وزشت‌نمای باشد دقیقی گفت

[u] بخیزد یکی گردِ تند از میان   که روی اندر آن گرد گردد نغام

[Fol. 54r] پنام تعویذ باشد یعنی چشم بد بازدارد وپناهیدن[v] بازیافتن بود جون باز داشتن شهید گفت

[w] بتا نگارا از چشمِ بد بترس مکن   جرا نداری با خود همیشه چشم‌پنام

خامه قلم باشد خسروانی گفت

[x] چنانك خامه زشنگرف برکشد نقّاش   کنون شود مژهٔ من بخونِ دیده خضاب

خامه تل ریگ[y] بود که در بیابان باشد عسجدی گفت

[z] تا هست خامه‌خامه بهر بادیه زریگ   وز باد غیبه‌غیبه بر نقش بی‌شمار

چکامه قصیدهٔ شعر باشد بو المثل گفت

[a] چو گردد آگه خواجه زحالِ نامهٔ من   بشهر باز رساند سبك چکامهٔ من

dass 'Abdul Qâdir danach strebte, die Zahl seiner Šâhnâmecitate auch durch unerlaubte Mittel zu erhöhen; er wird also vielleicht in allen Fällen, in denen er dem Epos Verse anderer Dichter zuschreibt — ich habe mir ca. 32 solcher notiert — dies mit dem Bewusstsein der Täuschung gethan haben. Vielleicht stammen auch mehr Verse von نظامی als nur Nr. 2311)   o) Šâhn. 141, 217   p) مجتث   q) ǏRSB[V], جام‌جام Hm   r) مضارع Hm; ǏRS α چه جان که به آرام   s) خفیف   t) خفیف; ǏR[انوری, nur α]Š α جادووش F S. ۴ Nr. ۲۴ [شمس فخری, vergl. das. Note h]   u) hs α نخواهی با β بترس همی α Š; مجتث (w   v) hs بناهیدن   Hm Š[s. v. نَغام]; وندد   x) مجتث; hs α زشکرف خویشتن تو   y) hs رنك   z) مضارع; hs β عیبه‌عیبه; H(s. v. غیبه) β برو نقش β Hm[s. v. خامه]Š برو نقش پر نگار   a) مجتث; α Hm Š ونامهٔ R β RŠ کارنامهٔ R بشهریار

گذرنامه جواز باشد شهید گفت

b همه دیانت ودین ورز ونیکرائی کن　　که سوی خلد برین باشدت گذرنامه

لامه هرچه بر بالای دستار بلام الف بندند آنرا لامه گویند مرواریدی گفت

c پیراهن لولوی بونگ کامه　　وآن کفش دریده وسر پر لامه

تهم بی‌همتا بود وتهمتن رستم‌را بدان می‌خواندند که مثل او نبود برای تن وقدّ وقامت دقیقی گفت

d کرا تخت وشمشیر ودینار باشد　　وبالا وتن تهم ونسبت کیانی

خم وبچکم خانهٔ تابستانی باشد ونشستگاه که در زیر زمین سازند چون غود وبالغرد عنصری گفت

e هزاران بدو اندرون طاق وخم　　هزاران نگار اندرو بیش وکم

جَم f چون خم بود وخرپشتهای ایوانرا خم خوانند فردوسی گفت

g سپهپهلوان بود تا شاه خم　　بجم اندرون شاد وخرّم بهم

[Fol. 55] خَم جفته بود عنصری گفت

c آن زلف سرافگنده بدان عارض خرّم　　از بهر چه چیزست بدان بوی وبدان خم

بفخم بسیار بود منجیك گفت

h بدان ماند بنفشه بر لب جوی　　که در آتش زنی گوگرد بفخم

بفخم آن چادر بود که شکرچینان بچوبها برافراخته دارند تا نثار در هوا بربایند[i] بدان عنصری گفت

k از گهر [کرد] کرد به بفخم　　نه شکر چیند هیچکس نه درم

آذرم نمذرین باشد عنصری گفت

l که نیك آذرم دارد ومرد بدسلب [است]　　پسرش باز فضولست ومرد وسواسا

کرکم قوس قزح باشد بهرامی گفت

m فلك مر جامه‌را مانند ازرق　　مر [اور]ا جون طرازی خوب کرکم

دژم پژمان واندوهگن باشد واز غم فرویژمرده بو شکور گفت

n زبان‌آورش گفت وتو نیز هم　　جوخسرو مکن روی بر ما دژم

b) مجتث, R(mr β); Ŝ α دین جوی　　c) رباعی　　d) متقارب ; hs α نخت
e) QHmS aus dem Šâhnâme　　f) Vergl. چَم Nr. 10 bei Vullers (l. خانهٔ statt جامهٔ)
g) α so hs, lies با شاه جم (Q[844]Bh[V] von عنصری, R Šâhn.)?　　h) هزج, H; Ŝ β بر آتش نهی　　i) hs بربایند　　k) خفیف ; hs α کردن ; α HmR[s. v. فاخم]
بسکه از گرد کردن بفخم JŠ کردن بفخم. Vergl. تخم I° S. ٩٣ Nr. ۴.　　l) مجتث
m) هزج, S; α Hm وجامه‌را R فلك بین جامهٔ مانند β HmR طراز　　n) متقارب

كالُم زنی بوذ که شوی کرده بوذ منجیك گفت

°ای خنگی کالُم شذه بر دستِ براهیم   مر خواجه‌ترا خیز بریش اندر کم جوی

شَم رمیذن بوذ خفّاف گفت

P گر آهوئی بتا [و]کنارِ منت خرم   آرام گیر با من واز من چنین مشم

خُم بوق بوذ زرّین کوچك تیزآواز فردوسی گفت

q سپهبذ بزذ نای روئینه خم   خروش آمذ از نالهٔ گاودم

بَخَم[r] نظام باشذ گویند کارم بخم است یعنی بنظام شاکر گفت

[s]چرا نه شُکر کنم نعمتِ ترا شب وروز   که به تو اخترِ منْ سعد گشت وکار بخم

[Fol. 55r] [چَم معنی ورونق باشذ] شهیذ گفت

[t] دعوی کنی که شاعرِ دهرم ولیك نیست   در شعرِ تو نه حکمت ونه لذّت ونه چم

فَرم[u] دلتنگی بوذ گویند فلان فرم شذه‌ست یعنی دلتنگ ومنجیك گفت

[v] رفت برون میرِ رسیذه‌فرم   پخچ شذه بوق ودریذه علم

کرشمه ناز ودلال بوذ روذکی گفت

[w] ناز اگر خوب‌را سزاست بشرط   نسزذ جز ترا کرشمه وناز

اندمه یاذ آوردن بوذ غم گذشته‌را چون شوق روذکی گفت

[x] بهترین یاران ونزدیکان همه   نزدِ او دارم همیشه اندمه

خلاشمه علّتی بوذ که از تخمه آیذ میان گلو ومیان بینی چون زکام شُهیذ گفت

[y]آن کسی‌را که دل بُوَذ نالان   او علاجِ خلاشمه نکنذ

فلخم محلاج نذّافان بوذ حکّاك گفت

[z] گر بخواهی که بفلخمند ترا پنبه همی   من بیایم که یکی فلخم دارم کاری

دخمه گورخانهٔ گبران باشذ عنصری گفت

[a]هر کرا رهبری کلاغ کنذ   بی‌گمان دل بدخمه داغ کنذ

o) رباعی ; hs β خیبر بربش   p) مضارع, Hm; hs α حرم   q) Šâhn. 945, 1335; HmŠQ   r) „In der Krümme“ (sc. des Schlägels), t. t. des Ballspiels   s) مجتث; Hm(s. v. بچم)S(s. v. بجم) β که با تو   t) مضارع, HmQŠ; ǰR β نه لذّت ونه حکمت   u) hs immer قرم, Wörterbücher فرم (vergl. jüd.-pers. פרומגין „wüst, Wüste“, Indogerman. Forsch. II 140 neben np. فرمگین nur „betrübt“) فژم فرم (letztere beiden nur B[V] und Š)   v) سریع, Š; R(خسروانی) β شده کوس   w) خفیف; Sûdî zu Ḥâfiẓ 3, 3 spricht کِرِشْمَه   x) رمل, H; β RŠ|کسائی| نزدشان R اندمه شریك   y) خفیف, HmŠ; R β خلاشمه داند   z) رمل; RŠQ[1846] α گر تو خواهی که بفلخند β Q فلخمه   a) خفیف; HmŠ

پشمه پوست خام بود که نیك بمالند وترکان برنداق گویندش منجیك گفت

[b] چو خوان نهاد نهادی فرونهد پیشت   چو طبع خویش بخامی چو پشمهٔ بی‌چربو

غرم میش کوهی بود عنصری گفت

[c] تو شیری وشیران بکردار غرم   برو تا رهانی دلمرا زگرم

غژم صرّهٔ انگور بود که شیره وتکس [cc] در میانش بود بهرامی گفت [Fol. 5

[d] بر گونهٔ سیاهیٔ غژمست چشم او   هم بر مثال مردمهٔ چشم ازو تکس

غژم [e] هیبت باشد رودکی گفت

[f] شیر غژم آورد وجست از جای خویش   وآمد این خرگوش‌را الفغده پیش

شم چارق [g] بود منجیك گفت

[h] چندی مدیح گفتم وچندی عذاب دید   گر سیم نیست باری جفتی شمم فرست

گرم اندوه بود رودکی گفت

[i] گر درم داری بزند آرد بدین   بفکن اورا گرم درویشی گزین

بشم [k] سرمائی بود که بامداد بر دشته نشیند سپید چون آبی تنگ فسرده تازیش صقیعست فرالاوی گفت

[l] چون مورد بود سبز گهی موی من همه   دردا که برنشست بر آن موم سبز بشم

دیهیم کلاهی بود بجواهر مرصّع کرده وملوك پیشین داشتندی وگروهی تاجرا دیهیم خوانند رودکی گفت

[m] بیك گردش بشاهنشاهی آرد   دهد دیهیم وتاج وگوشوارا

استیم آستین بود خسروی گفت

[n] خیز پیش آر از آن میٔ خوشبوی   زود بگشای خیك‌را استیم

دژخیم بدخوی بود وقتّال‌را باستعارت دژخیم گفتند فردوسی گفت

[o] بدژخیم فرمود دین‌را بکوی   زدار اندرآویز وبرتاب روی

خیم رندش شکنبه وروده‌دانی بود دسائی گفت

b) مجتث ; HᵐŠ   c) Hᵐ ; Š α بکرم ,برون ار رهانی β چو شیری   cc) Vergl. S. ۴۳ Note c
d) Vergl. Fol. 27 s. v. تکس ; hs β تکش ; J̌, R[auf تکس verweisend]   e) hs غُژم statt غژْم
f) رمل   g) hs خارج   h) مضارع , Hᵐ ; α J̌Š[s. v. شمم] صد بیت مدح گفتم | β J̌ŠR[nur β] جفت | وچندین
i) رمل ; Hᵐ ودرویشی   k) hs بُشم , Wörterbücher بُشْ
l) مضارع ; β موم „mein Haar" ; α Hᵖ همه بوی من ..... چون ورد Š چون مور ; β R کهن موی RŠ مورد سبز HŠ موی نیز RH پشم
m) هزج   n) خفیف ; β Hᵐ بگشاد جنگ‌را HᵖRŠ[میر خسرو] چنگ‌را
o) Šâhn. 551, 578 ; RŠ

[p] بگربه ده وبغلبه سپرز وخیم هه　وگر یتیم بدزدد بزنش وتاوان کن

خیم وپیبخ وکیبخ[q] رمص باشد شهید گفت

[Fol. 56r] [r] دو جوی روان در دهانش زخلم　دو خرمن زده بر دو چشمش زخیم

خیم جراحت بود عنصری گفت

[s] بسی خیمها کرده بود او درست　مرا خیمهای ورا بازجست

خیم[t] جوالی بود از پنبۀ کهن بافته طیّان گفت

[u] سبود وساغر وآذین وغولبین　حصیر وجای‌روب وخیم وپالان

بادم آخر باشد بو شکور گفت

[v] چه بایدت کردن کنون بادم　مگر خانه روبی چو روبه بدم

ستیم آن آب بود که در ریش جراحت بود اوّل خون بود پس ریم گردد ستیم خوانندش رودکی گفت

[w] گفت فردا بینی اورا پیش تو　خود بیاهنجم ستیم از ریش تو

تیم[x] کاروان‌سرای بود لبیبی گفت

[y] از شمار تو کس طرفه بمهرست هنوز　وز شمار دگران چون در تیم دودرست

آسیمه متحیّر ومدهوش[z] باشد فردوسی گفت

[a] چنان لشکر گشن وچندان سوار　سرآسیمه گشتند از آن کارزار

کدونیمه قنینه بود رودکی گفت

[b] لعل می‌را زسرخ خُم برکش　در کدونیمه کن بپیش من آر

کوم سبزۀ بود که از کنار حوض وجوی بروید بهرامی گفت

[c] آن حوض وآب روشن وآن کوم گرد او　روشن کند دلت چو ببینی هر آینه

باب النون

نوان جنبیدن باشد چون جهودان معزّی گفت

[d] نوان وسست‌تنم تا مدیح‌گوی تو ام　مدیح‌گوی تو هرگز مباد سست ونوان

p) مجتث; H^m　q) hs دنج ولیبخ　r) متقارب, H^m; ǏRQŠ(منجیک)　s) متقارب, H^m; ǏRŠ(s. v. خسم) α R بسی زخمها Š بسی خسمها ǏŠ[از] نخست بود او β ǏRŠ مر این خسمهای [خیبهای Ǐ] مرا چاره جست　t) hs bis خیّم　u) هزج, vergl. Fol. 66 s. v. آذین; H^mǏ[auch s. v. آذین]R[nur s. v. آذین]Š[auch s. v. آذین] α H^m سبوی β R وخاکروب وغولبینش　v) RŠ　w) رمل; H^m α فرد او بنشم α R[s. v. استیم] فردا نبیشم Š گفت دائم نشتر　x) hs bis ینم　y) رمل; H^mŠ　z) hs مذهوش　a) Šâhn.; SH^m　b) خفیف; Š[α verderbt]R[خاقانی; nur β]　c) مضارع; H^m (کوم)　d) مجتث

[Fol. 57] سان رسم ومانند باشذ بو علی سیمجور[e] گفت

[f] این جهان بر کسی نخواهذ ماند   تا جهان بُذ نَبُد مگر زینسان

معزّی [گفت]

[g] زفرّ ماهِ فروردین جهان چون خلدِ رضوان شذ   همه حالش دگرگون شذ همه رسمش دگرسان شذ

یازان آهنگ[کنان] باشذ شهرهٔ آفاق گفت

[h] زهمه خوبان سوی تو بذان یازم   که همه خوبی شذ سوی رُخَت یازان

بالان دهلیز بوذ عنصری گفت

[i] فلك مر قلعه' ومر باغِ اورا   بپیروزی درافگندست بنیان
یکی‌را سدِّ یاجوجست دیوار   یکی‌را روضهٔ خلدست بالان

ژکان کسی باشذ که با خویشتن دمه کنذ از دلتنگی فردوسی گفت

[k] هشیوار واز تخمهٔ گیوگان   که بر درد وسختی نگردذ ژکان

سامان اندازه باشذ کسائی گفت

[l] برفت دولتِ سامانیان وبلعمیان   چنین نبوذ چنین تا بها وسامان بوذ

معزّی گفت

[m] گمرهانی که کشیذند سر از طاعتِ او   سرِ تیغش همهرا بی‌سر [وبی]سامان کرد

چیلان سنجذ گرگانی باشذ روذکی گفت

[n] سنجذ' چیلان بذو نیمه شذه   سرمه بذ ویك‌یك زذه

برزین آتش‌گاهیست بگنبذ[o] وبس بنیشاپور بو شکور گفت

[m] بگه رفتن کان تُركِ من اندر زین شذ   دلِ من زان زین آتش‌کذهٔ برزین شذ

کوبین کذینِ گازران باشذ حکیم غمناك گفت

[m] وآنگهی فرزندِ گازر گازری سازذ زتو   سر بذو کوبذ ترا در زیرِ کوبینِ زرنگ

[Fol. 57r] کانون آتش‌دان باشذ هوراست

[p] بسانِ بت‌کذه شذ باغ وراغ کانون گشت   در آن زنور تصاویر واندر آن از نار

خذایگان پاذشای بزرگ بوذ وخذیو خذاوند بوذ چنانك گوئی کشورخذیو وگیهان‌خذیو خذایرا شایذ گفت روذکی گفت

[q] خوبان همه سیاهند اوشان خذایگانست   مر نیك‌بختیم‌را بر روی او نشانست

e) hs سیماخور   f) خفیف   g) هزج   h) رمل ; Š α از آن یازانم β خوبی [so, nicht خوبیٔ] سوی تو پی یازانست   i) هزج   k) Šâhn. 482, 786; Q
l) مجتث ; Š α بعهدِ دولتِ β سامان وبا نهاد با [so richtig?] جهان نبود   m) رمل
n) رمل ; hs α کیلان β unvollständig   o) hs بکبند ; وپس ?   p) مجتث   q) مضارع

روان جان بود وقومی گفتند که محلّ جان بود بو شکور گفت

[r] جانرا سه گفت هرکس وزی من یکیست جان   ور جان گسست باز چه بر برنهد روان
جان وروان یکیست بنزدیك فیلسوف   ورچه زراهِ نام دو آید روان وجان

ستان بپشت بازخفته‌را ستان خوانند رودکی گفت

[s] باد کن زیرت اندرون تنِ شوی   تو برو خوار خوابنیده ستان

ارغوان درخت گلست که سرخ بار آورد وبتازی آن گلرا ارجوان گویند مظفّری گفت

[t] چون غرابست این جهان بر من از آن زلف غراب   ارغوان آن رخِ تو زلف تو چون زاغ پران

ببر بیان پوشیدنی است از سلب جنگیان کیان داشتندی وگفتندی جبرئیل آورد از بهشت فردوسی گفت

[u] تهمتن بپوشید ببرِ بیان   نشست از برِ اژدهای ژیان

دوستگان معشوقه بود فرّخی گفت

[v] کسی‌را چو من دوستگانی چه باید   که دل شاد دارد بهر دوستگان

کاه‌کشان مجرّهٔ فلك‌را گویند عنصری گفت

[w] تیره بر چرخ راه کاه‌کشان   همچو گیسوی زنگیان بنشان

کیان خیمهٔ کرد [و]عرب بود ووثاق کردان بو شکور گفت

[x] همه بازبسته بدین آسمان   که بر پرده بینی بسانِ کیان [Fol. 58]

شان سنگی نرم بود که کارد وتیغها بدان تیز کنند دقیقی گفت

[y] خورشید تیغِ تیزِ ترا آب می‌دهد   مرّیخ [نوكِ] نیزهٔ بر شان زند همی

روزبانان درگاه‌نشینان باشند که نوبتی[z] ودربان باشند فردوسی گفت

[a] شبانگه بدرگاه بردش دوان   برِ روزبانانِ مردم‌کشان

ورّقان[b] شفیع بود مسعودی غزنوی گفت

[c] دانم بده وگرنه کنم جانِ خویشتن   مدحِ امیر ونزدِ تو آرم بورّقان

لیان فروغ آینه بود وتیغ وچیزهای روشن فرّخی گفت

r) مضارع; hs β جه در بر نهد   s) خفیف; H^m Š β وخوابنیده   t) رمل; β H زان H^p زان لسانِ زعفران H^m Š ارغوان نارست جسمم Š ارغوان بارست [پارست H^m] چشمم لبانِ زعفران   u) Šâhn. 497, 1050; H^m ŠQ   v) متقارب; α Š دوستکامی β H^m Š دوستکانی [بر H^m] که دلشاد گردد بهر   w) خفیف   x) RŠQH^m   y) مضارع; β HŠ نیزهٔ تو سان کند همی (سان ŠQ (s. v. نوكِ خشتِ تو بر RH^m S   z) hs نوبی   a) Šâhn. ;   b) hs ورقان, im Verse ورّقان; vergl. F ورّفان S. ۱۰۰ Note a   c) مضارع; α امیر گویم وآرم (ورّقانِ) R β کنم چاره (ورّفان) Š

[d] گردون زبرقِ تیغ چو آتش لیان‌لیان   کوه از غریوِ کوس چو کشتی توان‌توان

بهرمان یاقوت سرخ گرانمایه بوذ بهرامی گفت

[e] چو پیروزه گشتست غمکش دلم   زهجرانِ دو لبِّ بهرامنی

بهرمان دیگر حریر رنگ‌رنگ بوذ فرّخی گفت

[f] گلستان بهرمان دارذ همانا] شیرخوارستی   لباسِ کوذکانِ شیرخواره بهرمان باشذ

ماکیان مرغ خانگی باشذ جفت خروه عمّاره گفت

[g] تو نزدِ همه کس چو ماکیانی   اکنون تنِ خوذرا خروه کردی

ژیان سباع درّندهٔ جنگی‌را ژیان خوانند فرّخی گفت

[h] برزم ریزذ ریزذ چه چیز خونِ عدو   بصید گیرذ گیرذ چه چیز شیرِ ژیان

پرنیان حریر چینی باشذ که نقشها وچرخها دارذ فرّخی گفت

[i] چون پرند بیذگون بر روی پوشذ مرغزار   پرنیانِ هفت‌رنگ اندر سر آرذ کوهسار

پهلوان سپهبذ لشکر باشذ بر لشکر تمام فردوسی گفت

[k] کسی کو بُوَذ پهلوانِ جهان   میانِ سپه درنماند نهان

[Fol. 58r] مرزبان صاحب طرف باشذ ومرز سرحدست فردوسی‌راست

[l] یکی مردِ فرزانهٔ کاردان   بر آن مردم مرز بر مرزبان

میزبان میهمان‌دار باشذ ومیزذ[m] جای میهمانی باشذ فرّخی گفت

[n] از پیِ آن تا دهی برنامِ رندان مردمان   میزبانی دوست داری شاذ باش ای میزبان

نرّکان گذایان[o] باشند فریع الدهر گفت

[p] آنك این شعرِ نرّکان گفتست   زیرِ سیصذ هزار تن خفتست

شایگان کاری باشذ که فرمایند بی‌مزذ شهید گفت

[q] اگر بگروی تو بروزِ حساب   مفرمای درویش‌را شایگان

شمان بانگ گریهٔ دمادم درگلو باشذ عنصری گفت

[r] زان مُلك‌را نظام وازین عهدرا بقا   زان دوستان بفخر وازین دشمنان شمان

ایوان صفّهٔ بوذ بطاق فرّخی گفت

[s] همی بصورتِ ایوانِ نو پدیذ آیذ   مهِ نو وغرض تا کنی ازو ایوان

d) مضارع, H^m[s. v. لپان]J̌[s. v. لبان]; β RŠ[s. v. لپان] توان توان; β lies توان توان, oder steht توان für تبان sonst تپان?   e) متقارب; hs β بهرمانی   f) هزج   g) مضارع   h) مجتث; hs α بنرم (das wäre ببزم); Š verderbt   i) رمل; hs α بپوسد; H^m α نیلگون   k) Šâhn. 482, 796; ŠQ   l) Šâhn.   m) hs میبّزد   n) رمل; hs α ندان مزدمان   o) hs کدایان   p) خفیف   q) H^mJ̌ŠR[nur β]Q[Šâhn., umgedichtet]   r) مضارع; H^mRŠ[β تفخّر]   s) مجتث; β lies غرضی?

فرزان حکمتست وفرزانه حکیم وعالم بهرامی گفت

[t] مخالفان زتو بی‌فرّهند وبی‌فرهنگ   معادیانِ تو نافرّخند ونافرزان

برکان [u] زهدان بود تازیش رحم است کسائی گفت

[v] وزین همه که بگفتم نصیبِ روزِ بزرگ   غدودِ زهره وسرگینِ وخونِ برکان کن

کیوان زحل بود بو شکور گفت

[v] بلند کیوان با اورمزد وبا بهرام   زماه برتر وخورشید وتیر وبا ناهید

یکران لونیست میان زرد وبور از رنگ ستور وهر ستور که بدین رنگ باشد یکران خوانندش عنصری گفت

[Fol. 59] [w] مبارزرا سر وتن پیشِ خسرو   چو بگراید عنان وخنگ یکران

یکی خوی گردد اندر زیرِ خرده   یکی خف کرده اندر زیرِ خفتان

پریشان بباد برداده بود فرّخی گفت

[v] مگر که نارِ کفیده‌ست جسمِ دشمنِ تو   کزو مدام پریشان شدست دانهٔ نار

ستودان گورستان گبران باشد یا خانهٔ که مردگان در آنجا نهند رودکی گفت

[x] مرده نشود زنده وزنده بستودان شد   آئینِ جهان چونین تا گردون گردان شد

پژمان اندوهگین باشد عنصری گفت

[y] اندرین خانه بوده ام مهمان   کرده ام شاد ازو دلِ پژمان

ارمان وارونه اتباعست ارمان رنجکی [yy] بود وارونه تجربت فردوسی گفت

[z] بارمان وارونه مردِ هنر   فرازآورد گنج وزرّ وگهر

موجان نرگس شکفته وچشم نیکوان‌را خوانند فرّخی گفت

[a] خوی گرفته لالهٔ سیرابش از تفّ نبید   خیره گشته نرگسِ موجانش از خواب وخمار

نوژان [b] رود با بانگ وسهم بود منجیک گفت

[c] ما برفتیم وشده نوژان وکچلان پسِ ما   بشبی گفتی تو کش سلب از انفاس است

رمگان موی زهار باشد ورتبه نیز گویند منجیک گفت

[d] روبک بریشک اندر ناپیدا   چون کیرِ مردِ غرچه برمگان در

t) مجتث; hs β معادنان; α HᵐRŠ تو R اند بی‌بهره Š بی‌فرهمند β RŠ موافقانِ تو با
فرهنّد [با فرهمند Š] وبا فرزان u) So hs *bis*, Wörterbücher بوکان, daneben پرکام v) مجتث;
w) هزج; hs β جو بکرند x) رباعی y) خفیف yy) hs بحکی, vergl. aber oben S. ۲۸ Z. 8 z) Šâhn. ; ǏR[s. v. اروند], HᵐS(اسدی)
a) رمل; HᵐRŠ s. v. موژان; β RŠ خواب خمار b) HᵐŠ(mit dem Verse von منجیک) HᵐŠ وزهره, وبرکان hs β
B[V], فوزان RFŠ c) رمل; hs α وکحلان β انفاس; α Hᵐ نوژان S شده نوژان وتو HᵐŠ
d) مضارع, HᵐR; Š(erweitert) * رویش بزیرِ ریش چنان گشته ناپدید بسرِ ما کچلان

تریان چپّینی[e] باشد بر مثال طبقی از بید بافته رشیدی گفت

[f] بیرون شد پیرزن بسوی سبزه   اورندِ پرند چیده بر تریان

خفتان قبا باشد بمعنی وقزاکند نیز کنند جنگهّا را خسروانی گفت

[g] گه حلّهٔ رومی بسته وگهی چینی   گه کزین خفتان وگه زرّین جوشن

[Fol. 59r] گرزمان پارسیان گویند عرشست وشعرا گویند آسمانست دقیقی گفت

[h] مه وخورشید با برجیس واسمان   زحل با تیر وزهره بر گرزمان

همه حکمی بفرمانِ تو رانند   که ایزد مر ترا دادست فرمان

رخشان درفشان بود خسروی گفت

[i] آینه گونست همه رخشان   جز نرسد دست بدنشان

توبان[k] شلواری بود تنگ وچابک کُشتی‌گیران دارند منجیک گفت

[l] بازم خبر آمد که یکی توبان کردست   مر خفتنِ شب را زدبیقی نکو[و]پاك

درفشان ورخشان ودرخشان همه یکی باشد فردوسی گفت

[m] سواری فرستم بنزدیكِ تو   درخشان کنم رای تاریكِ تو

بخسان[n] فراز هم ترنجیده بود از غم یا از درد رودکی گفت

[o] ازو بی‌اندهی بگزین وشادی با تن‌آسانی   بتیمارِ جهان دل را چرا باید که بخسانی

معروفی گفت

[p] ای تُرك بحرمتِ مسلمانی   کم بیش بوعدها نخسانی

فوگان فقاع باشد لبیبی گفت

[q] می‌بارد از دهانت خدو ایدون   گوئی که برگشادند فوگان را

پایان کرانه وآخر بود فردوسی گفت

[r] سخن نیز نشنید ونامه نخواند   مرا پیشِ تختش بپایان نشاند

انیسان بپارسی مخالفت بود بو شکور گفت

[s] من آنگاه سوگند انیسان خورم   کزین شهر من رخت برتر برم

مرجان بسّد باشد وتازیان گویند لولو باشد فرّخی گفت

[q] تا مورد سبز باشد چون زُمُرّد   تا لاله سرخ باشد چون مرجان [Fol. 60]

چون کبیرِ مردِ غرچه برمکّان نهان شده   e) hs حسیبی   f) هزج ; β lies آورد ? hs
اورند بتزند ; J̌ α (J̌gs نره) بسوی تره β آورده   g) So (رباعی ?)   h) هزج ; hs α آسمان ; α R
[nur αβ]HᵐJ̌ برجیس وبهرام Š بهرام وبرجیس β HᵐŠ با گرزمان γ J̌Š تو دارند   i) سریع ;
β ? α رُخّشان ?   k) hs *bis* توبان   l) رباعی   m) Šâhn. 646, 2211   n) hs drei
Mal بخسان   o) هزج ; Š   p) هزج   q) مصارع   r) Šâhn. 648, 2243
s) HŠ β ببیرون برم

بروروشنان [t] امّت باشد دقیقی گفت

[u] شفیع باش بر شه مرا برین زلّت   چو مصطفی برِ دادار بروروشنان‌را

سرپایان عمامه باشد دقیقی گفت

[v] گرو رُفتی بجای حیدری کرد   برزم شاهِ گردان عمر وعنتر
نه زآهن درع بایستی نه دلدل   نه سرپایانش بایستی نه مغفر

دستاران شاگردانه باشد گروهی نود[ا]ران خوانند عسجدی گفت

[w] بستی قصب اندر سر ای دوست بمشتی زر   سه بوسه بده مارا ای دوست بدستاران

پروانه پرّندهٔ باشد که بشب گرد چراغ گردد وخویشتن‌را بسوزانگ بو شکور گفت

بیاموز تا بد نباشدت روز   چو پروانه مر خویشتن‌را مسوز

فرزانه حکیم وفیلسوف‌را خوانند بو شکور گفت

[x] چرا این مردم دانا وزیرك باز فرزانه   زنانشان مولها باشد دو درشان هست یك خانه

پیمانه تازیش مکیالست کسائی گفت

[y] آنچ بخروار ترا داده اند   با تو نه پیمانه نماند وقفیز

فانه چوبکی بود که اندر شکاف چوب نهند تا زود شکافته گردد یا زیر ستونی درنهند تا بلندتر باشد کسائی گفت

[z] طبایع گر ستونِ تن ستون‌را هم بپوسد بن   نگردد هرگز آن فانی کش از طاقت زنی فانه

کاشانه شبستان بود یعنی تابه‌خانه کسائی گفت

[a] عالم بهشت گشته عنبرسرشت گشته   کاشانه زشت گشته صحرا چو روی حورا

لانه بی‌کار وکاهل باشد کسائی گفت

[b] کنون جوئی همی حیلت که گشتی سست وبی‌طاقت   ترا دیدم ببرنائی فسارآهخته ولانه

[Fol. 60r] لوسانه چاپلوسی کردن بود کسائی گفت

[c] اجل چون دام‌کرده گیر پوشیده بخاك اندر   صیاد از دور یك دانه برهنه کرده لوسانه

برانه شهری است عنصری گفت

t) So hs *bis*, lies بروروشنان; vergl. F S. ١٠٠ Nr. ٥٣ Note n   u) مجتث; HᵐJ̌RŠ

v) هزج; HᵐŠ γβαδ R γδ (anonym), α Š (wohl richtig) گرو رفتی بجای حیدر گرد γ R نه جوشن

w) رباعی, Hᵐ; α J̌ ای دوست بساختنی بر β J̌RŠ یك بوسه J̌R امروز بدستاران

x) هزج; hs α دار فرزانه   y) سریع   z) هزج; hs α هم دبوسید بن بن ستون‌را; α Hᵐ نهی فانه HᵐᵖŠ طاعت β HᵐŠ بپوسیدن Š بپوسید بن HᵐŠ   a) مضارع; HᵐŠ   b) هزج;

c) هزج; hs α [d. i. گیر] کرده کلی دوسیده دخاك اندر لیر β از دو رنك; HᵐŠ[α صبا از دور یکدانه برون کرده بلوسانه β وپوشیده α [جام کرده

سپه کشیذه چه از تازی وچه از بلغار   چه از برانه چه از اوزکَند واز فاراب [d]

هروانه بیمارستان بوذ وپیش پارسیان جای باذافراه بوذ فردوسی گفت .

بفرموذ کین‌را بهروانه‌گه   بریذ وکنیذش هم آنجا تبه [e]

پهنانه وبوزنینه وبوزینه همه یکی باشند کسائی گفت

اگر ابروش چین آرد سزد گر روی من بینذ   که رخسارم پر از چینست چون رخسارِ پهنانه [f]

بهنانه کلیچهٔ نان سپیذ باشذ یعنی نان به[g] حکّاك گفت

چو بنهاد آن یک[ی] سوسن زپیشِ من چنان بوذم   که پیشِ گرسنه بنهی ثریذ چرب وبهنانه [h]

کمانه کاریزکَن باشذ وکومش[hh] همین بوذ ومردم راذرا کمانه خوانند دقیقی گفت

چنانك چشمه پدیذ آورد کمانه زسنگ   دلِ تو از کفِ تو کانِ زر پدیذ آرد [i]

آسمانه سقف خانه باشذ فرّخی گفت

وز دژم روی ابر پنداری   کآسمان آسمانهٔست خذنگ [k]

مالکانه هفت مغز بوذ حلوائی خشکست ابو العبّاس گفت

کارِ من خوب کرد بی‌صلتی   هر که او طمع مالکانه کنذ [l]

لکانه [m] عصیب باشذ طیّان گفت .

من شاعری سلیمم با کوذکان رحیمم   زیراکه جعلِ ایشان دوغست ویا لکانه [n]

[Fol. 61] پالکانه در مشبّك کوچك‌را گویند اگر آهنین بوذ واگر چوبین باشذ [Fol. 61] پنجره روذکی گفت

بهشت‌آئین سرائی‌را بپرداخت   زهر گونه درو تمثالها ساخت [o]

زعود وچندن اورا آستانه   درش سیمین وزرّین پالکانه

ترانه دوبیتی بوذ فرّخی گفت

زدلاویزی وترّی چو غزلهای شهید   وزغم‌انجامی وخوشّی چو ترانه بو طلب [p]

کوفشانه جولاهه بوذ شاکر بخاری گفت

نفرین کنم زدرد فعالِ زمانه‌را   کو داد کبر ومرتبت این کوفشانه‌را [q]

آنرا که با مکوی وکلابه بوَذ شمار   بربط کجا شناسذ وچنگ وچغانه‌را

چمانه کذوی وسیکی باشذ کسائی گفت

d) مجتث ; Š(β verderbt)   e) Šâhn. ; J̌RH^{m}QŠ   f) هزج ; R(ابو شکور)
g) Also nicht پهنانه (F u. a.)   h) هزج   hh) hs کوهش   i) مجتث ; hs α وسنك (HJ̌RŠ ; زسنگ) ; β R کف تو از دلِ کان زر پدید می‌آرد J̌H^p پدید آورد   k) خفیف   l) خفیف ;
α R(unmetrisch) بی‌حیلتی Š بی‌وصلت β RŠ آنکه بی‌طمع مالکانه دهد   m) hs اکانه, im Verse ومالکانه   n) مضارع ; hs α دالوذکان β رحیم دا ایشان , جعل ومالکانه ; H^{m}Š α *bis* سلیمم
o) هزج ; HŠ[بو المثل , nur γδ] γ وصندل   p) رمل   q) مضارع ; α H^{m}Š(nur αβ) زدرد وفغان
γ H^m که با حبکوك ; β Š verderbt این زمانه‌را (nicht از ..... را verstanden) H^{m}RŠ زدرد وبلا R

[چغانه نام پردهٔیست از موسیقی کسائی (?) گفت]

[r] زاد همی‌ساز وشغلِ خویش همی‌پز   چند پزی شغلِ نای وشغلِ چغانه

خستوانه پشمینهٔ بوذ پلاهوریان دارند موی ازو آویخته معروفی گفت

[s] نگر زسنگ چه مایه بهست گوهرِ سرخ   زخستوانه چه مایه بهست شوشتری

آشیانه لانهٔ مرغ وآنِ مار وموش باشذ لبیبی گفت

[t] از مار کینورتر وناسازگارتر چه   گفتارِ چربش آرذ بیرون از آشیانه

زاولانه بندی آهنین بوذ ویك پاره که بر پای زندانیان نهند وجعد وموی مرغول‌را نیز همین خوانند روذکی گفت

[u] زلفینك او برنهاذه دارذ   بر گردنِ هاروت زاولانه

لاوه ولامانی چاپلوسی ولابه‌گری بوذ در پذیرفتن وبجا نیاوردن فرّخی گفت

[v] نامهٔ مانی با نامهٔ تو ژاژست   شعرِ خوارزمی با شعرِ تو لامانی

بیوگانی عروسی بوذ وبیوگ‌را عروس خوانند عنصری گفت

[w] ساخت آنگه یکی بیوگانی   هم بر آئین ورسمِ یونانی

[Fol. 61r] شیانی درمیست ده هفت بوذنی آنگه که بوذ فرّخی گفت

[x] باندازهٔ لشکرِ او نبوذی   گر از خاك واز گِل زذندی شیانی

گرزن [y] نیم‌تاجی باشذ از دیبا بافته وجواهر درو نشاخته وگویند تاجی بزرگ بوذی که بسلسله از ایوان درآویختندی ملکان نخست داشتندی یوسف عروضی گفت

[z] او میرِ نیکوانِ جهانست ونیکوئی   تاجست سال وماه مرورا وگرزنست

برزن [a] محلّت باشذ روذکی گفت

[b] آمذ این نو بهارِ توبه‌شکن   پرنیان گشت باغ وبرزن وکوی

گلخن تون باشذ عسجدی گفت

[c] گفتم همی چگوئی ای پیرِ گلخنی   گفتا که چه شنیذی ای پیرِ مسجدی

کیاخن آهسته وبدرنگ رفتن باشذ روذکی گفت

[d] درنگ آر ای سپهرِ چرخ‌وارا   کیاخن‌ترت بایذ کردگارا

نشیمن وپروارجای[dd] ومقام‌گاه بوذ فرّخی گفت

[e] حورِ بهشتی سرای منت بهشتست   بازِ سپیذی کنارِ منت نشیمن

r) منسرح   s) مجتث ; R β   t) مضارع ; hs α چه باشذ   u) سریع   v) رمل
w) خفیف ; R   x) متقارب   y) ǏRQŠ گرزن, dazu syr. ברזנקא mand. בורזינקא (Fränkel brieflich an Nöldeke)   z) مضارع ; Hm[β وسال]S   a) hs بُرزَن, Wörterbücher nur بَرزن
b) خفیف   c) Vergl. s. v. هیز Fol. 25   d) هزج, Hm; hs α سهر حرخ ولدا ; β etwa گردگارا (گرد گاشتن „s. drehen“ ?) ?   dd) hs بروازجای   e) منسرح

گردبندن گردن‌بند بوذ روذکی گفت

[f] بزرگانِ جهان چون گردبندن   تو چون یاقوتِ سرخ اندر میانه

ریخن شکم‌نرم‌شده باشذ یعنی رینده روذکی گفت

[g] یکی آلوده کس باشذ که شهری‌را بیالایذ   چو از گاوان یکی باشذ که گاوانرا کنذ ریخن

فژاکن [٭] پلیذ وپلشت باشذ روذکی گفت

[h] گفت دینی‌را که این دینار بوذ   کین فژاکن موش‌را پروار بوذ

غن تیر عصّاران بوذ روذکی گفت

[i] هر گلی پژمرده گردذ زو نه دیر   مرگ بفشارذ همه‌را زیرِ غن [Fol. 62]

فلاخن فلاسنگ باشذ روذکی گفت

[k] گر کس بوذی که زی توام بفگندی   خویشتن اندرنهاذمی بفلاخن

خرمن قبّهٔ غلّه وگل وخاك بوذ عسجدی گفت

[l] وز ابر چو سر برون زنذ گوئی   چون ماه بر آسمان زنذ خرمن

زلیفن تهدّد باشذ وبیم داذن کسی‌را بگفتار وباشارت عنصری [m] گفت

[n] از لبِ تو مر مرا هزار امیذست   وز سرِ زلفت مرا هزار زلیفن

چندن صندل باشذ عسجدی گفت

[l] بفروز وبسوز پیشِ خویش امشب   چندانك توان زعود و[ا]ز چندن

روئین نای روئین باشذ عسجدی گفت

[l] آنجا که حسامِ او نمایذ روی   از خونِ عدو شوذ گیا روئین

توسن نافرهخته [o] بوذ یعنی ناآموخته منجیك گفت

[p] بس بکلف ببینم ترا بطرف همی   حیزی خر ما توسن واسپِ حرون

دن [q] آنك همی‌دوذ بنشاط گویند همی‌دنذ ودنانست کسائی گفت

[r] بارِ ولایت بنه از گاهِ خویش   نیز بذین شغل میاز ومدن

نهنبن [s] سر دیگ وکوزها وتنور بوذ کسائی گفت

[t] بگشای رازِ عشق ونهفته مدار عشق   از می که فایده که بزیرِ نهنبنا

وارن بندگاه زیر بازو بوذ آغاجی گفت [u]

f) هزج; RŠ   g) هزج; IIᵐ; RŠ α آلودهٔ باشد   h) رمل; hs β بروار; IIᵐŠ
i) رمل; IIŠ, R verändert   k) منسرح; hs بفکنذی   l) هزج   m) ǏRS فرّخی
n) منسرح, ǏRŠ; Š(s. v. زلیف) in سریع verändert (وز سرِ * از لبِ لعلِ تو هزاران امید زلفِ تو مرا صد زلیف)   o) hs فرهته   p) So; hs α بکلف β خرون   q) hs ذن
r) سریع; hs α از کاء   s) hs نهنپن. im Verse نهسا   t) مضارع   u) hs اغاجی کویذ اغاجی کفت

[v] زمانی دست کرده جفتِ رخسار   زمانی جفتِ زانو کرده وارن

لاذن جنسی است از معجون بر مثال دوشاب وگونهٔ عنبر دارد سیاه فرّخی گفت

[w] تا زرّ نباشد بقدرِ سربه   تا لاد نباشد بشبهِ لاذن

میهن خان ومان وجای‌زاد بود عنصری گفت

[x] بدل گفت اگر جنگ جوئی کنم   ببیکارِ او سرخ‌روئی کنم [Fol. 62r]
بگیرد مرا دونه ومیهنم   که با سر نبینند خسته تنم

بلکن [y] منجنیق باشد یعنی پیلوارافگن ابو المثل گفت

[z] سروست وکوهِ سیمین جز یک میانش سوزن   حسنست جانِ عاشق وز غمزگانش بلکن

زراغن زمین سخت باشد بهرامی گفت

[a] زمینی زراغن بسختی چو سنگ   نه آرام‌گاه ونه آب وگیا

ریمن مکّار بود وکینور عنصری گفت

[b] که حسد هست دشمنی ریمن   کیست کو نیست دشمنِ دشمن

فرغن وفرکن جوی بود وفرّخی [c] گفت

[d] دو فرکنست روان از دو دیده بر دو رخم   رخم زرفتنِ فرکن بجملگی فرغن

پرن پروین بود فرّخی گفت

[e] تا چو خورشید نباشد ناهید   چو دو پیکر نبود نجمِ پرن

زغن مرغ گوشت‌ربای بود رودکی گفت

[e] جمله صید این جهانیم ای پسر   ما چو صعوه مرگ بر سانِ زغن

شمن بت‌پرست باشد رودکی گفت

[f] بت‌پرستی گرفته ایم همه   این جهان چون بتست وما شمنیم

کشن انبوه بود بو شکور گفت

[g] سوی رود با کاروانی کشن   زهانی بدو اندرون سهمگن

لثن [h] وجن آغشته بود بگِل عسجدی گفت

v) هزج; S   w) مضارع   x) HᵐŠ δ بی‌سر ببینند   y) hs بَلْکَن   z) مضارع; hs β وز
غمرکانش; H β است (besser) حصن, وآن عاشق   a) J̌; RQ[Šâhm., β umgedichtet] زمینِ
زراغن HᵐŠ زمینِ ژراغن   b) خفیف; α Hᵐ[α verderbt]Š دشمنِ   c) Hᵐ[s. v. فرکن]Š
خسروانی, desgleichen oben s. v. فرکند Fol. 19   d) مجتث; α Š دو فرغن β Hᵐ بجملگی
فرکند Š فرغند بجملگی   e) رمل   f) خفیف, Hᵐ; Š α ایم وشنبیم   g) hs β
زه آسی, vergl. s. v. زهاب Fol. 7; HᵐŠ α کاروانِ   h) hs لَثَن d. i. wohl لَثَن (vergl. لَاجَن)

[k] کردم تهی دو دیذه برو من چنانك رسم   تا شذ زاشکم آن زمیٔ خشك چون لژن

[Fol. 63] لگن چون تشتی بوذ سیمین یا روئین وآنچ بذین مانذ فرّخی گفت

[l] ماهی بکش درکش چو سیمین ستون   جامی بکف برنه چو زرّین لگن

بابزن تشت آهنین بوذ که گوشت برو بریان کنند فرّخی گفت

[m] تو شاذمانه وآنك بتو شاذمانه نیست   چون مرغ برکشیذه بتفسیذه بابزن

نارون درختی باشذ سخت وبیشتر راست بالذ وچوب او از سختی کی بوذ بیشتر بدستافزار لاذگران [n] کنند فرّخی گفت

[o] تا نَبْوَذ بار سپندرا سیب   تا نَبوَذ نار برِ نارون

چمن راه ساخته بوذ در میان دو صف درختان کسائی گفت

[p] سروبنان کنده وگلشن خراب   لالهستان خشك وشکسته چمن

باذخون منظرهٔ [q] باشذ که درو راهگذر باذ بوذ کسائی گفت

[r] عمر چگونه جهذ از دستِ خلق   باذ چگونه جهذ از باذخون

کرگدن جانوریست بر صورت بز ولیکن سروئی بر پیشانی دارد چون ستون بُنش سطبر وسرش تیز وبزور پیلرا برگیرد واین در هندوستان باشذ فرّخی گفت

[s] بنیزه کرگدنرا برکنذ شاخ   بزوبین بشکنذ سیمرغرا پر

اژکهن کاهل وبیکار باشذ شاکر گفت

[t] بدل ربوذن جلدی وشاطری ای مه   ببوسه داذن جانِ پذر بس اژکهنی

مرزغن گورستان بوذ وعنصری گفت

[u] هرکرا راهبر زغن باشذ   منزلِ او بمرزغن باشذ

اهرمن دیو باشذ عنصری گفت

[v] بسْ نباشذ تا بروشن روی وموی تیرهگون   مانوی‌را حجّهٔ اهرمن یزدان کنذ

[Fol. 63r] غرن [w] بانگ ودمدمهٔ گریستن بوذ در گلو بو العبّاس عبّاسی گفت

[x] دو دستم بسستی چو پوذه پیاز   دو پایم معطّل دو دیذه غرن

k) مضارع ; HᵐŠ β تا زاشكِ من شد آن   l) سریع   m) مضارع   n) hs بیشتر باذ سپیدرا بدست افزارد لاذکران   o) سریع ; in meiner Abschrift wohl falsch
p) سریع ; سروبن „Cypressenbaum“ (Šâhn. 156, 489; 160, 561; 163, 616; 1065, 29 u. ö.); HᵐŠ α سروبنان β وشکفته   q) hs منظره   r) سریع ; HᵖŠ, ǏR[nur β] بادخان
s) هزج   t) مجتث ; R[nur β], Š α مردی وشاطر   u) خفیف ; HᵐŠ(ohne Namen) α رهبرش ; richtig ist مرغزن   v) رمل ; in β fehlt wohl nach حجّهٔ ein Spondeus   w) hs bis غزن   x) hs α دستم دستی

ابناخون[y] حصار باشد بهرامی گفت

[z] زسوی هند گشادی هزار ترکستان   زسوی سند گرفتی هزار ابناخون

انبودن انبوشش[a] باشد رودکی گفت

[b] بودنت در خاك باشد یا فتی   همچنان کز خاك بود انبودنت

نسترون[c] نسرین باشد رودکی گفت

[d] از گیسوی او نسیمِ مشك آید   وز زلفكِ او نسیمِ نسترون

گوزن گاو کوهی بود دقیقی گفت

[e] شیر گوزن وغرم‌را بشکرد   چونانك اعدای ترا بشکری

بهمنجنه رسم عجم است چون دو روز از ماه بهمن گذشته بودی بهمنجنه کردندی واین عیدی
بودی وطعام پختندی وبهمن سرخ وبهمن زرد بر سر کاسها برافشاندندی فرّخی گفت

[f] فرّخش باد وخداوندش فرخنده کناد   عیدِ فرخنده وبهمنجنه وبهمن‌ماه

امنه توده هیزم شکافته بود ابو العبّاس گفت

[g] هیزم خوام همی دو امنه زجودت   چو[ن] دو جریب ودو خمّ سیکی چون خون

کیسنه ریسمان بر دوك پیچیده بود بر مثال خایه ودوپخچه[h] همین باشد عنصری گفت

[i] سر که باید گسسته کیسنه‌را   دور باشد بتاوه گرسنه‌را

شتّه[k] بانگ اسپ بود وشیر که از نشاط کنند دقیقی گفت

[l] میدانت حربگاهست [و]خونِ عدوّات   تیغ اسپرغم وشتّه اسپان سماعِ خوش

پهنه چون کفچه[m] باشد که غازیان برو گوی بازند وبتازی طبطاب خوانندش فرّخی گفت [Fol. 64]

[n] نامه نویسد بدیع ونظم کند خوب   تیغ زند نیك وپهنه بازد وچوگان

تفنه پردهٔ عنکبوت باشد که گرد خویش بتند شهید گفت

[o] عشق او عنکبوت‌را ماند   بتنیدست تفنه گردِ دلم

رخنه راهی بود بدیواری در خانه بو شکور گفت

[p] دانش بخانه اندر دربسته   نه رخنه یابم ونه کلیدستم

چنبه[q] چوبی باشد که زنان بدان جامه شویند واز پس در نیز نهند استواری‌را لبیبی گفت

y) hs *bis* ابناخون   z) مجتث; R[nur β], Š α هزار شهرستان   a) So hs; ? انبوِش ? انبوسش ? انپوشش?   b) رمل; hs α دافتی, etwa بافدم nach عاقبت ĴRŠ(anonym)?   c) hs *bis* نستردن, HᵐB[V]Bh[V]   d) هزج; HᵐŠ, R *bis* نسیمك   e) سریع; hs β تو اعدای   f) رمل   g) منسرح; hs β حریب; also اَمْنَهْ   h) hs دوبخاچه   i) خفیف; hs β نماوه   k) hs *bis* شبّه   l) مضارع; hs α عدوّات   m) hs لفچه   n) منسرح; HᵐŠ   o) خفیف; ĴRHᵐŠ   p) مضارع   q) hs *bis* خنبه

[r] دو چیزش برکن ودو بشکن   منديش زغلغل وغرنبه
دندانش بکاز ودیده بانگشت   پهلو بدبوس وسر بچنبه

لنبه مرد فربه‌تن بزرگ باشد عمّاره گفت

[s] چرا که خواجه بخیل وزنش جوانمردست   زنی چگونه زنی سیم‌ساعد ولنبه

غرنبه [t] تشنیع وبانگ کردن بود بخشم لبیبی گفت

[u] دو چیزش بشکن ودو برکن   منديش زغلغل وغرنبه

رنبه موی زهار باشد لبیبی گفت

[v] دانم که چو این هجا بخوانی   تو ریش کنی وزنت رنبه

خنبه [w] چهاردیواری بکنند بر مثال چرخشتی واندر آن غلّه کنند رودکی گفت

[x] خم وخنبه پر زانده دل تهی   زعفران ونرگس وبید وبهی

همایون خجسته باشد عنصری گفت

[y] جشنِ سده آئینِ جهاندار فریدون   بر شاهِ جهاندار فری باد همایون

آهون نقب باشد دقیقی گفت [Fol. 64r]

[z] حورِ بهشتی گرش ببینند یشك   حفره کند تا زمین ببارد آهون

برهون دایرهٔ پرگار بود دقیقی گفت

[z] آنچ بعلم تو اندرست گر آنرا   گردِ ضمیر اندرآوریش چو برهون

رون بهره باشد عنصری گفت

[a] بخشم اندرم دیده از رونِ تست   بچشم اندرم جنبش از بونِ تست

ترگون [b] دوال فتراك باشد منجیك گفت

[c] تا بدرِ پادشاهِ عادل رفتند   بسته بترگون درون فضولِ خطارا

فرارون کواکب بیابانیان فریرون گویند زآنك رفتنشان باز پس بود آنرا فرارون گویند آنچ بر صلاح بود وآنچ بر صلاح نبود آنرا فریرون گویند دقیقی گفت

[d] حسودت در بد از بهرام فیرون   نظر با تو زبرجیسِ فرارون

فیرون مفسد بود خسروانی گفت

r) هزج, vergl. s. v. غرنبه Fol. 64; α A[s. v. غرنبه]J̌[verderbt]RH^mŠ بشکن ودو برکن β J̌RŠ وزغنبه   s) مجتث; RH^mŠ   t) hs غَرَنبه, Wörterbücher غُرُنْبه   u) Vergl. oben s. v. چنبه; hs α (auch s. v. چنبه) دو حیزش   v) هزج; α RH^m آنگاه که من هجات   ... β J̌Š(بهشتی) زن بس ریش کنی چو رنبهٔ گویم   w) hs *bis* جنبه   x) رمل   y) هزج; vergl. s. v. آئین Fol. 65r   z) منسرح   a) hs *bis* داجشم   b) hs برکون, im Verse ببرکون   c) منسرح; J̌RŠ β وخطارا   d) هزج; H[H^m auch s. v. فیرون]QŠ[verderbt, auch s. v. فهرون] β
نظر زی تو

[e] همّت تیز وبلند تو بذان جای رسیذ   که بزی گشت مرورا فلک فیروزا

کرستون کپّان بزرگ باشذ زرّین‌کتاب گفت

[f] خواهی بشمارش ده خواهی بگزافه   خواهیش بشاهین زن خواهی بکرستون

برمایون[g] گاو فریذون‌را نام برمایون بوذ دقیقی گفت

[h] مهرگان آمذ جشن ملک افریذونا   آن کجا گاوِ نکو بوذش برمایونا

وارون نحس باشذ لبیبی گفت

[i] نذانم بخت‌را با من چه کینست   بکی نالم بکی زین بختِ وارون

هیون شتر بزرگ بوذ دقیقی گفت

[k] چگونه یابذ اعدا[ی تو] قرار کنون   زمانه چون شتری شذ هیونِ ایشان خاد

ربون [وا]رمون پیش‌مزد باشذ روذکی[l] گفت [Fol. 65]

[m] ای خریذار من ترا بدو چیز   بتن وجان ومهر داده ربون

بون بن باشذ دقیقی گفت

[n] موجِ کربهی برآمذ از لبِ دریا   ریگ همه لاله گشت از سر تا بون

یکون یکسان بوذ بوشعیب گفت

[o] تو بی‌ارآیش آراستهٔ   چه بکرباس وچه بخزّ یکون

سخون سخن باشذ دقیقی گفت

[p] ترسم کان وهمِ تیزخیزت روزی   وهم همه هندوان بسوزذ بسخون

یکونه[q] یکسان بوذ کسائی گفت

[r] تو زنامردهٔ شگفتی‌کار   راست با مردگان یکونه شذیم

درونه کمان نذّافان باشذ کسائی گفت

[k] بنفشه‌زار بپوشیذ روزگار ببرف   درونه گشت چنار وزریره شذ شنگرف

نمونه زشت بوذ کسائی گفت

[s] خوب گر شوی تمکنه (?) نکنذ   کوبکن شو که ما نمونه شذیم

باشگونه مقلوب بوذ شهیذ گفت

[t] ای کارِ تو زکارِ زمانه نمونه‌تر   او باشگونه وتو ازو باشگونه‌تر

e) رمل   f) رباعی ; hs β بشاهی ; H^{m}Š αβ وخواهی   g) Falsch بزمایون F S. ۱۰۱ Nr. ۹۰ Note k   h) رمل ; hs α افروبذونا β بکو ; RHŠ   i) هزج ; β بکی = بکه (H^{m}Š)   k) مجتث   l) Š دقیقی   m) خفیف ; Š   n) منسرح ; JRŠ   o) رمل ; β lies با خزّ (l. dann چه بدیبا) β تو بیاراسته بآرایش α Š[„Seidenkleid“!]R ; خزّ   p) رباعی   q) Johnson یگونه, aber یکون   r) خفیف ; Š α ای زنامزده β مزده‌کان   s) خفیف ; hs α کر سوی لمکنه β دکن oder مکن, گو (?) — meine Lesung oben ist nur versuchsweise   t) مضارع

شاذگونه مضرّبه[u] باشذ عسجدی گفت

[v] همان که بوذی از [این] پیش شاذگونهٔ من   کنون شذست دواج تو ای بدولی فاش

کابین مهر زنان باشذ خسروی گفت

[w] این جهان نو عروس‌را مانذ   رطل کابینش گیر وباذه بیار

میتین[x] کلنذ چاه‌کنان بوذ عسجدی گفت

[y] کسی که افکنذ از کانِ کُه بمیتین سیم   مکن برو بر بخشایش ومباش رحیم

[Fol. 65r] بلندین پیرامن در باشذ شاکر بخاری گفت

[z] درو افراشته درهای سیمین   جواهرها نشانده در بلندین

کوبین چیزیست چون کفّهٔ ترازو از گیا بافته وبَزْرَك آسکر(?) درو کنند ودرو تنگ تیر[a] کنند تا روغن ازو بچکذ خجسته گفت

[b] بازگشای ای نگار چشم بعبرت   تات نکوبذ فلك بگونهٔ کوبین

هین یکی‌را گویند بشتاب ویکی دیگر سیل‌را خوانند دقیقی گفت

[c] از کوهسار دوش برنگِ می   هین آمذ ای نگار می آورد هین

چپّین سلّه باشذ که از بیذ بافند چون طبقی فردوسی گفت

[d] بچپّین درافگند ناگه سرش   همه نانِ کشکین بپیش اندرش

رخبین چیزی بوذ ترش چون کشك واز دوغ ترش بغایت کنند آنرا قروت گویند ومصل گویند عمّاره گفت

[e] ببنیبت همی‌بینم چون خانهٔ کُردان   آراسته همواره بشیراز وبرخبین

غولین دودستی نیز گویند سبوئی[ee] بوذ سرفراخ عمّاره گفت

[f] غولی وفروهشته دو غولین بدو ابرو   پنهان شذه اندر پسِ اطرافِ دو غولین

خشین[g] بازی بوذ که رنگش میان کبوذ وسیاه وسبز وسپیذ باشذ یعنی خشینه‌رنگ فرّخی گفت

[h] تا نیامیزذ با زاغِ سیه بازِ سپیذ   تا نیامیزذ با بازِ خشین کبكِ دری

نوآئین نو پدیذآمذه باشذ وتازیش بدیع بوذ عمّاره گفت

[i] شاخست همه آتشِ زرّین وهمه شاخ   پر زرّ کشیذست وفراخست ونوآئین

u) hs مضربه; Dozy مُضَرَّبَة   v) مجتث, Š[verderbt]; H^m[α verderbt]R β بدونی
w) خفیف   x) hs مِتّنين, im Verse بمتين   y) مجتث, H^m; Š[V ganz missverstanden] α او کنذ از کان وکه   z) هزج, H[H^p پلندين]Š; ĴR(anonym) β جواهر برنشانده
a) Lies تنك‌بیز?   b) منسرح; H^mŠ   c) مضارع; hs هين als Schluss von α   d) Šâhn. ; Š   e) رباعی, H^mŠ[verderbt]   ee) hs بستوبی   f) رباعی; HŠ   g) hs خشنی   h) رمل; H^mŠ αβ نیامیزند (schwerfällig, Iḍâfen lang)   i) رباعی; H^mŠ

آئین رسم بوذ عنصری گفت

[k] آئینِ عجم رسمِ جهاندار فریذون   بر شاهِ جهاندار فری باذ همایون

[Fol. 66] آئین چیزی بوذ چون نیم‌خنبی[l] کوچك وبزرگتر نیز باشذ وسر ا[و] فراخ [Fol. 66] باشذ ودرین ولایت آنرا نهره خوانند ودودسته ویك‌دسته بوذ وسفالین واندرو دوغ زنند وبجنبانند تا کره از دوغ جذا کنند طیّان گفت

[m] سبوذ وساغر وآئین وغولین   حصیر وجای‌روب وخیم وپالان

خرامین[n] علف باشذ بهرامی گفت

[o] بماندم اینجا بیچاره راه گم‌کرده   نه آب با من یك‌شربت ونه خرامینا

باشتین[p] بارها بوذ که از میان درخت ببرّند[q] منجیك گفت

[r] پیش گرفته سبذ باشتین   هر یك همچون درِ نیم حکیم

شوخگین وشوغگن هر دو پلیذ وچرکن باشذ منجیك گفت

[s] جاف‌جافست وشوخگین وسترگ   زنده مگذار دولرا زنهار

غلبکین[t] دری باشذ که از چوب بافته باشذ پنجره‌کردار که از بیرون در همه چیزی از خانه ببینند ودر سرای روستائیان ودر رزها بیشتر چنان باشذ بو شکور گفت

[u] زستن ومردنت یکیست مرا   غلبکین‌در چه باز یا چه فراز

دستینه توقیع باشذ منجیك گفت

[v] کی کنذ کار بر آن خطِّ تو رو پاك بری   در کُسِ زنت سزذ آن خط وآن دستینه

خشینه رنگی بوذ میان کبوذ وسیاه پیش ازین گفتم[w] کسائی گفت

[x] کوهسارِ خشینه‌را ببهار   کی فرستذ لباسِ حور العین

شنگینه چوبی باشذ که از پس در افگنند تا در قوی باشذ لبیبی گفت

[y] شنگینه برمدار زجاکر   تا راست باشذ او چو ترازو

غوشنه گیاهیست که بخورند ودست نیز بذان شویند ورنگش سپیذ وسیاه بوذ یوسف عروضی گفت

k) Vergl. s. v. همایون Fol. 64   l) hs خبنی   m) Vergl. s. v. خیم Nr. 2, Fol. 56r; hs خیّم wie *bis* Fol. 56r   n) B[V], ǰŠB[V] خراهن   o) مجتث; β lies خرمینا   p) hs باشمن, im Verse باشنین; RŠ باستین ǰŠB[V] باشتین   q) hs سبرند   r) سریع; hs α سبر β دَرِ نیم   s) خفیف   t) hs im Verse غُلبَکین, Wörterbücher غَلبَکین aber überwiegend درغُلبکین   u) خفیف; ŠHǰR (zum Theil غلبکن غلپکن); dazu als erstes Bait nach Š اگر از من تو بد نداری باز ۰ نکنی بینیاز روزِ نیاز   v) رمل; α خشینهٔ Š HmŠ که Š تو ای مردكِ خر   w) Vergl. خشین Fol. 65r   x) خفیف; Hm; α Š ǰRŠ که β ǰR پس از این   y) مضارع; HmŠ

[Fol. 66r] [z]آن روی او بسانِ یک آغوشِ غوشِ خشک   وآن موی او بسانِ یک آغوشِ غوشنه

کاینه چشم بوذ گویند کاینه بذو دار یعنی چشم ازو برمگردان شهید گفت

[a]موی سپیذ وروی سیاه ورخ پُرچین   بر زینت صدف شذه وگشته کاینه

هرآینه تازیش علی حال بوذ عسجدی گفت

[b]گر شوم بوذ[م]ی بغلامی بنزدِ خویش   باریشِ شوم تو ببرِ ما هرآینه

آئین نیم‌خمی بوذ کوچک طیّان گفت

[c]دوغم ای دوست در آئینِ تو[میا]نخواهم ریخت   تا کنم روغن از آن دوغ همی‌جنبانم

سنی [وسینی] تشت[d] خوان بوذ خسروی گفت

[e]تو چه پنداریا که من ملخم   که بترسم زبانکِ س[ی]نی وطاس

وسنی مردی که دو زن دارذ آن زنان یکدیگررا وسنی وبنانج خوانند عسجدی گفت

[f]دوستانم همه مانندهٔ وسنی شذه اند   همه زآنست که با من نه درم ماند ونه زر

هرآینه علی حال بوذ واز پیش گفتیم[g] دقیقی گفت

[h]همه سر آرذ باران سنانِ نیزهٔ او   هرآینه که همه خون خورذ سر آرذ بار

باب الواو

مینو بهشت بوذ روذکی گفت

[i]ار خورش از خوردن افزایذت رنج   ور دمی مینو فرازآرذت وگنج

باهو دستوار باشذ از چوب سطبر که در دست دارند براهها وآنرا شبانان نیز دارند روذکی گفت

[Fol. 67] [k]آن رفت کتانِ خویش من رُفتم وپردختم   چون گرد بماندستم تنها من واین باهو

خستو مقرّ باشذ فرّخی گفت

[l]بر فضلِ او گوا گذرانذ دل   گرچه گوا نخواهند از خستو

پرستو تازیش خطّاف بوذ روذکی گفت

[m]چرا عمرِ کرگس دوصذ سال وبجك   نمانذ فزونتر زسالی پرستو

پینو دوغ ترش خشك کرده بوذ گروهی کشك خوانندش طیّان گفت

[n]شعرِ ژاژ از دهانِ من شکرست   شعرِ نیك از دهانِ تو پینو

پالو بتازی ثولول[o] بوذ شاکر بخاری گفت

z) مصارع; hs α غوس; Š, α J̌ ببین چو یکی R نگر چو یکی β J̌R نگر چو یکی
a) مصارع, H^m; Š β طرف شده   b) مصارع; hs α نمرذ   c) رمل; $H^mŠ$ β ازین
d) hs دشت   e) خفیف; Š[α vorderbt]R[nur β] خسروانی   f) رمل; $RH^mŠ$ g) Siehe oben   h) مجتث   i) رمل   k) رباعی   l) مصارع   m) متقارب; hs α وبجل
n) خفیف   o) hs تولو

p اى عشق زمن دور كه بردى] چه رنجى   همچو[ن] زبر چشم يكى محكم پالو

كرنجو سودائى باشد وثقلى كه در خواب بر مردم افتد وتازيش كابوس است فرالاوى گفت

q زناگه [با]ز پيبرى بر من افتاد   چو بر خفته فتد ناگه كرنجو

بختو وتندور ورعد چه يكى باشد رودكى گفت

r عاجز شود از اشك وغريوِ من   هر ابرِ بهارگاه با بختو

تنندو [و]تند[ن]د عنكبوت بود آغاجى گفت

s زباريكى وسستى هر دو پايم   تو گوئى پاى من پاىِ تنندو[س]ت

خبزدو تازيش خنفسا بود لبيبى گفت

t آن روى دريش پر گه وپر بلغم وخدو   همچون خبزدوئى كه شود زيرِ پاى پخچ

كنستو u نباتيست محلب v خوانندش در يمن وفرغانه رويد شهيد گفت

w تا كى روم از گردِ درِ تو   كه اندر تو نمى‌بينم چربو
[Fol. 67r] اين بزى اكنون كه بشستم   دست از تو باشنان وكنستو

خيرو خيرى باشد فرّخى گفت

x تا خويد نباشد برنگِ لاله   تا خار نباشد ببوى خيرو

چاكشو y دانهٔ باشد سيه‌رنگ كه با كافور دارند گروهى چشم‌زده خوانندش وسيه دانه باشد منجيك گفت

z چشمِ بى‌شرم تو گر روزى بياشوبد زدرد   نوكِ خارش چاكشو باد اى دريده چشم وكون

تفو خدو انداختن بود بو شكور گفت

a بنشگرده ببريد زن‌را گلو   تفو بر چنان ناشكيبا تفو

چغو نوعى بود از بوم بو شكور گفت

b اگر بازى اندر چغو كم نگر   وگر باشهٔ سوى بطّان مپر

غاوشو تخم خيار بود وگويند خيار كهن باشد كه از بهر [تخم نگاه دارند] لبيبى گفت

p) رباعی   q) هزج ; hs α زنا كه زيدرى ; RŠ α بارِ پيبرى   r) رباعی ; hs β هوابر ;
α اشكِ دو چشم وغريوِ β ĴR ابرِ بهارگاهى Ĵ بختور در مطير R بخنوور مطير Ĵ[s. v. بخنو]R
s) هزج ; β ĴR بيشكى پاىِ Š مگر پاىِ تو ميگوئى ĴRŠ تنندست   t) مصارع ; α Q
كه پر از بلغم وخيوست QŠ ريش بد Š ريش بين   u) Wörterbücher auch كنشتو   v) hs مُحلّب
w) رباعی ; β چربو (hs جربو) „Milde“; ĴŠ β بصابون وكنستو   x) مصارع
y) Cod. Vindob. 83, 5 v. u.; hs *bis* خاشكو   z) رمل ; hs β اى دردده باذ[?] خاشكو ز
a) HᵐŠ[auch s. v. نشگرده]Ĵ[s. v. نشگرده]Q[Nr. 2609, Šâhn.] α statt زنرا meist ويرا β چنين
b) Vergl. s. v. چكك Fol. 43

[c] سرد ودراز وزرد شده چون غاوشوی خام   نه سبز چون خیار ونه شیرین چو خربزه

بیاستو دهان‌درّه بود وپارسیان هاك خوانند معروفی گفت

[d] بیاستو نبود خلق‌را مگر بدهان   ترا بکون بود ای کون بسانِ در[واز]ه

خشو[e] مادر زن بود فرّخی گفت

[f] بدسگال تو ومخالفِ تو   خسوی جنگ‌جوی‌را داماد

بادرّو[g] تره بود برگ او همچون شاهسفرغم وزود باندك بادی بپژمرد حکّاك گفت

[h] گر بر درِ کونت موی هر یك چو بادروست   بخواهم از تو خدو که درمانش خدوست

چکاو مرغیست چند گنجشکی وبر سر خوچی دارد وبانگی زند خوش وتازیش قنبره است فردوسی گفت

[i] چنین گفت با گیوِ جنگی تژاو   که تو چون عقابی ومن چون چکاو [Fol. 68]

برو ابروی بود فردوسی گفت

[k] کی دارد گه کینه پایابِ اوی   ندیدی بروهای پر تاب اوی

پساو پساویدنست فردوسی گفت

[l] بجانم که آزش همان نیز هست   زهر سو بیارای وبپساو دست

چاو لابه وزاری کردن باشد بو شعیب هروی گفت

[m] ای عاشقِ مهجور زکام دلِ خود دور   می‌نال ومی‌چاو که معذوری معذور

چاو گنجشك که از اشکره بگریزد یا کسی بچّه‌اش برگیرد او بانگ می از درد واز بیم [کند] آن آوازرا چاو خوانند گویند می‌چاود رودکی گفت

[n] مرغ دیدی که بچّه زو ببرند   چاوچاوان درست چونانست

کاو در معنیٔ شخودن بود عنصری گفت

بکاوید کالاشرا سربسر   کی داند که چه یافت زرّ وگهر

کاو مبارز بود چون دلیر وبا قدّ بلند وتمام باشد اورا کاو خوانند وگو مبارز بود فردوسی گفت

[o] اگرچه گوی سروبالا بود   جوانی کند پیرِ کانا بود

خو خو خره بود که از بهر نگارگر وگلیگر بزنند تا بر آن جای ایستند خسروانی گفت

[p] بینی آن نقّاش وآن رخسارِ اوی   از برِ خو همچو گردون بر قمر

c) مصارع; α HᵖŠ زرد ودراز Hᵖ بهر شده Š پر شده   d) مجتث; RŠ   e) Im Verse خسو; Wörterbücher beide Formen belegend   f) خفیف; J̌[خشو]Š[خسو] β با داماد
g) hs بادرّو, im Verse بادرو; vergl. Cod. Vindob. باذرّوج 41   h) So, hs α کر در
i) Šâhn. 865, 1637; ŠHᵐ   k) Sâhn. 813, 735 (wohl); J̌R   l) Šâhn.
m) رباعی; H   n) خفیف; HᵐŠ   o) Šâhn. 491, 945; Hᵐ   p) رمل; hs α نبینی; HᵐŠ β بر گردون قمر

خو گیائی باشد نابکار که اندر میان کشتها روید وآنرا از زمین برکنند هرجا که کشت باشد
تا زور غلّه ورستنی کم نکند فردوسی گفت

[q] گر ایدونك رستم بود پیش‌رو — نماند برین بوم وبر خار وخو

[Fol. 68r] خو گیاهی باشد که بدرخت درپیچد وآنرا بتازی لبلاب خوانند بو المثل گفت

[r] چنان [چون] خو که درپیچد بگلبن — بپیچم من بر آن سیمین صنوبر

فرخو پیراستن تاك رز بود لبیبی گفت

[s] گر نیستت ستور چه باشد — خرّی بجز گیر وهمی‌دو
مر کشت‌را خذو کن بیرو — رزرا بدست خود کن فرخو

منو جنبش جهودوار بود بر جای بو شکور گفت

[t] تو از من کنون داستانی شنو — بدین داستان بیشتر زین منو

گو کندهٔ باشد چون چاهی کوچك کسائی گفت

[u] چگونه سازم با او چگونه حرب کنم — ضعیف کالبدم من نه کوهم ونه گوم

فنو فریفته وغرّه بود کسائی گفت

[v] سزد که بگسلم از یار سیم‌دندان طمع — سزد که او نکند طمع پیردندان فنو

غرو [w] نی باشد تازیش قصب است کسائی گفت

[x] غریب نایدش از من غریو کو شب وروز — بناله رعد غریوانم وبصورت غرو

پرو [y] پروین باشد کسائی گفت

[z] سزد که پروین بارد دو چشم من شب وروز — کنون کزین دو شب من شعاع برزد پرو

خدیو نام ایزدست وشاهانرا نیز خوانند از ملوك کشور خدیو عجم وخدیو هند وخدیو ترك
وآنچ بدین ماند فردوسی گفت

[a] سیامك بدست خرزاد دیو — تبه گشت وماند انجمن بی‌خدیو

[Fol. 69r] تیو تاب بود تازیش طاقتست عنصری گفت

[b] یکی مهره‌بازست گیتی که دیو — ندارد بترفند او هیچ تیو

غریو بانگ باشد عنصری گفت

[c] تیز شد عشق در دلش پیچید — جز غریو وغرنگ نپسیچید

دیو مرد دلیر ومردانه بود فردوسی گفت

q) Šâhn. 1017, 973; HmŠ r) هزج; HmŠ s) مضارع; 7 پیبرو ? hs سرو
t) HmŠ β برین u) مجتث; H v) مجتث; hs β پیردندان w) hs غَرَوْ
x) مجتث; Hp[s. v. غرپیو] y) hs پَرَوْ, aber im Verse پَرْو z) مجتث a) Šâhn. 15, 38; vergl. ZDMG. 49, 739 b) HmŠ c) خفیف; Š[β unmetrisch]

[d] چو طوس وچو گودرزِ گشواد وگیو   چو گرگین وفرهاد وبهرامِ نیو

نوباوه میوه ورستنیٔ نو بود که فرازرسد تازیش باکوره بود فرّخی گفت

[e] همچو نوباوه برنهم بر چشم   نامهٔ او خلیفهٔ بغداد

زرساوه زر سرخِ خرد باشد چو گاورسه فرّخی گفت

[f] بادرا کیمیای زرّ کی داد   که ازو زرّساوه گشت گیا

ناوه تیشهٔ باشد چوبین خجسته گفت

[g] برگیر کلند وتبر وتیشه وناوه   تا ناوه کشی خار زنی گردِ بیابان

کروه دندان تهی وفرسوده [h] بود رودکی گفت

[i] باز چون برگرفت پرده زروی   کروه دندان وپشت چوگانست

کالیو[ه] آسیمه وسرگشته بود بو سعید خطیری گفت

[k] چون شدم نیمه‌مستِ کالیوه   باطل آن وقت نزدِ من حق بود

تریوه [l] راغ بود پشته‌پشته شهید گفت

[m] بر کُهِ والا چو چه همچو[ن] عقاب اندر هوا   بر گریوه راه چون چه همچو بر صحرا تریوه

خروه خروس باشد عنصری گفت

[n] شب از حملهٔ روز گردد ستوه   شود پرِّ زاغش چو پرِّ خروه

[Fol. 69r] پژوه بازجستن بود تا معلوم شود ومرد دانش‌پژوه یعنی مرد دانشمند دقیقی گفت

[o] ای امیرِ شاه‌زاده خسروِ دانش‌پژوه   ناپژوهیده سخن‌را طبعِ تدبیر آن بود

نستوه آن بود که در جدال روی برنگرداند وکوشنده بود رودکی [گفت]

[p] ابا خورشیدِ سالارانِ گیتی   سوارِ رزم‌ساز وگُردِ نستوه

باب الها

گاه وقت باشد وگاه دیگر جای بود وگاه دیگر مسند بود فردوسی گفت

[q] بدو گفت بنگر بدین تخت وگاه   پرستنده چندین بزرّین کلاه

گاه جاهک سیم‌پالا بود فرّخی گفت

[r] چنان بخدمتِ او از عوار پاک شوند   بدان مثال که سیم نبهره اندر گاه

d) Šâhn. 318, 49   e) خفیف; hs α برهم نهم; H^mŠ[s. v. نوباره] α می‌نهد بر
f) خفیف; hs α لسمدای زر دی   g) Vergl. s. v. کنند Fol. 19r   h) hs فز سوده
i) خفیف   k) خفیف; α H^mŠ[منجیك]Q[anonym] نیم‌مستِ ŠQ وکالیوه β ŠQ باطل آن
l) hs bis تربوه; Q تروذه (vergl. ebenda کالویه st. کالیوه)   m) رمل; α روز پیش من
R بر تریوه راه چون چه همچو بر صحرا شمال β ǏRS بر گریوه راه چون چه چون عقاب اندر هوا
n) ǏŠ   o) رمل   p) هزج; H^mŠ α ایا   q) Šâhn.   r) مجتث; hs β اندر
حاه; R[nur β]H^mS

پاذَفْرَاه عقوبت باشد دقیقی گفت

[s] بجایِ هر بهی پاداش نیکی   بجایِ هر بدی پاذافراهی

دژ[آ]گاه ودژند یعنی تند شده بو شکور گفت

[t] زچیز کسان دست کوته کنی   دژآگاه‌را بر خوذ آگه کنی

ستایش[گاه] مخلص شعر باشد یعنی جای آفرین عنصری گفت

[u] بنام وکنیت آراسته باذ   ستایش‌گاهِ شعر وخطبه تا حشر

راهشاه گذری فراخ باشد که از آنجا براهها وجایها بسیار توان شد وگویند سیّاح باشد وجادّه باشد روذکی گفت

[v] براه اندر همی[شد] راهشاهی   رسید او تا بنزدِ پادشاهی

کسائی گفت   [Fol. 70]

[w] براهشاه بناز اندرون سفر مسگال   که مرد کوفته گردد بذان ره اندر سخت

وآن راهشاه که روذکی گفتست غریبست در لغتها ونیکوست یعنی مردی که براهها شذن پیشهٔ او بوذ وبذین کار شا[ه] بوذ چنانك نوشتیم از گفتار روذکی واللام[x]

زوَاه طعام بوذ که برای زندانیان سازند گویند این طعام زوّاه فلان زندانیست عنصری گفت

[y] بندیان داشت درپناه وزواه   برد با خویشتن بجمله براه

آبشتن‌گاه خلاخانه بوذ قریع الدهر گفت

[z] نه همی بازشناسند عبیر از سرگین   نه گلستان بشناسند زآبشتنگاه

پیشگاه طنفسه[a] بوذ که پیش خانه بازافگنند از فرش معروفی گفت

[b] همه کبر ولافی بدستِ تهی   بنانِ کسان زندهٔ سال وماه

بدیذم من آن خانهٔ محتشم   نه نخ دیذم آنجا ونه پیشگاه

یکی زیغ دیذم فگنده درو   نمذپارهٔ ترکمانی سیاه

داه پرستار بوذ فرّخی گفت

[c] خُنُك آن میر که در خانهٔ تو بارخذای   پسر ودخترِ آن میر بُوَذ بنده وداه

داه دیگر بمعنیٌ ده باشد از شمار روذکی گفت

[d] هفت سالار کاندرین فلکند   همه گرد آمذند در دو وداه

گراه گرای باشد دقیقی گفت

s) هزج; HŠ[s. v. بادافراهی]Q[anonym]   t) HᵐŠ   u) هزج; HᵐŠ α بادا
v) هزج; HᵐŠ   w) مجتث; hs β راه; Š   x) D. i. والله اعلم   y) خفیف; RS
z) رمل; hs *bis* شناسذ (dann α عنبر); Hᵐ, J̌Š α شناسند زعنبر سرگین   a) hs طنفهٔ
b) Š [nur γδ] δ ونی   c) رمل; ŠHᵐ   d) خفیف; vergl. den Vers (رمل) Rûδakî's in RŠ

[e] آنك گردون‌را بدیوان برنهاذ وکار بست   وآنکجا بوذش خجسته مهرِ آهرمن‌گراه

واگر کسی بکسی مانذ گویند بفلان همی‌گراهذ یعنی همی‌ماند روذکی گفت

[f] ای دریغ آن حرِ هنگامِ سخا حاتم‌فش   ای دریغ آن گوِ هنگامِ وغا سام‌گراه

[Fol. 70r] روان‌خواه گذایان دریوزه بوند بو شکور گفت

[g] پذر گفت یکّی روان‌خواه بوذ   بکوئی فروشُذ چنانکم شنوذ

همی در بدر خشك نان بازجست   مرورا همان پیشه بوذ از نخست

فره زیادت بوذ روذکی گفت

[h] کاشك آن گویذ که گویذ هیچ نه   بر یکی بر چند بفزایذ فره

فوه پلیذ بوذ روذکی گفت

[i] وبین فوه [پیمِ] زبهرِ تو مرا خوار گرفت   برهاناذ ازو ایزدِ جبّارِ مرا

شکه حشمت باشذ عنصری گفت

[k] پاذشاهی نه با شکه باشذ   خرّم او چون بلند کُه باشذ

فریه لعنت بوذ لبیبی گفت

[h] ای فرومایه ودرکون‌هل وبی‌شرم وخبیث   آفریذه شذه از فریه وسودی وسته

مسکه روغن ناگذاخته بوذ تازیش زُبد بوذ منجیك گفت

[l] بالا چون سر[وِ] نورسیذه بهاری   کوهی لرزان میانِ ساق ومیان بر

صبر نماندم که آن بدیذم گفتم   خه که جز از مسککك نزاذت ماذر

کرته خاری بوذ اشترخوار خوانندش عبد الله عارضی گفت

[m] راه بردنش‌را قیاسی نیست   ورچه اندر میانِ کرته وخار

باب الیا [n]

گرای گرائیذن بوذ چون میل ویازیذن دقیقی گفت

[o] تیزهُش تا نیازمایذ بخت   بچنین جایگاه نگرایذ

[Fol. 71] گزای گزند کردن بوذ گویند دل‌گزای دقیقی گفت

[m] کیست کش وصلِ تو ندارد سوذ   کیست کش فرقتِ تو نگزایذ

دیوپای عنکبوت بوذ معروفی گفت

[p] زبالا فرونست ریشش رشی   تنیذه درو خانه صذ دیوپای

غ‌رشای خوشهٔ جو وگندم بوذ وگویند که سرگین چهارپایان بوذ که از صحرا برچینند طیّان گفت

e) رمل ; hs β بو بوذش
f) رمل ; hs α حِرُ d. i. حُرِ β کُو
g) hs α یکی β بکودی
h) رمل
i) رمل ; Š
k) خفیف ; hs α کبا ; Š β عَلَم او
l) منسرح
m) خفیف
n) hs بای ی
o) خفیف ; hs α تیرهش
p) Q[Šâhn., ungedichtet]

[r] یکی زراه همی زر برندارد وسیم   یکی زدشت بنیمه همی‌چند غوشای

بالوایه [s] مرغکیست جند گنجشکی سیاه وسپیذ بر زمین نشیند وبرنتواند خاستن کوتاه‌پای بر درخت نشیند یا بر دیوار که پایهاش [t] پهن بوذ عنصری گفت

[u] آب وآتش بهم نیامیزد   بالوایه زخاك بگریزد

بلایه [v] نابکار وفسادی باشذ کسائی گفت

[w] دل بکس اندرشکن که کبر کسائی   دوست ندارد کس زنان بلایه

مایه چون سرمایه بوذ وبنیاد مال که بذو سوذ کنند وبجای قیمت نیز بکار برند روذکی گفت

[x] بجای هر گرانمایه فرومایه نشانیذه   نه مانیذست ساوی اوی وکره اوت مانیذه

کی بزرگترین ملکانرا کی خوانند واین از کیوان گرفتند سوی بلندی دقیقی گفت

[y] کی کردار بر اورنگ بزرگی بنشین   می‌گردان که جهان یاوه وگردانستا

ژی آبگیر بوذ روذکی گفت

[z] ای آنك من از عشق تو اندر جگر خویش   آتش‌کذه دارم سد وبر هر مژه ژی

ستی آهنی بوذ سخت چون پولاذ که آب بخوذ نپذیرد بو شکور گفت

[Fol. 71r] [a] می‌ستد تا بذانکه کین زمی همچون ستی   آب چون مهتاب وبر ماه چو زندان گشته ژی همواست

[b] زمین چون ستی بینی وآب روذ   بگیرد فراز ونیارد فروذ

خوی نرگ باشذ دقیقی گفت

[c] سیاوش است پنداری میان شهر وکوی اندر   فریذونست پنداری میان درع وخوی اندر

شببوی اسپرغمیست چون خیری وگلی دارد زرد وگروهی گویند بتازی که منثورست فرخی گفت

[d] خاری که بمن درخلذ اندر سفر هند   به چون بحضر در کف من دستهٔ شببوی

تکاپوی تگ وپوی باشذ بو شکور گفت

تکاپوی مردم بسوذ وزیان   بنا وه گر هر سوئی تازیان

تبنگوی نان‌دان باشذ که از بیذ بافته باشند جند خمی بزرگ وسرش تا بن راست باشذ کسائی گفت

r) مجتث ; hs etwa دیبْهه ; α in H^mpŠ verderbt β H^p بسیمه [mit Glosse بقیمت] H^m بنانجه   s) Vergl. F S. ١٣٤ Nr. ١٧٢ (پالوانه) und Note a   t) hs با دهاس   u) خفیف
v) Auch بلادە ; falsch بلابه بلانه   w) منسرح ; α H که دل بکش از محبتم Š کس نیز نگاید کس β Š بسکن اندر فکن که   x) هزج ; hs β bis [o] مانند   y) رمل
z) رباعی ; H^mŠ, R β مژه صد ژی   a) رمل ; in α fehlt nach می‌ستد ein einsilbiges Wort
b) β H^m بگردد فراز Š بگیرد قرار وزیاید   c) هزج ; R(βα)   d) رباعی ; Š

[e] بجوش گردن وبالان وزیرها کن ازوی   نمك بسای وگزر بر تبنگوی نان کن

تبنگوی صندوق باشد رودکی گفت

[f] وز درخت اندر گواهی خواهد اوی   تو بدانگاه از درخت اندربگوی

کآن تبنگوی اندرو دینار بود   آن ستد زابذر که ناهشیار بود

کاسموی سبیل گراز باشد که کفشگران دارند فرخی گفت

[g] چو کاسموی گیاهانِ او برهنه زبرگ   چو شاخِ بید درختانِ او تهی از بار

[Fol. 72] شاهبوی عبیر باشد رودکی گفت

[h] نیقیمتست شکر از آن دو لبانِ اوی   کاسد شد از دو زلفش بازارِ شاهبوی

داربوی عود باشد رودکی گفت

[i] تا صبرا نباشد شیرینیٔ شکر   تا بید بوی ندهد بر سانِ داربوی

پوی رفتنی باشد نه بشتاب ونه بنرم عنصری گفت

[k] وگر چو گرك نپوید سمندش از گرگانج   کی آرد آن همه دینار وآن همه زیور

خی خیك بود بو شکور گفت

[l] می خورم تا چو نار بشکافم   می خورم تا چو خی برآماسم

بینی یعنی نیکو منوچهری گفت

[m] بینی آن ترکی کی چون او برزند بر چنگ چنگ   از دلِ ابدال بگریزد بصد فرسنگ سنگ

بو شریف گفت

[n] بینی آن روز وآن بدیع سرود   بینی آن دست وبینی آن دستار

کمی کمین باشد خسروی گفت

[o] ای سراپای معدنِ خرمی   چشمِ تو بر دلم نهاده کمی

ماردی سرخ بود دقیقی گفت

[p] خروشان وکفك افگنان وسلیحش   همه ماردی گشته وخنگش اشقر

مدی یعنی مده رودکی گفت

[q] آنچ با رنج یافتیش وبذل   تو بآسانی از گزافه مدی

خیبری [r] رواق بود ٭ شفقی بلخی گفت

[s] روزیش خطر کردم وناش بشکستم   بشکست مرا دست وبیرون کرد زخیبری

e) مجتث ; hs α بجوس β کذر   f) رمل ; Š arg verderbt   g) Vergl. Fol. 26r s. v. کاسموی   h) مضارع ; HmR[nur β]   i) مضارع ; ǏRŠ β تا بیدرا نباشد بوئی چو داربوی   k) مجتث   l) خفیف ; HmŠ β بیاماسم   m) رمل   n) خفیف   o) خفیف ; HmŠ β زیاده جمشِ تو بر دلم   p) متقارب ; ǏRŠ α وسلاحش   q) خفیف ; hs α برنج ; Hm, Š β مدیش   r) hs جبیری, im Verse حبیری   s) رباعی ; Hm.

[Fol. 72r] وشی سرخ بوذ خسروی گفت

[t] روی وشی‌وار کن بوشنیٔ ساغر   باغ نگه کن چگونه وشی‌وارست

ساجذبوی گلیست عیاضی گفت

[u] دانش اندر باغ ساجذبوی [بوی]   با می گلگون بساجذبوی بوی

ماری کشته بوذ عساجدی گفت

[v] اگر ماری وگردمی بوذ طبعش   بصحراش چون مار کردند ماری

پری‌سای یعنی پری‌افسای در وصف گفت لبیبی گفت

[w] گهی چو مردِ پری‌سای گونه‌گونه صور   همی‌نمایذ زیر نگینهٔ لبلاب

مری خصومت بوذ ومکر حکیم غمناك گفت

[x] یکسر[ه] میره همه بانست ودم   یکدله میره همه مکر ومریست

متواری تازیست یعنی نهان‌گشته فرّخی گفت

[y] دروش متواریك بوقتِ سحر   اندرآمد زخیمه آن دلبر

زاهری بوی خوش باشذ عمّاره گفت

[z] تا پدیذ آمذت امسال خطِ غالیه‌بوی   غالیه خیره شذ وزاهری وعنبر خوار

تونکی [a] درمی بوذست از پیش چون کژکی وقنجی عمّاره گفت

[b] به ابرِ رحمت مانذ همیشه کفّ امیر   چگونه ابر کجا تونکیش بارانست

ساتگنی قدحی باشذ بزرگ عمّاره گفت

[c] چون می خورم بساتگنی یاذ او خورم   وز یاذِ او نباشذ خالی مرا ضمیر

اندی خاصّه باشذ عمّاره گفت

[d] گر خوار شذم سوی بتِ خویش بذا باذ   اندی که بر مهترِ ما خوار نیَم خوار

سپرجی خرّمی باشذ عمّاره گفت

[e] با ماه سمرقند کن آئینِ سپرجی   رامشگرِ خوب آور با نغمهٔ چون قند   [Fol. 73]

یك بسی یعنی یکبارگی بو شکور گفت

[f] بخیلی [مکن] جاوذان یك بسی   بذین آرزو چون منم خوذ رسی

t) منسرح ; hs α ودمنی ساغر ; α Š(nur α) بوشنیٔ β Hm جمله که کن   u) رمل ; α
HmŠ α اندر داد R دادت (سراج الدین راجی) چون زعنبر برد   v) متقارب ; HmŠ
w) مجتث , Hm ; S β قباب آبگینه بند ازین همی‌نمایذ   x) رمل ; HmŠ   y) خفیف ;
hs β آمذ آذ ; HmS β بخیمه   z) رمل ; β R شد تیره Hm شد خوار عنبر RŠ زاهریٔ
a) HmS[تونکی] , B[V]R تونکی   b) مجتث , Hm ; ĴŠ α امیر دستِ   c) مضارع ;
ŠR[nur α]   d) رباعی ; hs α مراباذ oder مذاباذ ; HŠ α باد روا   e) رباعی ; HmŠ[β
نعمت [R] [سپرخی]   f) α Hm بخیکی Š بجنگی

فهرست
مشتمل بر لغاتی
که در این فرهنگ بیان شد

فراسنوك	43
فرتوت	10r
فرجام	53r
فرخج	13
فرخسته	29r
فرخشته	31r
فرخو	68r
فرژ	26
فرزام	53r
فرزان	58r
فرزانه	60
فرزد	17r
فرسته	29l
فرغست	10
فرغن وفرکن	62l
فرغند	18, 19 (?)
فرغول	52r
فرغيش	33l
فرکند	19
فرم	55r
فرناس	27
فرنج	12
فروغ	35
فره	70r
فرهخت	9l
فريه	70l
فزاكن	61l
فژه	70l
فسيله	52
فش	30r, 32r
فغ	34l
فغاك	39r
فلاخن	62
فلانه	22r
فلج	11
فلخ	15r
فلخم	55r
فلغز	24
فله	51
فنج	11r, 12
فند	18
فنگ	45r
فنو	68r
فوگان	59r
فيال	47r
فيرون	64r
فيلك	40r

ق

قسطا	5r

ک گ

كابليچ	15
كابوك	43l
كابيله	51r
كابين	65
كاچ	14l
كاچال	48
كاخ	15
كاريز	25
كاژ	25l
كاس موى	26r, 71r
كاشانه	60
كاغه	35r
كاك	38r (2)
كاك غذنگ	38r
كال	49r
كالفته	37r
كالر	55
كالوس	27r
كاليوه	69
كام	53
كانور	22r
كانون	57r
كاو	68 (2)
كاواك	38l
گاورنگ	46r
گاه	69r (2)
كاه كشان	57r
كاينه [a]	66r
كب	8r
كبت	10
كبد	16r
كبست	9
كبوس	27r
كبيتا	6
كپوك	42
كخ	16
ددر	23
گذرنامه	54r
گذونيمه	56r
كراسه [a]	27
كراك	39

Litteratur. Neben den ediert vorliegenden europäischen wie orientalischen Lexicis und Specialwörterbüchern zu einzelnen Werken sind dies allerdings nur erst wenige Bausteine zur Ausführung des Baues, wie er mir vorschwebt. Die Anzahl der wirklich in Betracht kommenden Ferhenge ist übrigens eine beschränkte; die Ausmerzung der von ihnen überlieferten blossen Verschreibungen bezw. deren Kenntlichmachung wird auch kein unwesentlicher Theil der zu leistenden Aufgabe sein.

Eine erste Stichprobe aus der vaticanischen Handschrift verdanke ich der Güte H. Prof. Guidi's; mit Salemann habe ich über einige Verse correspondiert. Prof. Nöldeke hat eine Correctur des persischen Textes gelesen; in einer Widmung (نيايش) in meinen Freiexemplaren habe ich dem hochverehrten Manne den Dank für diese Unterstützung wie für seine mir stets bewiesene Freundlichkeit während acht Jahren in Strassburg auszusprechen versucht.

Die Bearbeitung des لغت فرس hat mir ausserordentlich viel Freude bereitet, ich habe in ihrem Verlaufe oft de Lagarde's gedenken müssen, ohne dessen Hinweis in den „Persischen Studien“ ich vielleicht nicht auf die vaticanische Handschrift aufmerksam geworden wäre. Hätte er seine Absicht ausgeführt und sie abgeschrieben, so würde er darüber gewiss in den Abhandlungen d. Königl. Gesellschaft d. Wissenschaften zu Göttingen berichtet haben. Es lag daher für mich nahe, in dem Publicationsorgan dieser Gesellschaft Interesse für meine Ausgabe zu erwarten. Meine Hoffnung hat mich nicht getäuscht, die gelehrte Körperschaft hat mich durch Aufnahme meiner Arbeit auf Antrag H. Prof. J. Wellhausen's zu grösstem Danke verpflichtet.

Die folgenden Fehler im persischen Texte bitte ich noch vor dem Gebrauche zu berichtigen:

S. ۱۳ Zeile 8 lies جولاهكان statt جولاهكان;
S. ۹۳ Z. 1 war die Glosse خلق der hs in حلق zu verbessern;
S. ۳۰ Z. 7 lies يا فتى statt يافتى;
S. ۴۴ Z. 2 lies بغداز statt بغداز, in Note n ist „hs α بكداز“ zu streichen;
S. ۵۴ Z. 2 lies جعد statt جغد;
S. ۹۱ Z. 8 lies etwa ور كنون statt وكنون;
S. ۹۳ Z. 4 lies وى تو statt وتو;
S. ۷۱ Note a habe ich وىَ خواهم statt وخواهم lesen wollen, aber vergl. وندان S. ۸۹ Z. 1 (— — ᴗ), also war ى nicht nöthig.
S. 16 Z. 14 endlich ist 78 statt 76 zu lesen.

Das Eintreten eines als ganz unmöglich angesehenen Ereignisses wird gern an eben so unwahrscheinliche Zukunftsbilder geknüpft. Geibel lässt so das Negerweib sagen:

„Ach, das mag geschehen, wenn der Mississippi rückwärts fliesset,
Wenn an hoher Baumwollstaude dunkelblau die Blüthe spriesset,
Wenn der Alligator friedlich schlummert bei den Büffelheerden,
Wenn die weissen, freien Pflanzer, wenn die Christen Menschen werden" [1]).

In Asadî's Wörterbuche finden sich nun die folgenden ähnlichen Bilder:

Abû Šukûr (s. v. خرند 19): „Bis nicht der Fasan seine Eier in das Alkalikraut (vor dem alle Thiere eine grosse Abneigung haben) legt oder der Damhirsch aus seiner Brust Milch giebt";

Farruchî (s. v. نارنگ 45^r): „So lange nicht am Jasminstrauche Rosen spriessen, wächst [2]) auch keine Orange am Sauerkirschbaum";

Farruchî (s. v. لادن 62): „So lange das Gold nicht an Werth wie Blei wird, so lange nicht Lehm dem Ladanum ähnlich wird (in seinen Wirkungen)";

Farruchî (s. v. پرن 62^v): „So lange der Venusstern nicht wie die Sonne wird, werden [2]) auch die Plejaden nicht wie die Zwillinge";

Farruchî (s. v. نارون 63): „So lange die Raute nicht als Frucht Aepfel trägt, so lange die Orange nicht auf dem Sauerkirschenbaum wächst" (نار und نارون vereint wegen des Wortspiels);

Farruchî (s. v. خشین 65^v): „So lange sich der schwarze Rabe nicht mit dem weissen Falken paart, so lange sich nicht mit dem grauen Falken das Rebhuhn paart";

Farruchî (s. v. خیرو 67^r): „So lange das Gras nicht tulpenfarbig wird, so lange der Dornstrauch nicht wie Goldlack riecht";

Rûδakî (s. v. داربوی 72): „So lange die Aloe nicht des Zuckers Süsse hat, so lange die Weide nicht wie Aloe duftet".

Diese Ausgabe des لغت فرس wird, wie ich hoffe, keine unwesentliche Vorarbeit zu einem grösseren Werke sein, das ich einmal auszuführen beabsichtige: nämlich ein neupersisch-deutsches Wörterbuch. Als weitere Grundlagen für ein solches besitze ich vorläufig handschriftliche Glossare zum Šâhnâme (die beiden ersten Bände und den halben dritten der Leidener Ausgabe umfassend) und Abû Mançûr Muvaffaq, sowie Sammlungen aus verschiedenen Theilen der neupersischen

1) Wie populär diese Form ist, dafür möchte ich mir erlauben, einen Stammbuchvers aus meiner Knabenzeit anzuführen, der damals bei uns sehr beliebt war und mir daher im Gedächtniss geblieben ist:

„Wenn der Petersberg (bei Halle a/S.) fortwandelt,
Wenn der Jude nicht mehr handelt,
Wenn die Saale ist voll Wein,
Hör' ich auf, dein Freund zu sein".

2) Bezw. „oder so lange nicht etc."

مسككك s. v. مسكه (70r) erlaubt sich ماچيك als Gelegenheitsbildung, mit doppelter Diminutivendung; im Dialect von Nâyîn (Mém. Soc. Lingu. IX 111 ff). findet sich *mesge.*

نوان (Fol. 56r) und منو (Fol. 68r) werden eigentümlicher Weise erklärt „schwankend wie ein Jude gehend".

يكون (Fol. 65) „einerlei". R hat aus dem Verse Bû Šu'aib's durch Einsetzung eines و „und" die Bedeutung „Seidenkleid" für يكون erfunden, so unbedenklich verfahren auch bessere einheimische Lexicographen.

Arabische Worte, die Asadî für persisch hält, sind die folgenden: نقاب (7), نبياوه (7), كراسه (27), نوك (41), كاينه (66r); als arabisch erklärt er selbst ويك (41r), هيكل (49), ويل (49), بسمل (49), während er auffälliger Weise bei dem bekannten غمزه (24r) nicht sicher ist. ماكول „Vielfresser" (52r) ist vielleicht durch ein Missverständniss Asadî's in dieser Bedeutung in das Persische eingeführt worden, nach Nöldeke bedeutet es „Frass" (also „damit jene zwei den Krokodilsfrass — d. i. die für ein Krokodil reichende Portion — ässen"); oder علي قرط ist schon der Urheber.

Die Reime auf *ê î ô û*, die uns Asadî's Wörterbuch bewahrt hat, habe ich zumeist schon in meinem Aufsatze in KZ. 35, 155 folg. verwertet. Einen Reim von سوك auf ملوك (Rûδakî s. v. سوك 43r) halte ich nicht für beabsichtigt, β und δ reimen hier, wie so oft, nicht auf einander. Leider habe ich KZ. 35, 178 زروست „ist Blutegel" — پوست „Haut" (also *ô*) aus Šâhn. 1222, 1589 vergessen, den wichtigen Reim (s. auch S. 175/6) möchte ich hier noch nachtragen; auch *ângahê* 1197, 1104 zu S. 158 sei noch erwähnt (mit P. „er suchte einen Weg in jenem Rachesuchen"); S. 179 sollte Zeile 24 *gulôi* unter *tufôi* nicht *ârzôi* stehen; S. 159/160 ist *Hâšimî* versehentlich als Reimwort weitergeführt, es sind vielmehr *yamî*, *-î* (2. sing.), *âdamî*, *âgahî*, *farrahî*, *tabâhî*, *g'rî*, *bi-zî*, *âvarî* als solche vorzurücken. Aus dem لغت فرس erwähne ich noch پنجهير (Ortsname), das Abû Šukûr s. v. كيغال (50) auf كرمسير reimt (پنجهير bei ياقوت I, 743 „Stadt in der Gegend von بلخ" vergl. Bibl. geogr. arab. IV, 34. *Panǰhêr* bedeutet augenscheinlich „Fünffeuer", an dem selbständigen هير „Feuer" wird man kaum noch zweifeln können), und كابيله „hölzerner Mörser" — پاتيله „Kessel" (Ṭayyân 51r; *î*). Ueber das Reimwort in γ s. v. فرخو (68r) bin ich nicht sicher („ohne Seufzer" رو? oder پيرو?).

Die Ausbeute, welche Asadî's Anthologie im Einzelnen inhaltlich liefert, kann ich hier nicht in Angriff nehmen. Sammlungen gleichartiger Behandlungen der gleichen Themen durch verschiedene Dichter, kulturhistorische Beobachtungen etc. etc. lassen sich aus den Belegversen reichlich entnehmen. Die folgende poetische Form, die der vergleichenden Litteraturgeschichte angehört und die im لغت فرس öfter vorkommt, möchte ich allein hier kurz erwähnen.

scheint aber [a]غلّه „Getreide, Korn“ metonymisch „Saame“ zu bedeuten (كُنبك „Hinterer“).

غول (Fol. 49r). Der Belegvers aus *Kalîla va Dimna* ist der Situation nach zu übersetzen: „Stehen sah er dort den Dieb und den Teufel, hässlichen Gesichts und mit Augen wie zwei Schufte“ (حرامزاده passt in seiner eigentlichen Bedeutung nicht; „wie zwei Dämonen“ würde man allerdings unwillkürlich meinen, wenn man Asadî's Erklärung nicht hätte). R hat چون دغول (Nöldeke Pers. Stud. II S. 46), ist dies vielleicht das Richtige?

قَرْخُشْتَه „ein Kuchen“ (Fol. 31r) lautet die Aussprache des Wortes nach Rûdakî's Verse bei A, die Wörterbücher haben nur قَرْخُشْتَه. Johnson's فرخشته „dragged along the ground“ ist Verschreibung aus فرخسته (A Fol. 29r).

قنك (ein grüner Wurm oder Made) Fol. 45r, in den Wörterbüchern fehlend, halte ich für richtiger als قنك, das nur die Türken DHŠ haben.

كروه (Fol. 69) erklärt hs دندان تهی وقز سوده بود; da die Wörterbücher nur von „hohlem, verdorbenen Zahn“, nichts von „abgetragener, abgegriffener Seide“ wissen, so habe ich unbedenklich وقرسوده emendiert.

كندروش „hügeliges Terrain“ (Fol. 32), vergl. die Note v S. ٥٢.

Zu كنك (Fol. 46r) „unbärtiger starker Bursche“ und „starker Mann“ vergl. Note z S. ۷۷.

كُنك bezw. كنك „Melone“ (Fol. 37r) finde ich sonst in den Wörterbüchern nicht, nur كُنك HQ[Nr. 2183] جزيره معناسندر, vergl. V s. v. كُنْك Nr. 5, und auch der Belegvers aus منجيك, den ich zwar nicht übersetzen könnte, scheint „Insel“ zu verlangen. So wird auch آبخوست („Insel“ جزيره) als خربزه „Melone“ überliefert, und zwar mit detaillierter Beschreibung, R hat aber wohl mit Recht schon diese Bedeutung angezweifelt. Da Asadî Fol. 38 auf كُنك „Gangâ“ ein „weiteres“ so lautendes Wort (بخانۀ بترکستان) folgen lässt, so muss er, da mit diesem *Kangdiz* gemeint ist, es *Gang* nicht *Kang* gesprochen haben.

كبغال (Fol. 50) „Mädchenjäger“ lies كَنْغال (besser als كَنغال) mp. *kanyak-âlak*, vergl. كنغاله „Hure“ كنكاله „Weiberjäger“; γ aus *k g* wie in بزغاله „Zicklein“ mp. *buzak-âlak*, داسغاله „Sichelchen“ neben داسكاله.

ليولنك (Fol. 46) bedeutet wie هلباك und Varianten ursprünglich nur ترف „getrocknete saure Milch“, برف „Schnee ist daraus verlesen.

مروا erscheint zwei Mal auf Fol. 5, einmal als „glückliche Vorbedeutung“, das andere Mal durch ملوا erklärt, was wohl dialectisch für مروا steht, wenn es nicht bloss verschrieben ist (der Belegvers fordert auch „glückliches Vorzeichen, Zukunft“). مُروا ist ursprünglich identisch mit مُرغوا „böses Vorzeichen“, beides Vogelaugurien, vergl. phlv. bereits *murvâk* (Geiger Yâtk.-i Zar. S. 46 Anm. 1).

چژمك „Amulet aus Glasperlen" (40r) gegen خورمك خرمك خرتك der Wörterbücher; etwa چژمك, dialectische Nebenform zu چشمك?

جند „Sorte, Geschlecht"(?) findet sich öfter; so bei der Erklärung der Worte كراك (39), كپوك (42), چنال (47r), زلّه (51r), چكاو (67r), بالوايه (71), تبنگوی Nr. 1 (71r); doch ist wohl vielmehr چند „so gross wie" zu lesen.

جوزه in dem Verse des Labîbî s. v. لست (29) bedeutet „Penis", wie ital. *uccello* etc.

چوك (42). Dieser Vogel, der nach späteren Ferhengen in dem von Asadî beschriebenen Zustande die ganze Nacht حق حق schreien solle, bis ihm Blutstropfen aus dem Halse liefen (er heisst daher auch حق‌گوی oder شب‌آويز), ist nach der Meinung Strassburger Zoologen in das Reich der Fabel zu verweisen.

خوی „Helm", die reguläre Form statt des sonst allgemein gebräuchlichen, nicht verschobenen خود, hat Asadî Fol. 71r in einem Daqîqî-Verse bewahrt.

درخش in der Bedeutung دوگونه (Fol. 32r) bieten die Wörterbücher sonst nicht.

دروشت soll nach Fol. 33r بتر bedeuten, die Wörterbücher überliefern nur بَدْروشْت als ثغر. Nach Asadî's Belegverse (von 'Ummâra) wäre دَرَوْشْت zu sprechen „O Muslim's! hütet euch vor den Ketzerkindern! Denn mein Herz ist in's neutrale Grenzland (ثغر) der schönen Liebchen von Tschigil gerathen" — dem 'Ummâra wäre aber auch, wenn بتر statt بترجا in der Handschrift stünde, „ward zum Genital" zuzutrauen. Das Richtige könnte auch دروشت ثغر sein.

دلام „Trug, List" (53r) finde ich sonst nicht, nur in S دُلام = پيپاچش?

سبوك „Krug" hat Asadî immer bis auf ein Mal statt des sonst gebräuchlichen, jüngeren سبوی; vergl. s. v. منده (20r), سفال (48r), خيم (56r = آنين 66); s. v. غولين (65r) habe ich سبوی durch Conjektur eingesetzt.

شادگونه (Fol. 65) bedeutet مُضَرَّبَه („Dieselbe, die vordem meine Matratze war, ist jetzt dein Deckbett geworden, du durch Schandbarkeit bekannter"). So viel ich sehe, erscheint die Bedeutung زنان مطربه dann erst bei F, dessen Vers später als Beleg weiter citiert wird; R beanstandet مطربه wohl mit Recht, da es nur durch Verschreibung entstanden sein wird. Dozy notiert s. v. مُضَرَّبَه auch einmal die Corruptel مطربه.

شان „Wetzstein" (Fol. 58), dann auch HŠ, neben سان, also dialectisch, nicht etwa nur eine Verschreibung.

غلّه „Waarenhaus" (Fol. 51r), die Wörterbücher haben nur غُلّه „Geldkasse". In dem obscoenen Verse 'Asǰadî's (s. v. خلّه, جلّه, حلّه, غلّه überbietet einer den andern an Unanständigkeit) bei A, der zu einem längeren Gedichte gehört,

Nach Ḥalîmî (s. F S. ١١٩ Note d) sollte man annehmen, dass Asadî häufig sein كرشاسفنامه für Citate benutzt hätte, dies ist aber nur für ein einziges Wort der Fall. Wie weit Ḥalîmî's Vorwurf, Asadî habe unsichere Wörter in sein Epos eingeführt, berechtigt ist, müsste eine Durchforschung dieses letzteren zeigen.

Da uns Asadî's لغت فرس nur in einer einzigen, für persische Verhältnisse ziemlich alten Handschrift erhalten zu sein scheint, so wird es nicht oft copiert worden sein. Asadî's Autorität hat immer als ehrwürdig gegolten, doch wird er in manchen späteren Ferhengen als Quelle citiert, deren Autoren sein Werk selbst nicht gesehen haben. Ḥalîmî und Ḥusein Vafâyî haben ihn noch vor sich gehabt; doch fehlt es mir an Material, um die Untersuchung in diesem Punkte weiter zu führen. Wenn spätere Ferhenge dieselben Verse doppelt unter verschiedenen Stichworten anführen, so erscheinen bisweilen die gleichen Varianten, welche schon Asadî in diesen Fällen aufweist; auch in der Erklärung der Vocabeln findet man häufig den Wortlaut Asadî's wieder.

Von den Ergebnissen des لغت فرس für das neupersische Wörterbuch seien hier die folgenden angeführt (alle zu notieren, würde zu weit führen; Verschiedenes s. auch in den Fussnoten):

ايارده „Commentar zum Pâzend“ ist alte Corruptel aus كرده „Karde (des Vîspered)“, vergl. S. ٢٧ Note r, mittlerweile auch ZDMG. 50, 658. Auch ميشنه (Fol. 10r), wenn aus Mišna, gehört neben خرده als Analogon hierher.

پالاپال (48) erklärt Asadî durch سخت پاينده, wozu aber sein arabisches Synonymon سيّال nicht passt; ich habe daher eine Negation eingefügt. Die späteren Lexicographen haben die Schwierigkeit auch erkannt, پالاپال (pêle-mêle) in dem ihnen ebenfalls vorliegenden Daqîqî-Verse in der überlieferten Bedeutung سخت zu interpretieren; vergl. besonders R.

بالوايه bezw. پالوايه (Fol. 71) ist also die richtige Form; پالوانه, das die späteren Lexica auf F's Autorität hin bevorzugen, ist eine Verschreibung. Nach freundlicher Auskunft des Herrn Collegen Dr. G. Jacob kann sachlich nur die Schwalbe gemeint sein, wie auch spätere Lexicographen angeben.

بيدبن‌ساله „so alt wie ein Weidenbaum“, eine gewiss poetische Bezeichnung für hohes Alter, notieren die Lexica nicht. Asadî mag das Wort nebst Vers (Fol. 50) aus Rûdakî' تاج المصادر übernommen haben.

تنبك (Fol. 40) „Giessform für Goldschmiede“ ist nach dem Belegverse mit vocalisiertem ن zu sprechen, also etwa تَنَبْك (vergl. Hm تَنَبْك)[1]; die späteren Ferhenge haben den Vers meist in veränderter Form und sprechen meist تُنْبُك. Wir haben wohl auch hier wieder ein Beispiel für die häufige Thatsache, dass die heutigen Perser bei ungebräuchlichen Worten nicht wissen, wie eigentlich die richtige Form lautet.

---

1) *Tunbak-rā* ist in ه metrisch unmöglich.

Es würde natürlich durchaus verfehlt sein, die Pikanterieen dieser litterarischen Madame sans gêne mit den Zoten von Prostituierten, wie sie L'Ombroso (La donna delinquente S. 549, vergl. auch Ellis-Kukula Verbrecher und Verbrechen S. 188 unten) erwähnt, auf eine Stufe zu stellen. Woran im Orient niemand Anstoss nimmt, das ist nach europäischen Anschauungen bei Frauen pervers. Beiläufig bemerkt, könnte unter orientalischen Verhältnissen, wo die Frau streng im Harem eingeschlossen ist, die Beobachtung der Alten auch ansprechend erscheinen, dass die Frauen die alte Sprache unverfälschter als die Männer erhielten, weil sie nicht so vieles Neue von aussen aufnehmen könnten (s. die Stellen bei Guil. Schulze Quaestiones epicae S. 343 und Anm. 2). Aus dem Sprachgebrauche der mir bekannten persischen Dichterinnen ergeben sich jedoch keine Beweise hierfür; der Bildungsstand der in einem persischen Harem zusammengewürfelten Weiber ist von jeher meist nur ein niederer gewesen.

نجّار (شترنگ 45^{r}), zu Anfang der Ghazneviden (Sprenger Oudh-Cat. p. 3 Nr. 18).

نشناس (هاز 25^{r}).

یوسف عروضی (نوا Nr. 1, 6^{r}; لج 13^{r}; نونده 20^{r}; کرزن 61^{r}; غوشنه 66), Š s. v. نونده: محمّد یوسفیٔ بلخی.

Anonymi (مروا Nr. 2, 5 [von معزی]; آخشیج 13; پنجهبند 20 [von عسجدی]; مغنده 20^{r} [von عسجدی]; نهاد 21; بتفوز 24^{r}; آس Vers 2 und 3, 27; برغست 28^{r}; وغیش 33 [von رودکی]; خریش 33^{r} [von خسروی]; 1. Vers im غ 34; آمرغ 34^{r} [von بو شکور]; خنك 41^{r}), zumeist durch Schuld des Abschreibers; doch waren bereits Asadî unbekannt die Dichter von مروا Nr. 2, 5 (دیگری گفت) und برغست 28^{r} (ندانم کراست).

Auffällig scheint es, dass ناصرِ خسرو nicht citiert wird. Aus dem Umstande, dass فخر الدین's Epos oder der später in Ferhengen häufig angeführte حکیم قطران nicht vorkommen, darf man wohl schliessen, dass Asadî beide Dichter nicht gekannt hat; die Beziehungen zu West- und Südpersien waren nicht so rege, dass dort entstandene literarische Productionen regelmässig schnell nach dem Osten gelangten. Doch will ich es unterlassen, weitere Schlüsse aus Argumenten ex silentio zu ziehen. In den citierten Versen kommen als Dichter noch vor بو النحر ینانی (s. v. فاز 26), خوارزمی (s. v. لامانی 61). Der zwei Mal von منجیك verspottete خواجه برفعی (s. v. فرر 26 und تش 31) scheint keine Verse gemacht zu haben.

Zur Feststellung der unteren Grenze der Abfassung des لغت فرس kommen die Dichternamen بهرامی, معزّی, مسعودی غزنوی und مهستی in Betracht. مهستی wird unter Sulṭân Sanjar (reg. a. H. 511—552) gesetzt, dies ist für Asadî wohl zu spät, aber Sanjar war schon seit ca. 491 Gouverneur von Chorâsân. Leider ist Asadî's Todesjahr nicht bekannt, nach meinen obigen Ausführungen (S. 13) ist es wahrscheinlich, dass das لغت فرس von seinem Verfasser selbst nicht „druckfertig" hinterlassen wurde.

مهستی (نس 28), die Dichterin مهستی گنجوی, welche eigentlich ماهخاتون geheissen haben soll (M-F I S. ٥٩٣). Ihr Dîvân ist bekanntlich im Jahre 1531 bei der Belagerung Herât's durch 'Ubeid Chân Uzbeg zu Grunde gegangen; zu den aus ihm erhaltenen Bruchstücken (Schefer, Chrestom. pers. I S. ١١۴ Z. 3 folg. v. u., M-F I S. ٥٩٣/۴, Vambéry ZDMG. 45, 426), die wie Asadî's Vers von ihr häufig ziemlich pikant sind[1]), kann ich aus dem Autograph von Chosrau 'Âbid Abarqûhî's[2]) فردوس التواریخ in der Kaiserl. Oeffentl. Bibliothek in St. Petersburg (Dorn's Catalog Nr. CCLXVII) folgendes ungenierte Rubâ'î hinzufügen (Fol. 541r)

در بستان دوش از غم روز شبیون خویش   میکُشتم ومی‌گُریستم بر تنِ خویش
آمد گُلِ سرخ وچاك زد دامنِ خویش   وآلود با شکم شه پیراهنِ خویش

1) In II^mŠ(dem Rûdakî zugeschrieben) ist Mahistî's Vers in β noch viel obscoener geworden, aber die Situation ist damit auch unmoglich geworden.

2) Auf Fol. 591r berichtet der Verfasser uber sich selbst (es fehlen zuerst viele, dann fast sammtliche diacritische Punkte): خسرو عابد ابرقوهی بندهٔ مصنّف باشد با وجود قلّهٔ استعداد وفقدان مراد سعی کرده وحسب المواد چند سواد بغیر ازین تاریخ تصنیف کرده

مصنّفات مولّف

کتاب منظوم المسمّی بهادی الاسرار
کتاب طبّ منظوم
کتاب فرس‌نامهٔ منظوم
کتاب نظم ونثر المسمّی بشامل وکامل
کتاب اخلاق بسیاقت نهاده
کتاب تیمورنامه در تاریخ فتح اصفهان
کتاب در ضوابط طبّ بسیاقت نهاده
دووسرنامه [?] در هزل
کتاب منظوم المسمّی بده دیوان

معاصر

پادشاه جهان تیمور کورگان
سلطان محمّد بهادر خان

Ausser dem فردوس التواریخ ist keines der Werke von Ḥâjî Chalfa verzeichnet, wenn nicht VI Nr. 14321 (anonym) der هادی الاسرار ist. Die alteste persische Geschichte berichtet Chosrau 'Âbid nach dem Šahnâme, aus dem er lange Auszuge mitteilt. Bei dem Alter der Handschrift ist dieselbe fur die Texteskritik des Epos vielleicht von Wert; meine Stichproben, auf die ich nur wenig Zeit verwenden konnte, ergaben allerdings keine Ausbeute.

معروفى (شست Nr. 1, 8^r; بسته 10^r; غلج 11; زونج 13; آسغده 17; کاژ 25^r; کلازه 26; شبشت 33^r; خاجك Nr. 1, 40^r; پل 50; شیم 53; بحسان 59^r; خستوانه 61; بیاستو 67^r; پیشگاه 70, دیوپای 71), ابو عبد الله محمّد بن حسن معروفى بلخى, zuerst erwähnt von Ethé, Göttinger Nachrichten 1873 S. 664, dann Salemann F S. ۱۸۸ (aus M-F I S. ٥٠٥, wo der Vers s. v. شیم 53 richtig steht).

مشفقى بلخى (خیرى 72).

معزّى (مروا Nr. 2, 5 [s. Note v]; آشنا 5^r; شیب Nr. 1, 7^r; شست Nr. 2 und 3, 8^r; انگشت 9; ورتاج 11; چغد 16^r; ترفند 18; موبد 21; آباد 21, 21^r; انبر 23; سپاسه 27; چك 37^r; کنك Nr. 2, 38^r; رنك Nr. 3 u. 4, 45; کام 53; اندام 53; نوان 56^r; سان 57; سامان 57), † a. H. 542, aber schon unter Malekšâh in hohen Würden — der Vers s. v. مروا stammt, worauf mich Herr Prof. Nöldeke aufmerksam macht, aus dem bei محمّد بن ابراهیم im تاریخ سلجوقیان کرمان (Houtsma Recueil de textes relatifs à l'histoire des Seljoucides, Vol. I) S. ۱۱٥ mitgetheilten Gedichte (dasselbe auch bei محمّد ابن على راوندى im راحة الصدور وآیة السرور, vergl. Schefer in Nouveaux mélanges orientaux S. 46, wo der letzte Vers verderbt ist).

شبیخ منجیك (ورا 5^r; ربّا 5^r; غلبه 8; ورتاج 11; منج 12; فنج 12; شنج 12^r; لج 13^r; سمج 14; هج 14; سوفچه 14; دیوچه 14^r; زخ 15^r; ورده 17^r; سمند 18^r; سند 20; کهبد 21; آباد 21; نخجد 22^r; انبر 23; مالازه 23; غبازه 23; فرژ 26; کژ 26; پوز 26^r; کروز 26^r; داس ودلوس 28; پست 28^r; تش 31; مرخشه 31^r; کندروش 32; فش 32^r; درخش 33^r; کناغ 34^r; توغ 35; لوغ 35; کنك 37^r; پوشك 38; چنگ وشنگ 38; فغاك 39^r; دفنوك 39^r; جزمك 40^r; نسك Nr. 1, 40^r; خایسك 41 = سفال 48; غوك 42; کپوك 42; پوك 43^r; تبوك 43^r; تنك Nr. 1, 44^r; غرنك 44^r; غنك 45; باشنك 45^r; زرنك 45^r; بادرنك 46^r; زال 47; ژاله Nr. 1, 48^r; نشپیل 50^r; کهله 51; تخله 51; تفشیله 51^r; کام 53; چامچام 54; بفخم Nr. 1, 55; کالم 55; فرم 55^r; یشمه 55^r; شم 56; نوژان 59; رمگان 59; توبان 59^r; توسن 62; ترگون 64^r; باشتین 66; شوخگین 66; دستینه 66; جاکشو 67^r; مسکه 70^r — ziemlich viel ist das derbe, pikante und obscoene Genre vertreten, z. B. فنج 12, شنج 12^r, ورده 17^r, انبر 23, کروز 26^r, دفنوك 39^r, کپوك 42, دستینه 66, جاکشو 67^r, مسکه 70^r), ابو الحسن على بن محمّد منجیك ترمدى, vergl. M-F I S. ٥٠٦ (Lebenszeit nicht ganz fest bestimmbar).

منوچهرى (فله 51; بینى 72), † a. H. 432 (de Biberstein-Kazimirski's Ausgabe ist mir nicht zugänglich).

ابو المؤیّد (کالوس 27^r; سدکیس 28; بش 31; شکاف 36^r; خنجك Nr. 2, 40^r; نلك 41^r; ملك 42 — s. v. نلك 41^r ein رباعى), nach J̌ s. v. سدکیس: ابو المؤیّد بلخى (den M-F I S. ۸۱ nicht mit Ethé von ابو المؤیّد رونقى scheidet), also auch die übrigen Verse?

مست 28r; مستی 28r; لست 29; پسادست 29; غرواشه 30r; خوش 30r; تخش 31r; ناغوش 33; فرغیش 33r; آروغ 35; کالفته 37r; جنگلوك 38 = چکوك 42; کاواك 38r; بك Nr. 1 und 2 (vergl.) 39r; مکل 49r; تخکله 52; کُول 52r; تیم 56r; فوکان 59r; آشیانه 61; فرخو 67r; غاوشو 67; خبزدو 66; شنکینه 64r; وارون 64; رنبه 64; غرنبه 64 = چنبه 68r; فریه 70r; پری‌سای 72r — darunter ein رباعی s. v. لست 29, قطعه's s. v. لنجه 12r, فرخج bis 13, غلغلیچه 14r, کونده 20r, ناژ 25r, فاژ 26, مکل 49r, تخکله 52, چنبه 64, فرخو 68r — ziemlich viel Obscoenes[1]), لبیبی خراسانی, vergl. M-F I S. ۴۹۴ (Lebenszeit unbekannt).

لمعانی عبّاسی (فرغست 10).

بو المثل (آنجوست 9[2]); بازپیچ 13; سفج 13r; کشته 34; کاك Nr. 2, 38r; جکامه 54r; بلکن 62r; خو 68r — der Vers s. v. جکامه 54r als einziger dieses Dichters im M-F S. ۹۵), ابو المثل بخارائی, Zeitgenosse des Abû Šukûr.

محمودی (کشك 42r), die Dichterin زینتی (s. oben).

مرادی (آزخ 15r), ابو الحسن مرادی aus Buchârâ, Zeitgenosse des Rûdakî, der auf ihn eine Elegie gedichtet hat (s. Ethé Rûdegî Nr. 46).

مرصعی (پروازه 23).

مرواریدی (hs مروارندی; لامه 54r).

مسکور (ویك 41r) — der Vers könnte seinem Stil nach aus Rûdakî's کلیله ودمنه stammen, darf man daher statt des unbekannten Dichters Maskûr vielmehr مذکور conjicieren, womit Rûdakî gemeint wäre (ein Vers von ihm geht vorher)? Cod. Mus. Asiat. St. Pet. Nr. 477a (Ḥâfiẓ Aubihî's تحفة الاحباب, woraus Š den Vers citiert, vergl. unten S. ۹۸ Note x) nennt leider keinen Verfasser (nach gütiger Mitteilung Salemann's).

ابو المظفّر تخخ (آباك 21r).

مظفّری (کلیك 44 [R مظفّری هروی; [ارغوان 57r [Š مظفّر شاه]), مظفّری پنجدهی هروی, M-F I S. ۵۰۵.

مسعودی غزنوی (رسته 29r; ورّتان 58), ابو الفخر مسعود بن سعد بن سلمان, † a. H. 525 oder 515.

---

1) In dem Verse s. v. فریه 70r ist درکون‌هل ein scherzhaft gebildeter Paederastenname, entweder „In den Hintern lassend" oder „Lass in d. H." (zur Bildung vergl. شاباش „Trinkgeld" aus شاد باس, مبارکباد „das Willkommen", کس‌مترس „furchtlos", wörtl. „Furchte-Niemand", etc., deutsch „Fürchtegott", „Vergissmeinnicht", franz. *portemonnaie* etc.). Kretschmer's Erklarung des griechischen Hetarennamens Σεκλίνη (Griechische Vaseninschriften S. 209 § 195) als „Leg' dich hin" wurde ein hubsches Analogon sein, wenn sie wirklich möglich ist.

2) Im Text ist versehentlich hier بو المثال gedruckt.

72ʳ — die beiden Verse s. v. خرام 54 stammen aus der Qaçîde bei Salemann F S. ۱۹۴ Vers ۱۲ und ۲۹), ابو الحسن علی بن جلوع فرّخی سیستانی, † a. H. 429.

فردوسی (بالا 4ʳ; نیا 5; نوا Nr. 2, 6ʳ; پایاب Nr. 1, 6ʳ; شاداب 6ʳ; سننبه 8; انگشت 9; خوچ 11; کنج 12ʳ; لفج 13ʳ, پسیچ 14ʳ; گرد 16ʳ; نبرد 16ʳ, 17; ناورد 16ʳ; چغد 16ʳ; هم‌آورد 17; نبرده 17; اورند *bis* 18; اورند *bis* 18; چکاد Nr. 2, 22; نژاد 22; رد 22ʳ; هیربد 22ʳ; زوار 22ʳ; پروز 23ʳ; مرز 24 = ارز 24; کوز 24ʳ; ویژه 26; هراس 26ʳ; اسپریس 28; پرخاش 30ʳ; خاشه 30ʳ; فش 30ʳ; درفش 31; نیایش 32; سروش 32ʳ; آغشته 34; شغ 34ʳ; تیغ Nr. 1, 35ʳ; مبغ 36; چاك 38ʳ; هباك 39; سرشك Nr. 1, 41; پتك 41; سترگ 44; اورنگ Nr. 1, 44ʳ; کنارنگ 44ʳ; گاورنگ 46ʳ; کوبال 48; پیغله 52; یله 52; مول 52ʳ; فرجام 53ʳ; رام 53ʳ; کنام Nr. 1, 54; جم 54ʳ; خم 55; دژخیم 56; آسیمه 56ʳ; زکان 57; ببر بیان 57ʳ; روزبانان 58; پهلوان 58; مرزبان 58ʳ; ارمان واروند 59; درفشان 59ʳ; پایان 59ʳ; هروانه 60ʳ; چپّین 65ʳ; چکاو 67ʳ; برو 68; پساو 68; کاو Nr. 2, 68; خو Nr. 2, 68; خدیو 68ʳ; نیو 69; گاه Nr. 1, 69ʳ — alle Verse wohl aus dem Šâhnâme[1]) (zum Eintragen der mir unbekannten habe ich dem geneigten Leser in den Fussnoten Platz gelassen).

ابو القاسم مهرانی (داسگاله 50)

قریع الدهر (فنج 11ʳ; کنیج 13ʳ; ماخ 15; کاك Nr. 1, 38ʳ = غدنگ 46; نمتك 41ʳ; شنگ ومشنگ 46; مدنگ 46; منگ 46; نرگان 58ʳ; آبشتنگاه 70 — die Verse کنیج 13ʳ, ماخ 15, کاك Nr. 1, 38ʳ, شنگ ومشنگ 46, مدنگ 46, منگ 46 aus demselben satierischen Gedichte — über die Dichter seiner Zeit?)

قصارامی (etwa قاضی رامی ? s. v. کفا 6ʳ), unter میر ابو احمد محمّد خسرو ایران‌زمین ?

کسائی (مانا 5ʳ; گردنا 5ʳ; تاب Nr. 2, 7; پرگست 8ʳ; هلخت 8ʳ; خارپشت 9; پلشت 9 = 33ʳ; الچاخت 10; آغنج 12; چخ 15ʳ; آزخ 15ʳ; نورد 17; نرد 17; غنده 20ʳ; کاریز 25; گوازه 26; خراس 27; نیسته 29ʳ; بنیبوش 32ʳ; انگشته 34; تیغ Nr. 2, 35ʳ; شوغ 36; شکافه 36; شگرف 36ʳ; سرف 36ʳ = کرف 36ʳ; ستاك 37ʳ; بساك 39ʳ; مك 40; زك 40; هنگ 45; بال Nr. 2, 47; پیاله 48ʳ; ژاله Nr. 2, 48ʳ; تنبل 49; فام 53; خیم Nr. 1, 56; سامان 57; برکان 58ʳ; پیمانه 60; فانه 60; کاشانه 60; لانه 60; لوسانه 60ʳ; پهنانه 60ʳ; دروته 65; یکونه 65; باذخون 63; چمن 63; نهنبن 62; دن 62; (?) 61; چغانه [61 چمانه]; 65; نمونه 65; خشینه 66; گو 68ʳ; فنو 68ʳ; غرو 68ʳ; پرو 68ʳ; راهشاه 70; بلایه 71; تبنگوی Nr. 1, 71ʳ — zusammengehörig scheinen die Verse فانه 60, لانه 60, لوسانه 60ʳ, پهنانه 60ʳ, sowie als قطعه's u. a. شگرف 36 und درونه 65, غرو und پرو 68ʳ), مجد الدین ابو اسحق کسائی مروزی, jüngerer Zeitgenosse Rûdakî's.

لبیبی (لت 9; رت 10; گولانج 11; لنج 12ʳ; غنج 12ʳ; لنجه 12ʳ; فرخج *bis* 13; غلغلیچه 14ʳ; ربوخه 16; دند 18ʳ; پساوند 18ʳ; پازند 18ʳ; کونده 20ʳ; سرواد 22; تزه 24ʳ; پشیز 25; ناژ 25ʳ = هاژ 25ʳ; راژ 25ʳ; غلیواژ 25ʳ; فاژ 26; آس 27; باذریسه 28;

1) Wo soll allerdings der Vers s. v. شغ 34ʳ stehen? یوسف وزلیخا ist mir nicht zugänglich.

حکیم غمناك (تیوراك 42; لیولنگ 46; کوبین 57 — diese drei gleich im Metrum und Reim —; کانون 57r; مری 72r).

غوّاص (پرکست 28r; تویل 50r), Hm s. v. ابتره: (گنبدی ?) کنبدی غوّاص Š کندی.

ابو الفتح بستی (چغز 24), نظام الدین ابو الفتح بستی, † a. H. 430 (M-F).

فرالاوی (auch فرولاوی, فراولاوی, فرّاولاوی, فرّالاوی; nie فرالادی bezw. فرالاذی bei A —; بنلاد 21r; بالاد 22; کنز 24; دخش 31; رخش 31; رشت 33r; گلفهشیك 42r; سلم 52; آغال 52r; بشم 56; کرنجو 67), ابو عبد الله محمّد بن موسی, Zeitgenosse Šahîd's. HmŠ führen s. v. خرچیك einen Vers Ferâlâvî's an, der augenscheinlich eine Parodie auf denjenigen 'Unçurî's bei Asadî s. v. سرچیك (42r) ist; wenigstens scheint

[فرالاوی]: ای بر همه قحبگان گیتی سرچیك کون تو فراختر زسیصد خرچیك

eher nach

[عنصری]: ای بر سرِ خوبانِ جهان بر سرچیك پیش دهنت ذرّه نماید خرچیك

gemacht zu sein als umgekehrt. Dem widerspricht aber die Chronologie, vielleicht sind also die Namen vertauscht; immerhin sind solche Bezugnahmen späterer Dichter auf frühere litterarisch interessant. Von den beiden Versen unter فرخشته (31r) und ملك (42) ist auch einer nach dem anderen gemacht (beide in مجتث), da nicht ersichtlich ist, welcher ابو المؤیّد gemeint ist, lässt sich das Original nicht feststellen. 'Unçurî wiederholt sich in der Einkleidung des Gedankens s. v. دخمه (55r) und مرزغن (63); vergl. dann auch den Anfang des کتاب زبدهٔ رمل از جملهٔ تصانیف مولانا معنی (Vatic. Pers. Nr. 68, ZDMG. 51, 15 Nr. 30, 2). Daneben finden sich auch nur allgemeine Wiederholungen eines und desselben Gedankens, wie der Ausdruck von Unmöglichkeiten (vergl. unten S. 36).

فرّخی (شغا 5 = نیملنگ 46r; ناب 6r; آنی 7; آسیب 7r; یویه 8; غوته 10r; کاخ 15; سنگلاخ 15; بج 16; میزد 17r; ترفند 18; پارند 18r; پند 19r; پرند 20; کند 20; گمست 22; گردباد 22; برازن 22r; زاژ Nr. 2, 25r; کاس[مری] 26r = کاسمری 71r; دیس 28; نیرنگ 28r; پاش 30; خندهخریش 33r; چرخشت 33r; ورغ 34; شندف 36r; کوف 37; هفتورنگ 38, 45; فیلك 38; اشك 40r; آزرنگ 41; تنگ 44r; رنگ Nr. 2, 44r; Nr. 1—3, 45; ارتنگ 45r; سیرنگ 45r; نارنگ 45r; ونگ 46; نال 46; سگال 47; شگال 47r; آخال 48; نخچیروال 48; نهاله 48r; زاله 48r; یل 49; بیله 49r; پله 51; Nr. 1, 51; فسیله 52; تانول 52; سوتام 52r; ستام 53r; خرام 54; bis 54; دوستگان 57r; لیان 58; بهرمان 58; Nr. 2, 58; زبان 58; پرنیان 58; میزبان 58r; ایوان 58r; پریشان 59; موجان 59; مرجان 59; آسمانه 60r; ترانه 60r; لاوه ولاماتی 61; شیانی 61; نشیمن 61r; لاذن 61r; 62; [فرغن] 62r; پرن 62r; لکن 62r; 63; بابزن 63; نارون 63; کرگدن 63; بهمنجنه 63; پهنه 63r; خشین 64; خستو 65r; خیرو 67; خشو 67r; نویاوه 67r; زرساوه 69; گناه 69; Nr. 2, 69r; داه Nr. 1, 70; شببوی 71r; متواری

21r; دلشاد 21r; آماده 22; رن 22r; هنجار 22r; خنک‌زیور 23; برز 24; نغز 24; شرزه 24r; فرناس 27; لوس 27r; بیوس 27r; کرسنت 28r; آبخوست 29; پشت‌بست 29; خوسته 30; اخش 30; ریکاشه 30r; کربش 31; انگشت 33r; سرگشته 34; فغ 34; مغ 34r; سماروغ 35; کریغ 35r; زندواف 36; خف 36r; نوف 37; زفت 37; چالاك bis 38r; لاك 38r; بلالك 40; تنبك 40; بشك 40r; سرشك bis 41; رشك 41; چنگلوك 42; خذوك 42; سرجیك 42r; دژآهنگ 44r; ترنگ 46r; بال Nr. 1, 47; یال 47; نهال 47; لال 47; شال 47r; کوتوال 48; کاچال 48; هیکل 49; مل 50r; خله Nr. 2, 52; بشکول 52r; نزم 53; باذرم 53; پذرام 53r; بهرام 53r; خم 54r, 55; بفخم Nr. 2, 55; آذرم 55; دخمه 55r; غرم 55r; خیم Nr. 1, 56r; بالان 57; کاه‌کشان 57r; شمان 58r; یکران 58r; پژمان 59; برانه 60r; بیوکانی 61; زلیفن 62; میهن 62; ریمن 62r; مرزغن 63; اهرمن 63; کیسنه 63r; همایون 64 = آئین 65r; رون 64r; کاو Nr. 1, 68; تیبو 69; غریبو 69; خروه 69; ستایش‌گاه 69r; زواه 70; شکه 70r; بالویه 71; پوی 72[1]) — قطعه's s. v. بلالك 40, بالان 57, یکران 59), der ملك الشعرا, † a. H. 441.

Wie aus Rûdakî's *Kalîla va Dimna*-Uebertragung hat Asadî auch aus 'Unçurî's verschollenem Gedichte وامق وعذرا (vergl. Ethé, Litteraturgesch. S. 240) Fragmente erhalten. Dieses Werk war in متقارب abgefasst. Fol. 11r s. v. ترنج findet sich nämlich der zweifelsohne aus ihm stammende Vers

بتنجید عذرا[2] چو مردانِ جنگ   ترنجید بر بارگی تنگ‌تنگ

Mir steht zur Vergleichung nur Hammer's ausführlicher Auszug aus des Türken Lâmi'î gleichnamigem Meϑnevî zur Verfügung (Gesch. der osman. Dichtkunst II S. 45 folg.), 'Aδrâ reitet dort zwei Mal auf einem Dêv (S. 55, 56). Auf den Kampf der Perî's (Hammer S. 52) gehen wohl die Verse s. v. پرند (Fol. 20), برز (24), خف (36r); das بتخانه mit dem „Pehlevînamen" هیکل (Fol. 49) gehört wohl auf die Insel der indischen Feueranbeter (Hammer S. 57), in die Seeschlacht ebendort der Vers s. v. آکج (Fol. 11, 11r)[3]). Für so allgemeine Verse wie سرشك und رشك (Fol. 41) oder مل (50r) ist mehrfach Platz, نهال (Fol. 47) mag auf 'Aδrâ im Alter von einem Monat gehen. Dem Metrum zufolge können dem Werke noch angehören die Verse s. v. هویذا 6, خورابه 7r, غلت (10)[?], خنج (11r), غنچه Nr. 1, 12r, پخج 13, غند 20, رن 22r, نغز 24, خوسته 30, ریکاشه 30r, مغ (34r; ein zoroastrisches Bild), زندواف 36, لاك 38r, چنگلوك 42, خم 54r, غرم 55r, خیم Nr. 1, 56r, میهن 62, رون 64, کاو 68, تیبو 69, خروه 69 [1]).

عیاضی (سنجذبوی 72r), عیاضی سرخسی, ein Zeitgenosse des Mu'izzî M-F I ۳۰۴.

1) Aus einem Lobgedicht auf Mahmûd's Feldzug nach Chwârezm.

2) Die Ferhenge haben عذرا durch خودرا ersetzt.

3) Ist dann also etwas Wahres an 'Abdul Qâdir's indischem Könige ورشیش (S. 233 Nr. ۱۴)?

1) In dem Verse des عسجدی s. v. خنجه (11r) ist natürlich keine Anspielung auf *Vâmiq u 'Aδrâ* zu suchen, hier bedeutet عذرا (meine Conjectur) „Jungfer".

ابو العبّاس عبّاسی (غلیواچ 10r; غنچه Nr. 2, 12r; بلکفد 16r; کنند 19r; برجاس 26r; فرخسته 29r; نواجسته 29r; زیغ 35r; نغنغ 35r; رافه 37r; بشك 37r; کرگ 38; ورکاك 39; کلك 44; کنجال 48r; انگشتال 48r; دنگل 49r; غنجال 49r; مالکانه 60r; غرن 63r; امنه 63r), ابو العبّاس الفضل بن عبّاس فاضلی زنجی بخارائی, Zeitgenosse Rûdakî's.

عبد الله عارضی (کب 8r; کرته 70r).

عوتامی (غارج 11), nach ǏRŠ von ابو سلیك گرگانی (3. Jhdt. d. H.).

عسجدی (سا 6; گردا 6; شست Nr. 2, 8r; لت‌لت 10; خنجه 11r; کابلیچ 15; ماخ 15; ربوخه 16; راود 16r; پنچه‌بند 20; زنده 20r; مغنده 20r; زنده 20r; تمنده‌زقان 20r; راد 21r; غوزه 24r; هیز 25 = گلخن 61r; ژاژ Nr. 1, 25r; خس 27r; السست 29; پیخست 29; کشه 31r; زوشیدن 33; چشم‌کشته 34; شغه 34r; پاشنگ 37r; کلك 41r; زراغنگ 45r; شغترنگ 46r; کنگ 46r; جنگال 49r; پلّه Nr. 2, 51; بخله 51; کلّه 51r; خلّه 51r; چلّه 51r; جلّه 51r; غلّه 51r; خله Nr. 1, 52; خلم 52; خامه Nr. 2, 54r; دستاران 60; خرمن 62; چندن 62; روئین 62; لژن 62r; شادگونه 65; میتین 65; هرآینه Nr. 1, 66r; وسنی 66r; ماری 72r; — davon قطعه's سا 6 und گردا 6, هیز 25, جنگال 49r, ein رباعی s. v. زوشیدن 33, aus einem sehr zotigen Gedichte کلّه und folg. 51r), حکیم عبد العزیز ابن منصور عسجدی مروزی, † a. H. 432.

ابو العلای ششتری (غژب 7r, eine قطعه zum Lobe des Weines).

بو علی الیاس (پاچول 52), ابو الحسن علی بن الیاس الآغاجی (s. oben آغاجی)?

بو علی سیمجور (سان 57), der Emîr und samanidische Statthalter, welcher wohl sonst in den Anthologieen als Dichter nicht vorkommt.

علی قرط اندکانی (غوشا 6; زفت 9r; فلچ 11; یغتنج 12; ماکول 52r — فلچ 11 und ماکول 52r vielleicht zusammen gehörig).

عمّاره (s. v. لنج 12 عمّاره, sonst gewöhnlich عماره; شیب Nr. 2, 7r; زیب 7r; نهیب 7r; بت 10; میشنه 10r; آماچ 10r; لنج 12; کلخج 13; خشتچه 14; فرغند 18; فرکند 19; شند 19r; آبکیر 23; شبغاره 23r; غوش 33; دروشت 33r; بالغ 34r; تاك 37r; زنگ 37r; تموك 43; ستاك 43; فنال 47 = 52r; غال 47r; ماله 48r; سکاله 49; غال 49r; کالیذ 49r; شوله 51; ماکیان 58; لنبه 64; رخبین 65r; غولین 65r; فوآئین 65r; زاهری 72r; تونکی 72r; ساتکنی 72r; اندی 72r; سپرجی 72r — eine قطعه unter سکاله 49), ابو منصور بن محمّد مروزی, † a. H. 360.

عنصری (هویدا 6; نقاب 7; تاب Nr. 3, 7; خورابه 7r; غلت 10; پست 10r; آکنج 11 = 11r; ترنج 11r; خنج 11r; نشکنج 11r; غنچه Nr. 1, 12r; پخچ 13; نمچ 14; کوچ 14r; غفچی 14r; کاچ 14r; دیولاخ 15; نخ 15r; نژند 19; پرند 20; غند 20; لاد Nr. 2,

oder [s. v. گرز 24] سری بی‌تن وبیهن گشته بگرز تنی بی‌سر افگنده بر خاك برز

Herr Prof. Nöldeke macht mich darauf aufmerksam, dass mehrere der im Mutaqârib verfassten Verse des Dichters ganz deutlich zu Erzählungen gehören und dass kaum einer darunter ist, der gar nicht in einer solchen gestanden haben könnte. Die Erzählung als solche wird eingeleitet bei منو (68r) und فیال (47r). Und aus روان‌خواه (70r) scheint hervorzugehen, dass Abû Šukûr einen Kranz von Erzählungen verfasst hat [1]). Es ist höchst bedauerlich, dass uns hieraus nicht grössere Stücke erhalten sind; der Stil war den Späteren zu einfach.

شهرهٔ آفاق (بازان 57).

شهید (hs bisweilen سپهبد; ترا 5r; کیب 8; چست 9; پسته 9r; یغتنج 12; بنانج 13; بفج 14; آبکند 19r; زنده 20 (Vers fehlt); هراش 30r; ابیشه 31r; ستاغ 34; سپریغ 35r; تلاتوف 37; پوشك 40 = خروش 32r; بلکنجك 42r; ایزك 42r; جاخشوك 43; اورنگ Nr. 2, 44r; گوال 47r; پدمام 54r; گذرنامه 54r; چم 55r; خلاشه 55r; خیم Nr. 2, 56; شایگان 58r; تغنه 64; باشگونه 65; کاینه 66r; کسنتو 67; تریوه 69), ابو الحسن شهید بلخی, Zeitgenosse Rûδakî's. Ein Urtheil über seine Ghazelen in dem Verse Farruchî's s. v. ترانه 61.

صفّار مرغزی (سارنج 10r; ستیر 23 — aus 2 Rubâ'î's).

ابو طاهر خانونی موفّق الدین (غند 20), „der Kneipier", falsch خاتونی M-F I S. ۹۹ und damit die Ansetzung unter ترکان خاتون.

ابو طاهر خسروانی (مرغوا 5; ابستا 6; تراب 7; موسیچه 14; فلخ 15r; خرد 16r; ایارده 17r = نسك Nr. 2, 40r; ترفند 18; فرکند 19 = فرغن 62r; لاد Nr. 1, 21r; پژ 26; نوس 28; کستی 28; بست 29; پخسته 29r; گرزش 32; گنگ Nr. 1, 38; بك Nr. 2, 39r [falsch]; کوك 43r; غالوك 41; خامه Nr. 1, 54r; خفتان 59; فیرون 64r; خو Nr. 1, 68), Zeitgenosse des Rûδakî.

طاهر فضل (جکاك Nr. 1, 22).

طیّان مرغزی (کبیتا 6; کلابه 7r; تلاج 11; لنج 12r; نخج 13r; خج 13r; فلخ 15r; ستاوند 17r; لاند 21 = کلج Nr. 2, 13r; کراسه 27; لوش 32r; خرفه 37; غساك 39; غاوشنگ 46; گوال 47r = 53; کابیله 51r; تکل 53; خیم Nr. 2, 56r = آنین 66; آنین 66r; لکانه 60r; پینو 67; غوشای 71), also zu trennen von طیّان ژاژخای (z. B. JS s. v. زونج) M-F I S. ۳۳۸. — Ein selbstbewusster Vers zur Characteristik des Dichters s. v. پینو 67.

بو عاصم (مچاچنگ 46r; باجنك 46r, wohl beide zusammengehörig).

---

1) Da die متقارب-Verse nicht immer in α und β reimen, so sind naheliegende Emendationen, wie z. B. بی‌جاره‌را s. v. خفچه (14) nicht notwendig. 'Abdul Qâdir hat in dieser Beziehung verschiedentlich gesündigt (vergl. unten im Text S. ۸۹ Note n).

I ۳۴۱, nach Ethé S. 226 § 10 eine Dichterin; der Vers mit مالامال 53 findet sich im M-F. Vergl. unter محمودی unten.

سروذی (تخجیز 25).

بو سعید خطیری (لوچ 14r; فذرنگ 45; شنگ ومشنگ 46; کالیو 69).

شاکر (شاکره) بخاری (وادیج 11; کلج Nr. 1, 13r; دخ 15r; انبسته 29r; خراش Nr. 1, 30; وخش 30; نیوشه Nr. 2, 31r; سوك 43r; زغنگ 45r; بخم 55; کوفشانه 61; ازکهن 63; بلندین 65r; پالو 67) شاکخوار بخاری (یاکند 20 — Ferhenge شاکر بخاری); in هفت اقلیم wird شاکری aus Balch als alter Dichter erwähnt und Hindûšâh citiert in صحاح عجمیّه ein Paar Verse von ihm. In dem Verse s. v. کوفشانه (61) beklagt er sich bitter über einen ihm als Dichter vorgezogenen „Weber“.

شاهسار (قتال 47; چال 47r — beide zusammengehörig), Lexica auch شاهشار (z. B. Hm s. v. چال, ŠHp s. v. قتال).

بو شریف (بینی 72).

بو شعیب هروی (پاغنده 20r; کوست 30; کیغ 36; باهك 40r; یکون 65; جاو Nr. 1, 68). ابو شعیب صالح بن محمّد, ein Zeitgenosse Rûdakî's.

بو شکور (بنا 5; آشنا 5r; زهاب 7 = کشن 62r; نبایه 7; وریب 8; خنبه 8; غوشت 9; کلته 9r = 10; کلته 10; سکنج 11r; آرنج 11r; اهنج 12; الغنج 12; خفچه 14; سنگلاخ 15; جاخماخ 15; شخ 15r; رزد 16r; باذغرد 17; الفغده 17r; فرزد 17r; اورمزد 17r; دنك 18r; خرند 19; آبکند 19r; منده 20r; فلاذه 22r; کندوری 23; کوپال ونرز 24; کشاورز 24 = شکاف 36; مزه 24r; بنیز 25; پرواس 26r; چاپلوس 27r; رس 28; چست 28r; پسادست 29; شخش 31; درخش 31r; پوزش 32; نکوهش 32; منش 32; ستایش 32; آغالش 32r; نفاغ 34r; راغ 34r; آمرغ 34r; یوغ 35; ستبغ 35r; جافجاف 36; لاف 36; زرف 36r; شفاك 38r; نغوشاك 39; مفلاك 39r; نهك 40r; چکك 43 = چغو 67r; کابوك 43r; نوك 44; مجرف 44; غریاسنگ 44r; شنگ 46; آذرنگ bis 46r; فیال 47r; هال 48; وبل 49: بشل 49: کیغال 50; خوهل 50r: داهل 50r: اوستام 53r; دژم 55; بافدم 56r; برزین 57; روان 57r: کیان 57r; کیوان 58r; انیسان 59r; پروانه 60; فرزانه 60; رخنه 64; غلبکین 66; تغو 67r; منو 68r; دزآگاه 69r; روانخواه 70r; سنی bis 71; تکاپوی 71r; خی 72; یك بسی 73) — meist متقارب-Verse im Stil des Šâhnâme's, vergl. Nöldeke, Das iranische Nationalepos § 18[1]): als ganz besonders characteristisch führe ich hier nur an

|s. v. فرزد 17r| فروتر زکیوان ترا اورمزد برخشانی لاله اندر فرزد

ein Bild, das Firdausî in das Šâhnâme übernommen hat, Calc. ۱۴۰۳ V. 8, vergl. auch ۱۴۰۱ V. 6,

---

1) Die von mir im Grundriss d. neup. Etym. S. XXI citierten angeblichen Verse Abû Šukûr's stammen aus Firdausî's Satiere.

مینو (66ʳ), فره (70ʳ). Wie weit der Dichter Rûδakî Umgestaltungen seiner Vorlage sich erlaubt hat, können wir natürlich nicht einmal ahnen; dass in einigen der identificierten obigen Stellen die syrische Uebersetzung genauer zur persischen stimmt als beider arabisches Original, wird bei dem Stande der arabischen Ueberlieferung, nach der Wolff übersetzte, wohl nichts besagen. Herrn Prof. Nöldeke verdanke ich hierzu die folgende wertvolle Bemerkung: „Die Stelle s. v. فلغز (24ʳ) ist aus Sindbâdh (vergl. die deutsche Uebersetzung des syr. Textes bei Baethgen, Sindban S. 20 ff.). Sie ist allerdings auch in gewisse Texte von Kal. v. D. gerathen (s. Benfey's Einleitung zum Pantschatantra § 99), aber da auch die Stelle s. v. غوشت (33) aus Sindbâdh ist — im Syrischen fehlt sie wegen Defects der Hdschr., aber in 1001 Nacht steht sie (die zweite Gesch. des vierten Tags) —, so muss man wohl annehmen, dass Rûδakî auch Sindbâdh in dieser Weise bearbeitet hat[1]). Zu Sindbâdh dürften auch die Verse mit den Weibern gehören: کاغه (35ʳ); دلام (53ʳ); اشتلم (53ʳ); vielleicht auch کُربز (23ʳ)".

Anspielungen auf Kalîla va Dimna in der früheren neupersischen Literatur, wie bereits bei Abû Šukûr s. v. کلته 9ʳ, 10, شرفاك 38ʳ (Wolff I S. 210, Keith-Falconer S. 144 Z. 29/30), oder bei Ṭayyân s. v. لوش 32ʳ (Wolff I 32 Z. 4 v. u., Keith-Falconer S. 19 Z. 33), oder bei Ma'rûfî s. v. کلاژه 26, oder bei Mu'izzî s. v. انگشت 9 (Nachahmung von den Worten der Sonne Wolff I 220, Keith-Falconer S. 149, 34), oder in 'Unçurî's Verse s. v. دخمه 55ʳ (vergl. Keith-Falconer S. 147 Z. 31/5) werden auch auf Rûδakî's Werk zurückgehen. In dem Verse s. v. کنام Nr. 2, 54 spielt Rûδakî selbst auf Wolff I S. 79, Keith-Falconer S. 45 an. Die Thierparabeln und Anspielungen auf solche im Šâhnâme sind gewiss auch durch Kal. v. D. beeinflusst; auch die Geschichte, auf die Chujasta's Vers s. v. خاد 21 hindeutet, ist eine bekannte Thierfabel.

Ein دوبیتی über die Allmacht des Todes bilden die beiden Verse s. v. غن (61ʳ) und زغن (62ʳ)

جمله صید این جهانیم ای پسر   ما چو صعوه مرگ بر سان زغن
هر گلی بژمرده گردد زو نه دیر   مرگ بفشارد همرا زیر غن

Zu den Urtheilen persischer Dichter über Rûδakî bei Ethé, Göttinger Nachrichten 1873 S. 674 folg. vergl. den Vers Kisâyî's s. v. پرگست 8ʳ.

[?|روزبه نکتی|?] (شاشه 30ʳ).

زرّین کتاب (فراستوك 43; کرستون 64ʳ).

زینتی (hs رپنی, meist زپیمی; ورتبیج 13; کوس 26ʳ; سارك 42ʳ; شوشك 42ʳ; پیخال 48; خرچال 50; سوفال 50; مالامال 53; die Ferhenge haben, wenn sie diese Verse citieren, andere Dichter, bis auf Š einmal (زینی)[2]), زینتی علوی محمودی خراسانی M-F

1) Ein دفتر سندباد erwähnt Šarîf im راحت الانسان, Schefer I S. ۳۰۸ Zeile 5 v. u.

2) حسین وفائی schreibt ihn wohl ربیبی (Salemann, Mél. asiat. IX S. 457).

(s. v. زخ 15r) چون کشف انبوه غوغائی بدید بانگ وزخ مردمان خشم آورید

Wolff I S. 86, Keith-Falconer S. 49 Z. 17/8.

(s. v. شب‌تاب 6r) شب زمستان بوذ کپّی سرد یافت کرمکی شب‌تاب ناگاهی بتافت

کپّیان آتش همی‌پنداشتند پشتهٔ آتش بذو بر داشتند

Wolff I S. 91/2, Keith-Falconer S. 55 Z. 32/4.

(s. v. تبنگوی Nr. 2, 71r)

وز درخت اندر گواهی خواهذ اوی تو بذانگاه از درخت اندر بگوی

کآن تبنگوی اندرو دینار بوذ آن ستذ زایذر که ناهشیار بوذ

Wolff I S. 96, Keith-Falconer S. 57 Z. 21 folg.

(s. v. فژاگن 61r) گفت دینی‌را که این دینار بوذ کین فژاگن موش‌را پروار بوذ

Wolff I S. 165 Z. 8, Keith-Falconer S. 118 Z. 20/1.

(s. v. کننذ 19r) مرد دینی رفت وآوردش کنند چون همی مهمان در من خواست کند

Wolff I S. 164, Keith-Falconer S. 118 Z. 11.

(s. v. غول 49r) ایستاذه دیذ آنجا دزد وغول روی زشت وچشمها همچون دو غول

Wolff I S. 213 unten, Keith-Falconer S. 145 Z. 33.

(s. v. غژم Nr. 2, 56)

شیر غژم آورد وجَست از جای خویش وآمذ این خرگوش‌را الفغده پیش

Wolff I S. 48, Keith-Falconer S. 27 Z. 28.

(s. v. ترب 8) اندر آمذ مرد با زن چرب‌چرب گنده پیر از خانه بیرون شذ بترب

etwa Wolff I S. 215, Keith-Falconer S. 146 Z. 15 [1]).

(s. v. بوب 7r) شاه دیگر روز باغ آراست خوب تختها بنهاذ وبرگسترد بوب

wohl zu Wolff II 55 ff. (etwa an den Schluss der Geschichte), Keith-Falconer S. 219 ff.

(s. v. کیك und ویك 41r)

خشمش آمذ وهم آنگه گفت ویك خواست کورا برکنذ از دیذه کیك

Wolff II S. 23, Keith-Falconer S. 179 Z. 10?

Ferner نوجبه (8), جغبوت (10), کبت (10), آهنج (12), فرنج (12), سمج (14), خفچه (14), دروآخ (15), آشکوخ bis (16), نوند (18r), زغند (19), آبکند (19), آماذه (22), مغز (23), کربز (23r), فلغز (24)[2], کمیز (25), کربسه (28), زش (32r), پیلغوش (33), غوشت (33)[2], کاغه (35r)[2], غغه (37), خاشاك (38r), مغاك (39r), تکوك (43r), مجوکی (44), یل (50), چنگل (50r), زله (51r), دلام (53r)[2], اشتلم (53r)[2], اندمه (55r), کوم (56), ستبیم (56r), چیلان (57), خنبه (64),

1) Rûδakî hatte den Gatten dann als Alten dargestellt.

2) Sindbâδnâme, vergl. unten.

9r; جغبوت 10; کبت 10; فرتوت 10r; بخچه 10r; تنج 11r; آهنج 12; فرنج 12; ترفنج
12; سمچ 14; خفچه 14; کیچ 14r; درواخ, 15; ژخ 15r; آشکوخ 16 (bis); انجوخ 16; ایفده
17r; پژاوند 18; فند 18; نوند 18r; زغند 19; دیرند 19; فرغند 19; آبکند 19; کنند
19r; دند 20; مانیذ 21; وسناذ 21r; زشت‌یاذ 22; آماده 22; واتگر 23; مغز 23; کندز 23r;
گربز 23r; تز 23r; فلغز 24; کمیز 25; غرس 27; پرگس 27r; کربسه 28; شکست ومکست
29; دسته 29r; مسته 30; خراش Nr. 2, 30; شخش 30; غاش 30r; فرخشنه 31r; آذرخش
31r; نیوشه Nr. 1, 31r; غبشه 32; شنوشه 32; زش 32r; خلالوش 32r; زوش 33; پیلغوش
33; غوشت 33; خذیش 33; آگیش 33; وغیش 33; دیش 33r; بندروغ 35; آمیغ 35r;
کاغه 35r; غفه 37; کلفت 37; یافه 37r; خشوک 38; خاشاک 38r; خباک Nr. 2, 39; مغاک
39r; لک وبک 39r; پوپک 40r; نشک 40r; تبک 41; کبک 41r = ویک 41r; شلک 41r;
اسبیدرک 42r; شغک 42r; بارک 42r; تکوک 43r; سوگ 43r; بالیک 44; مجرگ 44; بیوگ 44;
شرنگ 45r; مندل 49r; زبغال 49r; غول 49r; بیل 50; بیذبن‌ساله 50; ویل 50r; چنگل 50r;
نغل 50r; زله 51r; فرغول 52r; مرغول 52r; اندام 53; دلام 53r; اشتلم 53r; سیام 54; کنام
Nr. 2, 54; کرشمه 55r; اندمه 55r; غژم Nr. 2, 56; گرم 56; دیهیم 56; ستیم 56r; کذونیمه
56r; چیلان 57; خذایگان 57r; ستان 57r; ستودان 59; بخسان 59r; پالکانه 61; زاولانه
61; برزن 61r; کیاخن 61r; گردبندن 61r; ریخن 61r; فژاگن 61r; غن 61r; فلاخن 62;
زغن 62r; شمن 62r; انبودن 63r; نسترون 63r; خنبه 64; ربون 65; مینو 66r; باهو 66r;
پرستو 67; جتو 67; جاو Nr. 2, 68; کروه 69; نستوه 69r; راهشاه 69r; داه Nr. 2, 70; گواه
70; فره 70r; فژه 70r; مایه 71; زی 71; تبنگوی Nr. 2, 71r; شاهبوی 72; داربوی 72; مدی
72 — der häufigst citierte Dichter). — Die vier Zeilen s. v. بندروغ 35 kennzeichnete ihr Inhalt deutlich als zu Rûdakî's verloren gegangener Kalîla va Dimna-Uebertragung gehörig (vergl. Ethé, Neupersische Litteratur S. 221 § 5 Ende), meine Hoffnung, noch mehr Verse aus dem Gedichte bei Asadî zu finden, betrog mich nicht. Da ein Werk Rûdakî's in jedem Falle Beachtung verdient, so stelle ich hier diejenigen Verse aus seinem verschollenen Meϑnewî zusammen, die ich beim Durchlesen der Kalîla und Dimna-Uebersetzungen von Ph. Wolff (2. Aufl. 1839) und Keith-Falconer zu identificieren vermochte[1]) (etwaige eingehendere Untersuchungen muss ich den Semitisten überlassen) und schliesse die Stichworte derer an, welche nach dem Metrum (kurzes reimendes Ramal) aus ihm stammen können. Andere Ferhenge werden vielleicht noch weitere Ausbeute liefern.

دمنه‌را گفتا که تا این بانگ چیست   با نهیب وسهم این آوای کیست   (s. v. بندروغ 35)
دمنه گفت اورا جزین آوا دگر   کار تو نه هست وسهمی بیشتر
آب هرچه بیشتر نیرو کند   بندروغ سست بوده بفگند
دل گسسته داری از بانگ بلند   رنجگی باشدت وآواز گوند

Wolff I S. 21 unten, Keith-Falconer S. 13 Z. 31 folg.

1) Bickell's Werk habe ich bei Seite gelassen, da es nicht auf die arabische Bearbeitung zurückgeht.

کیا حسبنی قزوینی (رنگ, Nr. 4, 45).

حکاك (آغیل 47r; کلال 45r; فنگ 44r; شنکلنگ 38; چلك 36r; زیف 22; روخ‌چکاك; 51; فلاخم 55r; بهنانه 60r; بادرو 67r).

ابو حنیفك اسکاف (پشنگ 46 — der Schuster [اسکاف] ruft hier einem anderen zu „bleib' bei deinem Leisten"), ابو حنیفه مروزی † a. H. 386 nach M-F I S. ۸۳.

خجسته سرخسی (سرخسی unter کذر; پتکوب 7r; کنند 19r = ناوه 69; خاك 21; کذر 23; بازه 23r; کوبین 65r), eine Dichterin (R s. v. خجسته : نام زنی است شاعر).

خسروانی s. ابو طاهر خسروانی

خسروی (کیانا 6; افسنت 9, 29; رست 9r; جمست 10r; شوخ 16; فترد 17; کرمند; 17r; میز 25; کروز 26r; برجیس 28; خریش 33r; بك Nr. 2, 39r; خبك 40; خنجك 40; برك 43; تراك 43; ونجنك 43; هامال 48; استیم 56; رخشان 59r; کابین 65; سینی 66r; کمی 72; وشی 72r; die meisten Verse sind nichtreimende خفیف, wohl aus einem grösseren didactischen (?) Gedichte), خسروی بخارئی d. i. شیخ جمال الدین ابو المشاهد (*nach M-F I S.* ۱۲۹ *ein Zeitgenosse des* ملك خسرو, *was aber nicht möglich ist, da* dieser erst von a. H. 555—582 regierte; wenn der تخلص wirklich von einem gleichzeitigen Herrscher herrührt, könnten nur zwei Buyiden in Frage kommen).

خطیری s. ابو سعید

خفّاف (آسا Nr. 2, 4r; پاپاب Nr. 2, 6r; کانور 22r; دوزه 26; ریژکام 26; تالواسه 27; خرش 31; تخاله 48r; بسمل 49; شم 55).

دقیقی (رخشا 4r; پروا 5; اژدرها 5; فراخا 5; هانا 5; شیذا 5r; قسطا 5r; نغوشا 6; غمزه; هرمز 23r; زند 18r; خرده 17; کبد 16r; تاراج 11; رخت 10; فرهخته 9r; کلات 9r; 24r; چشم‌آلوس 26r; بامس 27r; کبوس 27r; فرابسته 29r; فرسته 29r; ماغ 34r; فروغ 35; پالاپال; آیغت 37; خباك Nr. 1, 39; کراك 39; هزاك 39; ازهراکا 39[1]; ترك 43; هال 47r; سرپایان 48; فرزام 53r; شجام 54; نغام 54; تهم 54r; شان 58; کُرزمان 59r; برروشنان 60; هیون 60; کمانه 60r; کوزن 63r; شته 63r; آهون 64r; برهون 64r; فراردن 64r; برمایون 64r; 64r; بون 65; سخون 65; هین 65r; هرآینه Nr. 2, 66r; پژوه 69r; پادافراه 69r; کُراه 70; رخت 70r; گُرای 70r; دُرای 70r; کی 71; خوی 71r; ماردی 72 — darunter 1 Šâhnâmevers [رخت 10]. und auf die alte iranische Sage von Ṭahmûraϑ geht wohl auch der Vers s. v. کُراه 70; Zoroastrisches خرده 17, زند 18r, vergl. auch die Pârsenworte کُرزمان 59r und برروشنان 60).

رشیدی (تربان 59, J اسمعیل رشید), etwa ارشدی سمرقندی (M-F I S. ۸۷)?

رودکی (والا 4r; مروا Nr. 2, 5; آوا 5r; کزیا 6; ستا 6; شب‌تاب 6r; غاب 7; تاب; Nr. 1, 7; بوب 7r; شیب وتیب 8; نوجبه 8; ترب 8; انکشبه 8r; چرخشت 8r; الفخت

1) Die 4 Verse unter خباك bis ازهراکا gehören zu einem und demselben Gedichte.

noch بیت oder شعر steht, ausdrücklich eingeführt. Der Schreiber scheint an einen reimenden Vers gedacht zu haben, doch vermag ich beim Silbenzählen kein altiranisches Metrum herauszufinden (liest man in β, im Uebrigen in Anschluss an Prof. Nöldeke's Emendation, ویم, so erhielte man 8 Silben, aber keinen Sinn [1]); man steht hier zunächst noch auf zu unsicherem Boden, ehe nicht der Sinn der Worte gefunden ist. Prof. Nöldeke meint, ein neupersischer Dichter könne vielleicht in Pehlevî zu dichten versucht haben). Dr. Andreas glaubt in der Hâjiyâbâdinschrift eine metrische Stelle entdeckt zu haben; dass die von Asadî angeführten Worte ein Vers sind, ist keineswegs zweifellos. — Pehlevîworte sind auch روخجکان (22), هیز (25).

Im allgemeinen habe ich die Publicationen Ethé's, Schefer's (Chrestomathie persane) und das M-F nach den bei Asadî vorkommenden Versen durchgesehen; dass ich den einen oder anderen dabei übersehen habe, ist möglich, da mir an der Auffindung verständlicher Verse nichts lag.

Asadî citiert nun die folgenden Dichter [2]):

اجامی wird جامی [احمد]ا sein, mit vollem Namen شیخ الاسلام ابو نصر احمد بن ابو الحسن النامقی الجامی, der nach M-F I S. ٩٨ a. H. 532, nach Ethé, Litteraturgesch. S. 284 a. H. 536 starb. Von ihm stammt der Belegvers zu تباه وتبست (8^r).

احمد برمك (ملك 42).

اسدی طوسی (بُش 31), Firdausî's Lehrer حکیم ابو نصر احمد بن منصور, † ca. 430 a.H.

اسدی (آزفنداق 44, im کرشاسف‌نامه), der Verfasser unseres Werkes.

اشنانی جویباری (موبذ 21); jedenfalls nicht جویباری بخارائی.

آغاجی (11 برخفج; 16 برد; 19^r تنند وخوند; 24 لغزیذن; 27^r بخس; 41^r لك; بل 50; نخجل 50^r; 62 وارن; 67 تنندو), امیر ابو الحسن علی بن الیاس الآغاجی, Zeitgenosse des دقیقی. — An Ableitung von türk. آغاج ist so früh kaum zu denken, also wohl Nebenform zu آغاز „Anfang“.

اورمزدی (6 سروا; 9 کبسب; 30^r زواش; 40 تاول), ohne nähere Zeitangabe M-F I S. ٩٩.

بهرامی (4^l آسا; مروا Nr. 1, 5; 7 زکاب; سیل‌آبکند 19^l; 25^r باژ; 27 تکس; 42 چوك; اسپغول 52^l; 55 کرکم; غژم Nr. 1, 56; 56^r کوم; بهرمان Nr. 1, 58; 58^r فرزان; 62^r زراغن; ابناخون 63^l; 66 خرامین), ابو الحسن علی بهرامی سرخسی, † 500 a.H. nach M-F I S. ١٧٣.

پیروز مشرقی (شاپورد 17) im 3. Jahrhdt. d. H.

جلّاب بخاری (سفته 9^l; پند 19^l/20).

---

1) Oder תנדרי אורי־צייה (تندر اوروجیذ)?

2) Die Mittheilungen uber شاکر بخاری und تجّار verdanke ich der Gute Herrn Prof. Ethé's; uber andere mir unbekannt gebliebene Dichter vermochte derselbe auch nichts aufzufinden.

کَوّازه[1]) mit RŠ „metri causa“ anzunehmen). Die Form des بسيط s. v. نخچيروال (48ʳ) ist nach Prof. Nöldeke im Arabischen häufig, je später, je beliebter, die persischen Metriker verzeichnen sie nicht; ebenso nicht die des رجز s. v. اندام (53), des قريب s. v. تاب Nr. 1 (7), شيب Nr. 2 (7ʳ), منده (20ʳ), des منسرح s. v. برجاس (26ʳ) in echt arabischem Rhythmus. In dem سريع Rûdakî's s. v. بارك (42ʳ) habe ich zwei Mal ein و ergänzt, um die gewöhnlichen Choriamben zu erhalten; der Dichter könnte sich aber auch statt ihrer Molossen erlaubt haben wie منجيك in β s. v. غنكَ (45) einen dritten Epitrit nach dem Choriambus („mühe dich und komme hervor unter der Keule des Kummers“; nähme man auch einen Molossus an, so müsste man weniger passend übersetzen „mühe dich und komme unten hervor, du Kummerkeule = du vom Kummer Zerstossener“). Ich erwähne noch das مجتث s. v. ربّا (5ʳ), das eine Silbe zu viel aufweist, sowie das رمل s. v. بازان (57), das eine zu wenig hat.

Die Zahl der von Asadî citierten Dichter beträgt 76; meist sind es auch aus anderen Ferhengen bekannte Namen, doch war ich nicht im Stande, sie mit den mir zu Gebote stehenden Hilfsmitteln sämmtlich chronologisch zu fixieren. Dass diese letzteren vorzüglich Ethé's Schriften waren, brauche ich kaum zu bemerken, alle folgenden Notizen über die Dichter stammen aus ihnen, wenn nicht ausdrücklich andere Quellen angegeben sind (besonders kommt das sehr nützliche مجمع الفصحا neben Ethé in Betracht).

Bei den höchst verschiedenen Gebieten, auf welchen schon die alten Dichter ihren Pegasus getummelt haben, finden sich in Asadî's Wörterbuche denn auch die unpoetischsten Vocabeln belegt. Epigrammartige Gedichte, wie die 'Ummâra's unter سگاله (49) oder رخبين (65ʳ), oder Verse wie der Qarî' uddahr's unter آبشتنگاه (70) sind nichts so Seltenes; ihr Inhalt, der sich mit trocken gewordenem Hundekoth (in länglicher, dünner Form), welchen der Chᵛâje als Zahnstocher verwendet, mit einer „Rotznase, die einem mit käsiger Milch ausstaffierten Kurdenhause gleicht“, oder mit dem Abort beschäftigt, ist allerdings nicht besonders aesthetisch, aber das sind Martial'sche Epigramme ja auch nicht, und der Alterthumsforscher würde sie doch nur sehr ungern missen.

Asadî führt die einzelnen Belegverse meist durch ein dem Namen des Dichters folgendes گفت ein; das manchmal mit diesem wechselnde گويد geht nicht etwa auf zu seiner Zeit noch lebende Dichter (wie bei dem eigenen Citate s. v. آزفنداق Fol. 44), es findet sich auch bei بو شكور, رودكى, دقيقى u. a. m.

Das zweite Citat unter وسناد (21ʳ) verstehe ich nicht. Es scheint aus einem sonst unbekannten mittelpersischen *Pîrân Vêsaknâmak* zu stammen und mittelpersische Formen zu enthalten (in β deutlich סאצאת und אפרוצנד). Als mittelpersisch werden die Worte durch فهلوى, wie sonst bisweilen vor einem Verse

1) Die Verdoppelung von Konsonanten ist metri causa ja erlaubt, auch wenn keine etymologische Berechtigung vorliegt; Dichterlinge, die in dieser Beziehung zu wenig scrupulös sind, verfallen aber dem Spotte (vergl. den Vers des اثشا bei Blochmann Prosody of the Persians S. IX Nr. XXI).

Ein mir sonst nicht bekanntes Pârsenwort findet sich s. v. بیاستو (67[1]); auf eine Avestastelle spielt Lebîbî's Vers s. v. پازند (18[r]) an.

Fast jedes vorkommende Wort belegt Asadî durch einen, bisweilen auch mehrere Verse. Den grössten Theil seiner Belegverse muss er sich bei dem oben skizzierten Stande der neupersischen Lexicographie vor ihm selbst gesammelt haben. So sagt er nach dem Buchstaben ش, wo er sich entschuldigt, dass ص, ض, ط, ظ und ع bei ihm ausfielen, er habe دیوان شعرا durchsucht, aber keine auf sie ausgehende (sc. persische) Wörter gefunden. Wie er sich seine Belegverse selbst ausgesucht hat, können wir verschiedentlich noch beobachten. So werden auf Fol. 72[r] hinter einander fünf Worte aus 'Ummâra belegt, jedes mit einem Verse aus einem anderen Gedichte, hier hat Asadî also offenbar eine Sammlung 'Ummârischer Poesieen vor sich gehabt. Aus grösseren Gedichten 'Asjadî's und Qarî' uddahr's hat er ferner auf Fol. 51[r] folg. (von پلّه Nr. 2 an die هزج-Verse) sowie passim (vergl. unten unter قریع الدهر) ausgewählt, was er brauchen konnte. Ich habe öfters zerstreute Verse zu قطعه's oder längeren Gedichten unter den einzelnen Dichtern wieder vereinigt; um etwaige weitere Nachforschungen in dieser Beziehung, die unter Berücksichtigung der Verse anderer Ferhenge noch manche Resultate liefern werden, zu erleichtern, habe ich das Metrum jeden Verses bis auf das متقارب in den Fussnoten angegeben.

Dass es an einer wissenschaftlichen Darstellung der persischen Metrik fehlt, habe ich bei Abfassung meiner Arbeit sehr häufig schmerzlich empfunden. Gar nicht selten stiessen mir Verse auf, die sich in den bisher aufgestellten Schemen nicht vorfanden (ich habe ausser Rückert-Pertsch und Blochmann auch die Zusammenstellungen in Salemann-Schukovski's russischer Bearbeitung ihrer persischen Grammatik S. 84—86 benutzt). Da mir die Grundlage für eine Behandlung der persischen Metrik fehlt, nämlich die Möglichkeit einer selbstständigen Untersuchung der arabischen Originale, so könnte ich höchstens den bisher mitgeteilten einige neue Schemata hinzufügen, ohne ihre Berechtigung begründen zu können. Ich verspare dies auf eine Vervollständigung meiner Sammlungen und beschränke mich hier auf einige Bemerkungen.

Dass رباعی und هزج sich bei nur einzelnen Baits bisweilen nicht scheiden lassen, ist bekannt; ich habe, wie ich nachträglich aus dem deutlichen رباعی (dessen Schema Rückert-Pertsch und Salemann nicht anführen) s. v. کنستو (67/67[1]) sehe, verschiedentlich solche kurze Rubâ'î-Miçrâ's fälschlich als هزج notiert. Fälle, wo die einzelnen Miçrâ's eines Verspaares metrisch ziemlich verschiedene Formen aufweisen, sind nicht selten, besonders im رمل, هزج und مضارع. Allerdings liesse sich durch Emendation häufig die Gleichheit herstellen; so z. B. s. v. شیب وتیب (8) würde α durch شیب تو genau β gleich, dagegen spricht aber neben der Ueberlieferung (نشیب auch in HDŠ) der Parallelismus in der Ausdrucksweise in α. Daher habe ich z. B. auch s. v. تاك (87[1]) یکی in α nicht in یك geändert, oder s. v. گوازه (26) das handschriftliche وریمن nicht in ریمن (ich brauche dann auch kein

Formen S. ۷۹ und ۱۳۹ anführen können, wenn er seine Abschrift noch besessen hätte. Es kommen locale Formen vor aus

Šîrâz s. v. برغست (28ʳ), vergl. s. v. برغست (10); das nach F S. ۸۸ Nr. ۴۳ isfahanische نشکنج führt Asadî Fol. 11ʳ als allgemein an (wie auch Ḥusain Vafâyî, Mél. asiat. IX, 491).

Ṭûs s. v. مغنده (20ʳ; „das gemeine Volk von Ṭûs"), s. v. کیغ (36), تبوك (43ʳ; „das gemeine Volk von Ṭûs"). Vielleicht bezeichnet ایاجا (s. v. خنبه 8, ورتاج 11) sowie این ولایت (s. v. آئین 66) dieselbe Gegend; an Ghazna wird man nicht denken dürfen, da hier höchstens der Hof persisch sprach.

Chorâsân s. v. خرند (19), فلغز (24ʳ).

Merw s. v. ریکاشه (30ʳ).

Kôhistân s. v. خرند (19), فلغز (24ʳ).

Balch s. v. خرند (19), فیال (47ʳ).

Transoxanien s. v. نغنغ (35ʳ), لوغ (35), کاك (38ʳ), پوشك (40).

Farγâna s. v. فغ (34ʳ).

Farγâna und Chatlân[1]) s. v. کخش (31ʳ).

Badachšân s. v. فیالك (40ʳ).

Dialectische Formen müssen auch فرداشتن (s. v. نیوشه 31ʳ; — oder sonst nicht vorkommendes Compositum mit فرٌ ap. *fra* gegen ورداشتن برداشتن ap. *upariy*?) oder زفان in مغندزفان (20ʳ) u. a. m. sein. Fälle mit so zahlreichen Synonymen wie z. B. unter لیولنگ (46) sind nicht selten. Wörter wie ویش = غلیواج (Fol. 10ʳ), خرك („Kropf" Fol. 11ʳ s. v. کنج[2]), مغز (Fol. 23), erklärt als „Weitaufschiebung"[3]), لازره s. v. فلغز (Fol. 24), زك „Mund" s. v. نس (Fol. 28) — zu زکیدن زکیدن „murmeln"? —, جاهك s. v. کاه Nr. 2, Fol. 69ʳ „Schmelztiegel" etwa چاهك (?; an Arabisierung ist kaum zu denken), habe ich sonst nicht in Ferhengen gefunden; انبوشش, das Fol. 63ʳ انبودن erklärt, könnte *انپوشش „Einkleidung = Entstehung", انبوسش „Entstehung" (Lexica انبوسیدن) oder اَنْبُوش (vergl. skr. *sambhava-* „Entstehung"[4])) sein, jedenfalls ist hier ein seltenes Wort durch ein anderes erklärt. Die Etymologie von کی aus کیوان ist nicht schlechter als andere persischer Lexicographen (Firdausî hat nach den Reimen *kêvân* gesprochen, vergl. KZ. 35, 174; nach Asadî's Zusammenstellung mit کی möchte man bei ihm auf *Kaivân* raten).

---

1) FB[V] haben s. v. کخش daraus کیلان gemacht.

2) Etwa خرك aus *خیزك?

3) Etwa مغزیدن neben مرزیدن wie فلغز (Fol. 24) neben فلرز mit uvularem *r*? مرزیدن neben مالیدن (vergl. meinen Grundriss Nr. 962 und S. 288 Nr. 131) „reiben, fegen, schieben"? غژیدن passt nicht.

4) انبوش „Wurzel" der Wörterbücher soll neben انبوت stehen (?).

(38 und 40), چنگلوك (38 und 42), آكج (11 und 11ʳ), كلنه (9ʳ und 10), نیرنگ (38 und 45), فتال (47 und 52ʳ), كُوال (47ʳ und 53), كوبين (57 und 67ʳ), آئين (66 und 66ʳ), هرآينه (66ʳ), und zwar theils mit den gleichen, theils mit verschiedenen Belegversen oder Bedeutungen, ohne jeden Verweis; mit Verweis خشين und خشینه (65ʳ und 66). Aus allem gewinnt man fast den Eindruck, als sei nicht die letzte Feile an das Werk gelegt worden, als sei Asadî etwa über der abschliessenden Redaction weggestorben. Auch die höchst auffällige, formlose, verstümmelte(?) Einleitung scheint für eine solche Annahme zu sprechen. Mit بعد ما fangen übrigens bisweilen persische Handschriften an, z. B. habe ich in Ethé's persischem Bodleian Library-Kataloge einige gesehen, die ich leider augenblicklich nicht wiederfinde; Pers. VII des Vaticans (s. ZDMG. 51, 8 Nr. 12) ist als von dem Europäer della Valle stammend nicht massgebend.

Im Jahre 447 der Flucht hat Asadî bekanntlich die Abschrift des sog. Codex Vindobonensis vollendet. Die Abfassung seines Wörterbuches in der uns vorliegenden Form muss nun schon aus dem Grunde nach diesen Zeitraum fallen, weil verschiedene in ihm citierte Dichter 447 a. H. noch nicht gedichtet haben können. Es ist daher auffällig, dass der Copist des Buches der „pharmakologischen Grundsätze" für sein Lexicon nur sehr wenig von dieser früheren Arbeit profitiert hat. Die Beschreibung der vorkommenden Pflanzen, Thiere oder Heilmittel ist meist so wenig naturwissenschaftlich, wie nur möglich. Ich muss daher mein auf den ganz vereinzelten Ausnahmen beruhendes, anders lautendes Urtheil in meinem Congressberichte (S. 29) zu meinem Bedauern zurücknehmen. Es liegt vielmehr der Schluss nahe, dass Asadî nicht, wie Lagarde (Pers. Stud. S. 38/9) ihm imputierte, Botaniker und Mediciner aus Interesse am Gegenstande ihrer Disciplinen las, sondern dass er den Codex Vindobonensis nur um des Gelderwerbs willen im Auftrage des auch namhaft gemachten Grossen abschrieb; bei der Abfassung seines لغت فرس hat er ihn sicherlich nicht zur Hand gehabt [1]). Das لغت فرس fällt auch später als das كرشاسفنامه (vollendet a. H. 458), da er aus diesem einen Vers citiert (s. v. آرفنداق).

Grösser war augenscheinlich Asadî's sprachliches Interesse, nennt er doch in der Einleitung sein Werk „Persisches Wörterbuch nach der Sprache der Leute von Balch, Transoxanien, Chorâsân etc."; und so giebt er gern an, wie ein Wort in verschiedenen Gegenden des persischen Sprachgebietes laute. Auch bei ملك (42), كريسه und كريش (28, 31) hätte er hier aus Abû Mançûr die dialectischen

1) Eine auffällige Uebereinstimmung in beiden ist höchstens بادروّ und بادروّج (vergl. Fol. 67ʳ). — Als eine Ergänzung zu der geradezu schaudererweckenden Beschreibung der Wirkungen des Bieres bei Abû Mançûr Muvaffaq (s. v. فقاع 189; Achundow's Uebersetzung in Kobert's Histor. Studien aus dem pharmakolog. Institute der kaiserl. Universität Dorpat, III S. 241) möchte ich hier erwähnen, dass Asadî s. v. آروغ (35) von diesem Getränke berichtet, es bewirke „starkes Rülpsen", gewiss nicht, um damit ein Mittel anzugeben, wie man sich diesen nach beduinischen Begriffen als Zeichen dankbaren Wohlbehagens geltenden Genuss (Euting, Tagbuch einer Reise in Inner-Arabien I S. 37 u. ö.) billig verschaffen könne.

lie Lesart der Handschrift habe ich, wenn es mir irgend möglich schien, principiell immer zu retten gesucht. Ich weiss übrigens, dass ich in der Einsetzung ler mir sicher scheinenden Emendationen nicht durchaus consequent verfahren bin: bisweilen stehen sie im Texte, bisweilen in den Noten. Während des Verlaufes des Druckes habe ich es manchmal bedauert, dass ich nicht einen fortlaufenden Commentar zu dem Texte unternommen habe; ich hätte da, glaube ich, Manches bieten können, allerdings auch oft meine Unwissenheit eingestehen müssen.

Die einzigen bisherigen kritischen Ausgaben von Ferhengen, **Salemann's** *Šams-i Fachrî* und *'Abdul Qâdir*, besonders der erstere, haben mir oft die Angabe von Varianten bei zweifelhaften Vocabeln erspart; wo solche in F bereits verzeichnet sind, habe ich meist auch den Verweis unterlassen. Ueber die weiteren lexicalischen Hilfsmittel, die mir zu Gebote standen, giebt das Verzeichniss der Abkürzungen vorn Auskunft. Hätte ich noch mehr zur Verfügung gehabt, wie Salemann in seiner Fachrî-Ausgabe, so wäre mir dieses bisweilen sehr angenehm gewesen; principiell reichten aber meine Hilfsmittel aus, da andere Ferhenge schwerlich viel neue brauchbare Texte für die Belegverse geliefert haben würden. Auf die Auszüge Salemann's aus dem حسین وفائی in den Mél. asiat. IX S. 459 folg. wurde ich erst aufmerksam, als ich meinen Text schon ziemlich vollständig redigirt hatte; beim nachträglichen Durchlesen sah ich, dass ich für meine Bedürfnisse nicht viel an Vafâyî verloren habe. Dieser schreibt häufig Verse nicht den richtigen Dichtern zu, so in Nr. 17 (شاهسار, ich setze den wahren Autor immer in Klammern bei), 36 (منجیك), 43 (بوشکور), 44 (فردوسی), 45 (عسجدی), 46 خیم Nr. 1 (شهید), 70 (خطیری), 91 (عنصری); besonders schlecht ist 57 (رودکی) überliefert, das sonst nicht vorkommende کر = ختفان (Nr. 76) ist کبر (Šâhn. 270, 450).

Die benutzten Handschriften habe ich meist nur vorübergehend, zu verschiedenen Zeiten benutzen können, so dass es mir nicht möglich war, die eine oder die andere, ebenso wie auch Vat. pers. XXII, nachträglich nochmals in zweifelhaften Fällen einzusehen.

Die Anordnung der einzelnen Vocabeln hat Asadî nach dem letzten Buchstaben getroffen, darauf kommt der Vocal oder auch der Consonant der schliessenden Silbe in Betracht, jedoch ohne dass in dieser Beziehung eine ganz strenge Ordnung durchgeführt ist. Diese Anordnung kennzeichnet den Ferheng wie manche andere als Reimlexicon, ein Zweck, der für den Dichter natürlich der nächstliegende war. Die Verba erscheinen im Praesenstamme, daneben ausnahmsweise کالیذ statt کال (doch richtig unter ل), مانیذ statt مان (aber unter ذ). Schliessendes ت nach س, ش, ف erscheint auch unter diesen Buchstaben, also z. B. چست, پرگست, پست, آخوست doppelt unter ت und س, desgleichen پلشت, انگشت, چرخشت unter ت und ش, زفت unter ت und ف; stummes ه wird häufig ganz ignoriert, so dass انگشته unter ش, غنچه unter چ etc. stehen. کُستی findet man ferner unter س, آبی „Quitte“ unter ب, sogar خلم und سلم unter ل. Einzelne Wörter kommen sogar in demselben Buchstaben doppelt vor, z. B. پوشك

lich gewesen sein. Ich gebe als Specimen eines sonst nicht vorkommenden Verses den Farruchî's s. v. ژاله auf Fol. 49 in der Gestalt der Handschrift; dass ich unten im Texte die fehlenden diacritischen Punkte ganz richtig ergänzt hätte, behaupte ich natürlich nicht, vielleicht sind andere glücklicher als ich:

جو آب سبوبی کر ژاله برکرفتی مرد   جو آب جوبی کز سل درربودی داز [bezw. ماز]
زریذکان سرادی جو ژاله بر سراب   بذان کنار فرستاذ رىذکی سه جهار

Glücklicher Weise sind nicht alle Verse so mangelhaft überliefert, aber doch eine ganze Reihe. Dass ich alle Verse, die ich ohne Fragezeichen abgedruckt habe, auch übersetzen könnte, muss ich ehrlicher Weise verneinen; ich rechne da auf die Hilfe der Fachgenossen und tröste mich damit, dass diese auch vielleicht diesen oder jenen Vers nicht richtig gestellt haben würden, dessen Verbesserung mir gelungen ist. Leider sind richtige Emendationen, zu denen häufig auch etwas Glück gehört, immer so schlagend, dass man sich hinterher schämen muss, sie nicht selbst gefunden zu haben.

Uebrigens würde es, was unseren Verhältnissen hier ganz analog ist, auch bisweilen selbst einem Deutschen nicht möglich sein, ein Paar deutsche aus allem Zusammenhange herausgerissene Verszeilen zu verstehen. Ich greife einige Beispiele für diese Behauptung aus Geibel's Juniusliedern heraus: „Das wie eine Bienentraub' am Stocke Um mich hing und tausend Wunder fragte" (der Dichter meint das frische junge Leben, das in Gestalt der Kinder seiner Schwester ihn bei der Heimkehr umschlingt), oder ohne Interpunction, wie in orientalischen Texten: „Und mir ward es die Natur Schläft gebannt in ihren Kreisen" (mir ward es = ich erkannte:); versteht auch ein jeder Deutsche ohne Weiteres das Wort „Herbstgestäude" in den Zeilen „Durch's Feld vom Herbstgestäude Hertrieb das dürre Laub"? Ganz abgesehen von Fällen, wie „Und lies uns deinen neusten Reim Im goldnen Pfropfenzieher", wo der Dichter selbst eine Fussnote für notwendig erachtet. Dazu bezeichnet unsere Schrift die Vocale deutlich, die arabische nicht. Begeben wir uns gar auf das Gebiet der humoristischen Poesie, aus der auch Asadî Manches bietet, so mehren sich die Schwierigkeiten des Verständnisses; denn der Witz ist immer das Schwerste. Ein Ausländer müsste schon sehr viel vom Deutschen wissen, um die Zeile: „Er ahnte des Sängers Fluch bei seiner Frau Marie" (die natürlich nicht von Geibel sondern aus dem — Commersbuche stammt) auch nur einigermassen so zu begreifen, wie sie gemeint ist, nämlich als reinsten Ulk.

Oefters, wenn die Lesarten der Ferhengverse besser schienen, durfte ich doch nicht nach ihnen emendieren, da die Fassung der Handschrift schliesslich auch einen Sinn ergab. Was für ganz merkwürdige Aenderungen manchmal Verse erfahren haben, davon kann man aus dem kritischen Apparat ein Bild gewinnen; was soll man z. B. dazu sagen, wenn ein بِمیان st. بِمیان in در عین oder در جای „verbessert" worden ist (Seite ١٨ Note z)? Jedenfalls sind meine Recensionen im einzelnen Falle immer die Resultate eingehender Erwägungen;

arab. LW. فُسْتُق; also ist diese Aussprache doch vielleicht ursprünglicher gegen پِسْتَه (AM. 116,3) gr. πιστάκιον? Für die Vocalisation eines Wortes erscheint Asadî als Zeuge bei Ḥalîmî s.v. خله (s. F S. ۱۳. Note m), in der römischen Handschrift ist خله (Nr. 2, Fol. 52ʳ) unvocalisiert geblieben. Ein weiteres Beispiel ist mir nicht zur Hand (dass ميزد bei Asadî nach Ḥalîmî, s. F ۳. Note i, يانكى حركتيله verzeichnet war, konnte Ḥalîmî auch aus der Aufnahme im Buchstaben د, nicht ذ ersehen), es ist aber nicht unwahrscheinlich, dass fehlerhafte oder mangelnde Lesezeichen nur dem Schreiber von Vat. Pers. XXII zur Last fallen, der allem Anschein nach eine nicht immer correcte Vorlage hatte. (Vielleicht ist فلغز Fol. 24 im Stichwort, das ich فلغز gelesen habe, nur aus flüchtigem, mit ز verbundenen ر verlesen und nicht als Beispiel für verwandte Aussprache von غ und ز — uvular — zu verwenden; wie s.v. كياخن Fol. 61ʳ aus mit ر verbundenem ا in وار dann ولد geworden ist). Im Codex Vindobonensis hat Asadî selbst bekanntlich die Maǰhûlvocale durch ein besonderes Zeichen ausgedrückt.

Im Allgemeinen habe ich die Orthographie der Handschrift, auch mit ihren manchen Inconsequenzen, beibehalten, wie auch die äussere Anordnung meines Textes derjenigen der Handschrift gleicht. So schreibe ich auch in arabischen Worten wie دائم, سائل mit ihr دايم, سايل etc., dagegen habe ich statt der vereinzelten ابتداء (Einleitung), امعاء (Fol. 12 s. v. آكنج), بازوء (Fol. 8 s. v. شست Nr. 2), غاوشوء (Fol. 67ʳ) ابتداى, امعاى, بازوى, غاوشوى gedruckt, wie die Handschrift sonst selbst hat. In einzelnen Fällen hat sich noch كى für كه erhalten (z. B. s. v. تاب Nr. 2, Fol. 7; تاراج 11; بنلاد 21ʳ; هزاك 39; سلم 52; بزو 68; كاو Nr. 1, 68); öfter ist كه dann mit dem folgenden Worte zusammengeschrieben, sogar كبا = كه با (Fol. 70 s. v. شُكُه). پ wird nur sehr selten ausdrücklich bezeichnet, z. B. in پال (allerdings falsch statt ثال) s. v. غزب (7ʳ), كپوك (42); das Gleiche gilt von چ, dagegen ist ژ gewöhnlich von ز geschieden (پوژ habe ich immer statt پوز der hs nach Fol. 26ʳ eingesetzt). Ich habe bei ganz unzweifelhaften Worten پ und چ gedruckt, sonst ب und ج gelassen. (Auf die türkischen Ferhengautoren kann man sich nicht verlassen, da sie eine augenscheinliche Vorliebe für die Tenues پ und چ haben). Die Länge der Iḍâfe nach vorhergehendem ى habe ich nicht immer durch einen senkrechten Strich bezeichnet, Lesezeichen nur selten neben den schon in der Handschrift gesetzten beigefügt. Neben gelegentlichem سد „hundert" findet sich öfter صد. و „und" zwischen Substantiven schreibt der Schreiber gewöhnlich und lässt es nicht, wie häufig, den Leser suppliren; wo es also fehlt, ist nach der Meinung des Copisten meist Iḍâfenverhältniss anzunehmen. Uebrigens kann ich in manchen Fällen aus meiner Abschrift selbst nicht mehr sehen, was die Handschrift genau bietet; es handelt sich aber dann stets nur um Fehler, die ich stillschweigend später emendiert habe, eine peinlich getreue Wiedergabe der Handschrift wäre ja ganz zwecklos gewesen.

Ohne Vergleichung der Ferhenge würde eine einigermassen befriedigende Ausgabe des لغت فرس nach der einzigen römischen Handschrift wohl nicht mög-

Aus den von Salemann gesammelten Citaten Asadî's bei Ḥalîmî und Ḥusain Vafâyî (N. B. den ersten, dankenswerten, authentischen Mittheilungen eines europäischen Gelehrten über das لغت فرس) fehlen die Worte خوالیگر (F S. ۴۳ Note n), پتیاره (F S. ۱۳۳ Note i), بشار (Mél. asiat. IX S. 465) und مخجوق (Mél. asiat. IX S. 490 — Asadî hat nur ein einziges auf ق auslautendes Wort, nämlich آزفنداق, und dieses unter ك) in unserer Handschrift vollständig, während bei سروش (Fol. 36^r) die Bedeutung جبرئیل (F S. ۵۱ Note a, vgl. Š) fehlt und die Bemerkung zu ارتنگ (Mél. asiat. IX S. 461) im Anfang nicht zu ارتنگ (Fol. 45^r) stimmt. Dagegen stimmen حبیر (F S. ۵۱ Note k und Fol. 25), تموك (F S. ۷۳ Note c und Fol. 43), بادرنگ (F S. ۸۳ Note p und Fol. 46^r), ستام (F S. ۹۰ Note f und Fol. 54), تیمر (F S. ۹۳ Note b und Fol. 56^r), سرپایان (F S. ۹۷ Note f und Fol. 60), ستودان (F S. ۱۰۱ Note b und Fol. 59), خورابه (F S. ۱۱۵ Note i und Fol. 7^r), ورده (F S. ۱۱۹ Note r und Fol. 17^r), بالوایه (F S. ۱۳۲ Note a und Fol. 71), شببوی (F S. ۱۳۸ Note a und Fol. 71^r).

Die gleichen Verse kommen gelegentlich doppelt mit mehr oder minder auffälligen Varianten vor, z. B. آکج 11 und 11^r, کلته 9^r und 10, ایارده 17^r und نسك 41, ناژ 25^r und هاژ 25^r, کاسوی 26^r und 71^r, سرف und کرف 36^r unmittelbar hinter einander, فایون 64 und آئین 65^r; allerdings können دخمه 55^r und مرغزن 63 zwei verschiedene Fassungen des Dichters 'Unçurî selbst sein, es ist aber noch wahrscheinlicher, dass bereits zu Asadî's Zeit einzelne Verse mit solchen Varianten umliefen wie چکك 43 und چغو 67^r, so dass derselbe Vers als Beleg für zwei Wörter verwendet werden konnte, deren eines das andere in ihm ausschloss. Dem analog könnten die Varianten im Šâhnâme häufig auch auf sehr alte Zeit zurückgehen.

Aus allem folgt, dass die Sorgfalt des Schreibers wohl hätte grösser sein können. Ich habe darum die von den einstimmigen Angaben der späteren Ferhenge abweichenden Aussprachen, wie solche allerdings nur seltener durch Lesezeichen angedeutet sind, nicht direct in den Text gesetzt sondern sie bloss in den Fussnoten mitgetheilt; ich traute ihrer Authenticität nicht unbedingt, wennschon man als Analogon auf die Vocalisationen in dem von Asadî geschriebenen Codex Vindobonensis hinweisen könnte, die sich auch häufig stark von denjenigen der jüngeren Ferhenge unterscheiden. So hat unsere Handschrift z. B. نوجُبه 8, خُنبه 8, انگُشبه 8^r, کُلته 9^r, بُت 10, سفُج 13^r, غُلغلیجه 14^r, کُلفت s. v. شند 19^r (کُلفت 37, zusammen dreimal mit Ḏamma des ك), بُرجیس 28, مَلك 41^r, پُل 50, نُغل 50^r (aber gegen das Metrum), پُلّه (Nr. 2) 51, نُخله 51, بُشم 56, بُرزن 61^r, غرنُبه 64, مُحلّب s. v. کنستو 67 — vergl. immer die Fussnoten zu den betr. Stellen. Ein augenscheinlicher Fehler ist مَنّی (s. v. خس 27^r) statt مِنّی, جُرخشت (33^r) ist vielleicht nur ein Versehen statt جرخُشت. Die „Pistazie" ist Fol. 9^r und 30 (s. v. مسته) بُسته d. i. پُسته geschrieben (Reime auf شُسته und مُسته), vergl. dazu

Fol. 64 und umgekehrt, برکون statt ترکون Fol. 64r, منتین statt میتین Fol. 65, خاشکو statt جاکشو Fol. 67r, oder das Stichwort ist richtig, der Beleg im Verse aber falsch punctiert und umgekehrt[1]). Statt قوس قزح ist, so oft das Wort vorkommt, consequent قوس وقزح geschrieben, statt مار پلاس zwei Mal an ganz verschiedenen Stellen دار ملاس, ebenso بانك کربه zwei Mal statt بانگ کُربه, مدهوش zwei Mal statt مدهوش u. dgl. m. Während ذ (spirantisches د) sonst consequent bezeichnet wird, unterbleibt dieses z. B. bei مذنك (Fol. 46 und s. v. تزه Fol. 24v), سذکیس (Fol. 28), خذیش (Fol. 33), کُذا (öfter)[2]), und, wie ja auch andere Punkte fehlen, sonst bisweilen (so کلیك s. v. رخنه Fol. 64, aber کلیدان s. v. مدنك Fol. 46; جهوذ s. v. نوان Fol. 56r, aber جهودوار s. v. منو Fol. 68v). Ich habe das meiste Derartige stillschweigend corrigiert, ohne die Mängel der Handschrift jedes Mal mitzutheilen, um den kritischen Apparat nicht zu sehr anschwellen zu lassen. Desgleichen habe ich in den Belegversen aus den Ferhengen nur die wichtigeren Varianten mitgetheilt; für die Šâhnâmeverse habe ich überhaupt keine solchen angemerkt, da diese doch einmal im Zusammenhange behandelt werden müssen. Wäre die Handschrift sorgfältiger geschrieben, so könnte sie bei Varianten in seltenen Worten wegen des Alters des لغت فرس öfter den Ausschlag geben, z. B. bei هلیاك s. v. لیولنك (Fol. 46); unter den obwaltenden Umständen kann dies leider nicht der Fall sein.

Es passiert dem Schreiber gar nicht selten, dass er ein Stichwort, einen Dichternamen oder einen Belegvers weglässt, z. B. die Stichworte لوج 14v [3]), پنجبند 20, نهاد 21, 1. Wort im غ 34, آمرغ 34r, لك 39r, نارنك 45r, مالامال 53, جم 55v, جغانه 61 — meist folgen hier zwei Verse desselben Dichters auf einander, so dass der Blick des Schreibers gleich auf das zweite Citat übersprang —; den Dichternamen s. v. آخشیج 13, زنده 20, مغنده 20v, خنك 41r, u. ö. oder die Verse s. v. راغ 34v, لك وبك 39r, سپرنك 45r, جمانه 61; Auslassungen wie s. v. گُردباد 22, تش 31, deren Ergänzungen ich wie immer in eckige Klammern eingeschlossen habe, sind bei einer Abschrift merkwürdig[4]) (N.B. unter Freilassung des für die Ergänzung notwendigen Raumes), während bei کاریز 25, زاژ 25v, فرغیش 33v augenscheinlich im Augenblicke nur der rote Qalam nicht gefüllt war. Wir vermissen auch den ganzen Artikel خرجیك, auf den Fol. 42r s. v. سرجیك verwiesen wird, der Artikel سماروغ (35) entspricht nicht dem, was seine Citierung s. v. جُلّه (51v) erwarten lässt, die Angabe der Bedeutung zu dem Verse unter پروز (23r) fehlt u. a. m.

1) Manchmal will es fast scheinen, als habe der Copist ein Stichwort nicht aus seiner Vorlage abgeschrieben, etwa weil diese defect war, sondern es aus dem Belegverse entnommen, z. B. منو als Stichwort statt نو (68v). Sehr sonderbar ist نرست statt کرست (28r), wenn hier nicht doch etwas anderes als eine Verschreibung für کُرسْت vorliegt.

2) Ich hatte مذنك, فذرنك, سذکیس, خذیش u. dgl. auch in den Text setzen sollen.

3) Die Zahlen hinter den Stichworten bezeichnen die Fol. der Handschrift, auch wenn nicht besonders Fol. dahinter steht.

4) Die Vorlage war wohl unleserlich.

Titel bezeichnet er, ohne einen Autor namhaft zu machen, mit لغت فرس. Der Colophon lautet in extenso:

تمام شد كتاب لغت فرس در روز پنجشنبه نهم ماه
محرّم سنة ثلث وثلثين وسبعمايه هجرى
وكتبه العبد الضعيف المحتاج
الى رحمة الله تعالى عبد الرحمن
بن احمد عبد الرحمن [1]
بن احمد بن
الطهير

Dass der jüngere Asadî der Verfasser ist, ergiebt sich aus Fol. 44, wo s. v. آژفنداق ein Vers des اسدى مصنّف aus dessen گرشاسفنامه citiert wird; der einstige Titel in einem bunten, ausgemalten Arabeskenkreise vorn auf dem ersten Blatte ist bis auf die Worte هذا كتاب heute vollständig verwischt, dafür steht von jüngerer Hand daneben تصنيف حكيم اسدى خواهرزادهٔ حكيم ابو القاسم منصور فردوسى رحمة الله عليه. Die Schrift ist ein gutes, altes Naschî, 21 Zeilen auf der Seite; das ganze Werk umfasst 73 Blätter. Die Stichworte und Namen der Dichter sind in roter Schrift geschrieben, die meisten Stichworte nebst ihren Versen auch rot umzogen; nur zwei Zeilen, die Verse s. v. غژم (Fol. 56) und s. v. كوم (Fol. 56ʳ), sind in blasslilaer Farbe geschrieben (beide gehören zu einem und demselben Gedichte, wie auch تكس Fol. 27). Die Punctation lässt häufig viel zu wünschen übrig; nicht nur, dass die diacritischen Punkte oft vollständig fehlen, sondern sie sind nicht selten in recht irreführender Weise geradezu falsch gesetzt. So findet man, um nur einige Beispiele von selteneren Wörtern anzuführen, بازپنج bezw. بازنبج (die Druckschrift gestattet häufig nicht die getreue Wiedergabe des Bildes eines Wortes, wie es die Handschrift bietet [2]) Fol. 13 statt بازبيج, ورنج statt ورتيج Fol. 13, اتكر statt واتكر Fol. 23, تلك statt نلك Fol. 41ʳ, بركان statt بوكان Fol. 58ʳ, توبان statt توبان Fol. 59ʳ (wie verhält sich dieses aber zu تنبان etc., Fränkel, Die aram. Lehnwörter im Arab. S. 55, 289, Kāš.-Dial. *temmān tombān tamān tambū*?), بخسان statt بخسان Fol. 59ʳ, غزن statt غرن Fol. 63ʳ, شبّه (2 Mal) statt شنّه (im Buchstaben ن) Fol. 63ʳ, خنبه statt جنبه bezw. چنبه

---

1) So sind wohl die nicht ganz deutlichen Züge zu lesen.

2) Wenn ich z. B. als Schreibung der hs سىمىں angebe, so ist es nach der Druckschrift ja ohne Weiteres klar, dass dies nichts weiter als سيمين bedeuten kann, in der hs kann man aber noch پشمين بيتشمين تسمين und sonst etwas lesen. Dies Beispiel soll mich nur vor etwaiger missverständlicher Beurtheilung einzelner im critischen Apparate mitgetheilter Schreibungen der hs schützen. Wo die Belegverse nicht in anderen Ferhengen vorkommen, habe ich öfters auch in ziemlich klaren Fällen die unpunktierten Schreibungen der hs verzeichnet, um eine Controlle meiner Auffassung zu ermöglichen.

wem er stamme, so muss er ihn doch wohl in einem Ferheng vorgefunden haben. Es ist daher sehr wahrscheinlich, dass ihm der auch später noch bekannte Abû Ḥafç zur Hand gewesen ist, wenn er ihn auch nicht nennt, sowie ausserdem auch noch andere Luγat's. Die mir vorliegenden Citate aus Abû Ḥafç's Werke in den Ferhengen sprechen nicht dagegen, eher dafür. Bei سماروغ (Fol. 35) hat Asadî zwar die nach Š s. v. für Abû Ḥafç stipulierte Bedeutung (خاك شوره) nicht, dagegen hat er sie bei (Fol. 35ᵇ) سپروغ (Asadî's Vers von Šahîd دريغ فرّ جوانی الخ stellt sich zu Chosruvânî's berühmtem دريغا جوانی دريغا جوانی, Ethé Sitzungsb. Königl. Bayer. Akad. d. W., Philos.-philolog. Kl., 1872 S. 300, 1873 S. 658/9); bei دفنوك (Fol. 39ᵃ) hat er nicht die Bedeutung حماق, welche RŠ auf Abû Ḥafç hin durch Asadî's in σ umgestalteten Vers Manǰîk's belegen — lies übrigens خشنوك st. خشنوك — aber حماق „Keule" ist wohl nur aus جناغ „Satteldecke" verschrieben; eine deutliche Corruptel ist ferner تليه bei Š s. v. كسك, das Vullers s. v. richtig in عليه emendiert hat, das aber ein ursprüngliches غليه ist, wie A s. v. كشك (Fol 12ᵃ) richtig hat (der angebliche Vers des عيوق حاری bei Š, der natürlich nicht schon bei Abû Ḥafç stehen konnte, zu dessen Zeit es überhaupt nur erst sehr wenige persisch dichtende Dichter gab, ist aus Asadî's Maḥmûdî-Vers verderbt, er gab die Veranlassung zu der Bedeutung تليه bezw. عليه). Betreffs سماروغ vergl. im Texte unten die Anmerkung zu dem Verse, die es nicht ausschliesst, dass auch hier Asadî's Form des Verses die ursprüngliche ist.

de Lagarde hatte in seinen „Persischen Studien" S. 40 die Absicht ausgesprochen, die vaticanische Handschrift abzuschreiben, der Tod hat ihn aber an der Ausführung dieses Planes verhindert. Textkritische Bemühungen um die Wiederherstellung ursprünglicher Lesarten einzelner Šâhnameverse führten mich auf die Ferhenge und ich hoffte, bei Asadî, dem Neffen des Dichters des Königsbuches, reiche Ausbeute in dieser Beziehung zu finden. Das ist nun zwar leider nicht in dem Grade der Fall gewesen, wie ich es erwartet hatte, dennoch aber ist Asadî's لغت فرس das wertvollste aller bisher bekannt gewordenen neupersischen Originalwörterbücher, gerade um der Citate aus zahlreichen alten Dichtern willen, nicht *nur* aus Firdausî allein. Mit zu den schönsten Ergebnissen für die Litteraturgeschichte gehören die Fragmente aus Rûdakî's *Kalila va Dimna* Uebersetzung und wahrscheinlich auch dessen *Sindbadnâme*, sowie aus 'Unçurî's *Vamaq u 'Adra*, sonst ganz verloren gegangenen Werken. Die späteren Ferhenge führen zwar auch viele Verse aus ihnen an, aber erst durch das Luγat-i Furs ist es jetzt möglich geworden, ihre Herkunft festzustellen.

„Persiano XXII" lautet die Signatur des vaticanischen Asadî, über den ich 1891 einen vorläufigen kurzen Bericht auf dem zehnten internationalen Orientalistencongress in Genf vorgetragen habe (Actes du dixième congrès etc., III. Partie. Section III S. 25 folg.). Die Handschrift ist ihrem Colophon zufolge am Donnerstag dem 9. Muḥarram a. H. 733 (30. September 1332) vollendet worden, als Schreiber nennt sich ein gewisser عبد الرحمن بن احمد عبد الرحمن بن الطهير, den

Der verständnissvollen und wohlwollenden Förderung, welche orientalische Studien bei der Regierung des Reichslandes zu finden gewohnt sind, hat auch die vorliegende Ausgabe des bislang als ältesten auf uns gekommenen neupersischen Ferhengs ihre Entstehung zu verdanken. Die Herren Statthalter Elsass-Lothringens, Ihre Durchlauchten Fürst von Hohenlohe-Schillingsfürst und Fürst von Hohenlohe-Langenburg, ermöglichten mir auf den Vortrag der Kuratoren der Kaiser-Wilhelms-Universität, der Herren wirkl. geh. Oberregierungsrat Dr. Hoseus († am 28. April 1897) und Ministerialrat Hamm eine zweimalige Reise nach Rom, um die vaticanische Handschrift des Werkes, so viel bisher bekannt ist, ein Unicum, abzuschreiben (Osterferien 1894) und dann nochmals zu collationieren (Osterferien 1895). Für diese wohlwollende Unterstützung erlaube ich mir auch an dieser Stelle, nochmals meinen ergebensten Dank auszusprechen.

Die Wichtigkeit von Asadî's لغت فرس betiteltem Wörterbuche ist eine doppelte: Einmal ist es der älteste uns erhaltene neupersische Ferheng und sodann die älteste auf uns gelangte, sehr reichhaltige Anthologie aus den Werken der früheren und frühesten neupersischen Dichter.

Vor Abul Ḥasan 'Alî ibn Ahmad al-Asadî aṭ-Ṭûsî, dem Neffen des grossen Firdausî, hatten, so weit die Forschung bisher festzustellen vermocht hat, zwei Männer, und zwar, wie so manche spätere Lexicographen, beide Dichter, lexicalische neupersische Werke verfasst: Abû Ḥafç aus Soγd († vor 200 a. H.) und der weit grössere erste persische Klassiker Rûδakî[1] († 304 a. H.). Beide sind, wie es scheint, hoffnungslos verloren gegangen. Des ersteren رساله wird öfters in Ferhengen als Quelle citiert, des letzteren تاج المصادر nicht. Dass Asadî Rûδakî's Werk gekannt habe, ist wahrscheinlich; Fol. 70 s. v. اهشاه, spricht er von لغتها, also „Wörterbüchern", in denen dieses Wort fehle oder selten sei, s. v. ارتنگ (45[1]) beruft er sich auf لغت دری und دفتار رودکی s. v. اهشاه, scheint direct auf Rûδakî's تاج المصادر zu gehen. Auch die Worte بعضی گویند u. dgl., mit denen Asadî manchmal eine Bedeutung stützt, deuten auf Lexicographen; und wenn er zu dem Verse s. v. برغست (Fol. 28[1]) bemerkt, er wisse nicht, von

1) Da die Namen der älteren persischen Dichter fast sammtlich arabisierte Formen aufweisen, so spreche ich, einer einmal geäusserten Anregung Prof. Nöldeke's folgend, Rûδakî, nicht Rûδagî.

Ĵ^g فرهنگ جهانگیری, Goth. Pers. Nr. 11*;
Ĵ^s do., Strassb. Pers. Nr. 8;
Ĵ beide Handschriften zugleich.
Gewöhnlich habe ich nur Ĵ^g als die bessere von beiden zu Rathe gezogen.
M-F مجمع الفصحا ed. مخبر الدوله علی قلی خان, Ṭeherân a. H. 1295.
M[F] مجمع الفرس, nach F.
Q 'Abdulqâdiri Baġdâdensis Lexicon Šâhnâmianum ed. Carol. Salemann, Tomi I Pars I, Petropoli 1895.
R فرهنگ رشیدی ed. by Maulawí Zulfaqár 'Alí und Maulawí 'Azíz Urrahmán, Calcutta 1875.
Š فرهنگ شعوری, Constantinopel a. H. 1155.
V Joannis Augusti Vullers Lexicon Persico-Latinum, Bonnae 1855, 1864.

α β etc. bezeichnen die einzelnen مصراع's der Belegverse.
hs = Handschrift.
[ ] nach einem Siglum bedeutet, dass das in Klammern Eingeschlossene sich nur auf das letzte, ( ) dass es sich auf alle vorstehenden Siglen bezieht; im persischen Text schliessen [ ] von mir eingeführte Ergänzungen ein.
¹ hinter den Fol.-Zahlen bedeutet bei mir retro.

Ich schliesse hier den Ausdruck meines verbindlichsten Dankes gegenüber den Bibliotheksverwaltungen an, die mir Handschriften zur Verfügung gestellt haben: Die vaticanische Bibliothek in Rom, die Münchener Hof- und Staatsbibliothek, die Bibliothek des Asiatischen Museums in St. Petersburg, die herzogliche Bibliothek in Gotha, die Kaiserliche Universitäts- und Landesbibliothek in Strassburg, und bitte, meinen persönlichen Dank noch entgegen nehmen zu wollen die Herren Bibliotheksleiter Padre F. Ehrle S. J, Akademiker Salemann, Geh. Hofrath Prof. Dr. W. Pertsch, sowie für Erleichterung anderer Studien, die indirect diesem Werke zu Gute gekommen sind, die Herren Staatsrath Byčkow und Dr. Kreisberg, Directoren der Handschriftenabtheilung der kaiserlichen öffentlichen Bibliothek bezw. der Universitätsbibliothek in St. Petersburg. Auch den Namen des am 25. Januar 1895 verstorbenen Monsignore I. Carini möchte ich nicht unterlassen, hier dankend zu nennen.

Asadî's neupersisches Wörterbuch Lughat-i Furs

nach der einzigen vaticanischen Handschrift

herausgegeben

von

Paul Horn.

Vorgelegt durch J. Wellhausen in der Sitzung am 23. Januar 1897.

Verzeichniss der Abkürzungen.

A Asadî's لغت فرس, Vat. Pers. XXII.

B[V] برهان قاطع, nach Vullers.

D دشيشهٔ كبير, Münch. Pers. Nr. 303. Beruht im Wesentlichen sklavisch auf H, wo dieser genügte, habe ich daher D nicht eingesehen. Gegen Ende hat sich der Abschreiber (oder Verfasser?) die Belegverse mehr und mehr geschenkt.

F Shams i Fachrîi Ispahânensis Lexicon Persicum . . . . . ed. Carolus Salemann, Fascic. prior, Casani 1887.

G Nr. 48 Gothaer Šâhnâmechrestomathie, 61 Jahre nach Firdausî's Tode zusammengestellt.

H^m لغت حليمى, Münch. Pers. Nr. 302;

H^p do., St. Petersb. Asiat. Mus. Pers. Nr. 474;

H beide Handschriften zugleich.
Auf Ḥalîmî's wertvollen Ferheng hat mich Herr Akademiker Salemann aufmerksam gemacht; indem er mir in Petersburg seine handschriftliche Sammlung der Belegverse aus H^p zur Verfügung stellte, erleichterte er mir ferner die schnelle Excerpierung dieser Handschrift wesentlich und hat mich so zu grossem Danke verpflichtet. H^p ist übrigens gegen H^m stark gekürzt.

ABHANDLUNGEN
DER KÖNIGLICHEN GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN ZU GÖTTINGEN.
PHILOLOGISCH-HISTORISCHE KLASSE.
NEUE FOLGE BAND 1. Nro. 8.

Asadî's neupersisches Wörterbuch

Lŭghat-i Furs

nach der einzigen vaticanischen Handschrift

herausgegeben

von

Paul Horn
Strassburg im Elsass.

Berlin,
Weidmannsche Buchhandlung.
1897.

Inhalt.
